

EMANUEL LEMINGER

STARÁ KUTNÁ HORA

ČÁST 3.

**ARCHEOLOGIE, NUMISMATIKA,
DODATKY**

Kuttna Kutná Hora 2006

OBSAH

<i>Archeologie</i>	
Hradiště nad mlýnem Cimburkem u Kutné hory	3
Žárové hroby v Třebešicích	14
Zpráva o nálezu starožitných výrobků hrnčířských v Kutné Hoře	16
Praehistorické hroby s kostrami na Kutnohorsku	16
Z lapidaria musea kutnohorského	19
Kutnohorsko za doby praehistorické	21
Domácnost zámožného měšťánina kutnohorského na sklonku 16. století.	23
Deník výzkumů	28
<i>Numismatika</i>	
O českém mincovnictví za krále Vladislava II.	37
O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka	49
Příspěvky k dějinám českého mincovnictví	54
Zpívající fontana v čís. zahradě na hradě Pražském	61
Barchany k lití cánův	61
Některé záhadné názvy mincí	63
Zvonařský rod Klabalův	63
Zpráva o nálezů mincí	72
Numismatické paběrky ze starých kšaftů	73
Numismatické drobtý	74
Nález mincí	75
Jan Viktorin Geronis z Libušína, úředník mince kutnohorské	76
<i>Památková péče</i>	
Chraňme krásu svého domova	78
Z Kutné Hory	79
Stará Kutná Hora	81
Husův pomník v Kutné Hoře	82
Krása našich ulic	83
Kapitola hřbitovni	84
Stanovisko sboru „Vocel“ k regulačnímu plánu Kutné Hory	86
<i>Různé</i>	
Stručný průvodce a pokyny pro návštěvníky města Kutné Hory	88
Museum archaeolog. sboru „Vocela“	93
Stará Kutná Hora	94
Kutná Hora	97
Výstava památek po Janu Er. Wocelovi	98
Tichá oslava	99
Z musea kutnohorského	100
<i>Hesla v Ottově slovníku naučném (Kutná Hora, z Řásné, Zvon, Zvonařství, Zvonkové hry, Zvonovina)</i>	101
<i>Dva dopisy radě města Kutné Hory</i>	109

Název: Stará Kutná Hora. Část 3. Archeologie, numismatika, dodatky.

Autor: Emanuel Leminger.

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš - Kuttna,
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora (kuttna@seznam.cz)
roku 2006 (48. publikace). Vydání první.

ISBN 80-86406-37-7 (komplet)
ISBN 80-86406-40-7 (část 3.)

HRADIŠTĚ NAD MLÝNEM CIMBURKEM U KUTNÉ HORY.

Památky archaeologické a místopisné, r. 13 (1886), str. 241-254.

I. Polohopis.

Pěšina od Kutné Hory k Malešovu čelící táhne se od starobylého kostela sv. Trojice po výšině, která jest vroubena s jedné strany utěšeným údolím potoka Bilanky, s druhé pak romantickou úžlabinou, již protéká Vrchlice (u Kutné Hory „Páchem“ zvaná). Tam kde další cesta sestupuje k údolí Vrchlice, přímo nad mlýnem Cimburkem strmí vysoko k nebi vrch, jemuž lid dal jméno „homole“. Název ten je dosti případný, neboť se strany severozápadní se tu jeví podobnost s mohutnou homolí. Avšak s výšiny, po které od sv. Trojice kráčíme, spatřujeme před sebou v levo nad cestou vysoký a dlouhý val, o jehož část nejvyšší opírá se stělnice vojenská (která před několika roky tu byla zřízena) tím způsobem, že val ten slouží jakožto hráz ku zachycování střel zbloudilých.

Odbočme od cesty v levo a vystupme vzhůru k valu, abychom z blízka mohli ohledati pozoruhodné místo toto, jehož polohopisný náčrtek na tab. X. podáváme. Po mezi polní lze pohodlně vystoupiti až pod val *MN*, a kolem něho přes *B* a *O* přicházíme na vyvýšenou rovinu *KH*, někdejší to hradiště předhistorické. Uvážíme-li, že hradiště to mělo býti lidu okolnímu bezpečným útulkem (refugium) před útočícím nepřítelem, musíme uznati, že volba místa se stala s rozmyslem náležitým: založenot' jest na nevelikém ostrohu, jenž nad údolím Vrchlice vysoko ční, zakončen jsa na jihu strmou skalou asi 30 metrů vysokou, na západě a severozápadě pak příkrým svahem k údolí Vrchlice se sklánějícím. Toliko strana východní a severovýchodní původně téměř splývala se sousední výšinou, - tu tedy jediné bylo třeba zříditi opevnění umělé. Na těchto místech zachovaly se dosud zbytky mohutných náspů, podél nichž vně se bezpochyby jindy táhly hluboké příkopy.

Část valu sahající od *N* ku *M*, asi 34 m dlouhá, je dosud téměř neporušena; shledáváme toliko, že od *N* začínaje, byl hřeben valu toho po délce 24 m vyvýšen hlinou, asi do výše 1 m nasypanou, jakož i že severní záhyb valu je částečně odkopán. Vnější svah jeho jest příkrý (asi 60°); povrch jeho od vrcholu k patě drží 30 m. Svah vnitřní je poněkud mírnější, a povrch jeho táhne se na 10 m. Mezi *D* a *E* zdělí 30 m jsou toliko spodní části valu zachovány; část svrchní byla rozkopána a odvezena, tak že na místě tomto je možno po mírném svahu vystoupiti pohodlně, anobrž i vyjeti vzhůru k výšině ohrazené *HK*. Od *E* pak pokračuje val dosti zachovalý, 25 m dlouhý, ku *F*, kdež se ostrým úhlem zahýbá k západu a znenáhla se níží, až splyne s rovinou vnitřního hradiště. Nebylo ovšem třeba, aby se zřizoval tu val ještě dále - jestiť tu hradiště naprosto nepřístupno pro strmou skálu od *R* ku *S* se rozprostírající. Sestoupivše na chvíli k temeni skalní stěny *R*, spatřujeme na kamenech tabulovitě zde vyčnívajících sem tam vyrýpaná znamení křížů.

Od *HK* ku jihozápadu je svah dosti mírný asi 45°, od *L* ku *J* nepřetržitý, od *H* ku *J* pak stupňovitě přerušovaný. Značné množství kamene drobného i hrubšího, rozváleného obzvláště mezi *L* a *P*, jest neklamným svědectvím, že tu býval kdysi rozsáhlý val kamenný ku zabezpečení této strany, přírodou nedosti chráněné. U *C* ční opět skála strmá a sice přímo proti mlýnu Cimburskému; odtud pak začíná svah velice příkrý (asi 75°) a sáhá až k *B*, u kteréhožto místa se začínal jindy val severní, jehož se zachovala toliko nepatrná část *ON*.

Chaty neboli vůbec obydlí poněkud pohodlnější mohla býti umístěna toliko na neveliké, asi 1200 m² obsahující výšině mezi *O* a *K*, nebo na jednotlivých malých terasách, na př. u *P* nebo *J*.

Nemálo zajímavá jsou místa *K* a *L*, kde skály veliké vyčnívají na způsob střech, kryjící proti úpalu poledního slunce prohlubiny, jež obemknuty jsou obloukovitými hrázení, uměle zbudovanými. Jsou to bezpochyby zaniklé cisterny.

Od *J* ku *V* sáhají dosti patrné stopy bývalé jakési cesty, z údolí vzhůru na hradiště vedoucí. Těsně pod příkrými stráněmi a strmými skalami ostrohu vine se strouha mlýnská, jejíž řečiště

je značně vyvýšeno nad hladinu Vrchlice, opodál plynoucí rovnoběžně se struhou.¹⁾

II. Postup práce výzkumné.

Homole, porostlá jakž takž travou obzvláště po svahu mírném od *L* ku *J* se sklánějícím, poskytuje majitelům svým pastvinu dosti skrovnou, kteráž pak pro přílišnou vzdálenost od obce Bilanské bývá vyhledávána jen tehdy, když není jinde pro stádo obecní „pastvy suché“. By z pozemku tohoto vyplynul přece užitek jakýsi, jali se asi před třiceti lety někteří občané, jichž polnosti ležely v nejbližším sousedství „homole“, povrch její rozkopávají a hlínu, hojně popel a zetlelé zbytky látek organických obsahující, po polích svých rozvážeti a je takto zúrodnovati. Při této práci, kteráž s hradíště valně byla setřela původní ráz jeho, bylo ovšem sem tam uhozeno na některý předmět starobylý; avšak nic z nálezů těch nebylo zachováno (o dýce bronzové udržela se toliko temná jakási pověst’).

Když pak r. 1880 vyhlíženo bylo vhodné místo pro vojenskou střelnici, shledány vysoké valy našeho hradíště, rovinná výšina odtud až ke chrámu sv. Trojice se táhnoucí, jakož i odlehlost’ místa tohoto a nepatrná frekvence zde panující zcela způsobilými k účelu tomu. A tak tu byla založena střelnice, a starožitný val *MN* slouží nyní jakožto hráz ku zachycování zbloudilých moderních střel olověných. Při zakládání střelnice byl přímo pod valem *MN* vykopán příkop, při čemž se přicházelo na kosti zvířecí. Bohužel že jsem byl upozorněn na nálezy tyto teprve, když práce již byla ukončena. Přesvědčiv se pak o tom, že je tu skutečně památné sídlo předhistorické, poučil jsem dělníky, pro občany Bilanské zde pracující, a vyžádal u ct. občanů Bilanských, aby vše bylo zachováno a sbírkám archaeol. sboru „Vocela“ věnováno. Soustavnou práci výzkumnou bylo lze teprv podniknouti r. 1885 v měsíci srpnu.

Započato ohledáním nejvyššího místa ohrazeného, t. j. prostoru rovinného mezi *H* a *K*, poněvadž byla zde již před tím od občanů Bilanských hlína odvážena a při tom leckterý zajímavý artefakt objeven, zejména bronzový předmět podoby měsíčku (lunulla), dlouhý zahnutý zub kančí provtaný, hrnek ozdobný a jiné. Země byla tu na některých místech tak hluboko ode-

¹⁾ O tomto hradíšti nacházíme velmi zhusta zmínku v zápisech starých knih pamětních, jež se chovají ve zdejšímu archivě městském. Nejstarší zápis dotýčný pochází z r. 1434 a zní takto: „Páni a konšelé mlýn pod hradíštěm jdouce k Malešovu, hořejší aneb svrchnější pod hradíštěm Šimonovi mlynáři, Jírovu švagru, i budoucím vepsali v knihy městské.“ Během následujících třiceti asi let týž Šimon mlynář prodával mlýn svůj, do něhož obzvláště občané Bilanskí přijížděli mleti, aspoň čtyřikrát, pokaždé se ale opět v mlýn uvázal, poněvadž kupující bezpochyby cenu smlouvanou neplatili pořádně dle lhůt vytknutých, až konečně mlýn ten r. 1466 zřítmarčil „na mlýn Matěje mlynáře paně Odolenova“. Ze zápisů dotýčných,*²⁾ jež se vyskytají zejména při letech 1443, 45, 49, 55, 64, 66 a 76, zajímá nás ovšem nejvíce přesné určení místa; čteme tu na př.: „mlýn pod hradíštěm vedle cesty Bilejovské“, „mlýn pod hradíštěm nad Poličany ležící“, jindy se mluví o mlýnu „nad velikým hradíštěm“.

Název „Cimburk“ našel jsem poprvé při r. 1497 v zápise tomto: „Vávra mlynář položil 10 kop gr. za mlýn Chyhovský pod hradíštěm Cimburkem ležící“. Název ten pak se neudržel do doby novější: lid jmenuje kopec ten „homolí“, jak už z předu bylo připomenuto. Jméno „Cimburk“ však se přeneslo na mlýn pod hradíštěm ležící. Mlýna byla by zajisté domněnka ta, že tu stával kdysi hrad pánů z Cimburka; celkový ráz tohoto místa ohrazeného, obzvláště pak ale nálezy, jež v rádcích následujících hodlám popsati, svědčí nepopíratelně o tom, že jsme tu na místě, které v době historické již nemělo žádných obyvatelů. Ale dosti pravděpodobný jest náhled ten, že páni Cimburští na sklonku 15. věku se byli v Hoře zakoupili, aby podle zmáhajícího se tehdy u členů drobné šlechty české způsobu se mohli dolování účastniti a tím zhublé snad sáčky své opět naplniti. Pisemným dokladem pro náhled tento může býti zápis v knize memorabilní z r. 1514: „Marek, Jíry kováře syn, ... přiznal se dlužen býti 3 kp. gr., Vítovi Hanykéřovu, kteráž Vít zaň dal za grunth, který sobě koupil pod pány Cimburskými“. Skutečně nacházíme před hradíštěm na východní straně v poli „haldu“, k níž směřuje štol, jejíž vchod je ztaten ve stráni, na jihu pole tohoto k struze mlýnské se sklánějící. Vedle haldy býval zajisté důl ku fedrování rudy a provětrávání štoly sloužící. Dolu tohoto týče se bezpochyby zpráva písemná z r. 1533, dle které „havěři z Cimburku“ si ztěžují, že jest jim pracovati ve skále tvrdé, pročez žádají, aby jim „luon vejš kladen“ byl.

*²⁾ Na některé ze zápisů těch byl jsem upozorněn panem professorem Šimkem, jenž horlivě sbírá material k místopisu Kutné Hory.

brána, že prozírala spodní skála. V nehluboké vrstvě země popelem a šterkem promíchané nalezeny tu dvě bronzové jehlice, některé nástroje kostěné, mnoho ozdobných střepin z nádob hliněných, kosti zvířecí, zuby a parohy. Místy nacházely se dolíky vyhloubené do zvětralé skály, o průměru asi 60 cm, vyplněné kyprým popelem, v němž se vyskytl sem tam škvár z hlíny pálené.

Avšak při práci té přišlo se záhy na místa jalová; i jal jsem se tedy ohlížeti po místech, kam obyvatelé hradiště toho odhazovali odpadky jídla, střepiny roztlučných nádob a podobné; takováto předhistorická „smetiště“ bývají bohatým zdrojem zajímavých nálezů. Zkoušel jsem za tím účelem svah nad sráznou skalou *S*; avšak záhy jsem seznal, že v tu stranu jen sem tam některý ten rozbitý hrnec byl pohozen nebo nějaká ohlodaná kost zabloudila.

Lépe se dařilo práci výzkumné na příkrém svahu u *A*. Práce tu byla zahájena na skále, jež asi v prostřední výšce z příkré straně ční, a odtud pokračováno v levo ku *B*. Postupující pak zároveň směrem k *O* vpřed, již ve hloubce asi 20 cm uhodili jsme na střepiny, kosti zvířecí, porůznu též kosti broušené, přesleny a podobné; ve hloubce větší stávaly se nálezy hojnějšími. Ovšem tu bývali dnové, kdy od rána do večera kromě střepin a kostí nebylo nic kloudnějšího vykopáno; jindy opět se nálezy zajímavé hrnuly. Jedním z těch dnů šťastných byl také ten, kde vedle většího množství kostí broušených a parohů řezaných, střepů a přeslenů vykopány byly též dvě lžičky hliněné, malá nádobka celá, krásný klín bronzový a velký násadec rohu tuřího - vše ve hloubce asi 150 cm, pod vrstvou hlíny, popelem a uhlím promísené, místy do červena pálené. Nedaleko klínu bronzového na skále mezi *A* a *B* spočívala pod kyprou zemí popelavou ve hloubce asi 30 cm kostra člověčí.²⁾ Také mezi *C* a *A* bylo pátráno s výsledkem dosti uspokojivým; zejména tam byl nalezen skoro na povrchu malý kroužek bronzový.

Jiného dne věnována pozornost na chvíli místu u *K*. Bylť tu způsoben úzký průkop na přič hráze, aby poznáno bylo složení její, a potom byla hlubina této domnělé cisterny odkryta, zejména byly odklizeny ostružiny v chladu tam bující a kameny na dno zapadlé byly odstraněny. Hráz jest zbudována velmi pečlivě z kamenů ploských, pravidelně stavěných a kladených a hlinou pojených. V hlubině pak nebylo nalezeno ničeho. Ale shledáno s podivením, že ani po deštích vydatnějších se tam nenahromadilo ni dosti málo vody.

Již svrchu bylo vytknuto, že na stráni *AB* ve větší hloubce se jevila vrstva hlíny, popelem a uhlím promísená. Nad ní pak vrstva hlíny ztvrdlé, místy do červena pálené ano i seškvářené. Byloť to již u samé paty valu *NO*, kterýž sáhal zajisté až ku *A*. Také u *O*, kde val *NO* byl sesutím nebo zámyslným odkopáním přerušen, bylo lze pozorovati mohutnou vrstvu hlíny do červena pálené nehluboko pod hřebenem valu. Proto byla ovšem zcela na snadě domněnka, že náspy, jimiž hradiště jest hrazeno, jsou valy spečené. Poněvadž pak směrem *AO* nebylo dovoleno dále kopati, aby poškozen nebyl val *MNO*, majetek to eraru, snaha pak čelící k tomu, by zřízení valů bylo prozkoumáno, nabyta vrchu nad vším ostatním, opustili jsme stranu severozápadní a zahájili jsme nový oddíl práce výzkumné na straně východní, kde umělého hrazení bylo hradišti nejvíce potřebí, kde tedy budování naspů se dělo zajisté pokud možno nejpečlivěji. Přední zřetel byl tu věnován prostoru mezi *D* a *E*, kde svršek vysokého jindy valu byl až na roveň s výšinou *HK* odkopán a odvezen, tak že tu bylo lze přistoupiti k samotnému jeho jádru. Přes to bylo zde pátrání do hloubky prací velice klopotnou, neboť utvrdlý základ valu velice houževnatě vzdoroval útočné motyce a rýči. Celý prostor *DE* mírně k poli sousednímu se sklánějící byl prokopán do hloubky tak značné, až se přišlo na základ přirozený, na „shnilou skálu“, což místy se objevovalo ve hloubce asi 1 m, jinde opět bez mála 2 m; bylť tedy původní terrain přirozený poněkud nerovný, od *D* ku *E* se nížící. Na skále, kteráž tu byla pevným základem valu, spočívala nejprve vrstva jílu, na té vrstva uhlí (místy se objevovaly i větší kusy uhlí dřevěného, nespáleného), pak následovala až 50 cm vysoká vrstva hlíny do červena pálené, místy ve škvár proměněné. V těchto vrstvách nejhlubších, obzvláště pak pod vrstvou uhlí nacházelo

²⁾ Tato kostra nikterak nenáležela k objeveným artefaktům, nýbrž přišla sem v době mnohem mladší, poněvadž ležela dle uvedeného 120 cm výše nežli dotyčné artefakty. *Josef Smolík*.

se nesmírné množství zůstatků zvířecích, mezi nimi pak nemálo předmětů rukou lidskou urobených: jehlic, šidel a dlát kostěných a parohových asi 50, přeslenů asi 40, dvě lžice hliněné, jedna velká druhá menší, obě dobře zachovalé, nožičky, pilky a hroty pazourkové, kus tuhy (ku grafitování nádob hliněných); také střepin tu bylo dosti.

Nad onou vrstvou spečenou byla nasypana hlína kamením nepravidelně prokládaná; nejvýše pak, přímo pod hřbetem náspu dosud neporušeného viděti lze opět takovou vrstvu hlíny, krásně do červena pálené, která však nebyla dosud s dostatek prozkoumána. Dosud nebylo také lze zjistiti, je-li mezi oběma podobná vrstva střední čili nic.³⁾

III. Popis věcí nalezených (vyobrazených na tab. X. a XI.).

A. **Věci bronzových** nalezeno tu bylo, jako vůbec na hradištích, poskrovnu; zejména pak jsou tyto:

Č. 1. Klín hladký, 105 mm dlouhý, 39 mm široký na místě nejširším, 10 mm tlustý tam, kde je nejtlustší; břit znamenitě zachovalý zahnut jest mírným, přes největší šířku klínu poněkud přesahujícím obloukem, jehož třetina je 44 mm dlouhá. Jest velice pravděpodobno, že klín tento 270 g těžký, upraven byl z kusu bronzí kováním; nasvědčujet tomu jednak povrch hrboletý, jakoby stopami tepáním způsobenými posetý, jinak též hluboká trhlinka 1 mm široká a 20 mm dlouhá, uprostřed klínu zející.

Č. 2. Předmět podoby měsíce (lunulla) s prolamovaným řapíkem. Vedle podobného nástroje ve sbírkách českého musea je to jediný toho druhu. (Srovnej „Památky arch.“ XI., tab. IV. 2.)

Č. 3. Jehlice bez rozšířené hlavičky, mající však krček vytknutý dvěma hlubšími rýhami; odtud sahá asi do dvou třetin celé délky husté vroubkování kolkolem.

Č. 4. Jehlice delší, po celé délce hladká; konec tlustší jest prostě uhlazen.

Č. 5. Kroužek průměru 25 mm, z tlustého sploštělého drátu, vrstvou šedozelené patiny pokrytý; zcela patno je tu místo, kde oba konce spolu jsou spojeny.

Č. 6. Kroužek menší průměru 20 mm z drátu, jehož průřez má podobu u 6. a vytknutou.

Asi před dvaceti lety byla prý tu nalezena dýka bronzová, kterouž prý dlouho u sebe přechovával jistý občan Bilanský, až konečně se beze stopy ztratila.

První čtyři předměty svrchu jmenované sdělány jsou z bronzí, která - pokud dle barvy kovu lze souditi - obsahuje v sobě toliko skrovnou přísadu cínu.

B. **Nástroje kamenné** byly zde úkazem dosti vzácným; čteněji jsou tu zastoupeny toliko rozmanité předměty z pazourku a rohového křemene urobené.

Č. 7. Pěkný nožiček z pazourku, 79 mm dlouhý.

Č. 8. a 9. Šipka větší a menší, první z pazourku, druhá z křemene.

Č. 10. Pilka z pazourku. - Kromě toho zachováno ještě osmnácte kouskův pazourku zpracovaného na nožičky, pilky a pod., jakož i značné množství ústípků z pazourku, křemene rohového a jiné.

Č. 11. Pecka pazourková, s níž kolkolem jsou části oštípány tak, že táž nabyla podoby hranolce, 46 mm vysokého, na dolejší základně 30 mm, na hořejší, pak 25 mm širokého.

Č. 12. Klín kamenný 115 mm dlouhý, s ostřím velice pečlivě, ale šikmo broušeným. Snad byl již přibrušován.

Č. 13. Okrouhlé čelo mlatu kamenného, v otvoru přeraženého, po obvodě svým zdobené žebírkem, dosti nápadně vyčnívajícím.

Č. 14. Tupě zahrocená část kladiva, jehož pečlivě kroužený otvor zdá se býti vrtán asi do dvou třetin hloubky se strany jedné, ostatek pak se strany druhé.

Jiné kamenné nástroje byly celkem tyto: klíny celé čtyři, nejdelší 130 mm, nejkratší 83 mm; klínů kusých sedm, úlomky mlatů čtyři, mezi nimi tři s otvorem aspoň částečným. Pozoruhodný jest též kousek pískovce s přímou rýhou nehlubokou, na němž se bezpochyby brousí-

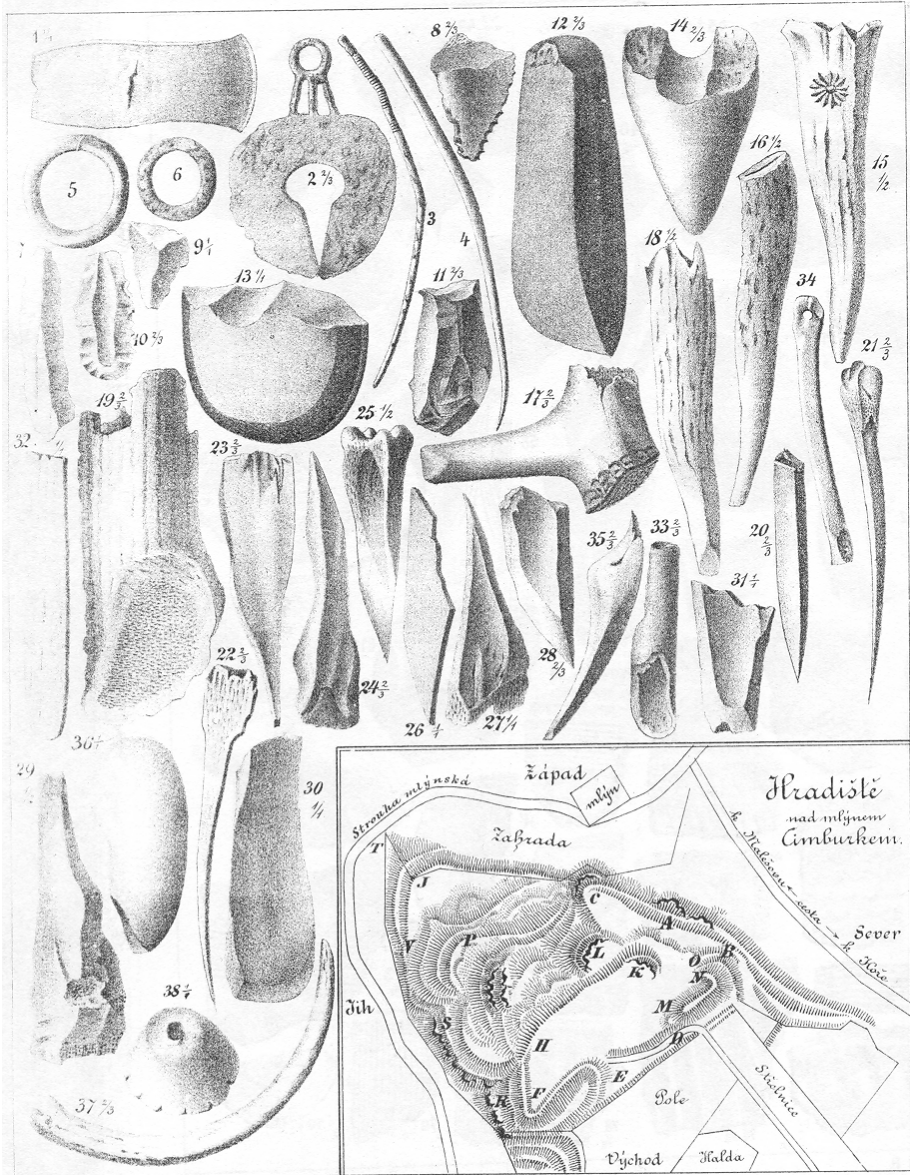
³⁾ Od další práce musilo se upustiti, poněvadž byla zahájena střelba do terče c. k. vojska.

valy nástroje kostěné. Často se vyskytaly oblázky právě do hrsti dospělého člověka se hodící, do kulata otlučené nebo obroušené neznámého účelu.

C. Mezi **artefakty z parohu** urobenými upozorňujeme zvláště na tyto:

Č. 15. Silný bodec z parohu jen částečně oškrábaného, 160 mm dlouhý, u jehož konce širšího je vydlabána mělká jamka okrouhlá, nepochybně započata zde díra snad pro násadu.

Č. 16. Bodec, jehož špice jest hladce ubroušena, otupena; tvrdý okraj konce širšího jest vyštěn a dřev z dutiny do jisté hloubky vybrána.

Č. 17. Dláto z parohu; korunka od lebky odloupená, je zde vhodnou rukojetí.

Č. 18. Dláto 160 mm dlouhé, s ostřím velice pečlivě broušeným, 12 mm širokým.

Č. 19. Násadka snad na hůl, z parohu přibroušena na způsob sekery, při otvoru přeražená.

Z nástrojů parohových zachovalo se tu dále jedno dláto s břitem 30 mm širokým; též některé artefakty buď nedodělané anebo porouchané, zejména několik předmětů přelomených tam, kde byly provrtány.

D. Zvířecích kostí spracovaných nalezeno tu značné množství: jsou tu zastoupeny rozmanité druhy dlát hrubších i útlých, s břitem úzkým i širokým, přímým i obloučnatým, celkem 33; dýka jedna; bodců, šidel a jehlic 40. Obdivem nás naplňuje důvtip a trpělivost zračící se tím, jak z leccakéhož ústítku kostěného upraven tu jest nástroj vhodný. Na přední místo kládeme:

Č. 20. Hrot z kosti pálené krásně do černa, jakoby zhotoven byl z rohu bůvolího; týž jest nad míru dovedně a pečlivě do čtyř boků broušen a pěkně vyleštěn; příční průřez dává čtverec o straně 10 mm dlouhé.

Č. 21. Jehlice 112 mm dlouhá, velmi úhledně do čtyř boků broušená; špice její jest zcela bílá.

Č. 22. Jehlice 130 mm dlouhá.

Č. 23. a 24. Silné roubíky dovedně broušené; špice jich jsou ulomeny.

Č. 25. Krátký roubík z kůstky zahnědlé.

Č. 26. a 27. Šidla se špicemi ostrými.

Č. 28. Roubík upravený z ústítku silného hnátu.

Č. 29. Silné dláto 135 mm dlouhé, s břitem 9 mm širokým, klínovitě (s obou stran stejně) broušeným.

Č. 30. Krátké dláto s břitem 20 mm širokým.

Č. 31. Břítý konec dláta ze silné kosti do černa pálené.

Č. 32. Dláto slabé s břitem oblým.

Č. 33. Dláto upravené ze slabší kosti rourovité náležitým přibroušením.

Č. 34. Kůstka na jednom konci provrtaná, ku zavěšení.

Též **zubů zvířecích** bylo užito ku hotovení nástrojů vhodných, na př. nožíků a pilek, jakož i k upravení závěsných ozdob a pod.

Č. 35. Zub na bodec přibroušený.

Č. 36. Předmět záhadný ze zubu.

Č. 37. Dolejší, neobyčejně velký kel divokého kance po celé délce své hladký a lesklý. Na blízku konce tlustšího, pečlivě uhlazeného, se nachází díрка 5 mm široká.

E. Nejčetnější a zároveň nejzajímavější částí toho nálezu jsou rozhodně artefakty hliněné. Značným množstvím i obdivuhodnou rozmanitostí tvarů budí především **přesleny** naší pozornost. Mezi 50 dobře zachovalými (a 12 kusými) přesleny nalezenými ztěží bylo by lze shledati některé dokonale se shodující podobou a velikostí svou. Některé vypadají jako korale větší nebo menší, jiné mají podobu čočkovitou, jiné opět homolovitou, nejčastěji pak se vyskytá tvar kužele nízkého se základnou buď rovinnou nebo na způsob mělké nálevky prohlubenou. Ozdobených je mezi nimi toliko šest. K přeslenům druží se hliněné kruhové setrvačníky druhu většího mající buď podobu placky (průměru 70-100 mm) s otvorem malým uprostřed, buď podobu prstenu až 20 mm tlustého; z kruhů těchto však se zachovaly pouze trosky.⁴⁾

Č. 38. Přeslíněk podoby skomoleného kužele.

Č. 39. Přeslen podoby koralu, jenž na obvodě svém jest ozdoben řadou mělkých prohlubinek.

Č. 40. Přeslen malý, na němž prohlubinky vtačené do obvodu jsou tak hluboky, že přeslen

⁴⁾ Zdali takový hliněný předmět jest buď *koral* nebo *přeslen*, dlužno si povšimnouti *otvoru*. Na ten čas se považují takové artefakty za *korale*, mají-li otvor *stejného* průměru č. *válcovité*, jinak pak za *přesleny*, je-li otvor jejich *nestejného* průměru č. podoby skomoleného kužele. *Josef Smolík*.

nabyl tvaru hvězdovitého.

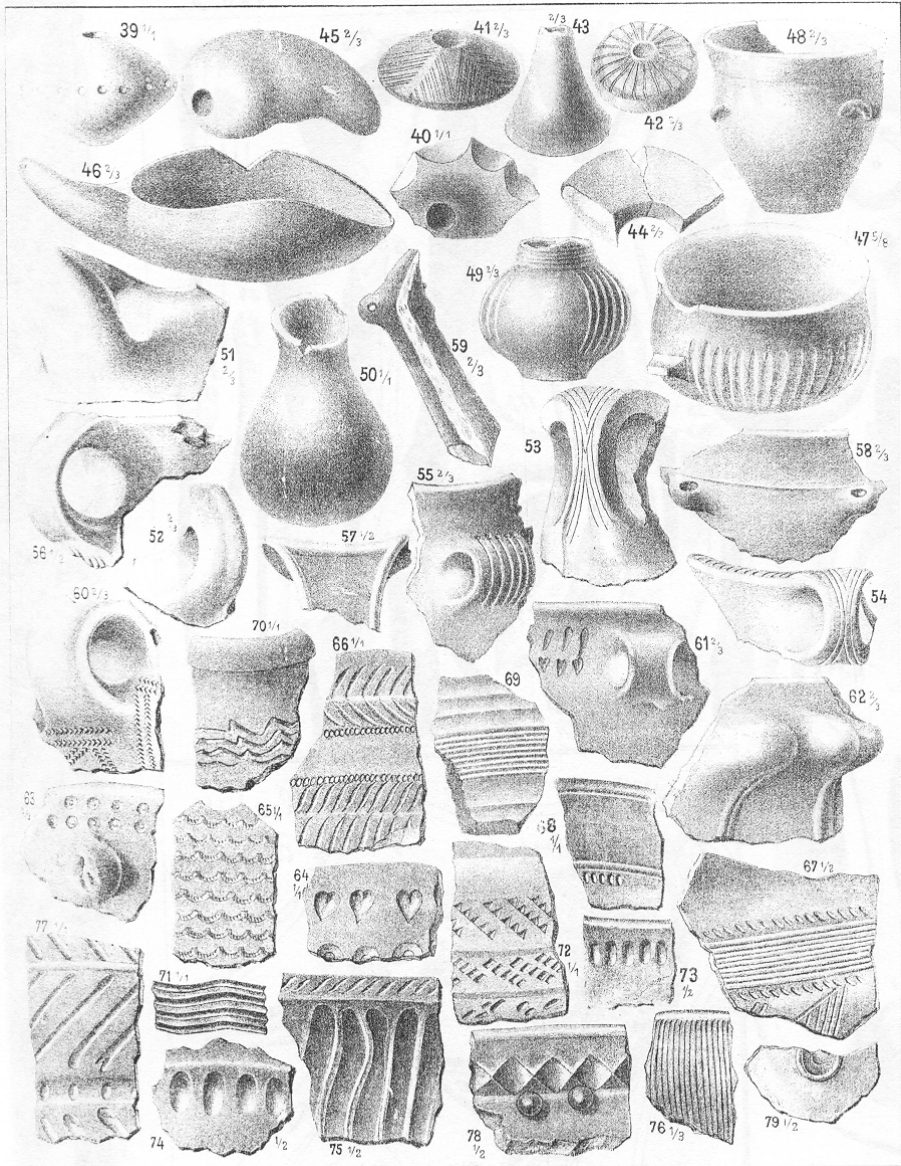
Č. 41. Přeslen velký, rýhami v podobě krovků kladenými vkusně ozdobený.

Č. 42. Přeslen menší s paprsky kolem otvoru.

Č. 43. Přeslen (?) homolovitý, jehož spodní část širší, poněkud vyvalená, je hrubě ozdobena prohlubinkami nepravidelně vtlačenými.

Č. 44. Část setrvačnicku prstenovitého z pěkné hlíny červené o průměru vnitřním asi 30 mm, vnějším pak asi 80 mm.

Č. 45. Předmět hliněný (podobný tupému zubu kančímu), na ploše konce širšího opatřený

nehlubokým otvorem. Účel jest záhadný.

Rovněž záhadný jest význam jiného podobného předmětu, malé to homole hliněné 45 mm vysoké; táž je s obou stran směrem osy navrtána, ale do hloubky neveliké. K neurčitým předmětům těmto čítám též úlomky malinkých jakýchsi mlatů z pálené hlíny, přelomených právě v otvoru; bylyť to bezpochyby dětské hračky.

Č. 46. Lžice hliněná značné velikosti, s řápkem krátkým, dobře zachovalá. - Kromě toho byla nalezena podobná lžička malá, zachovalá, a dva úlomky lžic větších.⁵⁾

Nádoba hliněná nezachovala se žádná celou, neporušenou. Několik nádob menších je tu sice toliko s nepatrnými nedostatky (na př. bez ucha, nebo s okrajem otlučeným a pod.); avšak kromě těch nacházely se zde toliko střepiny, větší menší. Netřeba tu připomínati, že nádoby ty nebyly rozbity teprve při dobývání jich ze země, nýbrž že jakožto střepiny už do země přišly. Z ohromného množství střepů těch bylo lze sestaviti rozsáhlou sbírku, sloužící ku poučení o keramickém umění těch, kteří na tomto hradišti sídlili. Hledíce k materiálu, jehož tu bylo užito ku vyrábění nádob, shledáváme, že to byla na mnoze hlína velice jemná, důkladně propracovaná, tak že výrobek toho druhu mohl - jsa jen poněkud pečlivě sdělán - nabyti povrchu velice hladkého a barvy lahodně červené, by-li dobře pálen. Některým těmto nádobám byla ponechána barva přirozená, jiné opět byly grafitovány buď na obou stranách, nebo aspoň po straně jedné. Tloušťka stěn je velice rozmanitá: nacházíme tu střepy až 15 mm tlusté, ovšem z nádob velikých, a opět střípy sotva 4 mm tlusté.

Ucha, charakteristické to části nádob předhistorických, jeví tu různost obdivuhodnou: jsou tu ucha obloukovitá i plná, jednoduchá, hladká i rýhovaná. I zde jako jinde na př. malé šálky z pohřebiště Dražkovického („Památky“ díl XIII. tab. I. 18.-20.) opatřeny jsou střepiny uchy velikými, kdežto střepiny z nádob velikých mají na mnoze toliko ucha malá.

Ozdoby nádob jsou buď vvyvýšeny (často nalepovány), anebo prohlubeny, vtačeny. Druhý způsob ornamentování zdá se býti obyčejnější; nacházíme tu pak všechny možné odstíny ornamentiky co do jemnosti provedení od hrubých brázd, dolíků atd. pouhými prsty způsobených, přes tvary jemnější, snad nástroji kostěnými a rohovými (roubíky, hřebeny, jakýmisi stanečmi) vtačované až k ozdobám tak subtilním, že je lze rozeznati patrně toliko lupou.

Č. 47. Úhledná miska nízká baňatá, ozdobená rýhami, pod okrajem dolů až ke dnu se táhnoucími; úško jest ulomeno.

Č. 48. Nádoba (hrníček), u okraje nápadně širší (70 mm) než u dna (30 mm); asi uprostřed výšky jsou pravidelně do kola nalepeny tři stejně od sebe vzdálené polokruhové valounky, jimiž mají býti jaksi napodobena ouška. Dva tyto valounky jsou zachovaly, třetí (na obraze po levé straně) je zpola odloupen.⁶⁾

Č. 49. Polovice nádoby baňaté, nahoře i dole poněkud súžené; část prostřední jest rýhována jako meloun.

Č. 50. Džbáněček 60 mm vysoký, jehož hrdlo jest miskou uzavřeno; podobá se pravdě, že to byla hračka dětská, jakási řehtačka.

Č. 51. Ucho nahoře rohem jednoduchým ukončené, značně nad okraj nádoby vynikající, z hlíny červené, jemně hlazené; střep tento, na straně vnitřní grafitovaný, náležel bezpochyby jakési hluboké misce nebo spíše velikému jakémusi šálku.

Č. 52. Ucho vysoko nad okraj nádoby čnějící, z hlíny grafitované.

Č. 53. Ucho z hlíny červené uprostřed oblouku svého nejužší, zdobené rýhami s hora i z dola k místu nejužšímu se sbíhajícími.

Č. 54. Podobné ouško od nádoby malé s okrajem poněkud vyvaleným a vroubky rovno-

⁵⁾ Srovnej hliněné lžice z Hradiště na Slanské hoře v „Památkách“ díl XI. tab. XIX.9 a Hradiště na Řivnáči tamtéž díl XII. tab XII. 41.

⁶⁾ Dlužno si všimati podobných *nálepků* hliněných už z té příčiny, poněvadž se v nich jeví *mladší* doba předhistorická. U nás jsou známy z hrobů Vinařických („Památky“ díl XI. tab. I. 8. str. 26.) a z Hradiště na Řivnáči („Památky“ díl XII. tab. XI. 12. str. 245.) *Josef Smolík*.

běžnými ozdobeným.

Č. 55. Ucho od jakéhosi džbánku baňatého, pěti rovnoběžně po celém uchu se táhnoucími rýhami zdobené.⁷⁾

Č. 56. Široké ucho z hlíny červené a hladké, klenoucí se pěkným obloukem od kraje nádoby džbánkovitě až k baňaté části její; hofejší kraj ucha jest opatřen pěti vroubky zajisté k vůli tomu, aby palec sem se kladoucí se nesmykal.

Č. 57. Svrchní část velikého ucha z hlíny červené, od kraje nádoby, kterýž poněkud nad plochu ucha vyniká, táhne se po obou okrajích ucha lem vyvýšený.

Č. 58. Střep z veliké mísy, uvnitř i zevnitř grafitované, na prostředním ostře vystupujícím kraji opatřený dvěma malými úšky, otvory svými vzhůru obrácenými; nádoba ta mívala bezpochyby čtyři taková úška a nosívala se na provazcích, skrze ta úška provlečených a pode dnem se křížujících.

Č. 59. Střep z misky malé, s ouškem malinkým, skrze něž toliko slabý provázek provléknouti lze.

Č. 60. Široké, poněkud nad okraj nádoby vystupující ucho z černé hlíny; střep tento je velmi pracně zdoben několika různě položenými, do páru rovnoběžnými řadami hluboko vtačených drobných tvarů stříškovitých, tak že řady ty mají vzhled řetízků, hustě článkovaných.

Č. 61. Střep z hrubé, ale dobře do červena pálené nádoby; plné ucho jest nalepené. Nádoba měla zajisté dvě ucha taková na místech protilehlých.

Č. 62. Střep z nádoby hrubé, jejíž hlína mocně jest promíšena uhlím; okraj nádoby je rovný, a pod i ním asi 10 mm hluboko jsou k nádobě na místě ucha přilepeny tři pupíky; od obou krajních táhnou se dolů po nádobě žebírka hliněná, rovněž jen nalepená.

Č. 63. Střep s nádoby černé, pod okrajem ozdobené dvěma řadami okrouhlých důlků, z nichž každý má uprostřed malou bradavku. Ucho je zde nahrazeno toliko nevelkým okrouhlým hrbolkem.

Č. 64. Sřípek s ozdobou srdcovitou.

Č. 65. Střep z malé, jak se zdá baňaté nádobky, ozdobený ornamentem velmi jemným, jenž na způsob krajek je hustě kladen po celé střepině; jednotlivé vroubky jsou vtačovány jakousi stancí.

Č. 66. Střep grafitovaný z jakéhosi džbánku; ornament dosti složitý jest hluboko vrytý.

Č. 67. Střep grafitovaný s ozdobami mělce rytými.

Č. 68. Střepina tenká z jemné červené hlíny.

Č. 69. Střepina ozdobená rovnoběžnými, úzkými i širokými rýbami.

Č. 70. Střepina z nádobky na kruhu dělané, s ornamentem vlnitým.

Č. 71. Jiný ornament vlnitý, vyskytující se na střepině z nádoby, která jest urobena z hlíny, slídou mocně promísené a špatně pálené.

Č. 72. Střep ze silné, do červena pálené nádoby s ornamentem tlačným stancí, jakýmsi paterozubcem.

Č. 73. a 74. Střepy z velkých nádob ozdobené hustou řadou důlků, tu nehtem, tam prstem způsobených.

Č. 75. Střep z veliké nádoby s okrajem 30 mm širokým, jež zdobí zářezy podoby S. Od okraje směrem ke dnu běží pak těsně vedle sebe žlábký způsobené tím, že nádoba byla postavena dnem vzhůru, a pokaždé třemi prsty ode dna k okraji se pošinujícími do syrové ještě hlíny tlačeno.

Č. 76. Střep z nádoby velké s okrajem málo vyvaleným, od něhož začínají úzké husté rýhy, po nádobě ke dnu se táhnoucí.

Č. 77. Střepina s ornamenty buď více nebo méně vysedlými.

Č. 78. Střep z velké do červena pálené nádoby, pod jejímž krajem se nalézá věnec malých

⁷⁾ Ucho to jest ku džbánu příliš malé a široké, a náleželo k nádobě baňaté, opatřené na opačné straně ještě uchem druhým. Jos. Smolík.

nízkých jehlanů, způsobených bezpochyby tím, že hlína byla pokaždé se dvou stran křížem do štípe vzata; pod řadou touto opakují se pravidelně skupiny tří boabečků nalepovaných.

Č. 79. Ozdobené dno z nádoby, jejíž hlína je černá, pískem a slídkou promíchaná.

Z dalších věcí nalezených pozoruhodny jsou ještě tyto: kus tuhy ku grafitování nádob, kousek černé jakési pryskyřice, jasným plamenem hořící a libě páchnoucí, škeble (velevrub malířský) s otvorem vrtaným, četné kusy pálené hlíny s vtačenými stopami žlábkovitými a rourovitými, pocházejícími zajisté od válcovitých kmenů a větví slabších stromů. Obzvláště zajímavý jsou pak kusy dvou nízkých nádobek hliněných, u nichž znamenitá tloušťka stěn u porovnání s velikostí nádoby se jeví nemálo nápadnou: nádobka jedna byla 65 mm vysoká a dno její má tloušťku 30 mm, stěny pak 20 mm, - druhá nádobka toliko 40 mm vysoká má stěny až 18 mm tlusté. Tu i tam byla tedy dutina velice mělká. Podle malých zrnek bronzí ze stěny nádoby vyčuhujících i podle stop jiných lze neklamně souditi, že nádobky tyto bývaly kelímky na tavení kovu. Nelze mi utajiti okolnost tu, že toliko vrchní okraj nádobek byl podroben prudkému žáru - ostatní části jsou toliko slabě páleny.

Zbytky zvířecí, jež zhusta za bezcenné a bezvýznamné se považují a proto nerozvázně pohazují, jsou zajisté s to, s nejedné strany objasniti způsob tehdejšího života. Z ohledu toho byly kosti, aspoň poněkud zachovalé, jakož i veškeré zuby, parohy, rohy a paznehty pečlivě sbírány a uchovány. Nižádná z kostí nalezených nebyla celá, nýbrž všecky byly zúmyslně rozštípany, tak že pohodlně mohl z nich býti tuk vybrán. Z rohů zbyly ovšem toliko násadce, z paznehtů pouze kopyta. Parohy se jeví namnoze látkami zemitými tou měrou prosáklé, že jsou přímo zkamenělé.

Nejsa znalcem věcí takovýchto odhodlal jsem se celý nález zůstatků zvířecích zaslati nadšenému archaeologovi českému a na slovo vzatému znateli zvířeny pravěké, slovutnému panu dru. Janu Woldřichovi ve Vídni, jenž celý nález zevrubně prozkoumal a všecky jednotlivé předměty přesně určil. Konám zajisté povinnost velice milou, vyslovuje na místě tomto jemu upřímné díky. Obsah zprávy mi zaslán podávám v řádcích následujících.

Dle zbytků zvířecích, z hradiště nad Cimburkem pocházejících, poznává pan dr. Woldřich, že se tu kopal a pozorovalo velmi opatrně, jak vědecké badání v oboru archaeologie předhistorické toho vyžaduje - a shledává proto výsledek znamenitým, obzvláště vzhledem ku fauně toho místa, kteráž jest nejen hojná, ale i velice zajímavá. Vyskytují se tu zejména druhy tyto: jelen (*Cervus elaphus* L. - asi 13 jedinců), srn (*Cervus capreolus* - 3), skotu čtvero druhů (*Bos primigenius* Boj. - 3-4, *Bos primigenius* plemeno - asi 8, plemeno střední - 2, *Bos brachyceros* Rütim. - asi 10), prasete druhy dva (*Sus scrofa* L. - 4, *Sus palustris* Rütim. - 7), ovce (*Ovis aries* L. - 1 a jehně), psa domácího tvary dva (*Canis fam. optima matris* Jeittel. - 2, *Canis fam. palustris* Rütim. - 2), a hafana (*Canis fam. decumanus* - 1), kůň (*Equus caballus minor* Woldř. - asi 3), liška (*Vulpes vulgaris* Gray - 1), medvěd (*Ursus arctos* L. - 2), bobr (*Castor fiber* L. - 2), jezevec (*Meles taxus* Blas. - 2), zajíc (*Lepus timidus* L. - 1), kuna (*Mustela folna* Briss. - 1, *Mustela martes* Briss. - 1); tedy celkem druhů devatenáct, a sice zvíře divoké 11-12, zvířat domácích 7-8 druhů. Ze skrovných pozůstatků koně nebylo lze zjistiti, byl-li to kůň ochočený anebo divoký; tehdy žil u nás bezpochyby ještě kůň ve stavu zdivočelém, kůň postavy malý, jak se vyskytl již za doby diluvialní. Nejvíce kostí je tu od jelena, pak od divokého vepře, dále od skotu malého a malého vepře domácího, nejméně kostí je tu od lišky a zajíce. Mladá ta se vyskytují u většího psa, u skotu většího i malého, u ovce a u vepře domácího. U porovnání se zvířaty nyní žijícími shledáváme na kostech tehdejšího jelena a vepře divokého velikost a sílu neobyčejnou; kdežto u zvíře ostatní není vzhledem k vzrůstu patrné odchylky od poměrů nynějších. Ovšem vyhynul od té doby tůr, za vymřelé pak nutno v Čechách (kromě obor) považovati též medvěda, bobra a divokého vepře. Lovu na medvěda, jezevce, lišku a kuny bylo hověno především k vůli jich pěkné srsti, což vysvítá z okolnosti té, že na dolejší čelisti kuny lesní se nalézají vřezy podlouhlé; dosud se zvířeti kůže, když byla u zadních nohou narážnuta, stahuje přes hlavu a u tlamy se odřizuje. Pes velký byl člověku nápomocen při lovu,

pes menší pak bezpochyby střežil dům a stádo.⁸⁾

IV. Úvaha.

Práce výzkumné nebyly sice dosud dokonány; přes to však nacházíme v nálezech dosa-
vadních dosti momentů, dle nichž pronést lze soud o povšechném života způsobu v hradišti.
Nelze pochybovat o tom, že četné artefakty zde nalezené jsou dílem lidu zde usazeného.
Vždyť tu byly objeveny rozmanité pomůcky, jichž při výrobě oněch artefaktů bylo užito, ze-
jména pak kelímky na tavení kovu, kousky pískovce s rýhami broušením hrotů kostěných způ-
sobenými, kus tuhy ku grafitování nádob hliněných, oštipky pazourku, nástroje z parohu s dě-
rami nedovrtanými, vůbec rozmanité nástroje nehotové. Jestliže pak vkusné a lahodně se mě-
nící tvary, jemné a řemeslné spracování a pestrá rozmanitost' artefaktů vzbuzuje naši pozor-
nost', nelze souditi jinak, nežli že tu žili příslušníci národa usedlého, v klidném životě si libují-
cího, kteří se zaměstnávali kovolijectvím, hrnčířstvím, lnářstvím apod. Lid ten dle potřeby ne-
ohroženě a vítězně zápasil s túrem, divokým kancem, medvědem a jelenem. On byl též odhod-
lán brániti rodiny své a krb svůj proti útočnému nepříteli. Za tím účelem zbudováno toto „re-
fugium“ též pro okolní lid, kde po čas nebezpečí se zdržoval. Neboť většímu počtu lidí *trvalé*
bylo toto ovalené sídlo poskytovatí nemohlo pro skrovný prostor; máme nicméně za to, že
stále tam zajisté přebývalo aspoň několik rodin této obce předhistorické.

Dokud se *valů* týče, v těch právě shledáváme nejzajímavější moment celé práce výzkum-
né, poněvadž způsob, kterým zakládány byly, lze zde stopovati až do podrobností, před tím
nepoznaných. Nacházíme tu *valy spečené*, které ovšem archaeologům nejsou neznámy. Jsou to
náspy zřízené pracně z hlíny nasypané, toliko skrovným množstvím kamene prokládané; tato
byla pak utvrzována prudkým žárem tak, že některá vrstva se podobá jediné spečené škváře.
Stopy vtažené ve hlíně utvrdlé anebo dokonce škvárovitě spečené, jakož i kusy zuhelnatělého
dřeva zde nalezené nasvědčují k tomu, že k utvrzování jednotlivých vrstev hlíny nasypané bylo
užito žáru vycházejícího z nastlaných a podpálených větví a kmenů slabších stromů. Zcela
bezvýznamna, ba i neoprávněna zdá se mi býti domněnka v nejnovější době se vyskytnuvší, že
tvrzení náspů nedělo se dřívím, nýbrž uhlím dřevěným. Val tento nebyl zajisté budován po
částech malých; jednotlivé vrstvy se tu kladly najednou po celém rozsahu jeho. I nelze si tu
naprosto mysliti, žeby uhlí dřevěné po rozsáhlé ploše rozestřené a vysokou vrstvou hlíny kryté
a tížené mohlo býti uvedeno do žáru patričního a v žáru tom po delší dobu udrženo. Žeť pak
na uhlí již žhoucí a prudkým žárem kolkolem sálající země sypaná býti nemohla, je zcela pat-
rná; není ani třeba ukazovati k tomu, že by zatím mnoho žáru bylo přišlo na zmar. Proti tomu
kmeny a větve všelijak křížem přes sebe kladené dovolovaly vzduchu dosti volný průvan, tak
že dříví dosti dokonale shořeti mohlo; dle toho pak, jak dříví znenáhla dohořovalo, usazovaly
se zvolna vrstvy hlíny, jsouce pak již náležitě prohřátý přicházely do těsnějšího styku se žha-
vým uhlím a popelem teplým a tím se utvrdily na dobro. Takto lze také vysvětliti si hranaté a
ostré otisky uhlí, tu neb tam se vyskytnuvší.

Ve vrstvě nejhlubší, to jest v *základech* valu nacházely se rozmanité předměty rukou lid-
skou urobené, a sice *nikoliv věci poškozené a proto nepotřebné*, nýbrž kromě hrnců hliněných,
ovšem na střepy rozbitých, vesměs nástroje dobře zachovalé, na př. přesleny, lžice hliněné,
šídla, jehlice a dláta kostěná a parohová, klíny kamenné, nožíky pazourkové a jiné. Nápadnou
okolnost' tuto nelze vysvětliti jinak než tak, že v místech těchto žil a klidné práci oddán byl
člověk *dříve* nežli mu třeba bylo ochranný val si sbudovati.

O době, kdy hradiště to bylo založeno, nechci dosud pronést soud určitý, dokud nebylo
ještě další a zevrubnější toho místa ohledání ukončeno. Avšak nelze mi zamlčeti to, že jistě

⁸⁾ Vyjmenovav celou řadu nálezů pozoruhodných, nechci opominouti dvou předmětů železných, které tu
byly u B nalezeny ve vrstvě nejhořejší: totiž malé kladívko havířské a podkova. Tyto předměty jsou roz-
hodně z doby nové, čemuž nasvědčuje jednak jich tvar, jinak a to především okolnost', že ležely v bezpro-
středním sousedství dvougroše šajnového.

známky jaksi poukazují k tomu, jakoby se tu byly vystřídaly (alespoň) *dvě doby kulturní*, nechci tvrdit, že tolikéž národů různých. Střepiny čís. 70., 71., obě s ornamentem vlnitým, a čís. 72. ozdobené řadami dolíčků, vtačovaných jakýmsi paterozubcem, a některé jiné nejsou zděláný z materiálu téhož, jako nádoby ostatní; jsou z hlíny šedé, slídu velice hojně promíchané; nad to je na nich zcela patrné, že jsou na kruhu hrnčířském točeny, tedy najisto mladší ostatních, jež mimo jiné rozdíl (v lomu a pod.) zdají se býti bez kruhu robeny. Vedle dna čís. 79. jest jediné ještě opatřeno vtačeným znakem, a co do látky shodují se obě nápadně se střepinami svrchu vytknutými (mladšími). Lituji velice, že naleziště znamenáných dynek ani vytknutých střepin není dokonale zjištěno; nemohl jsem se totiž dopídití toho, byly-li zde nalezeny na povrchu neboli v základech valu.

Veškera kalkulace směřující ku poznání stáří tohoto hradiště jest nemálo stížena tím, že tu není nížadně lokální opory pro rozvahu takovouto. Kromě jednotlivých, zcela osamocených a nad to nedosti zjištěných nálezů neměli jsme dosud nížadných zpráv o pravěku okolí Kutnohorského. Želíme toho velice, že historie staroslavné Kutné Hory, místa to ihned od prvopočátku svého pro zemi českou velevýznamného, nebylo ve smyslu svrchu vytknutém dosud lépe opatřena. Až v ohledu tomto bude více vykonáno, pak přestaneme název „Kutná Hora“ odvozovati od báječných jakýchsi kuten, pak upustíme ode všech podobných jiných, mírně řečeno směšných názorů. Nabývající znenáhla neklamné jistoty, že *krajina Kutnohorská již v pravěku byla hojně zalidněna* a to zajisté národem slovanským, nebudeme původ jednotlivých názvů topografických hledati v němčině (Gang, Gutglück a pod.), nýbrž se vynasnažíme vyhledati jich prvotvary, které havíří německými byly znetvořeny.

Ku konci budiž s díkem upřímným připomenuto, že ctěně zastupitelstvo obce Bilanské ochotně bylo svolení své dalo, by na tomto pozemku obecním se pátralo, a že veškeren nález se přechovává ve sbírkách archaeologického sboru „Vocela“ v Kutné Hoře.

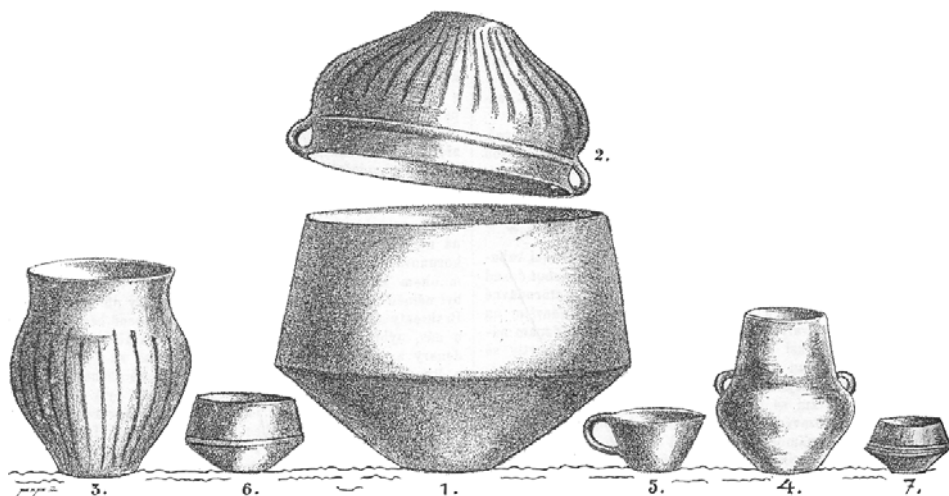
ŽÁROVÉ HROBY V TŘEBEŠICÍCH.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1895), str. 683-685.

Uprostřed měsíce května t. r. bylo v Třebešicích v okresu Kutnohorském na pozemku, jenž patří k Novodvorskému panství hrab. Emericha Chotka, objeveno praehistorické pohřebiště. Pan František Vraný, nájemce velkostatku Třebešického, zakládaje na zahradě u dvora záhon k pěstění chřestů a nechávaje k tomu cíli plodnou půdu zobraceti a zkypíiti do značné hloubky 1½ metru, uhodil v jistém místě ve hloubce asi 80 cm na hliněné nádoby. Maje náležitou pietu k starožitným památkám českým nechal pan Vraný s obzvláštní opatrností na místě tomto pátrati; tato zvýšená obezřetnost nezůstala bez utěšeného výsledku: jeden pohřeb byl vyzdvížen zcela neporušený tak, jak se byl po mnoha věků v zemi uchoval, že druhého se získaly aspoň zbytky význačné. Dle nálezu lze souditi, že tu byly objeveny výběžky rozsáhlého zajisté pohřebiště žárového typu lužického, jež sahá bezpochyby daleko přes zděnou ohradu do pole sousedního.

První hrob jest pozoruhodný tím obzvláště, že jest úplný a jednotlivé části jeho že byly získány ve stavu neporušeném. Byla tu nalezena obsáhlá popelnice, po jejíž bocích byly rozeštaveny nádoby menší a malé.

1. Popelnice má známý tvar dvojitého zkomoleného kužele: ode dna, jehož, průměr jest pouze 10 cm, rozšiřuje se nádoba ta náhle asi do výše 12 cm, odtud pak se znenáhla opět zužuje tak, že ve výšce 30 cm při ústí má průměr 37 cm. Nádoba tato je snad dělána na kruhu hrnčířském, neboť přes velikost svou značnou jest vyrobena velice pravidelně, do jisté míry elegantně, avšak nemá nížadných ozdob. Obsah popelnice byl za mé přítomnosti prozkoumán i shledáno, že na dně jejím asi do polovice výšky byly uloženy zůstatky ze spálené mrtvoly, na jichž vrchu ležela bronzová jehlice (?) bez špičky, tlustou vrstvou krupičnaté patiny povlečená. Mezi četnými, na mnoze jenom nepatrně ohněm porušenými zbytky z kostry lidské, které pro krátkost času mohly býti mnou pouze zběžně prohlédnuty, nalezl jsem též část zubu kančího.

Žárové hroby v Třebešičích.

Dle kostí, především pak dle zubů zachovaných, jež jsou dosti značně omlety, lze souditi, že nebožtík byl člověk dospělý, avšak soustavy tělesné poněkud slabší, snad to byla ženská.¹⁾

2. Ostatní prostor až k okraji popelnice byl naplněn hlinou, na níž na vrchu seděla hluboká (22 cm) mísa překlopená jako puklice, zpola do popelnice zapadajíc, zpola na okraji jejím spočívajíc. Mísa ta je tvaru úhledného: od úzkého dna, jehož průměr jest 10 cm, rozšiřuje se k průměru asi 35 cm, od kteréhožto místa nejvíce vyvaleného se opět poněkud zužuje k okraji mírně vyvalenému. Spodní část mísy jest zdobena hrubými pruhy, které ode dna paprskovitě se rozbíhají až k místu nejvíce vyvalenému; vrchní část mísy jest od tohoto spodku oddělena proužkem kolkolem běžícím. Při okraji jest mísa tato opatřena dvěma přiměřenými uchy.

Kolem popelnice byly rozestaveny nádoby tyto:

3. Baňatý hrnec bez ucha, 24 cm vysoký, zdobený zevnitř hrubými čarami ode dna (10 cm v průměru majícího) po oblině vzhůru se táhnoucími, uvnitř hladký a grafitovaný, - jenž obsahoval pouze hlinu;

4. osudí se dvěma oušky, 17 cm vysoké, úhledného tvaru, ale bez ozdob, v němž na vrchu nalezena hlína utvrdlá, vespod hlína nápadně kyprá a syká, uvnitř pak na dně a po straně tenký povlak vápenitý;

5. čaška 6 cm vysoká, ode dna 5 cm širokého vzhůru se rozšiřující do 11 cm, s útlým úškem, grafitovaná;

6. okřínek téže podoby jako ona veliká popelnice, 8 cm vysoký, na dně pouze 5 cm širokým spočívajíc, s okrajem 13 cm v průměru majícím, zdobený jednoduchou ryhou kolkolem běžící;

7. okřínek podobný menší, čtyřmi rovnoběžnými vůkol taženými ryhami okrášlený, neúplný.

Z pohřbu druhého získán toliko okřínek grafitovaný téhož tvaru a týchž ozdob jako číslo 7., a několik střepů z osudí většího nebo z mísy.

Obložení kamenného nebylo nikde shledáno, ani u jednoho, ani u druhého hrobu.

Veškeré nádoby jsou z hlíny šedé, dobře propracované, zhotoveny rukou dovednou, jsou tvaru vkusného, ale nejsou náležitě páleny.

Hrnců čís. 3. byl vedle popelnice postaven dnem vzhůru; ostatní menší nádoby číslo 4-7. byly nalezeny v polohách na polo překocných.

¹⁾ Dle soudu pana MDra. Fr. Stáně, předsedy archaeologického sboru „Wocela“, který ty kosti ohledal později, jsou kosterné zůstatky z děvčete nevyspělého.

ZPRÁVA O NÁLEZU STAROŽITNÝCH VÝROBKŮ HRNČÍŘSKÝCH v Kutné Hoře.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 20 (1902), str. 65.

Roku 1901 při rozšiřování okresní nemocnice kutnohorské v ulici Bartolomějské uhozeno ve hloubce neveliké na jámy hrnčírské, v nichž nalezeno hojně kachlů celých i zlomků, jakož i jiných výrobků hliněných, pocházejících většinou ze 16. století. Ulice Bartolomějská podle valů městských běžící bývala sídlem dílen hrnčírských; tím se vysvětluje, že podobné nálezy se v těchto místech často opakují: již při zakládání nemocnice před 40 lety bylo tu nalezeno mnoho kachlů (mezi nimi krásný polévaný kachel renaissanční s letopočtem 1594, jenž jest nyní uložen ve sbírkách průmyslového musea v Praze), a opět r. 1880, kdy za příčinou jakési přístavby k nemocnici bylo do větší hloubky kopáno. Avšak v obou případech těchto dostaly se nálezy do rukou soukromých a odtud odprodáním do různých sbírek veřejných v Praze, v Plzni a j. Při stavbě roku loňského konané však dbalo okresní zastupitelstvo s chvályhodnou přísností toho, aby veškeré věci nalezené odevzdány byly do sbírek archaeologického sboru „Wocela“; různé pěkné kachle (mezi nimiž obzvláště četně zastoupeny jsou kachle římsové), kadluby hliněné (jeden veliký s figurální ozdobou skvostně zachovaný), nádoby hliněné (pozoruhodný především hrnek baňatý vkusně okrášlený) a j.

PRAEHISTORICKÉ HROBY S KOSTRAMI NA KUTNOHORSKU.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 23 (1908), str. 75-80.

Na trati severozápadní dráhy mezi Kolínem a Kutnou Horou bylo letos odkopávkami, za příčinou kladení druhé koleje konanými, odkryto několik praehistorických hrobů u samotného Malína tam, kde nedaleko synagogy trať železniční přetíná silnici erární, uhozeno na sedm hrobů kosterních: dle výpovědi dělníků i jejich dozorce byl v jednom hrobě nalezen bobkář, ve druhém skrček, ve třetím ležela kostra zpřímá, poněkud svrchní částí ke straně nachýlena, tři kostry byly uloženy zpřímá na znak a sedmá byla tak zetlelá, že poloha její nebyla zřejma. Hlavy všech čelily prý k vrchům Kaňkovským (k severozápadu). V žádném hrobě nebylo mlodarů; toliko při kostře, která ležíc zpřímá byla poněkud k levé straně nachýlena a jejíž rozměry byly prý neobyčejně značné (kost holenní a hnát stehenní byly prý dohromady bezmála 1 m dlouhé), ležely u levé ruky části obrouček železných zrezavělých, i zdálo prý se, jakoby nebožtíkoví byl do této ruky vložen jakýsi předmět (věderko?), těmito obroučkami okovaný. Nejzajímavější částí tohoto nálezu, který byl získán pro museum archaeologického sboru »Wocela«, jest železné obloučnaté držadlo, na němž nádoba (dřevěná?) byla zavěšena; tětíva (rozepětí) oblouku tohoto jest 16 cm, a s délkou touto souhlasil zajisté průměr nádoby. Konce oblouku jsou vzhůru zahnuty v podobu úhledných háků esovitých; háky tyto zasahovaly do klíček (obr. 1.), které z vrchní obroučky na místech diametrálně položených vzhůru nad okraj nádoby vystupovaly. Příčný řez v oblouku v koncích jest skoro čtvercový, v části prostřední (nejvyšší) pak obdélný značně sploštělý; obroučky mají v řezu tvar úseče kruhové. Všecky tyto kostry ležely ve žlutce nehluboko, nejvýše asi 45 cm.

Jest na snadě domněnka, že hroby tuto nalezené jsou částí rozsáhlého pohřebiště, na němž po mnoho staletí se ukládali k věčnému spánku příslušníci různých národů a pokolení; neboť z nejbližšího okolí tohoto místa jsou známy další nálezy podobné. V cihelně, která odtud jen asi 100 krokův jest vzdálena (proti synagoze svrchu dotčené), často uhodili na kostru lidskou v hlíně, již pro výrobu cihel odkopávali. Docházejí k místu tomuto na potulkách svých archaeologických, přišel jsem jednou (asi před 20 lety) právě ve vhodnou chvíli, kdy v hliništi ve stěně vysoké, od jihu k severu se táhnoucí, se objevila opět kostra lidská. Odkryl jsem ji opatrně a zjistil ji jakožto skrčka, hlavou k jihu, obličejem k východu hledícího (na pravém boku spočívajícího), při němž nebylo nížádných mlodarů. Podruhé opět navštíviv toto místo postřehl jsem kosti člověčí, které vyčuhovaly ze stěny, od východu k západu položené: byli to kosti holenní, - hlava,

Obr. 1. Část želez. kování z dřev. věderka.

trup a hnáty stehenní (k jihu čelící) byly již roztroušeny v hlíně odkopané; byl to bezpochyby také skrček. Avšak cihlář vypravoval, že tu kdysi odkryl hrob, v němž při kostře našel kousky plechu železného, jakož i jakési železné knoflíky (nůty ze štítu?). Odtud pochází též nádoba baňatá s úzkým hrdlem (obr. 2.) z hlíny světlé hnědé na kruhu urobená, která ukazuje také k době mnohem pozdější proti té, které náleží pohřby skrčků. Případů podobných, kde doby značně se různící jsou promíšeny, zjištěno v okolí Kutné Hory několik; zatím budiž ještě připomenuto, že uprostřed rozsáhlého žárového pohřebiště typu lužického u Poličan (na jih od Kutné Hory asi 3¼ hod.) jsem našel kostru, na znak ležící, hlavou k západu, nohama k východu směřující, při níž v pravém boku ležel železný nožik (dýka?) vedle pravé ruky a v nohou byly objeveny rozkouskované obroučky železné se stopami ztělého dřeva.

Obr. 2. Nádoba z hrobu v cihelně u Malína. (Výš. 116 mm.)

Pokračování malínského pohřebiště skrčených koster nacházíme asi 500 kroků dále na jihozápad v knížecí cihelně u Sedlce. Při stavbě pecí a j. r. 1892 bylo rozrušeno několik hrobů kostrami. Toliko k jedinému nálezu byl jsem zavolán v čas, že jsem mohl zjistiti polohu kostry: byl to skrček na pravém boku spočívající, tváří k jihovýchodu obrácený; za hlavou jeho stála nádoba s úškem, v níž ležela překlopena nádoba menší, obě necelé. Z téhož naleziště získáno několik podobných nádobek celých pro museum kutnohorské; všechny jsou tvarů úhledných, z jemné hlíny šedohnědé v rukou urobené, na povrchu pečlivě hlazeně a vkusně seskupenými jemnými rýhami zdobené (obr. 3., 4. a 5.).

A opět dále odtud asi o 1 km přes Sedlec směrem k Kutné Hoře uhozeno na pohřebiště skrčka na poli nového cukrovaru. Nalezeny tu tři kostry v obyčejné poloze, dvě vyspělé, jedna dětská, všechny bez milodarů, toliko u jedné ležel násadec rohu hovězího. Tehdejší ředitel cukrovaru pan Karel Herbst dal tylo kostry i se žlutkou, v níž spočívaly, pečlivě vyzdvihnouti a daroval je museu kutnohorskému.

Nedaleko od tohoto místa (pouze asi 50 kroků) za novým cukrovarem blíže náhonu objeven r. 1905 hrob skrčka ve žlutce 60 cm hluboko pod násypem 1 m vysokým v poloze u skrčků obyčejné; za lebkou našel jsem kusy velkého žebra zvířecího a korálek kostěný, provrtaný podél veskrze a napříč až k průvrvtu podélnému; před obličejem lebky ležela kamenná sekyrka provrtaná.

V červenci roku 1887 byl na nádvoří téhož cukrovaru při kopání struh stokových odkryt hrob s kostrou skrčenou a při ní sekerka kamenná, dvakrát vrtaná, v jednom průvrvtu přeražená. Záhy potom pokračujeme v této práci uhadili dělníci na hrob kostrový z

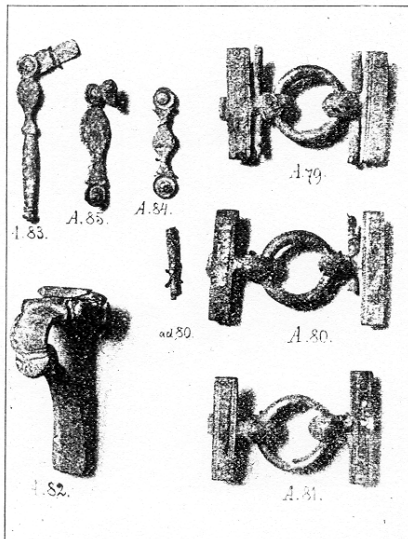
(Výš. 95 mm.)

(Výš. 138 mm.)

(Výš. 75 mm.)

Obr. 3. až 5. Nádoby z hrobů se skrčenými kostrami v cihelně u Sedlce.

doby mnohem pozdější, totiž z doby provinciální kultury římské. Nebožtik (mužského pohlaví) ležel v hrobě na znak vzpřímený s pažema vedle trupu složenými hlavou k východu, nohama k západu. Bronzy byl pohřeb tento hojně obdařen: byly to zejména dvě stejné fibule (na obr. 6., č. 82. téměř totožná se sponou z pohřebiště vrutického, viz Pam. arch. XII., tab. XX. 9.), jedna v pravém boku, druhá na levém rameni; tři pážky (na obr. 6. č. 79., 80., 81.), jimiž byly beze vší pochyby spjaty tři řemeny, snad části širokého pásu, rovnoběžně vedle sebe běžící; dvě ozdůbky každá opatřená dvěma nýtky k upevnění na řemeni, hlavička jednoho nýtku jest rozšířena v podobu zobáku kachního (na obr. 6. č. 84. a 85.); držátko vřetenkovité nebo snad ozdůbka závěsná se stěžejkou, v níž byl otáčivě zasazen proužek z tenkého plechu bronzového (na obr. 6. č. 83.). Kroužky na pážkách jeví značné vydřeniny tam, kde se jich obojstranně uchycují háčky, určené pro připojení k řemenům, z čehož nutno souditi, že po dlouhou dobu byl na pásu nosen závažný předmět (meč?) za častého rázného pohybu v bocích. Zajímavý nález tento, v okolí Kutné Hory ojedinělý, byl panem Karlem Herbstem, ředitelem cukrovaru, celý (vyjímaje jednu fibuli) věnován museu archaeologického sboru »Wocela«.

Obr. 6. Předměty z kostrov. hrobu v cukrovaru u Kutné Hory.

V nedaleké (asi 100 kroků) plynárně městské byla r. 1906 při kopání jámy pro druhý plynem objevena ve žlutce kulturní jáma zvoncovitá, jejíž okrouhlé dno mělo asi 1 m v průměru. Jáma byla vyplněna sypkou hlínou černou a četnými střepy z velikých tlustostěnných nádob, mezi nimiž ležely roztroušené kosti člověčí, po výtce ohněm značně ožehnuté, avšak některé opět netknuté, zejména lebka mladého člověka s chrupem znamenitě zachovalým.

Souhrnem všech těchto nálezů podán důkaz, že úpatí vrchů Kaňkovských na straně východní a jižní jeví se v době praehistorické různým kmenům lidským místem vhodným k pohřbívání; mírný svah na pokraji lesa, poloha ozařovaná sluncem vycházejícím a blízkost proudící vody nebyly asi posledními momenty mezi těmi, které rozhodovaly o volbě místa pro obřady pohřební.

Chťejíce vyčerpati statistiku kosterních hrobů praehistorických z okolí Kutné Hory připojujeme ještě nález, který se stal v březnu 1907 u Malešova (asi hodinu cesty na jihozápad). Na pozemku pana France v půdě písčité vykopána kostra (skrčka?), u jejíž hlavy stála nádoba baňatá s dvěma uchama cívkovitými a širokým nízkým hrdlem (obr. 7.), zdobená vkusně jednoduchým ornamentem z ryh rovnoběžných a řad trojúhelníků (jakousi puncí čili stancí vytlačovaných). Tloušťka stěn jest značná a nádoba váží bezmála 1 kg (910 g), ačkoliv výška její jest pouze 157 mm. Hlína, z níž nádoba jest uhnětena, obsahuje hojně slídy a četná zrnka z křemene. Nádoba byla uložena ve školní sbírce v Malešově, lebka kostry a jeden hnát stehenní dány do musea kutnohorského.

Obr. 7. Amforovitá nádoba z hrobu u Malešova. (Výš. 157 mm.)

Z LAPIDARIA MUSEA KUTNOHORSKÉHO.

Památky archaeologické a místopisné, r. 25 (1913), str. 168-171.

Dokumentární materiál pro nejstarší historii Kutné Hory jest chudičký až ku podivu. Aby se znenáhla rozplášilo šero, jímž předhusitské dějiny Kutné Hory jsou obestřeny, nutno nejen si vážit každé hodnověrné psané zprávy z doby té, nýbrž všímati si i toho, co »vypravují kameny«. Kus historie kutnohorské hlásají na př. kamenné znaky, které v nádvoří Vlašského Dvora jsou zazděny (viz »Král. mincovna v Kutné Hoře« str. 211 a násl.). Také musejní lapidarium archaeolog. sboru »Wocela« vykazuje několik předmětů, jichž historický význam jest značný. O nich podáváme zprávu v řádcích následujících.

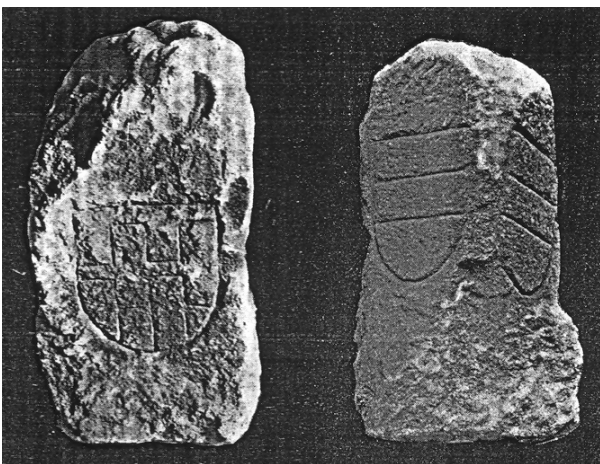
1. **Kamenná hlavice**, 25 cm vysoká, nahoře zakončená tlustou (6,5 cm) deskou čtvercovou, dole vroubená kruhovou obroučkou o průměru asi 20 cm, jest nejstarší z památek, které v dotčených sbírkách musejních se chovají. Dle tvaru a rozměru soudíme, že dřív sloupu, na něž byla hlavice nastavena, byl oblý a že na ní spočívala patka menšího pásu sklenulého anebo že byla nosičem lehčího toliko objektu slabebního (kruchty). Hlavice tato pochází z kostela sv. Václava, kterýž býval farním kostelem starobylé osady Pněvice zvané, dávno již zaniklé, na Rovni naproti chrámu sv. Barbory. Kostel tento býval majetkem obce minciřů a pregéřů (viz Leminger: »Královská mincovna v Kutné Hoře« str. 259 a násl.), byl na sklonku 18. století zrušen a roku 1787 v dražbě prodán; roku 1803 byl již pobořený a z arey jím zaujalé a ze hřbitova způsobeno pole. Po letech pak vyorali na tomto poli kamennou hlavici a ta byla konečně uložena v kutnohorském museu. Dle připojeného vyobrazení jest patrné, že

Obr. 50. Románská hlavice v lapidariu musea kutnohorského.

svatyně, jejíž jest hlavice částí, byla slohu románského. Význam tohoto kostela vysvítá z bully papeže Bonifáce IX. z roku 1401 a 1403 (viz Čelakovský, Codex II. str. 951 a násl., 974 a násl.), zvláště pak ze zápisu v Lib. confirm. VI. na str. 163, kde se při roce 1405 zaznamenává ustanovení nového faráře »ad ecclesiam S. Venceslai in Pnyewicz matricem et eius filialem Corporis Christi et S. Barbare prope Montes Chuttnis...« Inventář staveb románských v Čechách rozmnožuje se takto o jedno číslo obzvláště významné.

2. **Starý mezník**. Nejedna pozoruhodný a pro topografii staré Kutné Hory důležitý moment obsahuje bulla papeže Jana XXIII. ze dne 20. července 1410, ve které se potvrzuje rozhraničení farností Malínské a Pněvické. Vytčení hranic mezi oběma farnostmi za branou Kouřimskou opírá se též o několik kamenů, jimiž se v těchto místech territorium kapit. Pražské odděluje od pozemků kláštera Sedleckého. O jednom tomto mezníku (lapis limitatis) hovoří dotčená bulla takto: »...trahendo funiculum in longum predicti fori ligno-

Obr. 51. Starý mezník v lapidariu musea kutnohorského.

rum usque ad quendam erectum lapidem quadrum, signatum duobus clupeis, capituli Pragensis ecclesie scilicet et conventus monasterii Czedlicensis, stantem in medio vie in foro lignorum...« (Čelakovský, Codex II. str. 1125). Mezníků takovýchto stávalo asi mnoho na pozemcích u Hory na západ položených; původ jich kláští lze do třetího decennia 14. století, kdy byly rovnány rozepře o hranice mezi kapitulou Pražskou a klášterem Sedleckým. Ačkoliv od té doby uplynulo bezmála šest století a mezníky dotčené, pozbyvše později významu, byly bezpochyby vyvráceny a pohozeny, zůstal přece jeden z nich bez pohromy a chová se v museu archaeolog. sboru »Wocela«. Tvarem liší se nápadně od mezníků obyčejných, které bývají čtyřboční; také mezník v citátu svrchním dotčený byl »quadrus«. Mezník, který se ukazuje v museu kutnohorském, jest trojboční; řez příčný má podobu pravouhého rovnoramenného trojúhelníka. Bok na přeponě jest označen štítem, v němž mělkými rýhami jest konturováno cimbuří - znak kláštera Sedleckého (obr. 51 a); na obou ušších bocích jest vyrytý dvakrát znak kapituly Pražské, totiž vodorovné břevno ve štítu (obr. 51 b). Soudíme, že trojbočný tvar mezníku nebyl nikoliv nahodilý; průřezem trojúhelníkovým mělo asi býti naznačeno, že v místech těchto se hranice lámala dle pravého úhlu (snad na rozcestí?), tak že pozemky klášterní zasahovaly klínovitě do panství kapitulního. Mezník tento byl nalezen u mlýna Králíkovského na Bilance (»pod Kafkama«); nelze ovšem říci, bylo-li to původní jeho stanoviště. Části, která bývala do země zapuštěna, ubráno asi z polovice, aby usnadněna byla doprava těžkého kamene. Velikost mezníku posouditi lze dle rozměrů znakův, kteréž jsou: šířka 26 cm, výška 29 cm.

3. *Starobylé dlaždice.* a) Dům č. p. 97 na Palackého náměstí v Kutné Hoře, v němž se dosud zachoval krásný gotický pilíř z bývalého podloubí, byl r. 1912 podroben jistým opravám stavebním. V přízemní místnosti pod dřevěnou podlahou objevena byla mezi cihlami starými dlaždice podlouhlá, kteráž se podobá též malé tlusté cihle (rozměry její jsou 22 × 12,5 × 8 cm). Dlaždice vyrobena jest z obyčejné, dobře vypálené hlíny cihlářské; avšak jedna stěna její jest povlečena tenkou vrstvou hlíny velice jemné a do vrstvy této vtisknuty jsou dvě okrouhlé značky s obrysy ostře řezanými. Každá tato značka jest obrazcový kotouček o průměru 6 cm. Na jednom spatřujeme korunovaného lva v levo krácejícího (obr. 52.), kolem něhož se vine lem drobně šachovaný; pod předními tlapami vytčena jest značka v podobě táhlého kosočtverčku. Na kotoučku druhém jeví se obraz orlice (se strany!) s perutěmi poněkud rozevřenými a zobákem široce rozeklaným, obemknutý opisem tímto: + AW[E] + MARIA + hILA + MIR gotickou majuskulí tvarů velice starých; pod chvostem orličím umístěna jest hvězda o šesti hrotech. Není pochybnosti, že by dlaždice nebyla výrobkem domácím, kutnohorským: Hora oplývá do dneška hojností výborného materialu cihlářského. Dle kresby značek a rázu písma klademe původ dlaždice do poloviny 14. století. Podlouhlý tvar uhazuje k tomu, že to jest asi dlaždice obrubová; také zachovalost detailů jemných ve značkách nasvědčuje tomu, že byla dlaždička kdysi v ústraní položena. Zdaliž lze značkám na dlaždici vedle stránky dekorativní přisuzovati ještě účel jiný, říci nedovedeme. Přesný tvar písma a oddělovacích znamének v opisu dokazuje, že původcem kolků pro vtlačené značky byl

Obr. 52. Dlaždice v lapidariu musea kutnohorského.

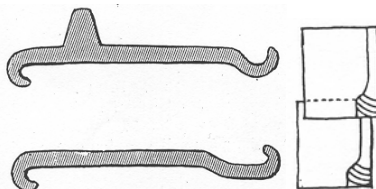
ryjec dovedný; snad jím byl tehdejší ryjec kolkův mincovních nebo vůbec některý zlatník kutnohorský. Na šachovaném okolku kolem lva jest zřejmo, že bylo užito kružidla.

b) Jiná dlaždice tvaru čtvercového (o hraně 17 cm dlouhé, 35 mm tlustá) jest zhotovena z hlíny jemně prohnětené a důkladně pálené. Navrchu spatřujeme vtlačený obraz orlice s perutěmi široce rozepíatými, dlouhým zobákem a charakteristickým vakovitým tvarem trupu. Soudíme, že dlaždice tato, která byla nalezena ve vysokém domě (paláci) Vlašského Dvora, pochází z konce 14. století, a považujeme ji též za výrobek kutnohorský.

4. **Tašky krycí.** V lapidariu kutnohorského musea ukazuje se několik tašek z pálené hlíny, jakými bývaly kryty některé budovy v Kutné Hoře. Tašky ty nenáleží sice nejstarší době Kutné Hory, ale jsou velice zajímavé a proto zasluhují povšimnutí. Jsou 40 cm vysoké, 30 cm široké a 18 mm tlusté. Okraje levý i pravý jsou žlábkovitě ohnuté, levý ku předu, pravý nazad (patrně na připojených řezech); z okraje hořejšího ční nazad výstupek čili nos 5 cm vysoký, jímž taška visela na lati krovní. Žlábek po pravé straně ležící se náhlým záhybem (asi 10 cm nad spodním okrajem) rozšiřuje, tak že v tom místě taška svrchní se opírala o obě tašky spodní; opora tato byla ovšem bezpečnější, než by byl pouhý nalepený výčnělek, a také tím docíleno dostatečné volnosti pro kladení tašek. Rozšířená tato, navrchu ovšem vypuklá část jest zdobena pokaždé čtyřmi mělkými, šroubovitě vnutými žlábků, což vypadalo v celku asi tak, jako by v těchto místech sloupkovité okraje tašek spolu byly svázány. Na taškách zachovalých nalézáme polevu bílou, zelenou, modrou a žlutou. Tašky tyto skýtaly zajisté kryt výtečný, a byly-li dle barev vhodně seskupeny, dodávaly budově - zvláště ve třpytu slunečních paprsků - vzhledu nádherného. Taškami takovými asi kryt byl dům Knajslíkovský (nyní č. p. 376 v ulici Vladislavově). Mikuláš z Práchnan, podávaje v Pamětech svých zprávu jakousi o domě tom při roce 1478, hovoří takto: »To jest ten dům veliký, jenž slove Knížecí, barevnými, polívanými, širokými, čtyřhrannými skřídami pokrytý« (Rezek-Dačický I 327). Také v domě, jenž slove Hrádek, našly se tašky takové na půdě. Tašky, které se chovají v museu kutnohorském, pocházejí bezpochyby z krovu Kamenného domu; neboť byly nalezeny na kůlně jednoho domu sousedního, kdež nebylo rozhodně jejich umístění původní.

Obr. 53. Značka na dlaždici v lapidariu musea kutnohorského.

Obr. 54. Krycí tašky v lapidariu musea kutnohorského.

KUTNOHORSKO ZA DOBY PRAEHISTORICKÉ.

Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VIII. (1935), str. 16-20.

Jestliže po celé naší milé vlasti se jeví zřejmé a neklamné stopy, nasvědčující tomu, že různé i méně schůdné kraje byly již v šerém pravěku hojně osídleny, bylo by zajisté s podivěním, kdyby krajina kutnohorská byla z pravidla tohoto vyňata. Vždyť Kutnohorsko sousedí přímo s Polabím, a nelze neuznati, že tok řek a říček byl stěhovavým národům v pravěku jediným spolehlivým vůdcem a hlavní orientační pomůckou v krajích českých, tehdy většinou hustě zalesněných. A když některý z národů těchto pronikl ve středních Čechách až k místu, kde stojí nynější Starý Kolín, nutno připustiti, že se mu zachtělo také vyšetřiti nejbližší okolí, a proto že pokročil k nynějšímu Malínu a odtud že vnikl též do údolí říčky Vrchlice. Závěr tento nesmí se odkazovati do říše fantastických výmyslů: do dneška tu stojí svědek imponantní, který s jistotou a neústupností skálopevnou hlásá pravdu nepopíratelnou, že již v jedné z nejstarších epoch doby praehistorické jistý neznámý nám národ pronikl v těsném řečišti Vrchlice téměř až k místu, kde jest nyní Velký rybník pod Malešovem a tam na dvou strmých ostrozích

skalnatých se usídlil, totiž nad mlýnem Címburkem a nad mlýnem Dänemarkem. Pátáním na obou těchto místech konaným a nálezy tam učiněnými bylo zjištěno, že tu sídlil člověk již v době pokročilého neolithu. Vykopaniny, tu i tam souhlasné, ukazují k tomu, že obě sídliště tato povstala současně a že jaksi se navzájem doplňovala. Vnější charakter obou sídlišť jest stejný; výstup na ostroh ten i onen jest znemožněn částečně skalními stěnami 40-50 m vysokými, částečně strmými svahy; kde ostroh souvisí se sousední výšinou, byly zřízeny ochranné valy z hlíny vysoko nasypané a zpečené. Jest velice pravděpodobno, že i plošina mezi oběma těmito hradišti, pruh asi 500 m dlouhý, byl osídlen, neboť omezené plošiny hradišť by asi nebyly stačily tolika obyvatelům, na kolik ukazuje hojnost vykopanin, zejména značné množství přeslenů a kostěných nástrojův. Na hradišti nad mlýnem Címburkem byly zjištěny chaty z proutí upletené a zpečené, mazanici utužené; byly tu také dílny hrnčířské s pecemi vevalu založenými. Hojnost přeslenův, zachované v nádobách zrní, jakož i žernovy ukazují k tomu, že tu byl pěstován len, pšenice a prosa; z přčetných pak zůstatků zvířecích lze souditi, že potřeby pro výživu se opatřovaly namnoze též chovem dobytka ochočeného i lovem zvěře divoké, po okolních lesích pobíhající. Z kostí tu nalezených zjištěn asi 20terý druh zvěře: jelen (*Cervus elaphus* L.), srn (*Cervus capreolus*), skotu čtvero druhů (*Bos primigenius* Boj., *Bos primigenius* plemeno, plemeno střední, *Bos brachyceros* Rütim.), prasete druhy dva (*Sus scrofa* L., *Sus palustris* Rütim.), ovce (*Ovis aries* L. a jehně), psa domácího tvary dva (*Canis fam. optima* matris Jeittel., *Canis famil. palustris* Rütim.), hařana (*Canis fam. decumanus*), kůň (*Equus caballus* minor. Woldř.), liška (*Vulpes vulgaris* gray), medvěd (*Ursus arctos* L.), bobr (*Castor fiber* L.), kuna (*Mustela foina*, *Mustela Martes* Briss.).

Podle souhrnu příznaků těchto se jeví národ zde usazený velice pracovitým a dokonce mírumilovným; podle dekorační úpravy výrobků hrnčených a podle pečlivého zpracování nástrojův kamenných a kostěných lze národ ten považovati za kulturně vyspělý. Dosti čteně se tu ve vyšších vrstvách vyskytují předměty bronzové (sekyrka, různé jehlice, udice, rozličné ozdoby, zejména pěkná lunula), též nádoby ukazují vzhledem svým původ z jihu, a opět nečetné sice, ale velice pozoruhodné typickým ornamentem svým k severu evropskému se hlásící střepiny jsou důkazem, že osady neolithické nad Vrchlicí nezůstaly netknuty vlivem cizího obchodu, který tehdy různými cestami přes Čechy od jihu k severu a naopak se ubíral a zde nesmazatelné stopy zanechával. Jak dlouho národ jeden na tomto místě vytrval, zdaliž byl národem jiným, nově přichozím, vyhuben, vypuzen anebo podroben a assimilován, říci nedovedeme; avšak podle střepin z nádob rázu „hradištního“ tu nalezených soudíme, že význam sídliště, bezpochyby již několik set let před Kristem zaniklého, znova aspoň na krátkou dobu se oživil v době pozdější, kterou paprsky historie, ovšem velice mdlé, začínají poněkud již ozařovati.

Kamenné nástroje z doby neolithické nacházejí se porůznu dosti často také na jiných místech okresu kutnohorského; zejména známe tyto: veliký mlát z Mískovic (při kopání základů pro školní budovu), klíny větší menší od Křesetic, Třebešic, Bahna, Ovčár, Polánky u Malešova, Veletova, s Vysoké, od Sudějova, s Opatovického vrchu u Mískovic, s rovin a obecní cihelny u Kutné Hory, z Hájků u Úmonína, z Rašovic a Žišova (u Uhl. Janovic), ze Sendražic.

Na kterém místě obyvatelé praehistorické osady nad Vrchlicí nebožtíky své do země ukládali, neumíme pověděti; doufáme, že záhada tato se kdysi objevem jakýmsi nahodilým náhle objasní. Avšak pohřby mrtvol v poloze skrčené, jichž doba splývá z veliké části přes dobu, kdy trvaly dotčené osady nad Vrchlicí, jsou v nejbližším okolí Kutné Hory dosti hojně zastoupeny. Naleziště skrčených koster táhne se kolem jihovýchodního úpatí vrchu Kaňkovského od Sedlce k Malínu a výstřelky z řady této objevily se až u nového cukrovaru směrem k Sedlci. Několik takovýchto hrobů bylo objeveno v sedlecké knížecí cihelně s ozdobnými nádobkami jakožto milodary, několik v bývalé malínské cihelně u silnice ke Kolínu, tři chudé pohřby na poli za novým cukrovarem směrem k Sedlci a jeden s klínem kamenným a korálem za novým cukrovarem nedaleko náhonu na bývalý mlýn sedlecký. U všech se jevila táž poloha těla; spočívaly na pravém boku, obličejem jsouce obráceny v tu stranu, kde slunce vychází. Pohřby tyto ne-

souvisí ovšem s osadami svrchu dotčenými, nýbrž náleží k sídlišti bližšímu, dosud nezjištěnému. Na hrob s kostrou skrčenou bylo uhozeno též u Malešova; lze-li kostrový pohřeb tento čítati též k hrobům tohoto druhu, nelze pro nedostatek jasných zpráv pověděti.

Nový národ, bezpochyby slovanský, který asi 600 let před Kristem z Lužice a ze Slezí mohutným proudem vnikl do Čech a částečně proti toku Labe postupoval, usadil se též na Kutnohorsku, což se dosvědčuje četnými nálezy hrobů typu „lužického“ v okolí Kutné Hory. Nový lid přinesl s sebou ovšem novou kulturu a s ní též nové obřady pohřební; mrtvolu své spaloval a pozůstatky spáleného těla v nádobách uložené pohřbíval. Takový hrob jeden neporušený: veliká popelnice s několika menšími nádobami pro milodary určenými byl objeven v Třebešicích na zahradě při velkostatku; bronzu nebylo v hrobě tomto. Na hroby takové, ploskými kameny obložené, uhozeno též těsně u Kutné Hory za chrámem sv. Barbory nad kamenným lomem nad Bylankou. Rozsáhlé pak pohřebiště žárové čili „pole popelnicové“ bylo zjištěno u Poličan na pozemku za hospodou podle silnice směrem k Bykánici a ke Křeseticům; v hrobech odkrytých byly nalezeny dosti četné, avšak chatrně zachované předměty bronzové. Značný rozsah tohoto pohřebiště jest důkazem, že tento lid v blízkých osadách dlouhá leta přebýval, trváje houževnatě při svých obyčejích; i není pochybnosti, že kultura lidu tohoto působila jednak podmanivě, jednak assimiláčně na kulturu lidu zde již zdomácnělého, kterýžto vliv se jeví hlavně na tvaru a dekorační úpravě nádob; v době této pak nabyla bronz asi také hojnějšího rozšíření a rozhodně převahy nad nástroji kamennými a kostěnými. Do doby též lze asi klásti palstav, nalezený v Lomci a druhý, vykopaný u Lorce v Kutné Hoře. Pripomínáme tu ještě nález bronzů v Neškaredicích a kostrový hrob s bronzы, objevený u Rataji; určitých zpráv o nálezech těch se nám však nedostalo.

Z doby, kdy železo začínalo vítěziti nad bronzem, známe toliko dva nálezy na Kutnohorsku, totiž do popelnicového pole poličanského vtroušený pohřeb kostrový s dýkou železnou a železnými obroučkami (s dřevěné nádoby?) a hrob kostrový s obroučkami a obloukem železným od vědérka, objevený u Malína.

Kultura římsko-provinciální jest zde zastoupena aspoň jedním zjištěným případem: totiž hrobem kostrovým z nádvoří nového cukrovaru s četnými bronzы: třemi přeskami, dvěma spornami a několika drobnůstkami.

Dosti četné střeřiny rázu hradištního, které na hradišti nad mlýnem Cimburkem se nacházejí, dosvědčují, že místo toto bylo ještě v době historické osídleno. Pro poznání nejstarší doby historické na Kutnohorsku jeví se nám býti místem nejdůležitějším osada malínská, dosud, bohužel! málo prozkoumaná.

Z doby předhistorické jsou předměty ze země vykopané jedinými a proto svrchovaně cennými dokumenty pro poznání tehdejší kultury; tím se jeví nálezy praehistorické namnoze nesmírně důležitými oporami pro náhledy o osídlení krajův, o převratech dějinných a pod.; jediné racionelními výzkumy a rozváznými kombinacemi bude lze konečně rozhodnouti o otázce, kdy národ česko-slovanský se stal obyvatelem země České; a proto nutno si vážiti každého nálezu předhistorického, pokud místo nálezu i jiné pozoruhodné okolnosti jeho byly náležitě zjištěny. By pak bádání v tom směru se usnadnilo, doporučí se, aby všechny nálezy toho druhu, přesnými daty doprovizené, byly soustředěny na jediném místě, jímž jest ústřední museum toho kterého okresu. Pro Kutnohorsko trvá takové museum v Kutné Hoře, které bylo zřizeno při archaeologickém sboru „Wocel“.

DOMÁCNOST ZÁMOŽNÉHO MĚŠTĚNINA KUTNOHORSKÉHO NA SKLONKU 16. STOLETÍ.

Kdo na cestách svých zavítal do města Solnohradu, neopomenul zajisté navštívití tamější museum historické, Carolino-Augusteum zvané. Museum toto vyniká bohatostí a rozmanitostí sbírek svých, které jsouce zřizeny převážnou většinou z předmětů specificky solnohradských, znázorňují věrně způsob života a uměleckou tvorbu dřívějších obyvatel Solnohradska. Muse-

um toto jest velice pozoruhodno pro jistou zvláštnost svou. Kdežto v jiných musejích bývají předměty tříděny dle způsobu výroby, byla při sestavování sbírek solnohradských rozhodujícím momentem snaha ponechati pohromadě předměty, které kdysi skutečně pospolitě vedle sebe trvající jistému účelu vyhovovaly. Tu nacházíme nádhernou síň renesanční, jizbu gothickou, útulný kabinet rokokový, starobylou studovnu, kapli, jídelnu, kuchyni - pokaždé s celým inventářem, totiž s příslušným nábytkem a se všemi potřebami účelně a malebně seskupenými. Původce toho neobvyklého způsobu třídění sbírek, bývalý ředitel téhož musea I. Schiffmann, čerpal zajisté nejednu vítanou pomůcku z archivů, zejména z kšaftů a z popisů statku pozůstalého. Takovýtéž pramen (liber inventar. 1596-1623 v měst. archivě kutnohor.) dovoluje nám nahlédnouti do domácnosti zámožného souseda kutnohorského.

Volíme k tomu jakožto případ obzvláště charakteristický nad jiné hojnějším, bohatším a velice rozmanitým inventářem opatřený dům Matěje Luskače Třebechovského, suken postříhače, který r. 1596 v sobotu den Mladětek zemřel jsa vdovcem. Roku následujícího inventován statek jeho k žádosti Doroty Vodičkové jinak Čechtické, tety sirotka Adama po neb. Matěji Luskačovi pozůstalého, u přítomnosti pánů z velké rady, kteří od staršího pana šepmistra k tomu byli vysláni, totiž Tomáše Klabala a Adama Hněvusického, též mistra Jana Táborského, písaře radního, jakož i Jana Šultyse, rychtáře městského; k této kommissi inventující se přidružili oba poručníci pozůstalému sirotce Adamovi nařízení, jakož i Václav Luskač z města Třebechovic otec nebožtíkův a Jiřík Voříšek z města Hradce nad Labem zeť jeho. Připojme se k nim také a stopujeme průběh inventování.

Vstupujeme zprvu do světnice hořejší, která bývala Luskačovou kancellárií. V pravo ode dveří po stěně jest rozvěšena různá zbraň: ručnice „těšinky“¹⁾ dvě, jedna větší druhá menší, též jiné dvě ručnice dlouhé „k míře“, všechny kostmi vykládané, rejtharka²⁾ jedna o dvou spouštích a zámčích a toulce tři, jeden mezi nimi stříbrem obložený s páskem, kuše vlašská při ní forma na kulky, dvě malé za pás ručničky, jeden tesák a druhý korduláč³⁾, pásek s khenkem⁴⁾ a ostruh dva páry z těch jeden vlašských. Pod touto trofejí ležely na černém stole hodinky bicí na hrdlo pozlacené⁵⁾, v měšečku, vážky ku vážení zlatých, lucerna plechová vlašská s rukovětí, kalamář velký truhlíčkový v pouzdře vyrežvaném a několik knih, z nichž jmenujeme aspoň psanou knihu lékařskou, postillu českou Martina Philadelpha, knihu českou Vítá Christi od M. Jana Mathesia sepsanou a od Benjamina Petřka z Polkovic z německého jazyka na česko přeloženou. Vedle v koutě postavena jarmara „koutnice“, v níž opět vidíme řadu knih; mezi nimi vynikají Grammatika česká a německá, Písňe roční české, Život Adamův, Evangelia latinská malá a kniha, jenž slove Věňček poctivosti. Na vrchu koutnice spatřujeme kompastek slunečný a vedle něho čep mosazný se zámekem. Také stěny proti dvěřím nutno si všimnouti, kdež mezi okny do ulice hledícími na zeleném stolku spočívají vážky mosazné, dva váčky mužské prázdné, jeden z nich s pásem, dva nože, budíček pozlacený s cimbálkem v pouzdře dřevěném, něco škarret, různé spisy a nůžky pro stříhání papíru. V pokladnici pod stolkem umístěné s podivem shledáváme zející prázdnotu. Stěna proti rozvěšené zbrani jest vyzdobena obrazy v rámcích a různými trofejemi loveckými: s výše tu shlíží figura Salvatoris, stranou od ní druhá Martina Lutheru, níže pak lze zřítí figurku (malý obraz) Mrtvého a okolo něho anjely; pod obrazem Spasitelovým třpytí se svícen mosazný s hlavičkou a růžky danielovými, v něm nastrčeny dvě svíce voskové, pod obrazem druhým pak visí hodiny bijící s cimbálkem na celý orloj, na ten čas zamlklé, jakoby nad smrtí majitele svého truchlily, mezery mezi předměty těmito pak jsou vhodně vyplněny rozvěšenými růžky jeleními, danielovými, kamzíkovými i srnčími, strojenými i nestrojenými, s hlavičkami řezanými i bez hlaviček. Ke stěně této jest uprostřed přistaven

¹⁾ Ručnice na ptáky.

²⁾ Ručnice jezdecká.

³⁾ Jakýsi druh tesáku.

⁴⁾ Závěs (kožený nebo j.) na zbraň poboční.

⁵⁾ Na sklonku 16. století začato nositi hodinky na hrdle zavěšené na šňůře nebo na řetízku.

černý stolek, na něm postřehujeme konvici jalovcovou s víkem cínovým, vrchcábí kamenné a českou biblí starou, a vysunuvše zvědavě zástrčku jeho nalézáme v ní něco železí drobného a deset mosazných baněk labeznických. Vedle stojí šrajbtyšek zelený a dále v koutě u okna obšírné lůžko zelené pod nebesy s firhaňkem strakatým, a na něm šaty ložní, zejména dvě podušky podhlavní a peřina svrchní, na ní cejcha s kvítky černými. V koutě u dvéří černají se mohutná kamna, v nichž zadělán jest hrnec měděný k ohřívání vody. Neschází tu ani almara pro umývadlo, jest také zelená a vedle ní zavěšena na stěně štetka na šaty a ručník cvilinkový s černým po koncích vyšíváním; nad kamny pak se vznáší rozložitá hvězda z prutův dřevěných na soustruhu točených pro sušení podušek. Jmenujeme-li ještě židle tři: jednu červenou, druhou též červenou sukнем zeleným povlečenou a jinou zelenou malovanou, vyčerpali jsme vše, co v kanceláři Luskačově bylo postřehnuto.

Vykročivše opět na mazhauz obraceme maně zrak vzhůru ku stěně protější, odkud vážně shlíží kontrfekt neb. Matěje Luskače, veliký, až ke kolenům dosahující; jakožto další okrasu stěn nacházíme i tady rohy jelení čtyvery veliké strojené. Shůry svezl se zrak náš ku dvěma stolečkům malovaným, k almárce koutnici a druhé almárce červené prostě stojící, v nichž jest složeno rozmanité nádobí; napočítáno sklenic větších menších 13, dva svícny cínové jeden o dvou cívkách druhý o jedné, mis cejnových malých větších dvanáct a jedna malá pro křen, miscičky pro vejce tři, slánka, jedna nálevka cínová, byly tu konvice cínové dvoupinetní, pinetní, poloupinetní a žejdlíkové, mezi nimi některé vyrežvané, miska v způsob šálů, dílem Normberským zhotovená a mnoho jiného nádobí nepočítaného; málo toho nebylo, vždyť Jindřich Křepelka konvář, jeden starší přísežní cechu konvářského navázil cínu úhrnem 2 centy 84 libry, nádobí mosazného pak 36 liber. Pod stropem uprostřed spatřujeme mosazný svícen visutý o šesti cívkách se zbytky nedohořalých svic lojových. Podle zařízení síně této soudíme, že rodina Luskačova se tu scházívala k stolování; za rohem červené almárky trčící velká oháňka pávová pak nasvědčuje tomu, že síň tato bývala milým útlukem rodinným zvláště za dnů parných, kdy bylo třeba dotěrný hmyz létavý rázně zaplašovati.

Avšak zanechejme dalších rozvah, neboť kommisie inventující již odemýká nízké, železem pobité dvéře, jimiž se vstupuje do větší komory zadní. Jest nad pochybu, že v komoře této jest ukryta většina statku, jež Matěj Luskač za drahá léta klopotnou prací sobě pořídil a nastřádal. Vkročivše do komory nehrubě si všimáme čtyř kuší s hevery, truhličky se šípy, šturmhaubu starého pošítetého, šavle křivolaké a cithar dvou v pouzdře; spíše jsme žádostivi poznati obsah několika velkých truhel vůkol rozestavených. V truhle menší malované jest uložena hojnost šatů vnutých, zejména: cejch z peřin menších větších s mřížemi⁶⁾ sedm, cejch prostých tolikéž sedm, prostěradel s mřížemi vyšívaných šest, plachet šest, cejšek na podušky s mřížemi a vyšívaných patnácte, ubrusů pěkných osm, ručníkův deset, také je tu plátna lněná a pačesného zásoba. Z jiné truhly velké vykládané a okované ze spoda šátkův a rouch vyšívaných vnořen šrajbtyšek a v něm nalezeny skvosty tyto: dva prstýnce zlaté jeden s perlou a druhý s kaménkem, prstýnky dva též zlaté jeden s tyrkysem a druhý s růžičkou, kranceľ⁷⁾ zlaté tři, aurum pant zlatý se třemi zámečky, sekryt⁸⁾ zlatý nebožtíkův, groš zlatý s krucifixem, 24 zlaté ohnuté s páteří⁹⁾ a dvěma dupldukáty, širokých tolarův 40, šedesátníků 19½, půl druhého tuple španělského, v roušce groš křtinový, koflíčky čtyři dva bílé, třetí uvnitř i zevnitř pozlacený, čtvrtý po krajích pozlacený, lžic stříbrných dvanácte, lžic fladrových s stříbrnými střenkami též dvanácte, nožničky stříbrné s páskem¹⁰⁾ stříbrným aurumpantového díla, tkanice s nákončím pozlaceným, pás stříbrný pozlacený s řetízem stříbrným, s žaloudky pozlacenými a jablkem, váček zelený axamitový. V téže truhle byla ještě krabice velká zelená a v ní věci tyto:

⁶⁾ Vyšívaní na mřížovaném podkladu.

⁷⁾ Náramek.

⁸⁾ Prsten, jímž se pečetilo.

⁹⁾ Růženec.

¹⁰⁾ Pochva čili pouzdro na nože, nůžka a pod.

tří obojci mužští, klobouk mužský se šmukem¹¹⁾ vyšívaným a stříškou axamitem podšitou, birt¹²⁾ axamitový, karkule axamitová se šmelcem a jedenácti šteflíky¹³⁾, klobouk ženský hedvábný se šmelcem a několik bílých čepců ženských. Mimo to byly v téže truhle složeny: husárek¹⁴⁾ axamitový, kabát karmazínový popasní, galioty¹⁵⁾ z axamitu tlačeného a kolár¹⁶⁾ též z axamitu tlačeného, horcokop¹⁷⁾ a galioty z damašku šupinkového a pláštík mužský kanafáčový¹⁸⁾ s křídly z tlačeného axamitu. Nahlédneme do truhly třetí zelené malované na nohách, tam postřehneme ještě jiné kusy od šatův chodčích: sukně ženská z černého karmazínu¹⁹⁾ se živůtkem též karmazínovým axamitem premovaným, druhá sukně ženská z tykyty holubové barvy blankytné, kožíšek oděvací damaškový popelice²⁰⁾ pošitý, druhý kožíšek dupltykytový bělizenami²¹⁾ pošitý, život od kabátu karmazínového se stříbrnými knoflíky, pŕitnička²²⁾ ženská dupltykytová podbřišky pošitá, kožíšek tykytový popelatý podbřišky pošitý, šorepcel²³⁾ tykytovou brunatnou pošitý, sukně muchejrová²⁴⁾ papouškové barvy, sukně damašková černá se životkem též černým damaškovým a šátek zlatem vyšívaný. Podívujeme se této rozmanitosti ženského úboru. Nebylať asi Anna Čechtická, již Matěj Luskáč r. 1593 záhy po smrti první manželky své též Anny pojal k manželství, prosta ješitnosti, ač byla „maličkého zrostu a hrbovatá“²⁵⁾. Čtvrtá truhlice menší obsahuje: ubrusů pět spiraných velkých, ručníkův cínovatých osm, ručníkův tenkých i tlustších deset, ubrus cvilinkový se dvěma mřížkami s krajky tracunovými, jiný ubrus cvilinkový s mřížkou zánovní s kraji vůkol třepenými, v bílé prosté krabici punčochy harasové černé páry dva, jedny tuplované, v přítruhlí ukryty dva páry prostých nožíků, pár nožíků s stěnkami acovanými s nožnicemi prostými a 10 lžic fadrových s celými stěnkami, navrchu všeho toho v truhle ležely fěrtochy prosté tři, rukávce čtyry, oplecky tři a obojkův pět. Nad truhlami na bidle houpá se lišek vydělaných pět, kuní laloky barvené čtyři, kozlovice šmelcované²⁶⁾ dvě, dva podbřišky vlčí, dvě přádena příže obtlouštní, ženský kožich, který se „kavtan“ jmenuje a plášť z černého sukna obrácený. Velké lůže zelené malované jest vystláno peřinami přebytečnými dvěma širokými svrchními s mřížkami bílými, jednou též svrchní s vyšívanou tkanicí, jednou peřinou spodní, dvěma polštáři a dvěma poduškami; to vše jest přikryto prostěradlem z plátna mandlovaného s mříží a vyšíváním naskrze a s krajky vůkol. Železné pruty k fírhanku ložnímu jsou odstaveny v koutě. Na stěně nad ložem visí figura na plátně představující Proměnění Krista Pána na hoře Thábor; konečně se dotekl zrak náš nízké lavičky u dveří, na níž spočívají jedny botky kordovanské²⁷⁾ a mazané jedny.

Nahlížejíce otevřenými dveřmi do sousední menší komory spatřujeme tam dvě lůžka vystlaná: jedno pod nebesy, druhé prosté, stranou pak malovanou kolébkou a stolicí černou, koží povlečenou; nechce se nám dále pátrati, ale kommisse inventující ohlašuje zapisovateli svému

¹¹⁾ Ozdoba na klobouku (z dracounu a j.)

¹²⁾ Pokrývka na hlavu, na způsob kloboučku s úzkou střechem.

¹³⁾ Ozdoba na kloboucích oblíbená.

¹⁴⁾ Vysoká čepice ženská, říkali jí také „maděrka“.

¹⁵⁾ Nohavice.

¹⁶⁾ Límeč, jenž mívá podobu krátkého pláštíka.

¹⁷⁾ Jakýsi kabátec volný, zperedu otevřený.

¹⁸⁾ Kanevaz.

¹⁹⁾ Hedvábná látka.

²⁰⁾ Kožešina.

²¹⁾ Kožešina.

²²⁾ Ženský živůtek.

²³⁾ Dlouhý ženský kožich.

²⁴⁾ Hedvábná látka.

²⁵⁾ Dačický-Rezek II. 43.

²⁶⁾ Koženky na černo zbarvené (šmelcované) sazemi k oleji lněnému přimíšenými.

²⁷⁾ Botky z jemné kůže kordovanské, která bývala zbarvena na žluto, na červeno nebo jinak a ničím se nemazala.

mistru Janovi Táborskému, že je tam ještě troška šatův vinutých, zejména pět košil a pátuch²⁸⁾ do lázně, jedny kozlové punčochy, pár pantoflí axamitových černých a čepička na uši.

Soudíce, že pod střechou rozšafní lidé nic cenného nepřechovávají, stoupáme s nechutí za kommissi vzhůru po strmých, žalostivě vrzajících schodech do podkroví; a neklamali jsme se: bylo tam jediné lůžko čelední a na něm peřinky s cejchami čtyři, v komůrce podkrovní pak bylo narovnáno šindelu hranic deset, vedle stál soustruh a stolice řezací s nádobím k tomu náležejícím a na trámě visely dvě šetky k bílení.

Sestoupivše opět dolů až do síně přízemní obracíme se nazad ke kuchyni. Nutno tu se vyhnouti obšírnému mandlu na mandlování šatův a různému nádobí hrubšímu, jehož zde nakupeno drahně: je tu díže pro chléb, zřízek dubový, štanda velká dubová pro vodu, vana s obručemi železnými aj.; podle dveří, kudy do kuchyně se vchází, nelze nevšimnouti si almary prosté bílé pro vaření, avšak pátravé oko naše v ní nepostřehlo více, než ovoce suchého něco na mále a hromádku svíček lojových. V kuchyni, sklenuté a poněkud stíněné, bylo na ten čas pusto, ale nikoliv prázdno: němí svědkové a bezděční účastníci hospodyňského ruchu, jímž paní Anna Luskačová s děvečkami sama třetí před časem síň tuto oživovala, ti zde trvají jako jindy, jsouce po stěnách rozvěšeni anebo po almarách a stolech rozloženi, jakoby jim bylo čekati rozkazův své velitelky. Tu spatřujeme na krbu rožňův větších menších šest, rošty tři, jeden rošt na topinky; tam na stěnách, na hrabicích i mimo ně struhádka, cedídka, válce, řešeta, trdla, pochvy, sekáčky, lžice železné, trchtyřek plechový, košťář, lžici pro ryby jednu, pilku, kosíř, svícny s háky dva a vařeček houf; na polici truhličku pro koření, konvici hliněnou cinem obtaženou, mōždýřek malý s paličkou, hrnček mosazný k vody braní a slánku dřevěnou; nad černou almarou, v níž mřížkami bylo lze viděti řady hrncův a jiného kuchyňského nádobí, byl postaven kotel pro šatův praní, kotlíky pro ryby dva a víry²⁹⁾ dvě jedna pro uhlí, druhá pro mísy. Dosti bohatý to inventář kuchynní!

Do dolejší komory u schodů snesena všechna sukna, i z krámu, a ošacována od kroječův a postířačův Jiříka Šrámka a Pavla Štěpánova v 50 kopách 19 groších a 3½ denarech. Bylo toho ne málo, pokud se dotýče rozmanitosti, a ne mnoho co do počtu kusů: postav rudý dvoupečetní³⁰⁾ český, jiný postav zelený třípečetní, jiný broumovský jednopečetní, černý z gallesu dvoupečetní, rychnovského černého gallesového načatého 33 lokte, rudého trutnovského načatého dvoupečetního 34 lokte, rudého lithomyšlského dvoupečetního 30 loket bez čtvrti, vlčku³¹⁾ rudého lithomyšlského dvoupečetního 17 loket, černého gallesového čtyřpečetního 11 loket, dva postavy radkovského koumaru třípečetního, švorcgrynu míšenského dva kusy, švorcgrynu hradeckého 22 lokte, hradeckého koumaru 11 loket, bílého třípečetního dva kusy, pace broumovského černého 5 loket.

Chystajíce se sestoupiti do podzemí spatřujeme vedle vchodu do sklípka hromadu dlažiček, napočteno jich pět set; v sínce před sklípkem ukryty v přístěnku dva hrnce másla jeden velký, jiný menší, v koutě pak postavena krace železná a lopaty železné dvě, avšak sklípek byl prázdný. Zásobu vín měl Matěj Luskač uloženu v lochu „u Kadeřávků“; nepředvídaje skonu svého opatřil si na léto 1597 vína 92 vedra v deseti nádobách různého obsahu, v jedné 18 věder, v jedné 17 věder, v jedné 15 věder, ve třech 12 věder, dvou 2 věder a dvou po 1 vědu.

Peněz hotových v pozůstalosti nebylo, ale našlo se dosti toho, co lidé nebožci Matějovi dlužni zůstali: dluhů takových v kalendáři k létu 1596 bylo poznamenáno 43 zlaté a opět 30 kop 45 grošův čes., na tabulkách kamenných černých zapsáno 26 kop 42 gr č., na tabulkách jiných kožených³²⁾ 14 kp 11 gr; peněžní hodnotu měla ovšem také certifikací na 10 kp gr č., kte-

²⁸⁾ Šat lázeňský.

²⁹⁾

³⁰⁾ Jakost sukna zaručovali starší nad soukeníky přivěšenými pečeti, druhy lepší větším počtem pečeti až do pěti.

³¹⁾ hrubší druh sukna domácího

³²⁾ pergamenových

ré nebož. Matěj ku potřebě obecní podle jiných sousedů byl půjčil, jakož i několik „talův“ do-
lových, kteréž na úřadě horním měl zapsané, a sice dle výkazu Tomášem Heroltem, písařem
urburním, podaného 2 třidcátý ve vortě Benátky řečeném, 1½ třidcátý v veršlaku kunterském,
2 třidcátý ve veršlaku šafarském a ½ třidcátý v štole kuklické.

Patřily mu též: Dům, ve kterém neb. Matěj Luskač byt svůj měl, mezi domy Jana Špisa
J.M.C. puchaltera a Doroty Vodičkové jinak Čechtické v ulici k faře Vysokokostelské z Tan-
dlmarmku jdouc ležící. Krám v domě někdy Václ. Vilimovského a již Jeronyma Labušky též na
Tandlmarce ležícím, od téhož domu odprodáný.

*(Citováno dle rukopisu (nedokončeného ?) uloženého v SOA Kutná Hora - Emanuel Leminger, osobní
fond, karton č. 2. Není známo, jestli a kde byl text publikován. Název a poslední odstavec je citován podle
starší rukopisné verze tohoto článku uložené tamtéž.)*

DENÍK VÝZKUMŮ.

*Ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře je v osobním fondu Emanuela Lemingera uložen malý sešit
(karton č. 2, inventární číslo 101), označený v inventárním seznamu jako „Deník výzkumů“. Zápisy v něm
uvedené umožňují nahlédnout do způsobu terénních výzkumů autora.*

*Sešit v černých lepenkových deskách o velikosti 202 x 125 mm obsahuje 140 stran o rozměrech 195 x
120 mm, svázaných ve dvou svazcích po 17 a 18 arších. Číslováno je pět stran, počínaje první stranou
druhého listu (číslo 1.) a konče první stranou čtvrtého listu (číslo 5.); čísla jsou v horním vnějším rohu.
Zcela prázdné jsou strany 5, 8, 10, 18, 20, 22, 25, 26, 29-34, 40, 60, 62-67, 71, 74-140. Na zbývajících
stranách jsou černým inkoustem nebo tužkou psané zápisy z terénních výzkumů Emanuela Lemingera, kte-
ré lze rozdělit na dvě základní skupiny - zápisy archeologického charakteru a popisy zvonů. Způsob řazení
zápisů není chronologický a není v něm žádný zjevný systém.*

*V sešitu jsou volně vloženy: 1. Dvojlist (cca A3) 3x přeložený, nadepsaný „Památná místa v Kouřimi
a okolí“ (černý inkoust); tužkou je na něm nakreslena kostra z pohřebiště u Poličan. 2. Situační nákres
pohřebiště u Poličan (A5). 3. „Záhadný předmět železný nalez. v Bohdanči u Ledče“ - kresba tužkou (A6).
4. Tři pravěké nádoby z Křesetic - kresba tužkou (A6).*

*V následujícím přepisu jsou uvedeny pouze archeologické zápisy, z popisů zvonů je uveden na ukázkou
jen jediný. Zápisy psané tužkou jsou přepsány kurzívou, podtržené části textu jsou podtrženy i v přepisu.
Obrázky jsou přetištěny v původní velikosti. Čísla stránek sešitu jsou v přepisu uvedena formou dolního
indexu mezi lomítky.*

*12/ dne 13. července kopalo se jeden den v Malíně na svahu pod šatlavou; nalezeny střepy, kosti
zvířecí, šidlo kostěné a pod. dne 14. Přišel dělník do práce opilý, pročež byl propuštěn a přes-
talo se kopati.*

1887.
Červenec.

Dne 18. července (v pondělí) odpůldne zavítali do sbírek p. Klim. Čermák z Čáslavi a p. Häus-
ler, ředitel cukrovaru Močovického a sběratel mincí českých.

Dne 19. července odpůldne byl jsem s Prokopem a Otou v Miskovicích podívatí se na nález z
doby diluvialní, který byl učiněn ve vápence p. ; jsou to zůstatky mamutí, z nichž jeden
zub pěkně zachovalý a části lebky přechovává ve školní sbírce přírodnin p. řídící učitel Václ.
Černovský; druhý z obou nalezených zubů byl poslán do Prahy a na přímluvu naši a intervenci
p. Dra Stáně bude věnován sbírkám „Vocela“. Od téhož p. Černovského obdrželi jsme pro
sbírky: podkovu z vrchu Opatovického, klín vrtaný z Bahna a celou řadu rozm. mincí. P. Říha,
uvědomělý občan Miskovický upozornil nás na pamětihodnou formu na lití a pečení oplatek,
již přechovává majitelka mlýnu „Rabštejnka“ zvaného, a daroval sbírkám tři otisky téže formy
z hlíny pálené.

Dne 20. ráno byli jsme v novém cukrovaru p. Tellerově podívatí se na nález z praehistorického
hrobu. Při kopání základů k jakési stavbě uhozeno na hrob s kostrou, která (dle svědectví p.
ředitele Herbst a p. adjunkta Ambrožka) ležela na pravém boku od jihu k severu, hledíc k vý-
chodu. Při ní nalezena sekyrka podlouhlá z domácího hadce pracně zhotovená, dvakrát vrtaná

(poněvadž v prvním průvrtnu se byla přerazila) a pečlivě přioštrřená.

Téhož dne v poledne vydali jsme se (s Prok. a Otou) na cestu do mlýna Rabštejnky. Tam jsme shlédli onu znamenitou formu na oplatky; kupovali jsme ji, avšak nemohli jsme se shodnouti v ceně, neboť majitelka žádala za ni 35 zl neústupně. Vyprosili jsme tedy aspoň tolik, že nám forma ta bude na čas neurčitě zapůjčena do sbírek. V témž mlýně nám byla ukázána též stará, dobře zachovalá truhla, vyřezávaná, s ornamenty národními. - Odtud jsme šli do Malešova, kdež jsme u p. Moravce, řídicího učitele tamějšího vyprosili Medlinovu Postyllu z r. 1796. pro sbírky spolkové.

^{14/} Červenec.

Dne 22. Ráno obdržel jsem od p. Ambrožka zprávu, že v novém cukrovaru opět uhodili na pravěký hrob. Ihned jsem tam spěchal s Prokopem. Hrob byl již odkryt a p. adjunkt se právě zabýval ~~očištěným~~ šetrným odhrabováním hlíny z nálezu dosud netknutého. Ve hloubce asi 1 m v červince ležela kostra na znak; vše bylo dobře zachováno, toliko hrud' a obličej byly promáčknuty; poloha byla vodorovná od západu k východu, hlavou k východu; celé tělo z přímá, toliko páteř trochu zkřivená a prvními obratly skrze spodní čelist' do dutiny lebeční vražená; paže ležely paralelně vedle trupu, nohy rovnoběžně vedle sebe. Již asi ~~na~~ 20 cm nad kostrou byla nalezena jakási přezka bronzová. Na kostře ~~pak~~ samotné nalezeny pak ještě dvě přezky téhož tvaru a sice na kosti klíční levé. Tam též nalezena malá, velice úhledná rukojeť bronzová a proužek bronzový, k němuž na jednom konci přinýtována jakási hlavička (kachní?) jakoby tvořila háček jakýsi. Na boku pravém se objevila krásná fibule, podobná velice sponě z nálezu Vrutického (Pam. arch. XII. tab. XX. čís. 9.).

Veškeré bronzы ponechal sobě p. ředitel Herbst; jsa mnou o to požádán daroval do sbírek kostrou aspoň, již uznal p. dr. Veselý jakožto mužskou.

později daroval p. řed. Herbst všechny věci praehistor., které byly nalezeny v Nov. cukrovaru a v Poličanech a jim přechovávány, sbírkám archaeol. sboru „Vocela“, jedinou sponu vyjímaje.

^{16/} Červenec. 1887

Dne 23. ráno poslal p. Machulka dvě objednané skříně zasklené, mělké a připevnil je náležitě na starších již skříních pultových. Ihned jsem v nich umístil vějíře a stuhly ozdobné po jedné straně, některé pergamenové listiny, mapy a rytiny po straně druhé.

Z večera byl jsem s Otou na Dolejším Městě u p. Němce, abych od něho vyprosil pro sbírky starožitné, pěkně modelované klepadlo z jeho dveří domovních. Týž nebyl sice právě doma; ale druhého dne

24. v neděli, setkav se s ním náhodou, vyžádal jsem si od něho svolení, abych následujícího dne přijíti směl se zámečníkem pro ono klepadlo.

Téhož dne odpůldne přinesl Vévoda formu na oplatky ze mlýna Rabštejnky.

25. ráno odňal p. Sláma v domě p. Němce na D. M. staré klepadlo se dveří předních a držadlo s růžicí ode dveří zadních; při tom nám ukazoval p. Němec starý obraz rodičky Boží, manírou byzantinskou malovaný.

26. ihned po polednách byli jsme u p. Procházky, pekaře, pod domem páně Šafránkovým a vyžádali jsme si od něho klepadlo ode dveří jeho domu, vedoucích do postranní uličky, načež j. p. Sláma ihned sňal; k tomu přidal p. Procházka dvě pěkně sekané veřeje od dveří.

I panu Němci i panu Procházkovi udělána byla klepadla nová na účet spolku.

U p. Procházky shlédli jsme též starožitné památky cechu pekařského: truhlicí z r. 1599 pěkně vykládanou, feruli, dvě stříbrná pečtidla a spisy. I umínil jsem si ~~Téhož~~ pokusiti se o to, aby ty věci byly získány pro sbírky.

Téhož dne jsme šli na Cimburk, neboť se právě odpůldne začalo opět kopati, když ráno byl Vévoda svolení od obecního zastupitelstva mi doručil.

^{17/} Vévoda přibral sobě na pomoc Aloise France.

Téhož dne začali jsme dělati na straně východní průkop od pole páně Francova vzhůru; záro-

veň jsem pak nařídil, aby ráno se kopalo pokaždé na svahu západním, odpůldne pak na svahu východním, - jednak kvůli slunci, jinak též proto, aby práce nutná ale nudná při děláni průkopu se střídala s prací zábavnější nade mlýnem Cimb., kdež nálezy byly hojnější. Způsobem tímto se kopalo po celý týden, kromě odpůldne ve čtvrtek, kde k vůli střelbě v práci se musilo ustáti.

30. Poslal jsem představenstvu cechu pekařského žádost', aby týž památky své ve sbírkách spolkových uložil.

31. Poslal jsem Vévodu s 30 zl na Rabštejnu, ehtěje domnívaje se, že mlynářka se sumou tou-to za formu uspokojí; ale táž mi poslala peníze zpět se vzkazem, že ji prodá jen za 35 zl.

Srpen

1. odpůldne byla výborová schůze, která povolila 35 zl za tu formu.

Téhož dne odevzdal jsem klíče od sbírek Prokopovi žádaje ho, aby sbírky opatroval za mé nepřítomnosti, neboť jsem se chystal na cestu do Prahy.

dne 3. ve středu; na ostrohu nad mlýnem „Dänemarkem“, o němž jsem byl několikráte projevil mínění, že býval snad hradištěm v pravěku, dal Prokop na zkoušku zakopnouti, a skutečně se tam našlo mnoho střepů, zvíř. kostí, ano i šidlo kostěné, pěkný klínek kamený a velký přeslen, i mazanice.

/9/ 1890.

Dne 28. září přinesl Moravec, žák IV. třídy real. gymnasia do sbírek nádobku pravěkou, kterou prý nalezl na blízkou vojenskou prachárny v mezi; seznal jsem, že nádobka je téhož tvaru, jako hrobové nádoby Poličanské. I šel jsem ihned téhož dne odpůldne (v neděli) s týmž žákem a jeho spolubydlícím - paedagogem na to místo; a skutečně jsme na tom místě našli ještě několik střípků. Ohlédaje to místo vůkol, shledal jsem, že sem tam z prsti nad pískovcovou stěnou vyčnívají ploské kameny pískovcové; pátraje na jednom takovém místě, poznal jsem, že to je hrob:

I.) na ploském pískovci spočívala nádoba, která však takovýtéz *) kamenem, jímž původně přiklopena byla, rozdrcena byla na střepy. *jehlice bronzová*

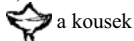
II.) Opodál asi 2 m. vyskytlo se právě takové místo: to bylo prozkoumáno dne 29. září odpůldne: z placatých kamenů pískovcových byl tu zrouben hrob; dva nebo tři menší byly podloženy, dva větší po stranách postaveny, přední byl již spadlý a svrchní též; v tomto výklenku ležely na sobě střepy asi ze tří větších nádob jedné baňaté do červena pálené; jedné se stěnami rovnými nahoru se roz-bíhajícími (?), po pravé straně těsně u stěny kamené byla překlopena část krásného hrnku, jehož úzké dno jest prohloubeno, tak zpředu jsem se domníval, že tu leží jakási poklička hliněná. jinou část téhož hrnka i střepy z ná-

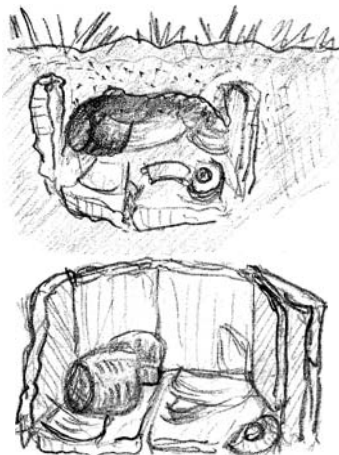
doby velké nalezl jsem vně hrobu na svahu již dříve, než jsem byl hrob odevřel.

Hrob II., když byl úplně odkryt; byl vůkol velmi pečlivě zrouben pískovými placáky, že nebylo téměř skuliny.

*) ve hrobě I. nalezena mezi zuhelnatělými zbytky kostry (malého děčka?) jehlice bronzová, totiž hlavice

a kousek

/11/ 1894.

Po velikonocích stavěny na poli za Novým cukrovarem směrem k Sedlci jámy odpadkové.

V jedné z nich (asi 250 m ode zdi, již cukrovar jest obehnan, vedle jalového Páchu) objeveny byly jámy kulturní do červenky vyhloubené. V jedné nalezeny: popel, hlína uheľným prachem promísená, v tom pak střepy z rozmanitých nádob větších menších. Kromě toho v jedné nalezeny ploské kameny hadec (od starého cukrovaru?) a rula, ovalní obľázek načervenalý, křemene kus mající tvar úlomku z velikého nože křemencového; kosti zvířecí. Na místě sousedním nalezena pěkná kost uhľazená po jedné straně (brusle).

Jáma jedna (bez mé přítomnosti odkrytá) byla prý asi 1 m široká do kola.

Dne 3. dubna dostalo se mi od pana řed. Herbsta pozvání, abych se súčastnil odkrývání druhé jámy, asi 4 m stranou od první položené. Avšak téhož dne jsem jel s kolegy do Časlavi na pohřeb ř kolegy Pospíšila. Dostavil jsem se do cukrovaru teprve dne následujícího; avšak tu opět pan ředitel byl zaměstnán ve městě. Otevření jámy opět odloženo.

Dne 5. dubna byl jsem panem adjunktem Martanem pozván, bych přišel k otevření jam, že přijel již očekávaný p. Jirsák z Kouřimi? Otevřeli jsme jednu (asi 80 cm hluboká, 1 m v průměru mající, kollovitá); avšak kromě černého popela nenalezeno ničeho.

Později našli v jiné takové jámě: čelist' prasečí, střepy

Dne 11. mi bylo vzkázáno, že tam našli několik žernovů.

/12/ v plynárně městské 1906.

Dne 19. července byl jsem panem starostou Janem Macháčkem upozorněn na to, že v městské plynárně uhodili na věci pravěké. Došel jsem tam ihned se synem svým Emanuelelem. Za starým plynojemem, kde se kope jáma pro plynojem druhý větší, blíže k potoku cukrovarskému v zahradě objevena byla asi 3 metry od středu jámy na stranu jižní v červince žlutce dosud nehnuté jáma vyplněná sypkou hlinou černou; v ní bylo mnoho střepů z velkých několika (dle okrajů) tlustostěnných nádob z dobrého materialu pálených, mezi nimiž nalezeny kosti člověčí některé ožehnuté i značně pálené, jiné netknute zejména lebka mladého člověka s ozubím chrupem znamenitě zachovalým (poslední stoličky právě vyrůstaly), již teprve při vykopávání porouchali.

Všecky nálezy vzal pan plynmistr pod svou ochranu a slíbil, že mi je pošle pro Museum.

Tvar jámy byl asi takovýto: dle řezu středního

/13/ Nový cukrovar 1905

dne 22. května 1905 odkryta kostra při kopání základů na zadním nádvoří (na jih) v červince asi 60 cm pod násypem ještě asi 1 m vysokým poloha hlavou k jihu, nohama k severu, obličejem na východ

byla prý to kostra skrčená - když jsem přišel, ležela již toliko lebka na svém místě obličejem k východu obrácená; nohy směřovaly k severu.

za lebku ležely kusy žeber ze zvířete většího a korálek (ze slonoviny?) provrtaný po délce veskrze a napříč jednou až podélnému průvrvtu.

před obličejem lebky směrem pod pravou líci ležela kamenná sekyrka s průvrvtem asi 15 cm dlouhá, kterouž prý k sobě vzal pan ředitel cukrovaru.

Nový cukrovar 1919

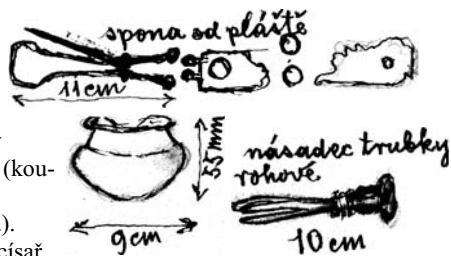
Dne 20. června při budování velkých řepních splavů na nádvoří, již na katastru Sedleckém, uhodili dělníci na kostru lidskou ležící v červince 140 cm hluboko pod povrchem hlíny „samostřelá“ (nad povrchem tím jest ještě násyp novější). Kostra dospělého muže (?), asi 190 cm dlouhá, ležela směrem od západu k východu, hlavou k východu; na její hrudi na vrstvě hlíny spočíval kámen sploštělý. Kostí hrubší dosti dobře zachovány, též lebka s čelistmi (krásné zuby, bez mezery), ale obličej promáčkнутý, žebra rozdrobená; čelist dolejší na prsou spočívající.

Při kostře byly věci tyto: pod bradou bronzový předmět ~~záhadný~~ *prázka* a jehla 13 cm

na hrudi po levé straně (na srdci) nádobka a u ní těsně ~~záhadný~~ *násadec trubky* předmět bronzový nádobka uvnitř červenavá, zevnitř začernalá (kouřem?)

viz Pam. arch. XXI. 337 a 342 (obraz nálezu).

Straky u Nymburka, kostrový hrob z doby řím. císař.

^{14/} Nový cukrovar.

Dne 14. července 1919 ohledal jsem nový nález.

Asi 30 kroků od severovýchodního nároží tovární budovy směrem k severovýchodu uhodili dělníci dne 11. téhož měsíce v červince asi ve hloubce 50 cm nádvorního niveau na jamu osamělou, nevelkou (průměr nebyl změřen), asi 60 cm hlubokou; v ní byly nalezeny střepy z nádob několika (dle dohady jedné velké a snad dvou menších), z materiálu špatného dělaných, nedokonale pálených. Střepy ty jsou částečně nako nadužené a značně porovité; snad se ocitly vlhké v prudkém ohni. Dva střepy se zachovalým dnem ukazují, že nádoby měly vysoké nožky ode dna vzhůru.

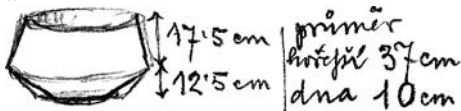
Pod střepy v popelu ležely kusy hlíny, jen nepatrně pálené, modelované, jakoby měly býti čelní ozdobou jakési hliněné stavby . Žlábkování paralelní, do hrotu vybihající, jest pokryto teninkou vrstvou vápna? (tato mázdra, snadno odprýskující, vypadá jako zvětralá bílá glazúra.

Celý obsah jámy byl darován našemu museu.

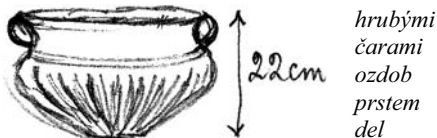
^{15/} Třebešice 25. května 1895

V zahradě pana Vraného při zakládání šparglovny bylo ryto do hloubky asi 1½ metru. A tu na jednom místě objeven hrob ve hloubce asi 80 cm.

Obsah hrobu: Veliká popelnice tvaru v ní bylo nalezeno: hlína pouhá asi do poloviny hloubky, odtud hlína promísená četnými zůstatky spálené kostry člověčí; byl to člověk dospělý, jak lze souditi dle zubů, dosti značně omlétých, avšak slabší soustavy tělesné, snad ženské. Jediný kousek bronzový jehlice / bez hrotu krupičnatá patina zub kančí.

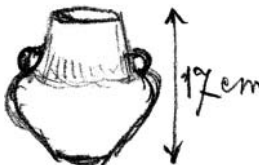

Obsah této nádoby byl překlopen, jako pokličkou, velikou hlubokou mísou tvaru hořejší průměr 33 cm průměr dna 10 cm po každé straně ucho malé, široké

Po stranách velké nádoby byly postaveny nádobky a nádoby tyto:

- 1.) průměr okraje hořejšího 20 cm
 „ dna 10 cm
 obsah: pouze hlína
 uvnitř hladká, grafitovaná
 hrubé ozdoby, jak naznačeno.

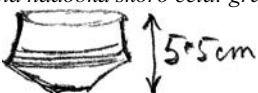
- 2.) průměr otvoru 11 cm
 „ vyvalené části 17 cm
 „ dna 8 cm
 obsah: na vrchu tvrdá hlína, vespod kyprá, a na spodní straně tenká vrstva vápenitá

- /16/
 3.) malá nádobka tvaru
 průměr otvoru 13 cm
 průměr dna 5 cm
 ozdoba jediná: rýha || s hranou AB.

- 4.) čaška grafitovaná | úško útlé
 průměr otvoru 11 cm
 „ dna 5 cm

Od tohoto hrobu asi 6 m dále byl objeven druhý, ale většinou pouhé střepy:
 jediná nádobka skoro celá: grafitovaná

- * průměr otvoru 9 cm
 „ dna 3 cm

při prvním pohřbu byla ještě nádobka malá, asi taková jako * také čtyřmi || rýhami zdobená

/17/ Hrob s dvěma kostrami (popravených?). Kutná Hora

Dne 27. září 1910 bylo mi oznámeno, že uhodili na kostru na staveništi pa Kalaše, mistra tešašského za Kouřim. branou za statkem pa Em. Musila po levé straně silnice směrem k Přítoce. Vedle nově vystaveného domku pě Kalašova kopali jámu skrze ornici, návoz až do červinky. Vrstva ornice s návozem (perkovitá země) byla asi 80 cm hluboká; v červince asi 20 cm hluboko objevena kostra ležící na znak směrem od západu k východu (nohy) zpřímá nohu vedle nohy, paže vzhůru nad ramena zdvižené, lebka od těla oddělená ležela vedle kostry po boku jejím. Kostra celkem dobře zachovalá, hnáty silné, ozubí zdravé krásné, - bezpochyby mužský. Tato kostra byla skoro celá již vyndaná když jsem přišel (odpoledne); avšak za mé přítomnosti odkryta druhá kostra ležící vedle rovnoběžně; poloha táž jako u první, avšak paže složeny obě přes dolější část trupu (přes břicho); po lebce bylo marně pátráno; síla hnátů ukazovala též na člověka vyspělého.

Nápadné známky: 1) pravidelné položení těla, jako při řádném pohřbu totiž nznak, s nohama rovnoběžně položenýma;

2) odchýlné od pravidla položení paží

3) hlava od těla oddělená, ale k trupu přiložená.

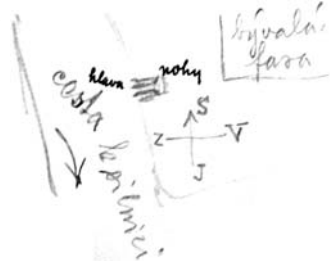
Není to pohřeb řádný, avšak není to také vražda; proto zbývá jediná domněnka, že to jest hrob dvou popravců.

U koster nebylo nic nalezeno než kousek zrezavělého železa.

/19/ Nálezy v Malíně.

V červnu r. 1891. byl jsem panem Jansou z Malína upozorněn na to, že v řečišti Páchu podle Malína tekoucího nacházejí dělníci - dobývající tam písku - značné množství zůstatků zvířecích. Navštívil jsem tedy to místo a přesvědčil jsem se o pravdě toho sdělení: našel jsem tu četné rohy skotu a bravu, kosti větší menší, též koňské, mnohé řezané (i rohy), - vše barvy tmavohnědé (jako z nákolních staveb lublánských a j.); artefaktů tu nebylo žádných. Kostí nacházejí se na místě poněkud rozšířeném v řečišti Páchu v hloubce asi 1-1½ metru pod vrstvou šterku a písku naplaveného. Břehy jsou zde vysoký asi 3 metry. Mnoho kostí nalezených prodali dělníci již do Kolína na spodium; avšak dosti velké množství jich měl jeden dělník ještě

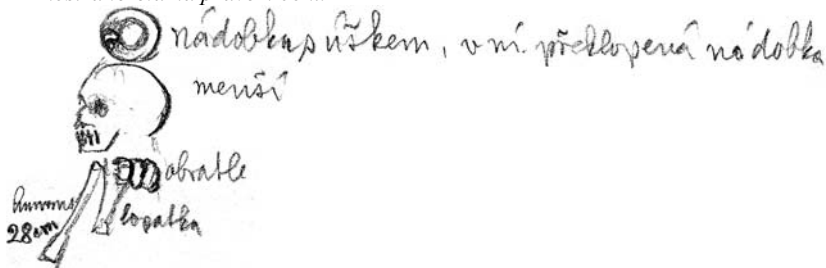
doma, - z těch jsem vybral exemplary nejpěknější (mnoho řezaných) a odkoupil za 70 kr. Téhož dne šel jsem s p. Jansou též ke kostelu malínskému a tu jsem v úbočí cesty od páně Jansova statku ke kostelu (k silnici) čelící na levo před bývalou farou spatřil kosti vyčnívající. Zkusili jsme hrabati, i našli jsme část hrobu, kde nebožtík byl uložen v rakvi z kmenu vydlabané. Byly tu toliko kosti holení a zbytky paty a prstů od nohou. Přední část kostry byla již před tím při rozšiřování cesty odkopána. Dřevo zetlé.

Dne 17. července byl jsem opět v Malíně (s Otou a Lidunkou). Dělníci právě nekopali, ale v jich bytě jsem našel opět kosti, z nichž jsem si některé vybral za 20 kr, mezi nimi pěknou čelist' koňskou. Ted' prý nacházejí opět velké množství kostí blíže k mostu železničímú.

121/ Sedlec knížecí cihelna 8.VII.92.

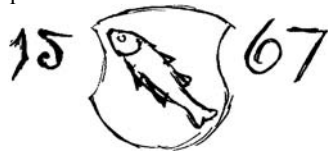
*kostra poloha od severovýchodu k jihozápadu
hlava k jihozápadu - obličej k východu
kostra ležela na pravém boku*

vedle v pravo jáma asi 1,5 m hluboká, 2,5 m v průměru, vrstvy černé pálené hlíny.

123/ Srpen 1897

Přízemek domu čís. 32. (bývalo prý 34.) v Hlouškách na blízku vjezdu do pivovaru Loreckého jest směrem k cestě příční velikým pěkným sklepem. Vchod do tohoto přízemku jest obložen kamenným ostěním, na němž nahoře jest znak tento s letopočtem

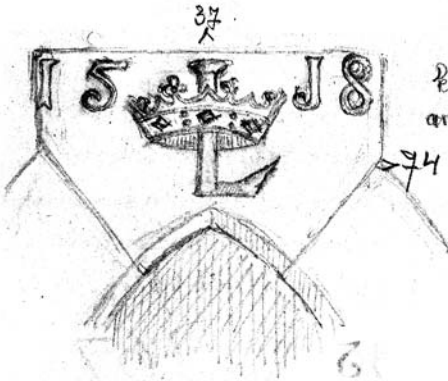

snad je to znak Adama Strnada z Frejtok? Dům tento se zahradou při něm patří paní Novotné, jejíž dcera jest provdána za pana Ant. Zeithamla, zahradníka. Všichni

bydlí v téměř domě.

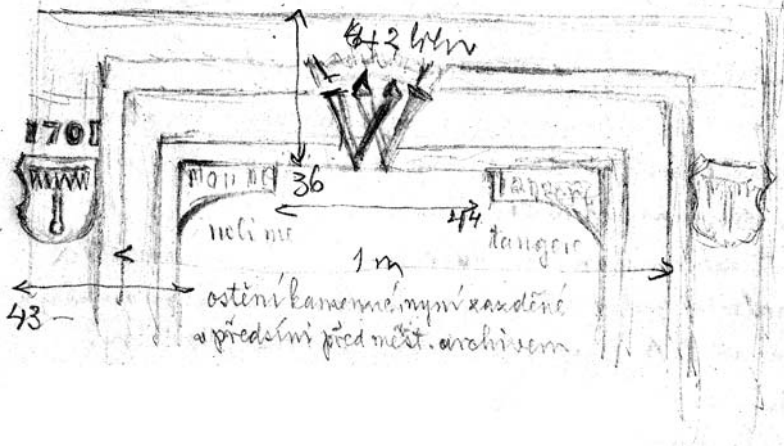
V této zahradě naproti dubu pana Nováka, asi v místě x byl nalezen prsten stříbrný se sekrytem (znak zahradnický a písmena PA), jež p. Zeithaml daroval „Wocelu“.

Paní Novotná slíbila, že dá Wocelu dva obrazy: svou podobiznu z mladých let, již maloval malíř dlicí u barona Cecingara z Birnicu, a velkou podobiznu svých rodičů s malou ještě sestřičkou, kterou maloval malíř u hraběte ?

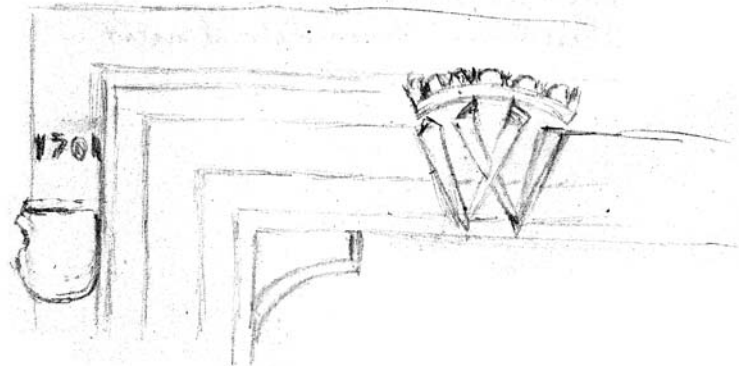
Vlašský dvůr
Kamenné ostění mýrní zadržené v měst.
archivě ve věchodn do horního oddělení

domny 230m

1701
43 -

36
1 m
ostění kamenné mýrní zadržené
a předstírá před měst. archivem.

1701

Dne 2. listopadu vykonal jsem malou obchůzku archaeologickou společně s panem Ptačovským, soukromníkem a majitelem domu, který se o archaeologii velice zajímá, a synem mým Emanueleem. Šli jsme přes Sedlec, kdež jsme učinili návštěvu u pana faráře a (na zpáteční cestě) též u pana ředitele Farky za příčinou získání kamenné desky s křížem (takových je několik: jeden na faře, druhý vedle v zámku, třetí před malínskou hospodou jako lávka přes škarpu silniční a třetí prý preražený ještě kdesi).

Potom jsme šli do Malína do statku pana Jansy, kdež nám za nepřítomnosti pana Jansy paní jeho ukázala rozmanité starožitnosti jím nashromážděné. Odtud jsme šli na trať severozápadní dráhy, kdež ~~kladou~~ konají přípravné práce ke kladení druhé koleje; slyšeli jsme totiž, že tam uhodili na kostrové hroby. Od dělníků tam pracujících zvěděli jsme, že bylo podle trati na straně ke Kaňkovským kopcům a sice na místě začínajícím na blízkou domku u křižovatky dráhy se silnicí (na blízkou synagogy), směrem ke knížecí cihelně nedaleko sahajícím nalezeno sedm koster. Jedna prý seděla na bobku skrčená, druhá prý ležela na boku skrčená, čtyři prý ležely na znak, jedna byla tak zetlelá, že poloha nebyla určitě poznána. Hlavy koster ležících byly prý položeny k vrchu kaňkovskému (k západu), nohy k Malínu (k východu?). Nic nebylo u žádné nalezeno, než u jedné z těch, které ležely na znak zpřímá, tato poněkud jen k levé straně nachýlena, a jejíž rozměry prý byly neobyčejně veliké (kost holenní a hnát stehenní byly prý dohromady bez mála 1 m dlouhé), ležely prý u levé ruky kousky železných obrouček, jako by prý nebožtík byl v této ruce držel jakýsi předmět, obroučkami těmito okovaný. Dělník (Šafránek, v Kutné Hoře bydlící), který nález tento učinil, slíbil, že mi ten nález přinese ukázkami následujícího dne (v neděli), - a přinesl; koupil jsem to od něho za zlatku. Jsou to menší větší

části obroučky o průřezu , oblouk železný o průřezu , jehož /28/ konce jsou zahnuty Sovitě, a části ploských Ω ovitých háčků čili závěsů. Bylo to patrně věderko dřevěné, železem okované na obloučnaté rukojeti zavěšené. Kostry nebyly hluboko, pouze prý asi 45 cm pod povrchem.

/41/ Dne 17. července 1895. Jsem podnikl malou okružní cestu po Kolínsku, abych poznal některé zvony Klabalovské. V jednospréžním kočáru vyjeli jsme (s Lidunkou) ráno z Hory. Nejdříve jsme navštívili Starý Kolín, neboť podle neurčitého popisu (řečeno prostě v Kolíně) jsem se domníval, že tu najdu snad Klabala. Tamější pan farář velice ochotně se zachoval; sám mne uvedl na zvonici, - avšak byl jsem sklamán: všechny zvony jsou novější, od Kühnera.

Jeli jsme dále do Nového Kolína, kdež jsme poobědvali. Poněvadž do Kolína lze jeti po dráze, nechal jsem prohlídku zvonů tamějších na jinou dobu a jeli jsme dále do Nové Vsi, kdež jsem shlédl tři Jiříky; popis jich následuje.

Odtud jsme špli dále přes Křečhoř a Radovesnici do Lošan. Tam se právě dostavuje nový kostel gotický; byli jsme také nahoře na lešení, abychom shlédli mohutné klenutí, jehož dvě pole právě byla dokonána. Zvony byly zatím uloženy na sýpce, pročež mohli býti pohodlně prohlédnuti: jeden jest Ondřej Kotek (viz popis násled.), týž mne mile překvapil, neboť lze srovnávati se zvonem Dobřeňským; druhý jest novější tuším z r. 1709.

Pan farář Styblo nás velice laskavě přijal a přechoťně vše vysvětloval.

Okolo 7. hodiny jsme se vydali na cestu zpáteční přes Sukdol a v 9. hodin jsme dojeli domů.

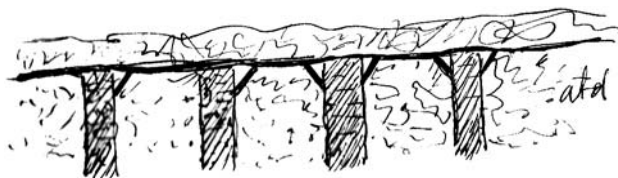
/59/ 1896. ku konci března

kopaly se základy na jižní straně Vlaš. Dvora.

jižní zeď šmiten (?) na této straně ležících byla již ubourána až do základů.

Pozoroval jsem, že pod šmitnami (jaksi v souterrainu) bývaly malé komůrky, zdmi - jež s hořejšími korespondovaly částečně - přehrazené; bylo jich celkem asi 9. Avšak byly záhy již zasypany rumem, v němž se našlo mnoho střepein, jež ukazují na 16. století. Přes všechny tyto

komůrky, jež snad byly původně určeny pro obranu hradu (škodla! že při bourání zdi nebylo zjištěno, zdali v nich byly střílny), běží podlaha prkenná, spálená nebo značně opálená; znatelný jsou ještě konsoly dřevěné totiž jednoduché opěry, šikmo ode zdi k podlahám sahající, též spálené.

Že bývala podlaha ta volna zespoda, zjevno z toho, že v místech nepodepřených jest skoro všude prohnuta dolu

Zachoval jsem pro sbírky kousek té podlahy, kladívko železné, které jsem v té spálené vrstvě nalezl, misku tavěcí z téže vrstvy, jakož i několik střepů z onoho násypu.

V popisech zvonů jsou kromě místa a názvu zvonu uvedeny jeho rozměry (obvykle i se schematickým nákresem), přepis nápisů, popis a nákrasy výzdoby a případně i stav zvonu a jeho tóny. Zápisy mají různou kvalitu. Výjimečně jsou uvedeny popisy i jiných kovolijecých a zlatnických památek.

Seznam popsanych zvonů: Kutná Hora, chrám sv. Barbory: Ludvík /35/, Michal /36/, Marie /37/, velká a menší monstrance a missale /72/; jezuitská kolej, jižní věž /38-39/; kostel Všech svatých /58/; kostel sv. Bartoloměje, dva zvony /61/. Nová ves u Nov. Kolína (?) /42-43/. Nová Ves, velký a malý /44-45/. Velké Lošany /46-47/. Taněchody u Chrudimě: křtitelnice /48/ a zvon /48,49/. Solopisky /50-51/. Zásmyky, Marie a druhý zvon /52-53/. Uhlířské Janovice, chrám sv. Aloisia, zvon /54/ a cimbál /55/. Jindice, zvon a zvonek /56/. Grunta /57/. Nové Dvory, chrám sv. Army, pacifikál, relikviář a kalich /73/.

Na str. /68/ až /70/ jsou schematické kresby nástěnných maleb v kostele sv. Jiljí v Uhlířských Janovicích.

O ČESKÉM MINCOVNICTVÍ ZA KRÁLE VLADISLAVA II.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 12 (1884), str. 399-414.

Archaeologický sbor „Vocel“ v Kutné Hoře přechovává v archivě svém hojnost spisů z bývalé registryratury horního úřadu kutnohorského, mezi nimi též řadu účtů, zvaných „registra werková“, jež mají značnou cenu pro poznání novějšího mincovnictví českého.

Registra ta začínají rokem 1472 a sáhají až do doby Ferdinanda I.; ona se vyskytují ještě později, majíce však úpravu valně změněnou.¹⁾ Sled účtů jest na mnohých místech přerván a řada jich není, bohužel! náležitě doplněna ani těmi rejstříky, jež jsou uchovány v archivě městském. Mnohé buď se nacházejí v rukou neznámých jednotlivců, anebo se staly snad již obětí neomluvitelné nevšímavosti a nešetnosti vzhledem ke starým památkám našim.

V registrech werkových zaznamenává se každého téhodne na prvním místě kolik stříbra bylo do mince přijato od jednotlivých rudokupců²⁾ a co za ně bylo placeno; po té jest popsáno sdělení stříbra toho na mince (dílo, werk mincovní); posléze jest při každé neděli svědomitě vytknuto vše, co bylo vydáno.

Jsou to tedy jakési denníky, nebo spíše ovšem zápisníky týdenní; z nichž nesnadno se do- děláváme přehledu celoročního; avšak účty jednotlivé jsou veskrze důkladné a přece tak prosté, že snadno lze si upravití dle nich jasný obraz veškerého jednání v úřadě mincovním.

Jednání a účtování v minci kutnohorské dělo se po mnoho desetiletí neustále týmž způsobem; pročez z neděle kterékoliv můžeme poznati způsob mincování tehdejšího vůbec. Volme na př. neděli Dum medium (neděli po vánocích) v r. 1473.³⁾

¹⁾ Rejstříky starší jsou shotoveny z papíru velice pevného a mají format půlarchu po délce přeloženého.

²⁾ Rudokupci (erckafěři) kupovali rudu a kyzy od nákladníků hor (kverků); stříbro, jež v hutích dobyli, musili do mince odváděti.

³⁾ Byloť tehdy obyčejem označovati neděle dle začátečních slov introitu nebo evangelia, k té neděli se vztahujícího. Více o tom v Emlerově Rukověti chronologie křesťanské, 1876.

Na stránce první spatřujeme pod tučným nadpisem „Dum medium“ dlouhou řadu položek, kde pokaždé vedle jména rudokupce, stříbro do mince dodávajícího⁴⁾ poznamenáno jest množství stříbra dodaného. Celkem bylo přijato stříbra 591 hřivna 1 lot a za ně bylo dáno úhrnem 886 kop 36 grošů.

Stříbro to bylo spracováno na třikráte: dvě díla byla sdělána ve čtvrtek před štedrým večerem, jedno z rána, druhé z večera, třetí pak musilo k vůli svátkům vánočním se odložit na den Mladátek. Účet díla tohoto, na stránce čtvrté zaznamenaného, jest následující:

Feria tertia, Innocentium. ⁵⁾						
Argentum	200	hř.	1	ferton	2½	lotu
Zrnění	155	„	3	„	1	„ 3 kventl.
Cissury	24	„	2	„	1	„
Grece	5	„	1	„	3	„
Fracti	1	„	3	„	2½	„
Summa do ohně	388	„	–	„	2	„ 3 „
Cánův	381	„				
Grece	3	„	2	„	3½	„
Na probu	–	„	–	„	2	„
Schází v ohni	3	„	1	„	1	„

Šmiten 17.

Prvnímu ⁶⁾	22	hř.				
Poslednímu	27	„	3	fert.	3	lot.
Summa mincířům	379	„	3	„	3	„
Na pomoc	1	„	–	„	1	„
Plátův	355	„	1	„	½	„
Cissur	22	„	3	„	2	„
Na pomoc	1	„	–	„	1	„
U mincířův	–	„	2	„	3½	„
Z rolle	349	„	1	„	3½	„

Pytlův 13.

Prvnímu ⁷⁾	27	hř.				
Poslednímu	25	„	1	fert.	3½	lot.
Summa pregěřům	349	„	1	„	3½	„
Summa od pregěřův	348	„	2	„	–	„
Fracti	–	„	2	„	1	„ Numerus 54.

Počet grošův	519 kop 29 grošův
Na probu	12 „
Tovaryšům	18 „

Na stránce páté a to poslední je vyčteno vydání neděle té a sice zejména toto:

Janatovi na šteur a na úředníky etc.	33 kop 44 gr.
do Flašer ⁸⁾	6 „ 15 „

⁴⁾ V tu neděli dodali stříbra k minci zejména rudokupci tito: Andreas, Antoš, Bartoš, Dub, Havelka, hofmistr, Huček, Janda, Jaroš, Jíra, Jiřík šlichěř, Knoch, Komoráč, Kotek, Lorecký, Martin, Matěj, Michal, Mikuláš, Ondrák, Opozdil, Paček, Petr, Rezek, Řeha, Straskytl, Špička, Šuster, Tkadlec, Jan Tuří.

⁵⁾ Bylo to v úterý; srovnej s Emlerovou Rukověti.

⁶⁾ Mincíři prvnímu a následujícím až do šestnáctého po 22 hřivnách.

⁷⁾ Pregěřovi.

⁸⁾ Jména dolův.

do Trmandle ⁸⁾	5	„	31	„	
do Roznštrauchu ⁸⁾	19	„	55	„	
panu Vilémovi ⁹⁾	5	„	–	„	
panu mincmistrovi	4	„	–	„	
panu Samuelovi	20	„	–	„	
Štolcovi	1	„	–	„	
Janatovi minckošt menší ¹⁰⁾	1	„	37	„	za 2 neděle
Mincířům	35	„	56	„	
Pregěřům	17	„	3	„	
za uhlí	6	„	12	„	
za stříbra	886	„	36	„	
králi jeho milosti	500	„	–	„	
vozkovi, ješto groše vozil	–	„	16	„	
Dubovi za měď	2	„	–	„	

Kromě toho bylo zapraveno rozmanité vydání na kuchyni a na maštal královskou, na př. za řecké víno, za mandle, fiky a za cukr, za oves, za seno atd.

Týmž způsobem účtuje se též v letech následujících; pouze nepatrné odchylky v názvosloví tu nacházíme. Později shledáváme zde při každém díle jména všech mincířů i pregěřů a poznáváme, že vedle stříbra od rudokupců přijatého se sdělávalo v minci též stříbro šafářovo, stříbro z „pregrece“¹¹⁾ a z „nadělení božího“, stříbro dobyté z hanštánů¹²⁾ darovaných kostelům (zejména kapli Těla božího, chrámu sv. Barbory, chrámu Námětskému, chrámu sv. Vavřince na Kaňku), jakož i rozmanitá stříbra jiná, na př. Vidlákovo, Honztrojovo¹³⁾ z kyzu a z haldy dobyté a jiná.¹⁴⁾

Z ukázky této je zjevno, jak bohatý material pro poznání českého mincovnictví jest uložen v registrech werkových. Pokusme se z předu o to, nakreslit si obraz týdenní agendy v minci.

Stříbro bylo od rudokupců přijímáno v minci úředníkem k tomu ustanoveným a platilo se penězi, které z něho byly nadělaný. Cena stříbra nebyla stále stejná: bylať zajisté závisla především na výnosnosti dolův. Z účtu, na ukázkou podaného, vysvitá, že r. 1473 za hřivnu stříbra dávala mince náhradou 90 gr. Touž cenu shledáváme již r. 1472, jakož i v letech následujících až do r. 1477, kde za hřivnu stříbra se platilo 90 gr. „s nádvkem 4 gr.“, tedy 94 gr. Roku 1482¹⁵⁾ vystoupila cena stříbra na 105 gr. za hřivnu; avšak vysoká cena ta potrvála toliko do roku 1483, kdežto při neděli Circumdederunt nacházíme poznámku: „jest snato erckafěřům 15 gr. s hřivny“, - a tak placeno dále opět toliko po 90 gr. Ihned roku následujícího však byla cena stříbra opět zvýšena pro veliký nedostatek jeho: dáváno tu za hřivnu od Esto mihi začínajíc po 1 kopě 40 gr., od Dominus illuminatio docela po 2½ kopě gr.¹⁶⁾ Ale cena tato nepotrvala dlouho: již r. 1486 při neděli Circumdederunt shledáváme, že bylo za hřivnu placeno pouze po 2 kopách gr.; a na ceně té setrváno až do r. 1516.

⁹⁾ Rabskému na uplacení dluhu královského.

¹⁰⁾ Rozmanitá drobná vydání za dílo mincovní.

¹¹⁾ Pregrece nazývalo se stříbro vyškřábané z nistěje, v němž stříbro na „fajn“ se přepalovalo.

¹²⁾ Hanštán (Handstein) jest kus rudy stříbrné, co by rukou obemknouti se mohlo.

¹³⁾ O Honstrojovi (Hans Troj, snad Treu) najdeš zajímavá udání v „Pamětech Mikuláše Dačického“, A. Rezkem vydaných, I. 53.

¹⁴⁾ Účtována bývají stříbra tato na různých listech, jež jsou dle neděl jednotlivých vloženy mezi listy rejstříku werkového.

¹⁵⁾ Snad se tak stalo již r. 1481; registra roku toho se nezachovala.

¹⁶⁾ R. 1484 při neděli Dominus illuminatio je psáno: „Král jeho milost' pán náš nejmilostivější znaje nedostatek hor ráčil jest lásku a milost' svou okázati a stříbra všecka na pořad všech hor k minci bráti a je platiti za každou hřivnu po pěti zlatých neb po 2½ kop. gr. českých. To se jest počalo platiti této neděle, kteráž slove: Dom. illuminatio.“

Stříbro do mince přinesené bylo jednotlivě proskoumáno *zkoušeči*¹⁷⁾ (probéry, frsuchery), kteří stříbro špatně odmítali, dobré pak cejchy svými vyznačovali.¹⁸⁾

Měď objevuje se při dolování a tavení stříbra jakožto zplodina vedlejší; zvláště pak kyzy kaňkovské poskytovaly mědi hojnost, že jí nejen potřeba v minci byla kryta úplně, anobrž i veliké množství ještě každého roku se prodalo. Mnoho mědi se vyváželo přes hranice, zvláště do Norimberka, s kterýmžto obchodem se namnoze spojovalo podloudné vyvážení stříbra. Nutno totiž rozeznávat dva druhy mědi: měď, která vyšla bezprostředně z huti stříbrné a v sobě ještě dosti značné zbytky stříbra obsahovala, - a měď jalovou, černou (zágrovanou), která opětným přepálením (zágrováním) veškerého stříbra byla zbavena. Z mědi jalové se mincovalo, ona směla být též vyvážena. Lidé nepoctiví, zvláště pak cizinci, vyváželi též měď, od níž stříbro nebylo dokonale odedháno, a tím způsobem měšce si naplňovali. Proti zlořádu tomu ozvali se hlasově důrazně na sněmu roku 1510 do Hory svolaném.

Dílo mincovní konalo se z pravidla ihned ten den po neděli, ač nebyl-li to svátek zasvěcený anebo den jinak pro minciře nebo pro Kutnou Horu významný a proto odpočinku věnovaný. Nebylo-li lze všechno stříbro spracovat za jediný den, bylo sděláno ještě dílo druhé, po případě i třetí v témni. Stříbro bylo v nístěji (hertu) smíšeno s náležitým množstvím mědi zrněné,¹⁹⁾ k čemuž zkoušeči dohlíželi. Po té lilo se stříbro do barchánů, mělkých to ploských kadlubů, čímž povstaly pruhy stříbra, „cány“ zvané. Práci tu konali lijci (kyseři), kteří teč dělali nístěj, zbytky stříbra z něho vyškrabovali (grece) a starý nístěj bourali (hert zdvihali).

Část stříbra byla ovšem zničena ohněm, „sešla v ohni“, kteroužto ztrátu lze dle register páčiti průměrně asi na $\frac{1}{3}$ až $\frac{1}{2}$ %; zřídka dosáhla táž výše větší, jako na př. neděle Respice primum r. 1473, kde ze sazených do ohně 481 hř. 2 frt. 1 lt. sešlo v ohni 7 hř. 1 frt., t. j. 1,5 %, což pisaře mincovního pohnulo ku hněvné poznámce: „zlosyn voheň“. Bylo-li stříbro v cánech shledáno tuze křehkým, musilo se na rozkaz proběrů saditi opětně, čímž pak vzešla ztráta nová; zejména tu shledáváme na př. r. 1482 Judica: „schází v ohni 16 hř., neb jest po čtyřikrát sazeno pro křehkost“ (bylo to 2,4 %); nebo téhož roku Resurrexi: „schází v ohni 11 hř. 2 frt. 2 lt. 3 kvtl., neb jest po dvakráte sazeno pro křehkost“ (ztráta obnášela 2,3 %).

Stalo se též, že stříbro znova musilo být sazeno pro nedostatečnou jakost svou, jako na př. neděle Gaudete 1472, avšak „není ten werk zdižen pro nedosazení, než toliko pro poslední cán, že jest se nezdál býti dobrý jako první; potom chodil jest Těšínský vedle šmiten do každé zvláště i vzal jest něco cissury z každé šmitny, i proboval jest i zůstala proba, jakož jest poslán týž cánek králi jeho Milostí“.

Cány byly odevzdány *minciřům*, kteří tepáním dali jim patřičnou tloušťku a z nich pak okrouhlé plíšky (pláty) stříhali. Bylot pak minciřů obyčejně 17;²⁰⁾ každý pracoval ve své

¹⁷⁾ Dle mincovního řádu krále Jiřího z r. 1470 byli současně ustanoveni zkoušeči dva, navzájem se kontrolující: jednoho dosadil král, druhého země, oba však dostávali plat svůj týdně (stojící páteční) z mince královské. Ustanovení to zůstalo platným i za krále Vladislava. Nacházíme tu v útech verkových poznámky tyto: r. 1472 „Ambrožovi, frsucherovi zemskému, 48 gr. stojícího“. - Současně byl proběhem Těšínský. - R. 1486 „Petrovi, proběři na dílo od zlatých 5 kp. gr.“ - 1499 „Benešovi a Petrovi proběrům“ - „Pekovi proběři za tegle 9 gr.“ - 1502 „Janovi Barochovi, proběři zemskému, 10 kop“ - „Arnoštovi proběři 2 kp.“ - 1503 jmenován Václav zlatník jakožto proběř královský. - Jindřichovi Vojslavskému, proběři zemskému, zadržalého stojícího za týden 48 gr. (1506). - Sekerský, proběř zemský † 1506. - Také o náčíní proběřském poučují nás registra. Bezpočtukrát objevuje se v útech položka „hrnčiči za ... kop testův“. Testy nazývaly se mělké hliněné kelímky, v nichž proběři malé množství stříbra na zkoušku tavili; zkouškou tou stal se test nadále již neupotřebitelným. Často vyskytuje se též vydání na vázky proběřské.

¹⁸⁾ Dicit primo 1472 „jest sazeno dvoje stříbro do ohně zase po cichování. Martinovo a Matějovo, neb jsú nebyla dodržána i nezdála se proběrům býti dobrá k sazení“. - Misericordia téhož roku: „Také jest sazeno po cichování podruhé do ohně...“ a jiné. - 1497 „kováři za kolky a punce k prubám 10 gr.“

¹⁹⁾ t. j. měď jako broky litá, tedy rozdrobnělá, aby snáze se slila se stříbrem.

²⁰⁾ Roku 1474 jmenují se minciři tito: Bilický, Blažek, Jakub, Komín, Kovář, Kramář, Majšr, Marek, Ondráček, Pokšuch, Prudký, Radda, Rytíř, Střelec, Václav, Valenta, Vierdunk, Vlasatka.

„šmitně“, určitěm to místě, jemu v mincovně vyhrazeném. Pláty byly pak „lorovány“ (rolovány), t. j. vyvářeny ve vinném kameně a soli, aby zbělely,²¹⁾ pak v čisté vodě vypírány a v kotlech měděných opět sušeny.

Pláty takto upravené na váze se rozvrhly na rovné díly dle počtu pregěřův; posledního odevzdán díl jemu jako ostatním příslušející a k tomu ještě ten nadbytek. *Pregěři* pak vybíjeli z plátů peníze.²²⁾ Nebyl-li ráz dosti znatelný, byly peníze rozlity a znova dělány; tak nacházíme r. 1483 Laetare, že „werk jest podvkráte sazen pro nedostatek rázu z rozkázání p. mincistra“.

Mzdu mincířů i pregěřů dlužno nazvati slušnou; dostávaliť za sdělání 1 hřivny na groše roku 1474 mincíři 2 gr., pregěři 1 gr., - za sdělání 1 hřivny na halíře nebo na peníze r. 1497 a 1498 mincíři 3 gr., pregěři 2 groše.

Ostřížky (cissury) při práci mincířské odpadávající, jakož i peníze při ražení polámané (fracti), sazeny do ohně při díle nejlépe příštím. Také peníze příliš lehké byly při počítání vyloučeny mezi fracti.

Za dlouholetého panování krále Vladislava (1471 až 1516) bylo z bohatých tehdy dolů kutnohorských ohromné množství stříbra vytěženo; připomínám tu jen několik dat z register čerpaných, tedy autentických: r. 1472 bylo od srpna do konce roku (za 23 neděle) z 5331 hř. 2 ft. 1 lt. 2 kvtl. raženo 13.441 kopa 31 gr.! - r. 1473 sděláno v minci celkem 19.228 hř. 3 ft. 2 lt. 2. kvtl. na 49.004 kopy, 7 gr.; - r. 1474 vyšlo z mince asi 42.000 kop gr. (udání za dvě neděle schází).

Jaká pak mince byla vybijena za krále Vladislava, o tom lze čerpati zprávy určité, spolehlivé a úplně z register werkových, aspoň pokud se týče peněz stříbrných, neboť ani za krále tohoto nebyla královská mince stříbrná jinde tepána než v Hoře.

Roku 1472 byly raženy groše pražské. Sazeno tu do ohně na př. při neděli Ecce Deus:

Stříbra 156 hř. 1 ft. 1 lt. 2 kvtl., mědi 121 hř. 2 ft. 1 lt. 2 kvtl., z čehož vyplývá jakost mince té = 563 tisícínám. Uvážíme-li, že při werku tom od pregěřů přijato 379 kop 20 gr. vážících 253 hř. 1 ft. 2 lt., poznáme, že z 1 hřivny čistého stříbra raženo bylo 160 grošův. Tehdy se platilo za hřivnu stříbra po 90 gr.; měla tedy mince z 1 hřivny stříbra hrubého užitku 160-90 = 70 grošův.

Od roku 1473 do 1478 vybíjely se groše pražské téže jakosti.

Registra z r. 1479 scházejí.

Roku 1480 tepány opět groše jakosti z předu vytknuté.

Registra z r. 1481 scházejí.

Roku 1482 v pondělí po sv. Ketrudě (dne 18. března) „sazeno na peníze²³⁾ najprv“ stříbra 21 hř. 3½ lt., mědi 90 hř.; dle toho by byla jakost peněz těch = 191 tisícíně, „ale při tom se stal omyl při sazení, že není sazeno na to stříbro, které v zrnění, a bylo ho 1 hř. 1 ft. 2½ lt. a to jsou proběři na probě zamlčali“. Nebyla tedy ke stříbru přisazena měď jalová, nýbrž měď, která obsahovala ještě stříbro, pročež se objevuje jakost peněz těchto lepší než z předu vytknuto. Ihned pak při werku následujícím bylo mincování peněz malých uvedeno do míry náležitě tím, že v úterý po neděli Judica „sazení peníze na tři loty“, t. j. peníze jakosti = 187 tisícínám, a tak zachovávalo napořád až do neděle Cantate, kde bylo raženo opět něco grošů. Zde pak jsou registra roku toho přerušena.

Od té chvíle, kdy začato raziti peníze malé, ujalo se účtování na groše míšenské; kde pak

²¹⁾ Vydání za kámen vinný a za sůl vyskytá se zhusta, na př.: Láfkovi z Budějovic za 3½ ct. 15 lib. vinštyře 5 kp. 25 gr., cent po 1½ kp.“ - „za 6 beček soli po 17 gr.“ - „Komoráčovi od mlení vinštyře 27 centnýřů 56 gr.“ a mnohé jiné.

²²⁾ V r. 1474 vyskytují se pregěři tito: Alder, Ambrož, Burian, Glenc, Jan, Klucký, Mleziva, Ondráček, Pavel, Prekl, Sedlář, Svatba, Šikethanes, Štolár, Vidlák. Počet pregěřův při každém werku vyznačen jest počtem pytlů, v nichž pláty jim se odevzdávaly.

²³⁾ t. j. halíře č. peníze malé, o nichž viz „Pam.“ XII. díl str. 97. atd. *Red.*

počítáno dle grošů českých, jest to zvláště vyznačeno přídavkem „na široké počítajíc“ nebo „per latos“, anebo musí býti ze souvislosti s ostatním udáním poznáno. Tím se vysvětluje na př. poznámka při neděli Laetare k vydání jakéhosi obnosu grošů připojená: „počítajíc po sedmi penizech“;²⁴⁾ tím se objasňuje též nápadná neshoda vzhledem k ceně stříbra ve dvou po sobě jdoucích nedělích: při Jubilate platilo se za hřivnu po 210 gr., kdežto při Cantate toliko po 105 gr. - tam se razily peníze malé a účtovalo se dle grošů míšenských, tu se razily groše široké a dle nich se též účtovalo.

Z werku neděle Judica odevzdali pregéři 275 kop 48 gr. (míšen.), jež vážily 182 hř. 1 ft.; z toho vysvitá, že z 1 hřivny stříbra čistého se razilo peněz malých v ceně 486 gr., čímž minci vyplynul hrubý výtěžek $486 - 210 = 276$ gr. míšenských = 138 gr. širokých, užitek to nepoměrně větší, než při díle grošův, ač nelze uznati, že též vydání (za měď, za práci a j.) bylo větší.

Roku 1483 zaznamenávají se v registrech dvě pozoruhodné změny při mincích dosud vybijených. V pondělí po Obrácení sv. Pavla (dne 27. ledna) totiž začaly se raziti groše po 8 lotech, neboť toho dne sazeno do ohně stříbra 170 hř. 2 lt., mědi 170 hř. 2 lt., a tak sázeno stříbra i mědi pořáde rovné množství až do neděle Laetare. V pondělí před sv. Řehořem (dne 10. března) pak zahájeno tepání nového druhu peněz, denarů: „hic incipiuntur denarii graves laborari, quorum granum VII lt., cisio per 82 gr. computando pro lato grosso VII denarios“. Té neděle sazeno do ohně na denary (peníze bílé) stříbra 183 hř. 3 ft. 1 lt. 1 kvtl., mědi 236 hř. 1 ft. 1½ lt., bylyť tedy peníze ty jakosti = 437 tisícínám.

První toto dílo denarů nezdařilo se pregéfům a musilo pro nedostatek rázu znova býti sazeno. V následujícím témdní sděláno dílo grošův osmilotových. Po tom razily se denary až do neděle Misericordia. Zde jsou registra přerušena, avšak z poznámky k neděli Circum dederunt r. 1484 připojené (o revisi účtů, mincmistrem předsevzaté) seznáváme, že od Omnes gentes do Da pacem se razily též denary, jednou toliko groše. V obou nedělích následujících vybíjely se peníze malé; In voluntate pak sdělány tři werky: jeden denarů a dva peněz malých. Odtud až do konce roku tepány peníze malé, toliko v listopadu nacházíme jeden werk denarů. Vzhledem k tomu, že ku konci roku tohoto dílo peněz malých častěji se střídalo s dílem denarů, bylo nutno bedlivě přihlížeti k tomu, aby nebyla porušena jakosť mince přísadou cissury a grece z díla předcházejícího; skutečně tu sledujeme, že od Salus populi začínajíc cissury a grece po díle peněz malých ihned na peníze téhož druhu se sdělávaly.

Roku 1484 razily se od začátku do konce toliko peníze malé jakosti = 187 tisícínám.

Registra z r. 1485 scházejí; mezera tato byla by velice citelna, kdyby se nebyl zachoval zápis do register r. 1498 vložený, z něhož lze čerpati vysvětlení, proč jakosť grošů roku 1486 byla snížena na 437 tisícín, tedy na roveň položena jakosti prvotních denarů, kdežto zároveň jakosť těchto klesla na 374 tisícíny. Psáno tam: „tu neděli Judica lethra božího syna 1485 na obecním sněmě zde u Hory zůstáno, aby z hřivny sazené na 7 lotů 88 *grošů* (tedy z hřivny čist. stf. 201 gr.), a z hřivny sazené na 6 lotů za 82 groše *peněz* (bílých) dělali (t. j. z hřivny čist. stf. za 219 gr. těchto peněz) - k relaci pana Beneše z Vajtmille, v ty časy pana mincmistra“. Roku 1486 Dicit secundo sazeno do ohně stříbra na gr. 112 hř. 3 ft. 1 lt. 1 kv., na denary 118 hř.; mědi na gr. 145 hř. 1 lt., na denary 196 hř. 2 ft. 2½ lt. A tak byl každé neděle sdělán werk dvojí: grošův a denarů; k dílu grošů přidávány cissury a grece od předešlého díla grošův, a právě tak se dělo u díla denarův.

Roku 1487 opět se střídaly groše s denary; avšak od Adorate secundo razily se napařáde groše, jenom ve dvou nedělích tepány vedle grošů též denary.

Roku 1486 i 1487 přicházelo do mince vedle stříbra od rudokupců přijatého též mnoho stříbra cizího, starého (pagamentum, klenodiale), buď koupeného anebo od privilegovaných jednotlivců ku sdělení na minci bernou přineseného. Zvláště pak u značném množství byla skupována a přepalována stará mince neberná zejména: groše míšenské, přezkové (?), Šmal-

²⁴⁾ t. j. penězích bílých č. stříbmych, o nichž viz tamtéž. *Red.*

kaldary,²⁵) jakož i staré peníze horské a habránky vídeňské k tomu cíli, aby mince špatná z oběhu vzata a mincí lepší nahrazena byla. Jakého druhu staré ty peníze byly, lze z udání přechytných poznati; na ukázkou podávám příslušnou poznámku z r. 1486. Ad te levavi: „domino mincmistr peněz neberných 366 hř. 2 fřt., argentum in eis 63 hř.; grošův míšenských 83 hř. - argentum 27 hř. 3 lt. 3 kvtl.; peněz horských starých 52 hř. - argentum 14 hř. 2 fřt. 2 lt.; grošův českých 97 hř. 1 fřt. 2 lt. - argentum 54 hř. 3 fřt. 3 kvtl.“

Z poslední části poznámky této, jakož i ze zpráv jiných²⁶) vidíme, jak zástupci mince královské, její úředníci a jednatelé tuze pečovali o to, by starý groš dobrý byl vyhuben a grošem dosti chatrným nahrazen.

Registra z r. 1488 scházejí.

Registra z r. 1489, 1400 a 1491 zachovala se jen z části: zdá se, že po ta tři léta neustále se vybíjely toliko groše (jakosti = 437 tisícínám).

Registra z r. 1492 nebyla zachována.

Od roku 1493 až do r. 1496 raženy pořáde groše. Tak se dělo též na začátku r. 1497. Avšak „ten pátek před sv. Máří Magdalenou letha božího 1497 král jeho milost' se pány jich milostí rytířstvem a městy království českého zde u Hory na sněmu společném na tom jsú ráčili zůsta-ti, aby haléř dělán byl zrna na 3 loty a počet k stříži sazené hřivny 1½ kopy míš. aneb za 45 gr. latos, a na dva loty 11 gr. míš. a 2 h.“ A tak od neděle Protector tepány haléře²⁷) jakosti = 187 tisícínám až do konce roku, toliko při neděli Si iniquitates sazeno na groše široké.

R. 1498 zprvu tepány haléře; na rozkaz králův pak začato Adorate primo raziti groše, jichž dílo od Laetare začínaje bylo střídáno s dílem denarů, následkem snesení sněmovního, o němž v registrech zachována zpráva tato: „Letha božího syna 1498 páni jich milost', páni rytířstvo a páni města království českého o suchých dnech postních ráčili jsú znajíc chudobu hor velikú skrze oznámení pana mincmistra a hofmistra společně k tomu svoliti, aby peníz dělán byl zrna na 6 lotů jako prvé, a počet k stříži aby byl na sazené hřivně 82 gr. a na dva loty 10 gr. 2 d. - K relací pana mincmistra počali jsme dělati tu neděli Laetare. - Tak rozkázáno jeden týden werk grošův a druhý penízův kusých. - A mají se do sv. Václava dělati a nic dále.“ Po sv. Václavě bylo dovoleno tepati denary střídavě s groši až do nového roku.

Týmže způsobem pokračovalo se r. 1499: bylo tu dopuštěno peníze (denary) dělati střídavě s groši nejprve toliko ve středopostí, po té až do suchých dní letničních; ku konci května pak „páni zemští jich milost' dopustili jsú peněz dělati pořád za 6 nedělí do dalšího opatření krále jeho milosti“; a když tato lhůta vyspěla, musilo dílo grošů opět býti uskrovněno pro nedostatek stříbra, proto byly do konce roku převahou raženy denary.

Roku 1500, 1501 a v prvním polouletí r. 1502 střídalo se pravidelně dílo grošů s dílem denarů: při neděli Factus pak rozkázal mincmistr „po dvě neděli dělati groše a třetí týden peníze“.

R. 1506 dělány groše v 34 nedělích a denary v 18 nedělích a sice: sděláno na groše stříbra dohromady 14.607 hř. 2 fřt. 3 lt., z toho počet grošů 47.014 kop 9 gr. - Na peníze sděláno stříbra dohromady 8716 hř. 2 fřt. 3 lt. 1 kvtl., z toho počet peněz udělán za 31.275 kop 47 gr.

Z dalších register, jen kuse zachovalých, lze dosti bezpečně souditi, že byly napořádě vybí-jeny groše a denary. Teprve v prvním polouletí r. 1516 setkáváme se opět s halěři.

Za krále Vladislava II. byla tedy v Kutné Hoře vybíjena mince trojí: *groše pražské* (široké, české, grossi pragenses lati), *peníze* (větší, podvojně - denarii graves) a *haléře* (peníze malé, hallenses).

V prvním desetiletí svého panovánírazil Vladislav groše 9tilotové: jako předchůdce jeho

²⁵) Šmalkaldary přezdívalo tehda špatné minci města Chebu, kde - nepochybně už od r. 1470 - byl mincmistrem Hanuš (Hans), měšťan *šmalkaldský*. Red.

²⁶) Na př. 1487 „Conrad z Prahy latos 148 hř., argentum in eis 83 hř. 1 fřt.“ - „Petr proběf latos z Prahy přivezl 47 hř. 2 fřt., argentum in eis 26 hř. 2 fřt. 3½ lt.“

²⁷) Zde poprvé se vyskytá název „haléře“ a „hallenses“. - (Název „haléř“ přijat na sněmu Svatováclavském r. 1485, o čemž „Památky“ XII. díl str. 101. Red.)

Jiří;²⁸⁾ později však se jakost' groše pražského zhoršila, klesnuvši (r. 1483) na 8 lotů, roku 1485 pak dokonce na 7 lotů.

Peníze větší byly raženy nejprve r. 1483, jichž šlo sedm na groš český; původně byly 7lotové, r. 1485 byla jich jakost' snížena na 6 lotů.

Haléře se tepaly nejprve r. 1482 a sice 3lotové; jakost' tato byla podržena až do smrti královny (r. 1516). Halěrů šlo 14 na groš český.

Zlehčování mince větší (grošů a denarů) souviselo patrně s občasným nedostatkem stříbra, tedy se zdražením jeho. Obzvláště nápadně vystoupila cena stříbra r. 1482 a 1484, a tu pokaždé ihned v roce následujícím nastalo zhoršení mince.²⁹⁾ Avšak zdá se, že ono snížení jakosti při minci větší bylo provedeno též za účelem tím, aby všechny druhy mince (nebo aspoň denary a haléře) byly, pokud možno, uvedeny na roveň; mělo se docílití toho, oč usiloval mincovní řád krále Jiřího z r. 1470, totiž aby groš i přiměřený počet denarů nebo halěrů obsahoval rovné množství stříbra. Rovni úplně nebylo však dosaženo, ovšem především proto, že tehdejší technika minciřská byla velice nedokonalá, nemohly' z rukou minciřův vycházeti pláty vesměs stejně těžké. Vizme doklady na některých případech určitých. Roku 1484 Adorate quartum raženy byly peníze malé jakosti 187 tisícín: od pregěrů přijato 409 hř. peněz těch, což dělalo na široké groše 313 kop 31 gr., - z čehož snadno poznáváme, že z 1 hřivny čistého stříbra naděláno halěrů za 245,5 grošu.

R. 1486 Dicit secundum vybijeny denary jakosti 374 tisícín: od pregěrů přijato denarů 295 hř. 1 frt., jichž počet na široké dal 406 kop 55 gr. - tedy z 1 hřivny stříbra raženo denarů za 225,5 grošu.

R. 1486 Dicit secundum tepány groše jakosti 437 tisícín: od pregěrů přijato grošů 253 hř. ½ lt., jichž počet dal 379 kop 44 gr. široké, tedy z 1 hřivny stříbra raženo 206 gr.

Rovnost' 1 gr. = 7 dr. = 14 hal. byla tedy pouze formální, nikoliv skutečná. Obzvláště nápadnou se jeví neshoda grošů a halěrů: 6 kop grošů širokých se vyrovnalo halěrům za 7 kop grošův.

Není tedy divu, že ti, kteří peníze na úrok půjčovali - nedbajíce ustanovení krále Jiřího z r. 1470³⁰⁾ - si vymíňovali, aby jim placeno bylo toliko groši, čímž ovšem mince drobná byla uvedena v nevážnost'. Aby zlo to bylo odčiněno, chystali horníci, majíce v čele nejvyššího mincmistra Bernarta z Valštiny, ku sněmu, svolanému na první středu v postě r. 1510 prosbu tuto: „Toto se nám zdá také potřebné Vaší milosti královské, aby Vaše milost' královská to ráčila na tomto sněmu zavřítí, aby Vaší milosti mince stříbrná všechna troje jednostejně berna byla, a ty výminky aby minuly, kteréž sobě ti, kteříž na úroky peněz půjčují, vymíňují, aby jim minci nemohlo odbyto býti než groši, kdež skrze takovou věc mince Vaší milosti drobné k vošklivení lidem přicházejí a tudy mnozí k znamenitým škodám přicházejí, a tak že musejí na groších přídávati, a tudy mnozí své obchody vedou a minci sadí, jak se jim líbí a zdá, a groše draží beze vši potřeby; než at' jest ten způsob: ktož groše širokého nemá, aby mohl sedmi penězi bílými odbýti, pakli by neměl sedmi peněz bílých, ale XIIIⁱⁱ malý(mi), a tak půjde mince rovně“ atd.³¹⁾

Jakkoliv halěr nepožíval obliby valné u lidí, kteří půjčováním peněz, prodejem a kupováním stříbra³²⁾ a podobným způsobem snadným zbohatnouti chtěli, byl to přec peněz pro ob-

²⁸⁾ Rezek, Paměti M. Dačického I. 38. „1460 Král Jiří zarazil minci dobrou, groš devítlotní; a tu dělali na H. K.“

²⁹⁾ Rudokupci kutnohorští, kteří - jak s dostatek známo - za krále, dluhy velice stísňené často musili ručítí, dovedli zajisté snadno z něho vynutití milost' nějakou, zvláště pak tu, aby zvýšena byla cena stříbra, jež oni do mince dodávati musili.

³⁰⁾ Voigt, II. 289.

³¹⁾ Liber rubeus decretorum antiquorum, v městském archivu kutnohorském.

³²⁾ Pražský Žid Juda, jenž byl agentem mince kutnohorské pro zakupování starého stříbra a zlata, r. 1497 listem diplomaticky sepsaným se zpěčuje přijímati halěrka k sprostředkování obchodu a „prosi Vaše milosti, že mi ráčíte groše zaslati, neb pan Buoh ví, že nemám kopu grošů na svém bydle“. List ten se zachov-

chod drobný velice důležitý. I nelze si nikoliv vysvětliti, proč haléřů se vybějelo množství tak nepatrné. Neznalť zajisté Vladislav potřeb lidu; ku placení nesmírných dluhů jeho pak nebyly haléře ovšem penízem vhodným, ani k uhrazení značných výdajů jeho vůbec. Proto se ni-žádny ze strany této neděť nátlak na minci, aby potřebné množství peněz drobných bylo sdělá-
no: vždyť sám nejvyšší mincmistr Jan Horstorfar r. 1497 prohlašuje ražení haléřů za „horám něco škodné“ a nařizuje proti vůli králově, aby haléře nebyly napořád dělány až do té sumy, jak byl král nařídil, nýbrž aby se dílo haléřů střídalo s dílem grošů.³³⁾

Z toho povstávaly ovšem mnohé nesnáze zvláště pro chudinu. Málo tu spomohly nářky a žádosti pronesené na sněmech r. 1471 a r. 1485; pročež r. 1510, kde tiseň ta nabyla opět míry povážlivé, potřeba peněz drobných znova králi byla vylíčena a o pomoc žádáno slovy těmito: „Nám se zdá potřebné a užitečné, aby peníze před se dělány byly a při tom také pro chudinu aby peníz malý dělán byl, neb již první na větším díle jsů pominuly, že jich málo mezi lidem jest, neb jest obtížné chudému, pro všecko s bílým penízem jíti - a tudy žeby drahotna na zem přišla, že coby vzal za malý peníz, musí bílý dáti.“³⁴⁾ Roku 1511 raženy byly denary a groše. Zdali žádost byla vyslyšena r. 1512 nebo 1513, nelze říci, neboť registra z let jmenovaných se nezachovala. R. 1516 tepány haléře aspoň ze začátku po několik neděľ.

Nedostatkem drobné mince domácí byl lid nucen vypomáhati si mincí cizí, z pravidla lehkou, již se pak ze sousedních zemí do Čech hrnulo množství tak značné, že již král Jiří na sklonku svého panování musil zákonem postavití hráze proti zlu tomu, jakož i proti vzrůstajícímu se penězokazství.³⁵⁾

Kromě mince běžné razily se v Kutné Hoře dosti zhusta též *tlusté groše* - ovšem z pravidla jen pro krále nebo pro nejvyššího mincmistra, zřídka pro osobu jinou, pokaždé pak v počtu toliko skrovném. Bývalyť zajisté *tlusté groše* buď věnovány osobám vznešeným jakožto čestný dar,³⁶⁾ nebo jimi král a nejvyšší mincmistr za častého pobytu svého mimo Čechy udíleli slušnější zproptině; po případě snad sloužily též jako dárky na památku. Tím způsobem stávaly se mince tyto jednotlivě majetkem osob různých, pročež se nikoliv tomu nedivíme, že se jich zachoval jen nepatrný počet. Sběrateli českých mincí, jemuž dosud se nepodařilo onen vzácný peníz pro sbírku svou získati, budíž jakousi náhradou snůška zpráv, týkající se *tlustých grošů*, jež za kr. Vladislava byly vybějeny. V registrech werkových čteme: r. 1472 „cánův na *tlusté groše* 2 hř. 3 fř. 2 lt.“ - „mincířům od tl. gr. placeno 8 gr., pregěřům 10 gr.“ - 1473 „mincířům od tl. gr., ješto králově milosti dělali, 8 gr.“ - „dáno panu mincm. cissur na *tlusté groše* 3 fř. 2 lt.“ - „Janovi zlatníkovi, ješto tl. gr. pregoval 7 gr.“ - „z cissur odvážil Semenek panu mincmistru 2½ hř. na tl. gr.“ - „z grece jest 1 hř. panu Synovcovi na *tlusté gr.*, kdy jel do Polsky“ - „na tl. gr. 6 hř. panu mincmistru, kdy měl s královou milostí jeti na sněm do Vopavy“ - 1474 „od pregování tl. gr. 8 gr., kteří jsů dělání král. milosti“ - „panu mincm. na tl. gr. 1 fř.“ - 1477 „z cissur král. milosti na tl. gr. 3 hř., podruhé 12 hř. ½ lt.“ - „cissur Vidlákovi na tl. gr. král. milosti odjato 2 hř.“ - „z grece dáno paní Strážské na tl. gr. 1 fř. 2 lt.“ - 1480 „úředníkům na tl. gr. 1 hř., jakož uprosili na panu mincmistrovi pro úředníky královské“ - 1499 „2 hř. prodáno k tl. gr. panu mincm.“ - 1508 panu mincm. na tl. gr. dáno 1 hř 2 lt.“ - 1511 „prodáno odtud (z cissur) Polencovi 4 hř. na tl. gr.“ - 1514 „z cissury odjato platův 2 hř. na tl. gr. králi Ludvíkovi jeho milosti, neb jest je jemu mincm. vzal s sebou do Budína“.

Zrno *grošů tlustých* shodovalo se pokaždé se zrnem *grošů jednoduchých*, s nimiž současně byly dělány z téhož kovu, obyčejně z cissur nebo grece. O střížii pak nás poučuje list psaný r. 1488 nejvyšším mincm. Benešem z Veitmile, jenž maje z Vratislavi jeti na sněmy do Javoru a

val v městském archivě kutnohorském, hor. odděl. 55.

³³⁾ Dle opisu, ježž p. P. M. Veselský daroval „Woceleu“; original v archivě městském horní odděl. č. 53.

³⁴⁾ Liber rubeus decretorum antiquorum.

³⁵⁾ Palacký, Zřízení zemské za krále Vladislava, 432.

³⁶⁾ R. 1522 „presentovali J. M. Královské p. šephmistři dva koflíky, a *grošouv tlustých drahně*“. Rezek, Paměti M. Dačick. I. 124.

do Nisy žádá, aby mu byly poslány peníze a stříbro „a dajte ze dvou hřiven stříbra grošů tlustých nadělati s přísadou, a což můž z toho stříbra býti po půl druhém a po jednom lotu.“³⁷⁾

Také *denary tlusté* se razily; avšak nacházíme o nich v registrech toliko jedinou poznámku tuto: roku 1508 „panu mincmistrovi na tlusté peníze dáno 1 hř. 2 lt.“ a s tím souvislé vydání „Henzlovi zlatníku 15 gr. od pregování grošů tlustých a peněz tlustých panu mincmistrovi, bylo 19 gr. tlustých a kopa peněz tlustých“. Tehdy bylo na groše tlusté dáno 1 hř. 2 lt. - vážilť tedy groš tlustý bez mála 1 lt., peníze tlusté šly asi tři na lot.

Groše tlusté byly většinou zavezeny za hranice, zejména do Slezska, do Polska a do Uher, majíce tam hlásati bohatství dolů kutnohorských; dlužno tedy hledati stopy vzácných těch mincí především v oněch zemích.

Velice zajímavá jest poznámka, již nacházíme v registrech z r. 1473 při neděli Adorate secundo „od pregování *zlatých grošů* králově milosti 6 gr.“ Vzhledem k tomu, že v Hoře nikdy se nerazily peníze zlaté, soudím, že to byly pouhé otisky grošů pražských ve zlatě, jichž král užil jakožto dáreků, na minci kutnohorskou upomínajících. Bylť jich zajisté počet jen skrovný, jak lze souditi dle nepatrné mzdy za pregování.

Z register werkových čerpáme též zprávu bezpečnou, že již za krále Vladislava se užívalo *grošů početních*, a groše ty že byly dělány v Hoře, aspoň pro minci tamější. Dosud se považovaly početní groše Ferdinanda I. za nejstarší. Nacházíme zde v registrech doklady tyto: r. 1502 Dicit quartum. „Škrovadovi“³⁸⁾ od sdělení mědi jalové 6 hř. na groše početní dáno 10 gr.“ - R. 1504 Adorate secundo. Škrovadovi od díla grošů početních od čtyř hřiven 8 gr. - 1508 Jubilate „Škrovadovi od dělání grošů početních 10 gr.“ - 1511 Domine in tua „Škrovadovi od díla grošů počtových do mince 8 gr.“ - 1514 Adorate primo „Psovrhovi od díla grošů počtových do mince 5 gr.“

Litujeme, je zprávy tyto nás nepoučují též o tom, zdali početní groše tehdejší byly pouhé známky, t. j. plíšky s jednoduchými znaky vraženými, aneb zdali měly ráz podobný početním grošům pozdějším.

Mimo mincovnu královskou razily se berné peníze též ve městě Chebu, jemuž byl král Sigmund r. 1420 ptávo mincovní udělil a král Vladislav právo to r. 1506 na den sv. Matěje potvrdil.³⁹⁾ Avšak Chebští práva toho nevykonávali bez překážek; nebylotť zajisté udělení této milosti královské úředníkům při minci kutnohorské vhod, pročež tito, majíce býti Chebským nápomocni při provádění práva toho, jak se zdá po dlouhou dobu se zpěchovali, způsobující rozmanité potíže. Až konečně rázným doléháním Chebských byl král přinucen znova projevití nejvyššímu mincmistrovi, tehdy Bernartu z Valštiny, vůli svou, by dále odpíráno nebylo Chebským právo, majestatem královským jim udělené. Teprve ku konci března r. 1508 rozkázal nejvyšší mincmistr úředníkům mince kutnohorské, aby v té věci učinili patřičné přípravy. Zajímavý dopis ten - jenž se přechovává v archivě archaeol. sboru „Vocela“ - zní takto: „Úředníkům mince na Horách Kutnách, mně milým! Bernart z Valštiny etc. Přátelé milí vězte, že král jeho milostť ráčí mi psáti a vždy to míti ráčí, aby Chebským ta mince dopuštěna byla. Kdež teď Chebští dodavateli listu tohoto poručili jsů, aby proto dojel, i již já také toho děle na sobě držeti nemohu proti vůli jeho milosti krále, než již způsobte kolký, ať jest na nich ta proměna pod Vladislavem, ať jest E uděláno, a závaží způsobte a některý z vás se tam vyprav, a tomu, komuž se mince poručí, ten aby přísahu učinil napřed králi jeho milosti a potom mně, aby se v tom ve všem mnů spravil. A tak na to zrno a na ten počet řezů se zachoval, jak jemu ode mne rozkázáno bude. Nyní i potom v tom se žádným jiným nespravujíc než v tom, aby se

³⁷⁾ Archiv městský, hor. odd. 29.

³⁸⁾ Škrovad byl tehdy minciřem.

³⁹⁾ Z českých králů první dal Chebu právo mincovní (na halíře) Karel IV. r. 1349, které Sigmund potvrdil r. 1420 a na bílé peníze rozšířil r. 1437 (9 na pražský groš). Císař Bedřich III. r. 1444 dal Chebským privileje na bílé peníze (7 na pražský groš), který Vladislav II. potvrdil. (Eger und Egerland. II. 166. V. Prökl.) Red.

věrně a pravě zachoval, i jiné úředníky, tíž zavázání buďte, a přísaha ta se jim vydá. A co se mého dotýče, že mně z toho jíti má a vám také najprvnější werk; ten at' se mi zvihne a 50 hříven méně sazeno býti nemá, to at' mně zvižen ten werk jest a vám z toho grec, cissura, frakty a 10 kop gr. býti má. I znajíc v tom vůli mů a toto poručení spravte podle rozumu svého s tím dodatkem, jakž vám píši. Datum Præe feria IV^{ta} post annuntiationem Mariae⁴⁰⁾ anno 1508. Manu propria.“

Z listiny této nabýváme především přesvědčení, že mince chebské, které jsou opatřeny monogramem E, náležejí době Vladislava II. a sice do posledních roků jeho panování.

Ráz grošů pražských, za krále Vladislava vybijených, ničím se neodchyluje od povšechného rázu grošů pražských vůbec; zvláště nápadná jest tu shoda s groši krále Jiřího, zejména jest i zde kresba lva a koruny chatrná a hrubá, písmu nedostává se té jemnosti a přesnosti, jaké se obdivujeme na groších Václava II. a Jana Lucemburského; ráz jest mělký vůbec, místy zcela neznatelný.

Přihledneme-li ku znakům vedlejší, na př. ku znaménkům rozdělovacím, mezi jednotlivá slova postaveným, ku tvaru písmene W (ve Vladislaus) a N (v Pragenses), k počtu teček při ohonu lvově aj., poznáme četné varianty.⁴¹⁾ Znaménka tato, na pohled nepatrná, bezvýznamná, naznačují nám dosti spolehlivou stopu, vyšetřujeme-li stáří té které mince (Srovnej Pam. Arch. 12 (1884) str. 339). Na př. jeden druh grošů Vladislavových shoduje se úplně s groši Jiříkovými; jest to onen druh, kde vynikajícím znaménkem rozdělovacím jest x, a u ohonu se nacházejí tečky dvě.⁴²⁾ Z toho bychom se mohli domnívati, že tyto groše raženy byly v prvních letech panování krále Vladislava, a domněnku tu zdá se podporovati skutečnost, že groš tohoto rázu byl nalezen samojediný vedle většího počtu grošů Jiříkových a jiných mincí starších, vykopaných r. 1881 u Čertovky na blízku Kutné Hory.⁴³⁾ V nálezu tom nebylo vedle velikého množství starších haléřů horských („husitských“) ani jediného haléře Vladislavova, z čehož lze dosti pravděpodobně souditi, že onen „poklad“ zakopán byl v době, kde Vladislav haléřů ještě nebyl razil, tedy před r. 1482. Avšak určitě tvrdím, že *stáří mincí Vladislavových bezpečně lze ustanoviti dle tvaru písmene W ve jměně „Vladislaus“, u denarů (peněz bílých) pak kromě toho ještě dle podoby hřívy lvovy. Rozeznáváme totiž trojí tvar písmene W: W, W a W, a dvojí druh hřívy: hřívu složenou z měsíčků a hřívu čárkovanou. První tvar písmene W na cházíme na groších rázu toho, který pokládám asi za nejstarší; na denarech pak jest toto W ve spojení se hřívou prvního druhu.⁴⁴⁾ Třetí tvar písmene W nacházíme dle Voigta na mincích, jež Vladislav razil společně se synem svým Ludvíkem, tedy na mincích jeho nejnovějších; na denarech vyskytá se tento tvar toliko ve spojení se hřívou čárkovanou, která se shledává též na denarech Ludvíkových, na mincích Ferdinanda I. a králů následujících. Ostře zahrocené W druhé nacházíme vedle hřívy měsíčkové i vedle hřívy čárkované; toto W tedy náleží době střední.*

Rytí kolků na vybijení mincí svěčeno bylo v listopadu r. 1477 kutnohorskému zlatníku Říhovi; stalo se to zvláštním přípisem,⁴⁵⁾ jímž vůle králova v té věci úředníkům mince se označuje a zároveň se jim rozkazuje, aby Říhovi dána byla přísaha, „jakž na ten úřad přísluší“.

Také registra werková zachovala nám jména několika ryjců mincovních, již se „kolkaři“ v listinách jmenují. Jsou to Ješ, Dráb, Henzl a Zikmund, zlatník. Nacházíme tu o nich zprávy tyto: 1482. Laetare „Ješovi, ješto kolký ryje, 1 kp. 57 gr., na polepšení stans aby měl při ½ kp.

⁴⁰⁾ Dne 29. března.

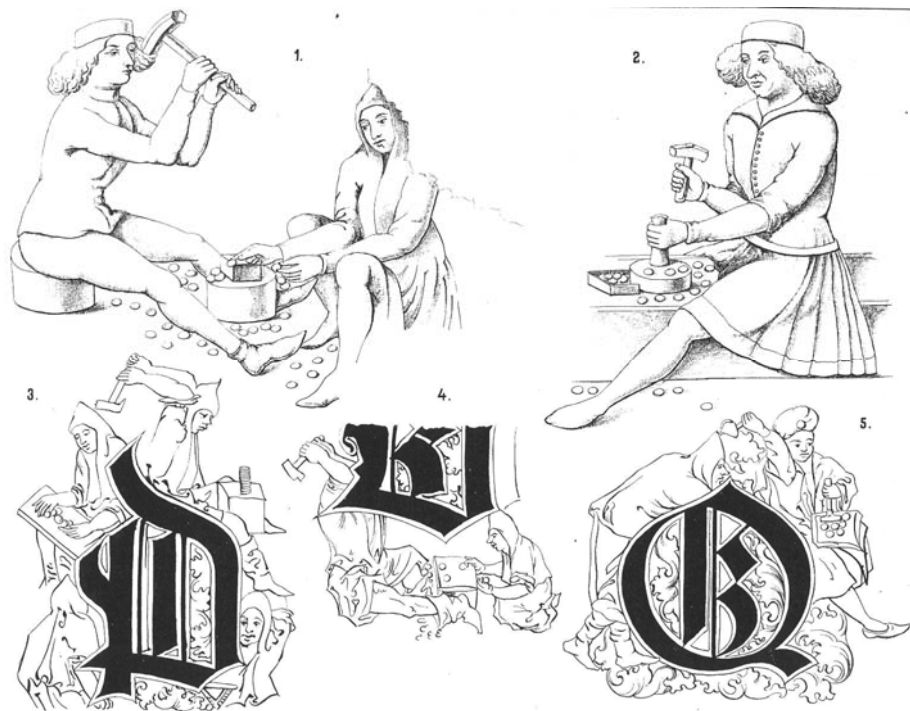
⁴¹⁾ Numismatická sbírka archaeol. sboru „Vocela“ přechovává 25 druhů.

⁴²⁾ Vyobrazení rázu toho nacházíme ve Voigtově „Beschreibung der böhm. Münzen“, v II. díle na str. 315. čís. 4.

⁴³⁾ Pam. arch. XI. 682.

⁴⁴⁾ Se hřívou takovou vypodobňoval se lev český již na groších Václava II., a podoba ta se zachovala bez změny až do Vladislava II.

⁴⁵⁾ Listina tato, v kutnohorském archivě městském uložená, byla p. Kl. Čermákem uveřejněna v Pam. arch. XI. 91.

Tab. XVIII.

po 9 gr.“ - 1483. „Ješovi, ješto kolký ryje, suchých dní 1 kp. 57 gr.“ - 1494. Resurrexi „Drábovi od rytí pečeti královské ½ kp.“ - 1498. „Drábovi na polepšení díla kolkův 2 kp.“ - 1501. „Drábovi 1 kp., který kolký dělá, na polepšení jeho stojecího.“ - 1506. Hanzlovi, který kolký ryje, z milosti 5 kop.“ - 1516. Zigmundovi, zlatníku, od rytí 40 kolkův dáno 2 kp. 50 gr.“

Kolkáři byli úředníky královskými, přísahou vázani a měli plat stálý (stans), pročež v účtech se o nich děje zmínka jen zřídka. Ješův plat týdenní obnášel dle první poznámky 6½ kp.; bylť to dle poměrů tehdejších plat velmi slušný.

Jakožto přechovatel kolků jmenuje se v letech 1501 a 1502 jakýsi Jihlavec.

Nad míru často vyskytá se v registrech werkových vydání za práci kovářskou na matricích mincovních; vyjímám toliko případy zajímavější: 1483 „kováři 2½ kp. 7 gr., ješto dělal všecka železa pregérská znova peněžní i některá grošová a vynakládal některá stará a voceloval“. - 1497 „Žďárskému kováři za 100 svršků a 60 spodků 2 kp. 20 gr., svršek po 1 gr. a spodky tři za dvě groši“. - 1498 „Žďárskému za svršky grošové a peněžné...“ - „kováři za 20 svršků peněžních 20 gr.“ - „kováři za 40 kolkův a za 40 svrškův ku podvojným peněžům 1 kp. 3 gr.“ atd.

Poněvadž r. 1498 poprvé a to opětovně se děje zmínka o svrscích peněžních, jest na snadě domněnka, že denary s korunovaným W na rubu byly roku toho vybijeny poprvé, anebo aspoň, že roku toho jich bylo tepáno množství obzvláště značné. Domněnka ta dotvrzuje se i tou okolností, že na denarech těchto má lev hřívu čárkovanou, W pak podobu dole ostře zahroce- nou.

Jest nám ještě vyšetřiti, jak si v dotyčné době počínali pregéři, tepající mince. Vydanou v tom podporu nám poskytují dva obrazy, části to rozsáhlé stěnomalby, kterou byl malíř Petr Maixner r. 1880 objevil ve chrámě sv. Barbory v Kutné Hoře, a sice v pravé lodi na jalové zdi,

již chrám jest na straně jižní uzavřen.⁴⁶⁾ Charakteristických těch obrazů věrné snímky, jež k tomuto pojednání ochotně byl propůjčil p. prof. J. Zeis, podáváme ovšem valně zmenšené tuto na tab. XVIII, č. 1., 2. Na obou obrazech představují se pregéři při práci a sice:

Č. 1. Pregéf, jenž pohodlně se usadil před špalkem, do něhož jest zasazen spodní kolek (spodek) plochou rytou vzhůru obrácený. Tovaryš pregéřský sedí schoulen u tohoto „pregstoku“, klade pláty na kolek a ražené již mince stranou sešínuje.

Č. 2. Jiný pregéf tepá minci dvojstrannou.⁴⁷⁾

Onen (č. 1.) razí buď groše anebo peníze obojstranné, anť na plát, který již na spodku rytém spočívá, staví kolek, na jehož spodní ploše vyryta druhá strana (svršek) mince, a vybijí takto ráz mince ihned na obou stranách. Tepání mince obojstranné vyžadovalo více obratnosti, pročež se lépe honorovalo než tepání mince jednostranné.

Uváživše, že za jeden werk bylo na kolek několiksetkrát udeřeno, pochopíme, proč byl ryjec zvláštní při minci stále ustanoven - a proč účet kovářský za dílo kolkův do roka dosahoval výše tak značné.

Dodatek redakce. K těmto dvěma vzácným obrazům přidáváme ještě tři jiné (č. 3., 4., 5.) hlavně z té příčiny, abychom se k nim všem odvolati mohli, až v některém následujícím sešitě „Památek“ pojednáme o technické stránce mincování v století XIII.-XVI. Poslední tyto tři obrazy pocházejí z lat. kancionálu nadmíru skvostného a nádherně upraveného, jenž v letech 1491-1493 shotoven byl na Horách Kutných nákladem bohaté tehdejší rodiny hornické *Smišků z Vrchovišť*. Týž se nyní nalézá v c. k. sbírce Ambrasské ve Vídni; popsán byl od Primissera (1819) a sv. p. Sacken (1855),⁴⁸⁾ žádný z nich však nepoznán a původ jeho nevyšetřen. Teprv velezasloužilý náš Ant. Rybička v „Památkách“ dílu VI.. str. 281. atd. (r. 1865) obšírnější o něm popis podal a původ jeho stanovil. Inicialek zde vyobrazených (č. 3., 4., 5.) všimnul si první dr. A. Luschin z Ebengreuthu a uveřejnil je v „Numismatische Zeitschrift“ (XIII., T. V. VI. Wien, 1881).*)

O MINCOVÁNÍ V KUTNÉ HOŘE ZA KRÁLE LUDVÍKA.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 13 (1884), str. 445-452.

Nechťsi poměry české za Ludvíka krále ohledáme s toho či onoho stanoviska, pokaždé shledáváme, že doba ta byla pouze pokračováním doby Vladislavovy: doma zápas šlechty se stavem měšťským o výsady rozmanité - za hranicemi neblahý svazek s korunou uherskou, která jednak Čechům odluzovala osobu královu, i jinak též následkem neustálých a to povážlivých rozbrojů domácích na země západní, tedy především na Čechy uvažovala hrozné neštěstí, že nájezdným hordám Turků sveřepých v šanc vydány budou.

Co za krále Vladislava se rozkvasilo, za Ludvíka se dokvašovalo; co za Vladislava plynulo klidně a hladce, ani za Ludvíka z kolejí svých se nevybočilo. Zejména v mincovnictví českém, jež za Vladislava se dělo dle normy pevně ustálené,¹⁾ neshledáváme za Ludvíka nižádné změny nápadné, hledíme-li toliko k minci královské. Vždyť byl král Vladislav při korunovaci mladistvého syna svého zaň slib učinil tento: „Mince české žádným obyčejem nepolehčovati ani ponižovati bez vůle vši země, ale tak se zachovati podle vsazení a privilegií koruny české, jakož právo jest.“²⁾ Avšak přece se tu objevuje ne jeden moment zajímavý; a k těm obrátíme pozornost řádky následujícími.

⁴⁶⁾ Obrazy ty pocházejí ze začátku XVI. století.

⁴⁷⁾ Postava tovaryše, pomáhajícího pregéři tomu, nebyla dosud odkryta.

⁴⁸⁾ Die k. k. Ambraser Sammlung. Jak ledabylo se to stalo, už z toho vysvítá, že počet perg. listů se zde klade přes 400, kdežto jest jich skutečně přes 900, totiž 980.

*) *Původní text obsahoval omyly, na které upozorňuje poznámka 23 v následujícím článku.*

¹⁾ Pam. arch XII. str. 399. atd. „O čes. mincovnictví za kr. Vladislava“. Tam vůbec lze najíti mnohé vysvětlivky ku článku tomuto.

²⁾ Kniha záležitostí horních str. A. 26. v arch. měst.

Registra werková psaná při minci kutnohorské³⁾ dosvědčují, že v letech 1516, 1517, 1519 a 1520 se vybijely skorem výhradně *denary*. Na př. r. 1517 In excelso sazeno na denary č. peníze bílé: stříbra 128 hř. 1 lt. 1 ktl., mědi 213 hř. 1 frt. 3½ lt., bylat' tedy jakost' této mince rovna 374 tisícínám. Denary, jež tu neděli od pregěřů byly přijaty, měly cenu 465 kop grošův a vážily 332 hř. 1 frt. ½ lt. Hledice k vytknuté jich jakosti přesvědčíme se snadno, že z 1 hřivny stříbra čistého raženo bylo tehda denarů za 225 grošů.

Mezi denary byl jen porůznu vtroušen werk *halěřův*; poprvé bylo na zvláštní nařízení mincmistrovo sazeno na halěře r. 1517 v tu neděli Adorate primum, a sice: stříbra 134 hř. 1 frt. 1½ lt., mědi 582 hř. 2½ lt., z čehož vyplývá jakost' 187 tisícín. Halěře od pregěřů přijaté měly hodnotu 537 kop 24 gr. a vážily 702 hř. 3 lt.; tedy z 1 hřivny stříbra čistého vybijeno bylo halěřů za 245,6 gr.⁴⁾

Poněvadž registra werková z r. 1518, 1521⁵⁾ a 1522 se nezachovala, nelze projeviti než domněnku, ovšem velice pravděpodobnou, že i v letech těchto byly tepány toliko jmenované dva druhy mince. Teprve r. 1523, tedy po opětovné návštěvě krále Ludvíka u Hory, jakož i r. 1524 nacházíme v registrech werkových vedle denarů a halěřů též *groše*, jichž sdělány tu byly pouze dva werky: r. 1523 neděli Populus a r. 1524 neděli Invocavit. K werku prvnímu sazeno bylo stříbra 135 hř. 3 lt. 3 ktl., mědi 173 hř. 3 frt. 3 ktl., tedy jakost' grošů rovna 437 tisícínám. Ze 271½ hř. 1 lt. plátů pregěřům odevzdaných vytepaný byly 403 kopy 54 gr., z čehož vysvitá, že z 1 hřivny stříbra čistého se razily 204 groše. Za obě neděle jmenované sazeno bylo na groše stříbra všeho (werkového, šafařova, přiváženého i stříbra z mědi) 292 hř. 2 frt. 1 lt. 2 ktl. a z toho bylo zděláno asi 900 kop grošů.

Rokem 1524 se uzavírá řada zachovalých register werkových, avšak z let následujících až do r. 1527 má městský archiv kutnohorský účty zvané: „Početh sepsaný ze všech register mincových počínajíc od té neděle Ad te levavi letha 1524 až zavírajíc nedělí Exaudi primo leta 1527, to jest v půl třetím letě a ve dvou nedělích a to za úřadu mincmajstrství urozeného p. p. Jindřicha Tunkle z Brničky a v Zábřehu etc.“ Z těch poznáváme, že odtud až do smrti Ludvíkovy se vybijely toliko denary a halěře; v roce 1525 obou druhů za 29677 kop 54 gr., v r. 1526 halěřů za 22202 kopy 58 gr.

O *groších tlustých* nenacházíme v účtech mincovních ni žádná zmínky. Avšak Mik. Dačický připomíná, že králi r. 1522 Horu navštívivšímu podáno bylo pány šefmistry vedle darů jiných též „grošův tlustých stříbrných drahně“.⁶⁾

O *groších počtových* čili početních se vyskytají z let 1523-1525 zprávy nasvědčující tomu, že jich děláno bylo ročně ze 6 až 8 hřiven mědi.

Srovnávajíc minci Ludvíkovu s mincí Vladislavovou nacházíme souhlas úplný co do jakosti;⁷⁾ přihlížejíce pak k tomu, jak mnoho té které mince bylo tepáno z 1 hřivny stříbra čistého, musíme shodu zde se objevující nazvatí přímo překvapující;⁸⁾ z čehož nutno souditi, že se mincování za Ludvíka nezměnilo ani po stránce technické.

Poznávaje z neklamných zpráv svrchu vytknutých, že z mince kutnohorské vyšlo aspoň 900 kop grošů Ludvíkových, táže se sběratel mincí českých udiveně: čím to je, že groš Ludvíkův je tak velice vzácný, že jen sbírky obzvláště bohaté se jím honosí? Nemohouce na otázku tu podati odpověď zcela uspokojivou, pokusíme se aspoň o částečné osvětlení zajímavé této záhady numismatické. Máme toho doklady z doby před Ludvíkem i po Ludvíkovi, že minci

³⁾ V archivě archaeol. spolku „Vocela“.

⁴⁾ Zevrubný popis denarů i halěřů Ludvíkových byl uveřejněn prof. Jos. Smolíkem v Pam. arch. XII. na str. 52. a 53.

⁵⁾ Z r. 1521 zachoval se aspoň jakýsi výpis z register werkových, z něhož vysvitá, že během tří čtvrtí roku bylo naděláno peněz za 24490 kop 19 gr.

⁶⁾ Rezek, Paměti M. Dač. I. 124.

⁷⁾ Pam. arch. XII. str. 408.

⁸⁾ Tamtéž, str. 408. 409.

drobnou se uhrzovala rozmanitá vydání domácí při mincovně královské, na př. za stříbra rudokupcům,⁹⁾ na stojecí, na mincošť a pod.; kdežto mince větší se schraňovala pro výplatu obnosů větších zvláště do zemí zahraničních, na př. do Polska (za olova a za voly) a do Uher. Ohlížíme-li se pak v úctech z r. 1523 při neděli Populus po vydání, najdeme tu, že „knížeti J. M.¹⁰⁾ groše, 1½ sta kop gr. na volovo dáný“. Veliká část grošů při tomto werku grošovým putovala tedy bezpochyby do Polska. Ostatek z werku toho i z následujícího šlo částečně snad za králem do Uher, z části snad též s knížetem Karlem do Slezska.¹¹⁾ I jest zcela na snadě domněnka, že groše Ludvíkovy, mince to jakosti dosti dobré, prošeďše znova tou či onou mincovnou zahraničnou, vrátily se k nám jakožto mince polská, slezská nebo uherská, jakosti velice pochybné.¹²⁾

K záhadě grošů se týkající druží se ještě záhada tato: Po všecka ta léta, kde dle účtů zachovalých lze stopovati mincování za krále Ludvíka, nacházíme ve vydání stálo rubriku „za dílo nových kolků a svršků“ nebo „za vocelování“ jich, a sice na př. kombinaci 30 kolků a 20 svršků, nebo 33 kolků a 10 svršků, anebo 9 kolků a 20 svršků, z pravidla kolků více než svršků. Jsou to vesměs kolky a svršky peněžné a haléřové; svršky grošové jsou r. 1523 při neděli Populus zvláště vytknuty. Uvážíme-li, že obojstranných penězů Ludvíkových numismatika vůbec nezná, jeho haléře obojstranné¹³⁾ pak že jsou velice vzácné, uvážíme-li dále, že není žádné příčiny, proč by pregěři, tepající minci drobnou jednostrannou byli se sřekli pohodlného způsobu tepání, který naznačen jest v Pam. arch. XII. seš. 9. obrazem 1. na tab. XVIII. - ociťujeme se tu nad záhadou, již rozřešeno na ten čas si netroufáme.

Bylo-li pokaždé svědomitě sazeno stříbra a mědi dle poměru předepsaného, přihlíželo se rovněž pečlivě k tomu, aby ze stříbra sazeného ražen byl náležitý počet peněz. Při každém werku nacházíme, že vedle plátů zvážených jest zaznamenán příslušný počet grošů, zákonem stanovený.¹⁴⁾ Mincíři pak, hledíce vyhověti dokonale (snad aby nebyli pokutováni), obyčejně

⁹⁾ Za kr. Ferdinanda I. vnučována rudokupcům dokonce mince špatná a zapovězená, jak dosvědčuje přípis z „raddy komory v král. českém“ v arch. měst. XVIII. list 66.: „Psaní vašemu, co se polské mince, která vám do mince od nejvyšších pánů berníků k proměnění odeslána jest, dotýče, jsme porozuměli. I ačkoli mandátové krále J. M. o tu minci vyšli jsou a zvláště, aby do mince brána a zase vydávána nebyla poručení se stalo, ale poněvadž na tom králi J. M. a tomuto království, aby se ta mince do Uher posílala, na níž by se neškodovalo, mnoho záleží a obzvláště J. král. M. ta cesta, aby tu v minci ta polská mince za Jochimstálské groše se měnila jest předkládána, což J. M. berníkům nejvyšším připověděti ráčil, protož my jináč tím hejbatí nemůžeme, než pokudž možnost ukazuje a což Jochimstálských neb grošů českých míti můžete, za tu minci proměnice Mikulášovi Jablonskému, neb komuž od něho poručeno bude, vydejte; však pokudž na zakoupení olova větší mince potřebujete, za sebu nechejte ... Tu pak minci polskou erzkaufěřům i jiným, komuž se co z mince platí, vydávati a platiti můžete, a oni jí bráti zouplna povinni budou. V pátek den sv. Prokopa 1544.“

¹⁰⁾ Totiž kn. Karlovi Minstrberskému.

¹¹⁾ Tyž kníže Karel byl r. 1523 a 1524 „nejvyšším správcem Hor Cuthen“ a témuž bylo od Iudica 1523 do Iudica 1524 „vydáno služby J. M. z mince summa 409 kop gr.“

¹²⁾ V malém kopiíři arch. měst. hor. odd. č. 348. čteme v přípisu ke „panu purgkrabovi pražskému Warthemberskému“ toto: „... na W. M. vznášíme, že časů těchto mince uherská královská, kteráž se nyní dělá na rozličných místech, ta se velmi shusta tu na Hory Cuthny donáší a nejvíc jí mezi lidmi platí. Kdež pak havěří i všickni dělníci tu na H. Cuthnách sobě placením jí obtěžují, slyšíce, že v jiných městech jí neberou, a že se jim neplatí tou mincí, kteráž se dělá tu na H. C.; kterážto věc ne s strany mince, ale že někteří písaři neb erckaffěři jí platí, jmajíc nedostatek v penězích ... I také, že uhlěři sobě obtěžují, že se jim někdy od erckaffěřů platí těmi penězi královskými, psaní činíce, že stávku konečně učiniti chtějí a že jim na té minci škoda jest, neb jí od nich bráti nechťí. Protož, poněvadž kníže J. M. při odjezdu svým ráčil nám poručení učiniti, jestližebý co takového pilného a k spěšnému opatření přihodilo se, abychom k W. M. voto vznesli, že nám v takové věci raditi ráčíte ... Nebo známe, že taková mince jest ke škodě Horám i obyvatelům při Horách. Také od průběřů doslechli jsme, žeby méně držeti jměla, nežli bílý peníz, a to již vůbec, že tak málo drží, roznáší se a z té příčiny v osklivost přišla ta mince a jí bráti nechťí.“ r. 1524.

¹³⁾ Pam. arch. XII. str. 53. čís. 1.

¹⁴⁾ Pam. arch. XII. str. 406. 407.

„přeřezali“, t. j. nadělali plátů více než bylo určeno. V rejstříku, jež máme právě po ruce, sáhajícím od In voluntate 1523 do Iudica 1524, tedy v 21. neděli jen jedenkrát „nedořezali“ čili „nedostříhli“. Množství peněz přeřezaných pohybuje se tu mezi 0,02 a 0,6%, z čehož do roka vypnul pro minci dosti značný užitek.

Již dříve bylo známo, že z lorů vycházejí pláty vyvářením zlehčené, a schodek ten se v účtech svědomitě zaznamenával. Avšak teprve účty z r. 1525 zmiňují se o tom, že dobýváno bylo stříbra „z winštýře“, v němž pláty černé se bělily. Z nepatrného výtěžku tu zaznamenaného nutno souditi, že se tu stal pouze pokus jakýsi, neboť ztrátu stříbra sazeného (stříbra s mědí) při lorování lze průměrně počítati na 2%. Rozlícitostni se tu musí mysl toho, kdož pochopiv ekonomické snahy věku nynějšího stal se jich horlivým přívržencem, poznal-li, jak velké množství kovu drahocenného tu do roka odtékalo z „wajskomory“ po stokách, jimiž roztok bělící po každém werku se vyléval.

V účtech z doby Ludvíkovy nacházíme ještě rozmanité jiné zprávy, z nichž lze si doplniti obraz, který o práci v mincovně kutnohorské byl podán v předešlém sešitku Památek archaeolog. při pojednání o mincovnictví za kr. Vladislava. Častěji se tu vyskytá vydání za plátna na pytle, v nichž werk (cány nebo pláty) se uchovávaly, než byly odevzdány k dalšímu spracování, vydání za plátna „na hantuchy k sušení plátův“, za sukna „k kuklám kyserským, za koblúky a rukavice kyserské“. Kotly měděné k sušení plátů lorovaných přivázely se až z Králové Hradce, na opravu vozily se do Čáslavi. K lorování bralo se dříví olšové, které snad právě pro malou vyhřevnost svou k účelu tomu se dobře hodilo; kdežto jinak se spotřebovalo při mincování mnoho uhlí dřevěného, r. 1525 za 163 kopy 59 gr.

Nechci připomínati to, co všeobecně je známo: totiž mince česká že i za Ludvíka byla v zemích sousedních velice oblíbena; což bychom mohli ovšem považovati za projev nemálo lichotivý, kdyby z obliby té nebyla zemi české vzházela tak ohromná škoda. Avšak zamlčeti nemohu okolnost méně známou, že význam mincovnictví českého se jevil ještě jiným způsobem: mincování v Čechách obvyklé bylo vzorem okolním mincovnám zahraničním, jichž zařízení se svěřovalo obzvláště minciřům, kteří dovednost svou byli osvědčili v královské mincovně kutnohorské. Na př. minciř Petr Škrovan z Vrbice¹⁵⁾ byl s několika druhy poslán na Reichenstein v knížetství Minstrberském, aby tam knížeti Karlovi zařídil mincovnu, jak čteme v účtech z r. 1524¹⁶⁾ „za nádobí minciřské, na kovadlny, kverzhamry, za nuože a flekhamr, a minciřům, kteří na Rajchnštajn posláni, na stravu a od fůry toho nádobí dáno všeho z mince 23 kp. 54 gr. z rozkázání knížete J. M.“. Tito minciři čeští pracovali pro knížete delší dobu, neboť r. 1525 (fer. VI. li con jun ge tunc¹⁷⁾ (t. j. dne 17. února) píše hofmistr kutnohorský Škrovanovi „na Rejnštejn“ takto: „... Než abyste věděli, že J. M. (p. mincmistr) na přímluvu a žádost knížete J. M. na tento čas toho vám přiti ráčí, abyste při tom mincování u knížete J. M. potrvali, však stans, kteréž jste měli tu na Horách Cuthnách k úřadu svému, J. M. zdvihati vám ráčí, nebo nevidí se J. M., aby komu zdarma placeno býti jmělo...“¹⁸⁾ K tomu je připojena žádost, aby cedulka přiložená odevzdána byla panu Burianovi Vrbíkovi.¹⁹⁾

Minciři kutnohorští zasahovali činně i do mincovnictví uherského: r. 1524 tu středu po Nanebezeti P. M. stala se totiž smlouva tovaryšská, dle které Jakub Klauď, Jan Fiolka, Jiřík Popelka, Bohuslav Porybný, Jan Kačerovský, Šimon Zvoník a Martin Klauďův bratr se chtějí děliti dílem rovným o užitek z mincování, „jež v zemi uherské sobě byli zjednali u p. Jana Groppfa a p. Baltazara Mehle“; první dva ze sebe zvolili svými šmitmajstry.

Za krále Ludvíka byl při minci kutnohorské *proběrem královským* Arnošt z Drasova a *pro-*

¹⁵⁾ Týž minciř, který za Vladislava dělal též groše početní.

¹⁶⁾ Archiv měst. hor. odd. č. 346.

¹⁷⁾ O datování dle „cisiojanu“ viz Emler, rukověť chronol. XXIV.

¹⁸⁾ Malý kopiář v arch. měst. hor. odd. čís. 348.

¹⁹⁾ Burian Vrbík ze Žaboklík byl r. 1523 konšelem minciřským, býval perkmistrem ve Fratích a r. 1529 až 1534 objevuje se hofmistrem při minci král. v Kutné Hoře.

běrem zemským jakýsi Jaroslav.

O *ryjcích kolků* dovídáme se toliko nepřímou z nepatrných dat těchto: 1519 „Zigmundovi za cajch do huti k cajchování 6 gr.“ a 1523 až 1524 „Henzlovi zlatníku za tři kolky k cajchování stříbra 16 gr.“ Bylť to tedy Zigmund zlatník z Liboslavi a Henzl zlatník, jež známe již z doby Vladislavovy.

K vůli úplnosti sluší jmenovati též Šťastného *kolkaře*, jemuž bylo kolky opatrovati, t. j. na místě bezpečném je přechovávati a pregéřům je dle potřeby vydávati.²⁰⁾

Případy *penězokazství* nacházíme v Kutné Hoře i v nejbližším okolí dva, kde vinníci byli vypátráni a právu útrpnému vydáni. R. 1522 po sv. Matěji píše nejvyšší mincmistr Jindř. Tunkl z Brníčka Burianovi z Řičan a na Ledči, aby týž jakéhosi Píru jinak Kovandu, kterýž minci falešnou dělal a do vězení dán byl, na žádné rukojmě nedával aniž té vazby propouštěl, poněvadž král v času brzkém do země přijede, aby se pak tato věc podle vůle královny rozhodla, „aby taková faleš v této zemi mohla přetržena býti.“²¹⁾ Z toho, že na krále se měl vznesti případ tento, patrně, jak velká váha se kladla na provinění takové. Jinou zprávu tohoto druhu znamená Mik. Dačický při létě 1523:²²⁾ v měsíci lednu toho roku byla objevena skrýše penězokazců v zahradě Kuklově; zatknutý Vaněk Vlašovička byl zmučen a upálen.²³⁾

Dodatek redakce. K důkladnému tumoto článku dovolujeme si přidati jen něco málo k poznání mincovnictví za dob krále Ludvíka, dokud se týče mincí *stříbrných*.

Roku 1518 vydali páni bratři Šlikové první pořádek báňský a r. 1519 začali vybíjeti první tolary jáchimovské č. jáchimstálské nebo zkrátka „*tolské*“ *groše*. Není zde na místě stanoviti poměr mincovny jáchimovské k mincovně královské a promluvit o rozličných těch prosbách a přáních pana Štěpána hraběte Šlika jménem jeho a ostatních bratří na sněm království českého svého času vznešených, ani o tom, jak byly konečně vyřízeny: tolik však dlužno podotknouti, že „*tolským*“ *grošem* zaveden byl do českého mincovnictví zcela *nový druh* hrubých či velkých peněz stříbrných a sice už v třetím roce panování mladistvého krále Ludvíka. Tehda měl brán býti *tolský* *groš* za 18 *grošů* pražských, avšak když se během času tyto zhoršily, usnešeno na sněmu zemském už r. 1531, aby „jáchimstálský *groš*, který se tepe v Čechách, brán byl za široké *groše* české za půltřímecitma *groše* českého“ (t. j. za 22½ *groše*).²⁴⁾

Z toho tedy plyne nejen, že tak zvaný Šlikovský *tolar*, zůstáváje při dobrém zrnu, zastupoval jakous mincovní jednici pevnou, které se čas od času přizpůsobiti musil počet *grošů* pražských, téže jednici nebo téměř *tolaru* zrnem rovný: nýbrž - což pro náš *dodatek* mnohem jest důležitější - že větší platy a povinnosti v minci stříbrné nebyly vyrovnány skutečně pouze v *groších* jako před r. 1519, než také v *tolarech*. Z toho pak očividně jde, že za krále Ludvíka nebyla potřeba *grošů* tak velká, řekněme téměř všeobecná, jako za jeho předchůdců.

Ačkoli si už tímto příbytkem Šlikovských *tolarů* do českého mincovnictví poněkud vysvětliti lze příliš malý počet pražských *grošů* ražených v Hoře Kutné, totiž as pouze 900 kop za desítiletého panování krále Ludvíka (od r. 1516-1526): tož porozumíme zcela dobře tomuto skutečně skrovnému počtu, povážíme-li, že v jáchimovské officině pánů Šliků v dotyčné době nebyly vybíjeny pouze *tolary*, nýbrž též královské *pražské groše*. Tyto liší se od kutnohorských zcela zřetelně tím, že na rubu v opisu kolem českého znaku nachází se *štítek Šlikovský*, necht

²⁰⁾ Tím se opravuje nesprávné upotřebením nazvu „*kolkař*“, které se vloudilo do pojednání o mincovnictví za kr. Vladislava, Pam. arch. XII. 413.

²¹⁾ Arch. měst. hor. odd. čís. 319.

²²⁾ Rezek, Paměti Mik. Dač. I. 124.

²³⁾ V předěšlém článku o mincovnictví za krále Vladislava II. (Pam. Arch. 12 (1884) str. 399 atd.) opravují se tyto omyly a přidávají některé dodatky, totiž: str. 400. řádek 4. zdola místo: Havelka hofmistr má býti Havelka, hofmistr; str. 403. řád. 29. z dola na místě: pisaře urburního, čti: pisaře mincovního; na str. 406. řád. 17. z dola místo: 301 gr., čti: 201 gr., na str. 413. řád. 31. shora místo Hanzl čti: Henzl, str. 414. řád. 22.-27. jak na tab. XVIII. patrně, vybíjí *čís. 1.* jednostrannou minci a *čís. 2.* dvojstrannou a nikoliv naopak. (*Tyto opravy jsou v předchozím článku již provedeny.*)

²⁴⁾ Sněmy české. Díl I. 350.

zpřítma postavený necht' překocení, kdežto groše kutnohorské vykazují pouze mincovní znaménka, jakých už na pražských groších, zejména na groších krále Vladislava II. shledáváme.

Thusté groše krále Ludvíka v domácí numismatice známy nejsou, alespoň jsme se o nich v žádném seznamu českých mincí ničehož nedočetli. Ovšem ale znám jest tlustý groš pražský, na němž přichází jméno Vladislava II. a Ludvíka pohromadě jako společných panovníků. Týž jest velikosti obyčejných grošů pražských a líčení na něm jako na těchto, jen že jest váhy gr. 13,9 a má tyto opisy: Na lícu kolem koruny vně: WLADISLAUS ET LUDOVICUS, vnitř: REGES BOHEMIE. Rozdělovací znaménka vždy mezi dvěma slovy jsou dva kroužky nad sebou. Na rubu kolem českého lva: GROSSI PRAGEIISES, mezi oběma slovy jest čtyřlíst.²⁵⁾

Ludvík, syn krále Vladislava II., byl korunován 11. března r. 1509 jako čtyřleté dítě, a z této doby pocházejí as tyto tlusté groše s jménem otce a syna. O takovýchto groších s *pouhým* jménem krále Ludvíka, jak už praveno, ničehož nevíme, a poněvadž skutečně vybijeny byly, jest třeba se po nich ohlížeti. *Početni groše* měděné krále Ludvíka jsou dosud právě tak neznámy jako početni groše jeho otce, není však vyloučena možnost, že ten neb onen z nich nalezá se v některé sbírce jako peníz neurčitý, poněvadž bude as bez opisu a zajisté bez letopočtu.²⁶⁾

Peníze bílé, čili jak se v listinách kutnohorských zovou „denary“, známe z doby Ludvíkovy v počtu ne malém, avšak všechny jsou *jednostranné*. Poněvadž se ale - jak z předcházejícího článku jasně vysvitá - v Hoře Kutné razily též „denary“ *dvojstranné*, podobá se pravdě, že to byly penízky určené pro Slezsko, které mají po jedné straně korunovaná písmena **L R** (Ludovicus rex) a po druhé znak český. K domněnce této přivádí nás i to, že na některých schází písmě **W** (Wratislavia), kdežto na jiných zcela zřetelně se nalezá (srovnej Pam. Arch. 13 (1884), str. 63.), a právě ony bez **W** pokládati by se mohly za mince, ražené v Kutné Hoře. V domácích nálezech přicházejí tyto penízky s **L R** dosti zhusta. - Jiná drobná mince *dvojstranná*, jak v předcházejícím článku bylo vytknuto, má po jedné straně písmě **L** *mezi dvěma kroužky* a po straně druhé český znak (str. 52, č. 1.). Pokládá se dosud všeobecně za malý peníz krále Ludvíka, ačkoli všechny ostatní malé peníze čili halíře tohoto panovníka, rovněž s písmenem **L**, jsou *jednostranné*. Ony dvojstranné penízky vyskytují se v nálezech mincí mnohem řídkěji nežli tyto jednostranné, a vidí se nám potřebí, obrátiti k nim pozornost domácích numismatů, zejména aby se stanovilo dle váhy a jakosti, náležejí-li k penízům bílým nebo k penízům malým č. halířům krále Ludvíka.²⁷⁾

Padělané peníze bílé a halíře z této doby skutečně se v současných nálezech vyskytují. Jsou nyní povrchu hnědého a v lomu čistá měď; líčení na nich jest hrubé a opisy často nesprávné.²⁸⁾

PŘÍSPĚVKY K DĚJINÁM ČESKÉHO MINCOVNICTVÍ.

Památky archeologické a místopisné, r. 14 (1889), str. 383-392.

1. Mincíři kutnohorští v Uhrách.

V pojednání svém „O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka“ (Pam. arch. XII. na str. 450.) připomenuli jsme, že někteří mincíři kutnohorští byli r. 1524 zjednáni na dílo minciřské

²⁵⁾ V numismatické sbírce Národního Musea.

²⁶⁾ Neumann „Beschreibung der bekannten Kupfermünzen“ XXII. tab. 66. č. 28802. a 28803. vyobrazuje dvě měděné známky, kterých zajisté užíváno někdy při horách, avšak se neví kde a kdy. Tolik však jest jisto, že to „početní groše“ v tom smyslu jako za Ferdinanda I. nejsou, ačkoliv obě as v Kutné Hoře raženy byly a dle písma do XV. nebo počátku XVI. století náležejí.

²⁷⁾ Písmě **L** na *těchto dvojstranných* penízích pokládati za uncialku krále *Ladislava* zejména z té příčiny, že tak řídky jsou v nálezech mincí z počátku XVI. století, si netroufáme do té doby, dokud se rovněž z některého poučného nálezů o tom nepřesvědčíme. V nálezů tom by musily býti mince Vladislava II. *nejmladší*.

²⁸⁾ V numismatické sbírce musejní nacházejí se i peníze bílé i halíře tohoto druhu, totiž padělané.

do země uherské. S jmény těchto minciřů setkáváme se opět r. 1525, kde jeden z nich, Jan Kačička (Kacerovský), vznáší žalobu na druhy své, že se k němu nezachovali dle smlouvy a jemu rovného dílu nedávali, než sami sobě vejš brali, bráti nemajíce“.

Že mincovna kutnohorská byla považována za vzor, a že z ní volání minciřů na práci do zemí sousedních, zejména pak do Uher, toho máme na snadě ještě další doklady písemné. Již r. 1522 bylo do Uherského Nového Města vypraveno četné družstvo minciřské z Hory, a sice na žádost nejvyššího kancléře, kterýž byl v té záležitosti s nejvyšším mincmistrem království českého uzavřel smlouvu, pro účastníky té výpravy velice výhodnou. Otiskujeme zde vynikající státi z tohoto zajímavého ujednání. „Letha od narození božího 1522 v neděli po sv. Stanislavu stala se jest smlouva obapolní mezi nejdůstojnějším v Bohu Otcí pánem a panem Ladislavem z Alganu,¹⁾ biskupem kostela Vácovského a voleným biskupem Agrským, nejvyšším kancléřem krále JMti s strany jedné a mezi urozeným pánem a panem Jindřichem Nunklem z Brnička a z Zábřehu, nejvyšším mincmagistrem království českého a markrabství Dolního Lužického fojtem s strany druhé a to taková: Jakož nadepsaný pan biskup ku potřebě krále JMti máti ráčí něco minciřův a pregýřův a jiných dělníkův od hory Guthny, kteřížby v království uherském v Novém Městě minci uherskou ku potřebě krále JMti mincovali a dělali, i kteříž tam k témuž mincování vysláni budou, takto od pana biskupa opatření a zachování, jak se níže popisuje, beze všeho přerušení býti mají. Nejprve týž pan biskup má tejj minciře opatřiti gysarem dobrým, umělým a zkušeným a werkmajstrem, aby werk složen byl a v cány přiveden, tak aby minciři při mincování a díle meškání nebyli. Item kteříž z minciřův a jiných dělníkův do jmenovaného království uherského k témuž dílu jíti by měli, že jim na výpravu dělníkům do čtyřech zlatých uherských a pacholatům po jednom zlatém zavdáno býti má...“ Závďavek tento měl jim při mincování býti „vyražován“ tak, aby ve čtyřech nedělích se pokaždě 1 zl. t. j. 40 gr. vyrazil. „A jakž by jmenovaní minciři s jinými spoludělníky na tu cestu vyjeli, má jim hned, od toho dne, v kterýžby od Hory Guthny vyjeli, každý týden na jednu každou osobu dávano býti po jednom zlatém uherským na zlatě, a pacholatům čtyřem dva zlaté též na zlatě ... na cestě a té jízdě i na na místě dotud a tak dlouho, dokavadžby dílo to jim, aby mincovati mohli, zpraveno nebylo. Také osoba má k tomu zřícena býti jistá, aby jim ty peníze tak, jakž se nadpisuje, na cestě i na místě beze všeho průtahu a hyndrnuku dával. Když začnou dělati, má jim od každý hřivny sazené v werk minciřům po třech groších a pregýřům po dvou groších vše českých, cožkoli zmincují a zdělají každého týhodne, bez všelikého zdržování a odporu placeno býti...“ Také všemi potřebami: nádobím a pod. mají nákladem téhož p. biskupa býti opatření. „Pakliby hyndrunk jaký týž dělníkům byl, tak žeby dělati nemohli, proto jim každý týden ... jeden zlatý dělníkům každému a pacholeti půl zlatého dáván býti bez odpornosti má, jakoby dělali. Také na místě jsouce a to dílo dělajíce, ode všech překážek, nátiskův svobodni býti mají, a má jim osoba mocná ukázána a ustanovena býti, kteréžby osobě oni útočiště máti mají...“ Kdyby se některému zdálo býti obtížným a napraveno slušně býti nemohlo aneb z příčiny některé „kterému dělníku tam býti by se nezdálo a on tomu, kdož je v obraně a ochraně bude mítí, oznámil a opověděl se a příčinu položil, tehdy mimo vůli jeho držán býti nemá; avšak to, což by zadělal, povinné jemu, aby zúplna zapláceno bylo, a průvod aby jemu dán byl až zase na to místo, odkud vyšel, a placeno na té cestě zase jemu aby bylo, jakož se svrchu píše, také průvod aby jim dán byl na té cestě, aby je vedl a dovedl na místo, a list fedrovní od krále JMti dostatečný aby jim dán byl a bezpečenství...“

Náčelníkem tohoto družstva byl Jan Bártův, kterýž dovedl zajisté sobě i českému mincovnictví zjednati znamenitý věhlas v Uhrách, neboť mu tam říkali „nejvyšší mincmagister“. Když pak v Novém Městě mincovati se přestalo, přišel Jan Bártův s ostatními českými minciři do Budína, kdež byl Janem Hwebem, úředníkem pánů Turzů z Betlemfalvy získán pro mincovnu v Kremnici. V dotyčné smlouvě, jazykem latinským psané, jmenem pana Alexia Turzého z Betlemfalvy uzavřené, tituluje se Jan Bártův jakožto „prudens ac circumspectus dominus

¹⁾ Na jiném místě nazývá se týž „Ladislavus de Alcano“.

Johannes Bartholomei de Montibus Cuthnis“, ustanovuje se jakožto „supremus prefectus et magister monetarum protunc per monetarios Boemorum Cremniciae cudendarum“ a povoluje se mu zvláštní požadavek jeho vzhledem k vývažku „vulgariter fiergewicht“; při tom však se vyhrazuje, že veškerá škoda, která by „incuria sua aut collaboratorum suorum infidelitate utunque“ vzešla, musí být jím napravena podle přisahy dané. Datum Cremnicie f. VI. post Michaelis archangeli. Anno dom. 1525.

Roku 1526 vznikla rozepře mezi Janem a podřízenými jemu minciři Lukšem, Šebkem, Vaňkem, Pelanthem a jinými z té příčiny, že Jan nečinil dosti té smlouvě, kterou byli pan mincmistr a páni konšelé minciřství mezi nimi pořídili, než je byli na dílo mincovní do Uher odpustili. Kromě vývažku, který byl Jan sobě vymínil, měli se dílem rovným dělití o veškeré užitky. Jmenovaní minciři stěžovali si tu v Kutné Hoře do Jana, že toliko ze začátku se zachovával dle úmluvy, později však že vše o své vůli změnil. Na odpor tomu Jan Bártův skrze Ondřeje od Zlaté husy dal mluvit, že tato smlouva byla závazna toliko pro mincovní dílo v Novém Městě, že pak „živnost“ v Kremnici od JMti pana Turzího dána jest jemu samému, a tak již ta první smlouva přestala.“ Rozsudek panem mincmistrem a pány šepmistry a pány vyřčený dává Janovi Bártovu za právo a vyzývá jmenované minciře, aby „těhož Jana s pokojem nechali“.²⁾

2. Český numismat XVI. století.

Čtouce v závětech předkův svých setkáváme se v popisech pozůstalostí po zámožnějších občanech zhusta se starými mincemi českými i jinými. Panovalat' patrně již tehdy libůstka přechovávatí v rodinné klenotnici peníze starší, zejména snad jakožto památné dárky křesťní nebo-li vůbec příležitostní. Počinání takovéto nemůžeme ovšem nazvatí jinak než libůstkou, ačkoliv nelze neuznatí, že ze zárodků takových vyrostlo znenáhla účelné a soustavné sbírání mincí starších. Pozoruhodnou zvěst' o zakládání sbírky numismatické nacházíme již v XVI. století. V listě datovaném dne 8. listopadu 1572³⁾ odpovídají úředníci mince kutnohorské radám komory české, kteří byli jménem arciknížete Ferdinanda žádali, aby témuž zaslány byly rozmanité druhy starých mincí, v Kutné Hoře ražených. Úředníci se omlouvají, že takových nemají, a že staré kolky a svršky byly většinou předělány na kolky nové;⁴⁾ ale slibují, že se optají sem tam u měšťanů zdejších, a co shledají, to že pošlou. Které mince způsobem tímto byli sebrali a arciknížeti do sbírek jeho⁵⁾ poslali, poznáváme z příslušného výkazu, jehož koncept v archivě horního úřadu se zachoval; v něm jest odhadnuta a vyznačena i cena jednotlivých mincí, a sice ku zvláštní žádosti, již arcikníže listem ze dne 7. října 1573 projevuje, jednak „zu unserer selbs aigenlichen Nachrichtung“, jinak též „damit wir auch hernacher den Unkosten wider richtigzumachen zu verordnen wissen“. Tuto následuje překlad německy psané té „specifikací“. „Český groš krále Jana Prvního za 5 kr., čes. groš krále Jiřího za 5 kr., čes. groš krále Václava Druhého za 4 kr., čes. groš krále Karla Prvního za 4 kr., čes. groš krále Václava Třetího za 4 kr., dva kutnohorské bílé groše za 4 kr. 2 den., dva říšské zlaté 2 zl., dva půlzlatníky 1 zl., dva desetníky 20 kr., starý jeden malý halěr Jana Prvního 1 den.; summa 3 zl. 47 kr.“

Hledíce se zalíbením na vzácnou tu péči, již arcikníže Ferdinand důsledně věnoval uměleckým věcem vůbec, tuto pak zvláště památkám českého mincovnictví, nemůžeme utajití podivení své vzhledem k tomu, že úředníci mince kutnohorské nedovedli lépe vyhověti úkolu na ně vznesenému.⁶⁾ Z neochotného jednání jejich vyzírá dle soudu našeho nedostatek vnímavosti

²⁾ Archiv města Kutné Hory, Lib. sententiarum 1510-1535. K. 9-11.

³⁾ Arch. měst. zprávy podávané radám komory české XVI. list 325-328.

⁴⁾ Srovnej nařízení krále Ferdinanda I. z r. 1562 zejména pro mincovnu Kremnickou, Newald, I. 154.

⁵⁾ Není zajisté nikoho tajno, že týž arcikníže Ferdinand byl zakladatelem znamenité starožitnické sbírky Ambrasské.

⁶⁾ Případá nám tu na mysl podobný případ z r. 1571, kde císař Maxmilian projevil přání, aby mu z dolů kutnohorských zaslána byla sbírka pěkných a úhledných štuť (blejna, leštěnce a jin.), jakož i ryzí stříbro v podobách rozmanitých („auch Silberpergkewechse von allerlei Sorten“). Načež úředníci prostě odpověděli, že v dolech kutnohorských se dobývá nejvíce temnorudka, někdy pak že se nachází leštěnec, „deren

vzhledem k věcem vznešenějším, ovšem snadno pochopitelný v té době, kde k úřadům horním se houfně drali lidé hrabiví a nevlastenečtí, toliko prospěchu svého hmotného dbali.

3. Falešná mince.

Penězokazství provozovalo se zajisté od té doby, kde začato vůbec peníze raziti. Proti zločinu tomuto, jímž zájmy společnosti spořádané hubě se urážejí a poškozují, mincovní řády ode dávných věků rozhodně vystupují, ustanovující pro penězokazce tresty kruté, jakožto smrt upálením, utětí ruky a pod. A však i přes toto přísné stíhání provinilců vyskytá se v starých zápisech značné množství případů, kde porušení mince bylo zjištěno. Několik případů takových bylo vytknuto již v pojednání o mincovnictví českém za krále Ludvíka (viz Pam. arch. XII. 450 a 451).

I z doby krále Ferdinanda I. nacházíme v zápisech souvěkých⁷⁾ řadu podobných případů, o nichž tuto dáváme zprávu podrobnou, aby poznán byl ten způsob rozmanitý, jímž faleš se prováděla.

Roku 1529 rada komory království českého odpovídá šefmistrům a radě města Kutné Hory na oznámení, že jakási Anna, kloboučnice z Kolína, a Daniel Skřivan, zámečník, též z Kolína, s nějakými penězi falešnými „vůkol by jíti jměli“, aby věc ta byla vyšetřena a o tom zpráva dána zpět. Shledalo se, že táž Anna, kloboučnice, platila Hubáčkové penězi falešnými; v Kolíně pak byl chycen a uvězněn „ten, od kohož, pravila, že má ty peníze“.

Roku 1534 oznamuje Pavel, mince úředník, že mlynářka jakási utrácela zde falešné peníze malé a jsouc tázána, kde je vzala, pravila, že jich za zlatý vyměnila u Beneše kupce. Touž dobou ztratilo se ze dvou šmiten ve Vlašském dvoře nádobí minciřské a dokonce se přihodilo, že v mincovně při verku peněz našli nemálo falešných, které v loru se prozradily, poněvadž bělostí přijíti nechtěly. Usadil⁷⁾ se tu penězokazec přímo v královské mincovně!

Zvláště zajímavý případ „faleš“ se přihodil r. 1544, kde u kožešníka Jiřího Nedvídkva v jeho domě „u slunce“ byly nalezeny mincovní nástroje a kolky od falešné mince. Podezření nikoliv bezpodstatné na Nedvídkva spadající bylo utvrzováno tím, že manželka jeho utrácela mnoho peněz za ryby, máslo a jiné a o tchánu jeho kolovala již předtím pověst, že je „falešník“. Nedvídek jsa předvolán a přísně vyslýchán („poněvadž se týče krále a království“), odpírá obžalobě tvrdě, že nemá vědomostí o tom, kde se to nádobí v jeho domě vzalo, že manželka jeho „ve svých rukách neměla ani 2 kr., jako jiné ženy“; co se pak tchána dotýče, činil-li faleš, o tom že neví a že ho nezastává. Ohledav kolky řekl, aby povázili, kterak by měl kolky dělati, jsa kožešník, k tomu že podoben není. Velice závažny byly však výpovědi svědkův. Tovaryš Nedvídkův Jiřík kožešník sice neviděl, že by N. byl dělal mince, ale spatřil u něho „nástroje takové, jako na Vlašském dvoře minciři mají“ totiž „na kovadlně klišťe, nůžce, kladiva nahoře v suchém sklepě“; též pláty u něho vídal v almárce. Týž býval Nedvídkem poslán pro pivo s penězi k Valové, kteráž peněz těch brátí nechtěla, pravíc, že jsou falešny a že jsou to „tvého pána peníze díla“. Druhý tovaryš Nedvídkův Jan Sochor kožešník „jednou, když králíky drhl s Janem Truhlářčíným“, slyšel, že „v té komoře, kdež byl statý“ (otec Nedvídkovy manželky), cosi se tlouklo; i řekl Janovi, že se tam mincuje. Pak jednoho času, když „ten starý“ odešel do kostela a k oknu té komory byl febfík přistavený, že vlezl do vnitř a viděl tam „nějaký štok a na něm pláty a peníze bílé a špulíf, kterým vysekávají“ a že peněz těch, bylyť bez rázu, nabral a okazoval je lidem i Nedvídkovi, a on mlčel. Když pak chtěl později od Nedvídkva odejítí a v Kolíně dělati, nechtěl jej N. propustiti, pročež on rozhorliv se, ty peníze jim vrhl, řka: „Hle! kdybych chtěl, co bych Vám posloužil.“ „A N. viděl a nic těm penězům neřikal; než on starý řekl: Ba, milý Jene, nechte toho; radše buďte spolu dobře.“ - N. byl uvězněn, poněvadž neměl rukojmí ani peněz (200 kop), kterých páni od něho žádali, aby se dostavil; později teprve po-

aber nichts Schönes“; kromě Budějovic prý nevědí, kde by něco takového se vyskytovalo. Najde-li se něco, že pošlou.

⁷⁾ Archiv městský v K. H. libri memor. 1529-1551.

stavil tři čáslavské občany za rukojmí.

Roku 1544 přinesl Plzák pánům hospodářům činži z „hořejší kuchyně“ a mezi jinými penězi nalézaly se groše ostříhané. Poněvadž v tom se shledávala faleš, byla obeslána Salomena, manželka Pavla Fugla, od níž prý Plzák ty groše byl obdržel. Salomena Fuglová sice má na paměti, že kdysi v letě dala Plzákovi „za 6 kop dudků, širokých za 4 kopy a drobných 1½ kopy“, ale neví, jsou-li ty groše od ní, neboť grošů tak nezná; ostatně prý přijímá peníze od šmelců, a ti opět od písařů a také prý dodala již několik set kop grošův úředníkům jistého pána, kteří přijímají peníze velice opatrně, a ti nikdy ničeho nenamítali.

Roku 1546 Václav postřihač vinil Davida postřihače, že ho nařkl, jakoby z malých peněz dělal velké (t. j. peníze bílé). David ovšem odpíral, řka, že tak mluvil, ale že to slyšel od jiných. Taková nařknutí (zdali zlomyslná anebo snad odůvodněná, kdo by o tom dovedl rozhodnouti?) vyskytují se dosti zhusta: při hádce hospodské prohodí jeden z rozváděných ke druhému slova: „Já jsem peněz nedělal v sklepě, jako jsi ty dělal“; ten pak se ihned dovolává opatření u pána šepmistra, „poněvadž těchto časův o takové věci jiní těžkost' mají“, - a tak povstala pře, která do nekonečna se protahuje.

Podobný případ porušování mince, z jakého viněn byl David postřihač, udál se roku 1549. Jakub Turnovský byl obviněn, že v preghauze falešné peníze (z malých bílé) dělal a jezdě s Jiřím Oselským po jarmarcích, penězi těmi malými platil, vydávaje je za bílé, ač jej Oselský „z toho trestal“ slovy: „Milý brachu! jakými penězi platíš? A bys trestán nebyl!“ Také ve hře s Oselským prohrávaje chtěl prý platiti penězi těmi, které ovšem Oselský odmítl. Dále oznámil kolkař Buryan Vrbík, že se mu kdysi byl kolek ztratil a potom byl nalezen mezi stolicemi, kdež Jakub a druhý jeho tovaryš dělal, za ním pod poduškou. Konečně na Jakubovi lpělo podezření, že ostříhoval groše, neboť byly u něho nalezeny ostřížky. Na to vše činil Jakub Turnovský vývod tento: především „pregěří jsouce s ním ve spolku a v jednom zavěni, že by něco viděli, kdyby se jináče choval, než se na dobrého sluší“; on že jest úkol svůj před jinými oddělavá, ba i jiným ještě pomáhal oddělavati; kdož by takovou faleš dělal, musil by „míti na to nějaký rozmysl neb čas k tomu“; ostatně prý v posledních dobách málo v preghauze býval. „A také pan Buryan Vrbík má v počtu kolký všechny a v opatrování; nechť je tázán, má-li kolký všechny“. Pokud se pak ořezaných grošů týče, praví dále, že měl groše ohořalé, mezi nimiž byly některé ještě dobré a „nespuštěné“ a on že jest to vařil v octě a v soli, potom na různě rozundával a některé že jest ostříhoval a upiloval, a což se nemohlo utratiti, ke Kašparu zlatníku nosil, aby mu bylo zprobováno, a to že prodal do mince. Nevinu svou chce dokázati též těmi, kterým platil penězi velkými i malými: bylt' to soukenníci a pak ve Vrbici dělníci. Chce tedy psáti králi JMti, aby dán byl na rukojmí, „aby mohl svědky způsobiti“; bylt' jakožto hrubý provinilec dán do klády a v poutech držen. Král povolil, aby dán byl na rukojmí pod 500 kop; „rukojnmův osob“ přihlásilo se dvacet pět.

Roku 1548 Jan Vrabčík z Chlumce stoje před pány „o jochmtal falešný“ oznámil, že jej mezi jinými tolary přijal a neví, od koho, neb jest tomu na rok; přebíraje pak tolary nalezl jej; když pak jej jiným okazoval, přistoupil Kubeš i prosil ho za něj, a on mu jej dal darmo a peněz žádných od něho zaň nevzal připomínaje, že jest falešný. Kubeš pak chtěl ten tolar udati za pravý a byl při tom přistižen. Rozsudek panský vzhledem ku Vrabčíkovi zněl takto: „poněvadž on tím tak daleko vinen není, jako ten Kubeš, a poněvadž páni o něm dobré slovo slyší (od Zikmunda Káby, úředníka v Chlumci), že jemu to promíjějí, však to praví, že jest neměl toho dělati a toho groše vypouštěti.“ Na to byl Vrabčík propuštěn.

Při roce 1551 zaznamenává Mikuláš Dačický toto: „Zjevna jest faleš v tolařích dělání, o čež mnozí těžkost' měli.“ V knize memorabilní 1548-51 nacházíme pak podrobnosti faleše této, která byla bez pochyby dosti dlouho a měrou rozsáhlou provozována, až vyšla najevo způsobem, jenž vysvitá z výpovědi Jana Toboláře, souseda kutnohorského. Týž oznamuje, že byl „v cizí zemi v městě Svidnici, kdež tolary za koupě platil, a když se domů navracoval, že jest z Svidnice posel za ním šel a na cestě ho uhonil a čtyři tolary s listem jemu dal, v kterém listu

psáno bylo, že by falešny byly, aby jiné dal a, od koho je má, navrátil. A on ohledavše je, že se jemu nevidělo, aby falešny byly. Až potom přijedši domů předkem zlatníku a potom pp. úředníkům mince v tom oznámil a o všem, co se mu přihodilo, a ty toлары jim dal. A před tím že toлары přijal od Jakuba Srba pernikáře spoluradního 50 tol., od Zikmunda Hunka jinak Dobše 36 tol., od vrbických kverků za 20 kop a ty všechny toлары že vsypal do jednoho pytlíka a tak do Svidnice s nimi jel a tam jimi platil.“

Zikmund Hunek jsa dotazován pravil, že ty toлары obdržel od úředníků z mince. Také u Jachyma šafáře v minci se našly toлары falešné; týž nevěděl, od koho je má, neboť prý od několika osob přijímal, zejména od p. Pavla z mince 40 tol., od Velké Anky 40 tol., od Jak. Turnovského 40 tol., atd. a ty všechny toлары v jedno dal.

Jan z Liboslavi, zlatník a ryjec kolků peněžních, ohlédaje toлары falešné s Kašparem zlatníkem v úřadě mincovních uznali, že tytéž byly raženy řádným kolkem, jehož se v minci užívalo k ražení tolarů. Proto byl Buryan Vrbík kolkář, jenž měl kolký peněžní v opatrování svém, do vězení vzat, neboť byl již podruhé na sebe uvalil podezření, že komusi tajně kolký půjčoval a takto faleš podporoval. Když byl z vězení do rady předvolán, „puštěna naň ostracha“ a domlouváno mu, aby raději vše řekl, „než aby se naň něco jiného vytáhlo.“ B. V. odpírá, že by komusi jinému kolký vydával, než do preghauzu pregéfům, od nichž je opět přijímá. „Ač kolký má v své moci, však plátů nemá ani do mince jíti nemůže, neb klíče od mince nemá a bez pp. úředníků a šafáře tam jíti nemůže a také tolarů nepřijímá. Však proběhí probují pláty v minci; bez pochyby že by to (tu faleš) byli vyhledali.“ Konečně praví, že bez viny sedí a že „lotrem na stará kolena nebude,“ a prosí o ulehčení vězení.

Juza minciř, syn Buryana Vrbíka, jemuž byl otec jeho, odcházíje do Prahy ku panu z Guttštejna kolký poručil a v moc odevzdal, vypovídá jsa tázán, že jest ty kolký vydával, ale že při tom byl šafář a vrátný, a šafář že kolký vydané zapisoval, všechny že byly opět vráceny a žádný se neztratil; dokud pak pregéři pracují, on prý kolků nespravuje. Konečně dokládá Juza, že otcí jeho bez příčiny těžkost' se děje; u Hruškův prý Zikmund Hunek vyhrožoval písaři mince: „jestliže na to přijde, na tebe povím, že ty toлары od tebe mám,“ a slyšeli to svědkové, a písař mince že tomu nic neřekl. Juza chtěl patrně vinu s otce svého svaliti na Jana písaře mince, o němž také Dorota Holíková mluvila, že „s Izdrahelem židem veliké wexle vede“. Jan však dovedl dokázati svou nevinu, zejména odpírá, „že s židem činiti nemá“ toliko když byl kverkem v Plimlich „a těžkost' měli“, že jsou se dlužiti musili, aby měli čím dělníky platiti a dílo nebylo zpuštěno.

Konečně byl vyslýchán ještě Jan Škola pregěř, který byl uvězněn proto, že právě na tom kolkou, na kterém on toлары razil, ta faleš dělána byla. Týž tvrdí, že „pravá věc to není, co se mu přičítá, že nikdy takových šibeničních věcí a falší neprovozoval“; že sám nedělá, nýbrž se čtyřmi jinými, tak že „spolu sedí a na se hledí“. A pohleděv na kolek řekl, že jest on na ten kolek dělal, a pohleděv na tolar pověděl, že jest „změtený“ a takového že by pp. úředníci nepřijali, ale že by jej přestříhli. Konečně se dokládá Boha a prosí jej s plácem, aby ráčil zjeviti jeho nevinu. Proti výpovědi této namítá přítomný mincmistr, že „se jistota nachází, že jest on na ty kolký pregoval a k tomu se jest sám přiznal; a že jest mohl míti v tobolce něco těch plátův falešných a tak vyraziti, což by chtěl.“

Buryanovi Vrbíkovi velice bylo přitíženo vývodem, jež učinil Mates Lidl z Myslova, úředník mince, proti nařknutí Jana Toboláře a Zikmunda Hunka, že by ty falešné toлары z mince pocházely. „Pro vochranu poctivosti mince“ týž Mates Lidl sepsal sedm artikulů, v nichž praví především, že on sám nikdy nikomu z mince nevyplácí, než oba úředníci mince společně u přítomnosti písaře a šafáře mince a že žádný do sklepa, kde se peníze chovají, sám nechodí než vždycky dva spolu. Dále se hájí proti výtce, že by nepilen byl při minci a železa že zle opatřil a tady že se na železa krále JMti falešné toлары dělaly. „Opatrování kolků a želez,“ praví dále, ne mé osobě, ale jednomu přísežnému a obzvláště na to zřízenému jest náleželo v té truhle pod tím zámekem, kdež předešle se zamykaly prve, než jsem já při minci úředníkem byl.

A toho času, když se to zběhlo, Buryan Vrbík to sobě poručeno měl a k tomu úřadu zřízen byl ... Ale jaký neřád a nepilnost' týž Vrbík při tom úřadu zachoval, to jest Vám také vědomo, když při vyčítání peněz v minci v podezření se dal, že jsme to s pilností na pana mincmistra vynesli, radili jsme i prosili, aby dotčeného Vrbíka z toho úřadu, který malý není, složil a jiným pilnějším opatřiti ráčil. Také jest Vám vědomo, že týž Vrbík želez peregéřských grošových půjčil, na které se předešle groše po sedmi peněžích mincovaly, bez vědomí a vůle naší; a toho času žádný werk grošový nedělali a ty grošové platy těmi kolky jsou zpregovány. Když jsme o tom zvěděli, opět jsme na pana mincmistra s obtížností znesli, žádajíce velikou prosbou pro uvarování dalších neřádů a provozování falše úřad ten aby jiným opatřiti ráčil, ... ale rovně toho jako i prve obdržeti jsme nemohli...⁸⁾

Arcikníže Ferdinand vyslal k vůli případu tomuto zvláštní kommissaře do Kutné Hory „pro vyhledání falše“, totiž Jana Salavu z Lípy a na Malešově a Smila Myšku z Žlunic a na Hrádku.

Buryan Vrbík a Škola peregěř, na nichž lpělo ovšem podezření odůvodněné, byli stále drženi v tuhém vězení v kládě; ostatní obvinění byli dáni na rukojmí. Konečně byli i oni dva „podle přání a poručení“ arciknížete vyzváni, aby postavili rukojmě, že budou dáni z klády, „poněvadž jsou nezdraví, jeden starý a druhý nemocný“. Postavivše rukojmí Jan Škola 23, Buryan Vrbík 19 byli dne 2. září 1551 oba propuštěni, každý pod šest set kop grošů českých. Jak se věc skončila, nebylo lze vypátrati.

Zvláštní druh penězokazství nacházíme ve dvou zápisech z r. 1563. Nejvyšší mincmistr Jan Erazim z Švamberka oznamuje arciknížeti Ferdinandovi, „že nějaký Martin zámečník, člověk dobře zachovalý, na žádost' Jana Kulhavého havíře, pacholka prostého i dobře se chovajícího, půjčil jest 1 kp. gr. na minci široké, jakožto na jednom starém tolaru, k němu přiloživši dva krejčary, a druhém v šedesáti krejčářích, doloživše též k tomu deset krejcarů...⁹⁾ a tu majíc sobě touž 1 kp. gr. č. Jan Kulhavý půjčenou na právě Hloušeckém Janovi Taškáři a Anně manželce jeho za zahradu purkrechtu jest složil, kteréžto peníze týž Taškář vyzdvihše s manželkou k svému užitku, jak se jim vidělo, obrátili a nějaký pláštík koupili; v čemž jest to nalezeno, že z téhož groše v šedesáti krejčářích počet s jablkem jest vystrouhán, a jakž jest rozuměti, za tolar mín dvou krejcarů dán...“ Všickni dáni do vězení, a zlatý arciknížeti „pro spatření té věci“ odeslán.¹⁰⁾

Téhož roku pak byl nalezen „zlatý radýrovaný“ u trubačů kutnohorských, kterýž jim při svatebním veselí od jakéhosi Jakuba Bukáče, měšťana kouřimského, „za práci jich v 68 krejčářích dán býti měl.“ K vůli tomuto tolaru „na 60 kr., na kterémž jablko s cifrou vystrouháno“, byl Bukáč volán na Vlašský dvůr; poněvadž pak byl seznán jakožto muž počestný, bylo mu uvěřeno, že ten zlatý bezpochyby od formanů za obilí přijal a nevědomky zase vydal. Když pak trubačům byl za něj dal náhrady 68 kr., byla věc při tom zůstavena a zanechána z rozkazu rad komory české, kteří dozrávají, že „snad by se také taková a k tomu podobná věc nám i mnohem opatrnějším, že by mezi jinou mincí jeden z nevědomí takový tolar přijal a zase vydal, přitřetí mohla.“¹¹⁾

V případech zde vytknutých shledáváme čtvero rozmanitých způsobů penězokazství.

1. Nejobyčejnější je ovšem okrajování peněz pravých, z čehož při mincích stříbrných nevyplýval asi značný zisk; nad to byl groš okrajovaný snadno poznán, poněvadž ráz jeho sahá těsně k okrají, a byl to vůbec peněz kaldejský zvrubně známý.

2. Velice zajímavým případem falše lze nazvati vyškrabování počtu 60 v říšském jablku na zlatých; jednoduchým tímto výkonem byla odstraněna význačná známka říšských zlatých, kte-

⁸⁾ Archiv měst., hor. odd. č. 1526.

⁹⁾ 1 kopa gr. = 140 krejcarům.

¹⁰⁾ Archiv měst., hor. odd. č. 1251.

¹¹⁾ Arch. měst. kniha XVIII. obsahující vnesení rad kom. české list 243, 246-248. - Listina v archivu čes. musea.

ře od starých tolarů rázem svým toliko nepatrně se lišily, co do velikosti pak s nimi skoro úplně se shodovaly. Proto bylo obecenstvo, přijímajíc peníze tohoto druhu, bez pochyby uvyklo všimati si toliko čísla v říšském jablku; čímž podvod nemálo byl usnadněn.¹²⁾ Po zkušenostech těchto pak navrhovali úředníci mince, aby kolky nové řezány byly se šedesátkou znatelnější.

3. Nevdědní stupeň úskočnosti vyzírá z falše té, kde peníze malé (halěře) byly předělávány na peníze bílé (denary), t. j. na peníze jakosti dvojnásobné. Peníz malý musil tu býti rázu svého zbaven a poněkud sploštěn, což se asi jedním udeřením kladiva vykonalo, - potom obdržel ráz patričný kolkem denarovým. Oboje tato mince jest jednostranná a neliší se valně od sebe ani velikostí, ani tloušťkou.¹³⁾

4. Měrou rozsáhlou a jaksi soustavně zdá se, že bylo provozováno dělání peněz ze špatných plátův. Faleš ta se konala ovšem většinou v úkrytu bezpečném, a k tomu byly kolky s potřebným nádobím minciřským buď podvodně zhotoveny, anebo z mince ukradeny; jednotlivci však se odvážili tak daleko, že stánek falešnictví rozbili dokonce v mincovně, v preghauze, kde přece byli stále pod dozorem úředníků mince, jakož i ostatních pregřův.

ZPÍVAJÍCÍ FONTANA V CÍS. ZAHRADĚ NA HRADĚ PRAŽSKÉM.

Památky archaeologické a místopisné, r. 15 (1890), str. 61.

Kdy znamenité toto umělecké dílo bylo ulito, dovidáme se z listu,¹⁾ jímž Tomáš (Thoman) Jaroš, „řím. cís. Mti puškař na hradě pražském“, radě komory české připomíná, že veliký, 61 cent těžký hmoždýř města Tábora byl dovezen do Kutné Hory, aby tu byl zágrován;²⁾ Tom. Jaroš radí, aby se zágrování zanechalo, neboť by při tom přísada cínu se spálila a mimo to by aspoň 15 centů mědi se zmařilo, nehledě ani k rozmanitým výlohám hutním, které by JMti císařské z práce této vzešly. Dále žádá Jaroš, aby hmoždýř byl převezen do Prahy, neboť prý jest mu třeba 80 centů mědi a 8 centů cínu, by z toho ulil kašnu v libosadu císařském.

List tento byl psán r. 1564, z čehož vysvítá, že v nápise, kterýž při pozdější opravě kašny (r. 1791) na ní byl způsoben, nesprávně se vztahuje původ kašny k r. 1554. Kašna byla ulita zajisté po r. 1564; uvážíme-li pak, že dílo to vyžadovalo nemalých a dlouho trvajících příprav, ochotně hodláme důvěřovati dru. Schwarzovi, kterýž v pojednání svém „Die Bronzfontäne des k. k. Lustgartens“³⁾ klade dohotovení fontany do r. 1568. Dle pramenův, z nichž Schwarz byl čerpal, váží celá fontana 91 cent 46 liber, což se dobře shoduje s vahou litiny, již Tom. Jaroš v dopise svém vyžadoval. Ačkoliv pak jsme nedovedli dopidít se toho, zdali bylo radou komory české žádosti Jarošově vyhověno čili nic, jest přece velice pravděpodobno, že fontana ulita byla z hmoždýře, kterýž býval majetkem města Tábora.⁴⁾

BARCHANY K LITÍ CÁNŮV.

Památky archaeologické a místopisné, r. 16 (1893), str. 315-318.

Mincování starodávné není dosud po stránce technické dostatečně objasněno; zejména ne-

¹²⁾ Dle řádu mincovního z r. 1551 byly raženy toлары, mající hodnotu 72 kr., poněvadž pak při provádění řádu toho shledány četné nesnáze a nemalý odpor, zřízen řád nový r. 1559, který však v Čechách teprve r. 1561 nabyl platnosti, - dle něho vybijely se od r. 1562 říšské zlaté po 60 kr. Tolarům starým, před r. 1551 raženým, které byly dosud v oběhu, přiřknuta pak cena 68 kr. - Pokud se týče rázu, porovnej v III. díle Voigtova spisu „Beschreibung d. böhm. Münzen“ na tab. II. obr. 17. a 20.

¹³⁾ Pam. arch. XII. 57. a 58.

¹⁾ Městský archiv kutnohorský, horní oddělení kniha XVIII. List 266-268.

²⁾ Při hutnické práci v Kutné Hoře dobývalo se značného množství mědi jakožto výrobku vedlejšího, kteráž v sobě ještě dosti mnoho stříbra obsahovala; na sklonku 15. věku, kdy umění metallurgické nemálo se bylo zdokonalilo, začali se o to pokoušeti, by stříbro od této mědi bylo odloučeno, což „zágrováním“ (saignern) bylo nazýváno.

³⁾ „Illustrierte Chronik von Böhmen“ 1854, II., str. 541.

⁴⁾ Roku 1547 musil Tábor s jinými městy českými veškeru střelbu svou vydati a na hrad pražský svěsti.

Lze neuznat, že způsob, kterým se cány lily a pláty upravovaly, jest hádankou dosud nerozluštěnou. Avšak některé zápisy v registrech werkových, v inventářích a instrukcích mince kutnohorské ukazují jakousi stopu ku rozřešení vytknuté záhady; kráčeji po stopě této dovedeme poněkud nadzdvihnouti roušku, jež zakrývá jednu dosud zahalenou partii českého mincovnictví.

Dle instrukce pro sazení werku (díla mincovního) měl úředník mince spolu s písařem mince a gvardeinem (proběhem, zkoušečem) zvážiti stříbro k dílu mincovnímu určené i s přísadou k tomu příslušející, a spolu s frakty, krecem a cizurou kyserům (gyserům, lijcům) odevzdati, aby jimi v jejich truhle v minci schováno, klíčem pilně uzamčeno a vůbec opatrováno bylo do toho dne, kdy werk měl sazen býti. Když se werk do tygle sázeti měl, musil opět gvardein pokračé býti přítomen po všecken čas až do rozpuštění všeho; zejména nesměl bez jeho vědomí a přítomnosti tygl býti odkrýván. Werk se rozpuštěl v hliněných hrncích okovaných a poklíčkami přikrytých; aby pak náležité sliti werku se urychlilo, vrtilo se v něm ob čas jakýmsi železem. Když bylo vše dobře rozpuštěno a naskrz promícháno, odevzdal úředník mince gvardeinovi od každého werku cánek (obyčejně půl lotu tíží ke zkoušení), kterýžto cánek si týž za práci svou směl zanechat; zatím než gvardein s prubou hotov byl, musil při tygli šafář mince ostatek.

Když byl werk skrze gvardeina dobře nalezen, dal jej úředník mince na cány líti, při čemž mu bylo na to pilnost míti, aby nemnoho grece odtud sešlo. Kyseři konajíce práci tuto chránili ruce své rukavicemi; kyserům přísluhovali tovaryši, jichž úkolem bylo držeti kadlub k cáním líti, barchan (infundibulum) zvaný.

Dle Kořinkových Starých pamětí kutnohorských musil barchaník držeti barchan natažený, když se cány lily; v týchž St. pamětech popisuje se cán jakožto prut kulatý, z rozpuštěného stříbra litý. Znajíce Kořinka jakožto letopisce věrohodného, nechceme odpirati důvěry své ani těmto jeho vysvětlivkám: dle toho bylo do jednoho barchanu lito cánů několik, při čemž barchan musil býti napínán; cány pak byly válcovitého tvaru. Tuto dosti nejasnou představu o zřízení barchanu lze dle zpráv čerpaných ze zbytků bývalého mincovního archivu kutnohorského doplniti aspoň tou nepopíratelnou pravdou, že barchany se dělaly z látky tažné a podajné, totiž z tkaniny barchanu nebo cvilinku. Doklady toho naprosto jasné nacházíme především v registrech werkových z r. 1554 v položkách těchto: při neděli Exaudi II. „Hanušovi Hallarovi za štku barchanu bílého k cáním líti dáno 1½ kp“ a při Omnes gentes „od 20 barchanů šiti dáno 7 gr“ K tomu připojujeme ještě zápisy tyto: z roku 1545 při neděli Omnes gentes vydáno „Cikulovi od 4 desátků barchanu šiti 14 gr“ a z r. 1551 při Judica „od šiti dvou desátků barchanu dáno 7 gr“ Ještě r. 1623 lily se cány i na dvouzlatníky (byly to cány hrubšího kalibru) do barchanů takových, jak patrně z inventáře věcí při minci se nacházejících, kdež poznamenáno „10 loket cvilinku, z něhož barchany jsou již zhotoveny“ a „3 oblouky k napínání barchanů, v nichž cány na dvouzlatníky se lijí“.

Vzhled barchanu představujeme si takto: přiměřený kus barchanu (třeba 80 cm dlouhý) byl by v půli přeložen a po obou krajích sešit; vak takto povstalý byl by pak řadami švů (rovno-
běžně s okraji sešitými) rozdělen na jistý počet rourkovitých přehrádek se společným ústím toho vaku. Mělo-li do barchanu stříbro roztavené se líti, musil týž býti ve vodě smočen anebo v ni vnořen a přístrojem vhodným býti napínán nebo natahován, aby ústí zůstalo rozevřeno.

Cány ulité rozestavily se v gose podle stěny taflované (1511 Omnis terra „Vondráčkoví truhláři za stolicí v gose a od taflování kde cány stavějí 18 gr“), vychladlé pak se ukládaly do pytlů kožených (1511 Reminiscere „za čtyři pytle kožené do mince k cáním 12 gr“), načež kyskomora byla pilně a bezpečně zavřena, a klíče úředníkem mince do opatrování přijaty. Druhý den, když pec a tygl vychladly, tehdy úředník mince vydal klíče ke kyskomorě gvardeinovi a písaři mince, při jichž přítomnosti kyseři tygl vyčistili a zůstatky werku (grec) z něho vybrali.

Cány byly odvázeny a k zmincování odevzdány konšelům minciřským, kteří měli o to péči

míti, aby k řezání nebo stříhání mincí nařízení byli minciřmi umělí a pilní, kteřížby z jedné každé hřivny uměli což náleží řezati, jeden kus s druhým rovný, aby jeden kus hrubě těžký a jiný hrubě lehký nebýval. A což tu bylo zřezáno, to ihned se mělo zmincovati, t. j. roztepati na pláty; tyto neměly býti ani velmi široké, ani hrubě úzké, ale mírné, pěkně okrouhlé a všelijak ozdobné. Že bývali také neumělí a nepilní minciři, kteří nedovedli náležitě z cánů stříhati, toho jasný příklad nacházíme v registrech werkových z r. 1474, kdež při neděli Dum medium rukou svědomitého písaře mince bylo poznamenáno, „že Wlasatka minciř měl v cizuře platow lehkých 2 kp 24 gr a šrotlíkov 1 kp 2 gr.“

NĚKTERÉ ZÁHADNÉ NÁZVY MINCÍ.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 13 (1895), str. 335-336.

V „přednesení královském na sněmu českém o srovnání mince“ r. 1527 (Sněmy české I. str. 257.) touží se na to, že mince dobrá ze země se vyváží a přepaluje, „z kterých v jiných zemích zase *ryblary* a jinou lehkou minci tepou a dělají, a do království tohoto místo dobré mince zlou zase vozí a s ní obchody své vedou...“ *Ryblary* těmito jsou zajisté měny Salpurské „*rübenery* čili *rüblery*“^{*)} jichž se za arcibiskupa Solnohradského Leonharda z Keutschachu (1495-1519) zvláště od r. 1500 do 1519 značné množství vybíjelo. - V zápise z r. 1512 o tom, jaký „stal se jest podíl mezi bratřími nedílnými Janem, Mikulášem, Petrem z Prachňan o svršky nebožtíka pana Bartoše z Prachňan, otce jich“ (Arch. Kutnohorský, reg. flav. majus) vyskytají se mezi rozmanitými „starými groši“ také groše, *ečky* zvané. Je to zajisté zkrácený a připojením patřičné koncovky zčeštěný název groše tyrolského, jenž v 15. stol. se nazýval *etschkreuzer*, nebo prostě *kreuzer* (jinak také *zwainziger*, poněvadž se hodnotou svou rovnal 20 bernerův - viz Jos. Müller, *das tiroler Pfund Berner*, Wien 1883). Drobná tato mince od té doby, kdy byla poprvé ražena (v 2. polovici 13. století), prošla přerozmanitými fasemi i co do rázu i co do jakosti své; až na sklonku 15. věku (za Sigmunda a Maximiliana) vnitřní hodnotou svou sklesla na cenu asi 4 kr. rak. čís., tedy značně pod hodnotu stejnodobého groše Pražského. - V témž zápise jmenují se jisté groše *shadky*, jichž význam objasniti se nám nepodařilo; pročez k nim obracíme zřetel badatelů v oboru domácí numismatiky.

ZVONAŘSKÝ ROD KLALALŮV.

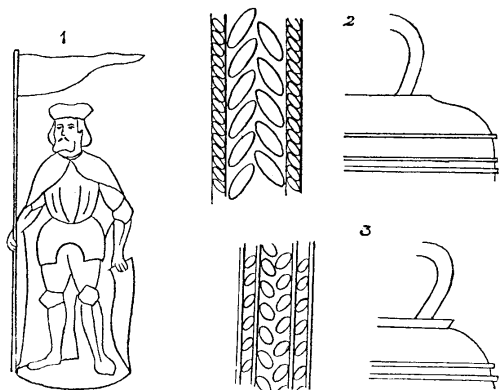
Památky archaeologické a mistopisné, r. 17 (1896), str. 23-36.

Vedle zvonařské huti Ptáčkovy v Kutné Hoře nejvíce proslula huť Klbalovská. Z huti té vyšla díla velice četná; vždyť bez mála celé století jest vyplněno uměleckou tvorbou jednotlivých členů z rodu Klbalovského. Avšak díla ta jsou též dokonalá a pozoruhodná: kráčelít' Klbalové zajisté v šlepějích slavných mistrů Ptáčků; pokud se pak týče umělecké výtoby, počínali si zvonaři z rodu Klbalova do jisté míry samostatně: proti strážlivé zdrženlivosti a jednoduchosti na dílech Ptáčkových staví se na výtvorech Klbalovských snaha doby renaissanční, by plochy rozsáhlé, jichž prázdnotou by se oko unavovalo, byly vyplněny ozdobami oku lahodícími. Nejintenzivněji jeví se snaha tato na zvonech Tomášem ulitých, zejména na zvoně Vidickém, jehož smělá a efektní výzdoba působí na pozorovatele mocí neodolatelnou. Avšak v řádcích následujících nemá býti posuzována umělecká hodnota děl, která vyšla z kutnohorských hutí zvonařských;¹⁾ práci tuto ponecháváme péru k tomu povolnému. Uznávající,

^{*)} Na Solnohradských mincích ražených za arcibiskupa Linharta z Keutschachu se objevuje vedle erbu arcibiskupství Solnohradského štít obsahující velkou řepu (*Rübe*) i s natí, rodinný to znak řečeného hodnostáře. *Red.*

¹⁾ Z měst. archivu: Reg. flav. minus 1480-89, Reg. album 1515-27, Lib. hered. niger 1514-36, Lib. hered. primus 1537-69, Lib. hered. 1560-83, Lib. hered. tertius 1584-1605, Lib. hered. 1605-20, Kniha smluvní 1544-62, Kniha inventářův 1596-1623. Z c. k. list. úřadu: Liber testamentorum 1544-1601, Albus primus testam. 1578-1608, Lib. oblig. et cant. 1581-96, Oblig. 1595-1609.

že poměry rodinné a soukromé vůbec toho kterého muže nebývají bez vlivu na jeho činnost veřejnou, odhodlali jsme se načrtnouti tento rodopisný obraz, jenž jest založen na pramenech z městského archivu kutnohorského a z c. k. listovního úřadu tamějšího čerpaných; uvažujíc pak, že by obrazu tomu se nedostávalo ani celosti, ani živosti, kdyby o umělecké tvorbě jednotlivých členův tohoto rodu bylo úplně pomlčeno, a majíc zároveň na mysli, že zvonům Klabalovským nebyla dosud věnována dostatečná pozornost, uznáváme toho potřebu, aby rodopisná tato črta proložena byla vyličením některých zvonů, na nichž by typické zvláštnosti toho kterého mistra Klabala mohly býti poznány.

Nejstarší známý člen rodu Klabalovského jest Jiřík Klabal, který se poprvé připomíná r. 1524, kdy s manželkou svou Justýnou, dcerou Jihlavcovou, dožadováni se na páních, aby jim 5 k. gr. č., r. 1523 od Jakuba Ptáčka za huť položených, do některého času k živnosti propustiti ráčili, „ponežvadž sirotka chovají“. R. 1527 koupil Jira Klabal dům od Lidmily Porybné na Tarmarce „Haškovský“²⁾ proti Jahníkovskému za 92 kopy grošů českých. Z manželstva Jiříka Klabala vzešlo hojné potomstvo: synové Ondřej, Martin, Tomáš, Pavel, Rafael a Jan, dcery Justýna, Anna a Marketa (?). V závětu svém, roku 1552 sdělaném, poručil všecken statek svůj: dům, ve kterém bydlel, cejnu a díla hotového i mědi, buď v krámě nebo kde jinde, tolikéž peníze, to všecko synům a dcerám svým na rovný díl; nezletilému synovi Janovi odkázal půl stolicce pregěřské na Dvoře Vlašském k užívání, jestližeby ve škole aneb na jakémkoli jiném učení byl, až do desíti let.

Od Jiříka Klabala zachovalo se několik zvonů datovaných. Především zvon „Barbora“ při chrámě sv. Barbory v Kutné Hoře; zvon ten, jemuž dle Kořínka „chasa a zvoníci, když se v nově na zvonici dostal, Nováček přezdívali“, jest 95 cm vysoký, a průměr jeho při otvoru jest 112 cm. Kolem krku běží ve dvou řádcích minuskulí zřízený nápis tento: *✠ leta panie M^oD^oXXXVI^o tento zwon vdielan gest ke czi a k chwale panv bohv a swate pannie barborze za richtarze pa a mikulasse z prachnan a (druhý řádek) ✠ za kostelníku pana yana nebozizka z hradisstie a pana waclawa poklupka rē vdielal gets (sic!) gei pan girzik klabal ✠ a ✠ m ✠ en herzman*. Pod slovem „herzman“ jest znak kutnohorský (český lev a orlice drží korunovaný kalich nad dvěma skříženými šlígglema) v jednoduchém štítu, ježž po každé straně drží havíř v perkitli s kápí na hlavě; postavy štítunošů výškou svou (12 cm) shodují se s výškou štítu. Strana protější jest ozdobena postavou sv. Barbory, jež nesouc v pravé ruce symbol svůj (štíhlou věž) kloní svrchní část svého těla nápadně na levo. V opise zvonu tohoto nacházíme zajímavou zvláštnost tu, že zvonář se zde uctívá titulem „pan“; z toho jest patrné, že opis na zvonu nebyl zdělán Jiříkem Klabalem, nýbrž osobou jinou, bezpochyby Heřmanem, jehož jméno jest připojeno na konci opisu. Nemohlť Jiřík snad pro nemoc nebo pro jiné jakési zaneprázdnění začaté dílo zvonu dokonati, pročož byl nucen práci tu svěřiti tovaryšů svému Heřmanovi.

Na zvonici nově zbudovaného kostela v Nové Vsi u Kolína jsou zavěšeny dva datované zvony od téhož mistra. Zvon Václav, 84 cm vys. a při otvoru 106 cm v průměru mající, nese kolem krku ve dvou řádcích, dvojítymi vroubky lemovaných, tento nápis minuskulí: *ten zwon dielan gest ke czi a chwale panv bohv a kv pamatze swatého waclawa za gry rychtarze rzyhy staryho | yan nesmetal waniek kvbv tuma petrzikv waniek ssmyd yan gezkv girzik zwonarz klabal nowa wes 1552*; nápis tento jest na četných místech přerušován dvojitou lilí. Jedna

²⁾ Dům tento patřival snad Haškovi konváři, jenž se připomíná r. 1481.

strana zvonu jest ozdobena pěkným obrazem sv. Václava, 14 cm vysokým (obr. 1.), pod nímž jest otisknut lící stranou čtvrtolar Ferdinanda I., na němž z letopočtu jest pouze 15- znatelno. Na straně protější nachází se rub čtvrtolaru téhož, nad ním a pod ním pak po jednom otisku bílého peníze. Na zvonu tomto shledali jsme četné průlinky dosti hluboko do hmoty zvonové vnikající, které povstaly po lití zvonu.

Menší zvon Novoveský jest pouze 60 cm vysoký,³⁾ a průměr jeho největší činí 85 cm. Kolem krku jest v jednom řádku, dvojitým vroubkem lemovaném, následující opis minuskulí: *letha panie tisycieho pietisteho padesateho ya hlas wolagycy na paussti zprawte cestu panie girzyk*; přijímá *klabal*, které se do tohoto řádku nevešlo, jest připojeno níže tak, že se ocituje v opise druhém tohoto znění: SLYSS IZRAELI, YA GSEM PAN TWUG, KTEREY GSEM TIE WYWEDL Z DOMU SLUZEBNOSTI 1550. Nápisem tímto zvon se velice zohyžďuje, neboť týž jest zdělán nehezkuo antikvou a nad to četná písmena se kácejí v tu neb v onu stranu; dělala jej zajisté osoba nového způsobu písma málo znalá. Figuralní ozdobou zvonu toho jest po jedné straně postava sv. Bartoloměje asi 10 cm vysoká, po straně druhé pak znak, v němž buvol jest zobrazen.

Na všech zvonech těchto shledáváme společnou charakteristickou známku, totiž ornament páskový na obloucích koruny: vnitřní část pásku toho podobá se klasu pšeničnému, táž pak jest po obou stranách lemována jednoduchými řadami zrn souhlasně položených (obr. 2. ze zvonu svato-Barborského a obr. 3. ze zvonu Novoveského). Také tím se shodují zvony ty, že tam, kde koruna se připojuje k vrchní části zvonu, oblouky koruny značně se k sobě přibližují a tím od svrchního okraje zvonu nápadně se vzdalují, a že zachycující zvon se nerozšiřují. Poněvadž pak všechny tyto známky nacházíme i na třetím nejmenším zvoně Novoveském (výška 37 cm, největší průměr 48 cm), považujeme jej též za dílo Jiříkovo; jestiť na něm táž legenda, jako na předcházejícím: *ya hlas ... cestu panie*.

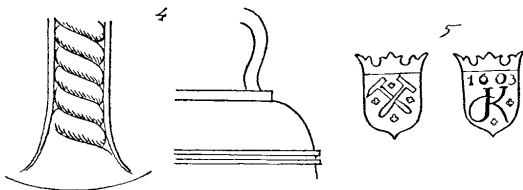
Zvon Novoveský s letopočtem 1552 poučuje nás o tom, že činnost Jiříkova v huti zvonářské byla přerušena teprve smrtí jeho, bezpochyby náhle přikvačivší.

Nejstarší syn Jiříkův Ondřej Klabal pojal za choť Evu, jindy manželku Oldřicha Kotka, odkudž se jemu Odřejovi dostalo příjímí Kotek. Také manželství Ondřejovo bylo požehnáno dítkami, jak vysvítá z kšaftu roku 1583 (v outerý den památný Moudrosti Boží nevyzpytatelné a nestihlé) zdělaného, jímž Ondřej vše odkazuje manželce své Evě, však na ten způsob, aby z téhož statku povinna byla vydati synům Oldřichovi, Pavlovi a Janovi i dceři Sabině jednomu každému po 30 kp. gr. č. a nad to Pavlovi, Janovi a Sabině všecku výpravu, kdyžby synové k oženění, dcera k vdání přišla; dcera Justýna byla již ovdovělá po nebož. Václavovi, synovi Jana Jirky souseda Menšího města Pražského, a přijala spravedlnost svou již při svatbě. Syn Pavel byl tehdy „ve službě proti nepříteli“, nevěděli o něm. Kromě kšaftu nacházíme o majetkových poměrech Ondřejových toliko ještě tyto dva zápisy: r. 1555 Ondřej koupil dům Kofrlůvský i s malým domkem při něm, na Tarmarku ležící, za 53 kp. gr. č.; r. 1565 byl Ondřej kverkem dolu Cvilinku na Rejzím.

Zvon ulitý Ondřejem Kotkem našel jsem v Lošanském kostele, jenž patří ke Kutnohorskému patronatu. Původ zvonu tohoto nevelikého (výška 53 cm, průměr otvoru 65 cm) označen jest následujícím opisem, antikvou psaným: TENTO ZWON UDELAN GEST ZA M RYCHTARZE G LOSSANSKIHO A G ĎEDA U WONDRZEZE KOTKA ZWONARZE, v němž dvě sousední slova jsou pokázde od sebe oddělena pětílístou růžicí. Jedinou ozdobou tohoto zvonu jest znak města Kutné Hory bez štítonošů; znak týž je tu dvakráte na místech protilehlých, nad jedním z nich jest umístěn letopočet 1580. Oblouk koruny je okrášlen ornamentem pletencovým, jenž má vzhled provazu ze dvou tlustých pramenů upleteného (obr. 4.); tam, kde koruna ke zvonu jest přidělána, rozšiřují se oblouky a zahýbají se tak, že konce jich sahají až k hořejšímu okraji zvonu; profil tohoto okraje jest pravouhelný, kdežto u zvonů Jiříkových bývá ostroúhelný.

³⁾ Veškeré výšky zvonů jsou měřeny pouze ke koruně.

Na věži, při chrámě sv. Aloisia v Uhlířských Janovicích, visí zvon bezmála téže velikosti, „cimbal“ zvaný (poněvadž jindy se na něm bily hodiny); zvon tento, letopočet 1582 nesoucí, jeví nápadnou shodu se zvonom předcházejícím, pokud se týče charakteristických okolností, pročez jej přisuzujeme též Ondřejovi Kotkovi.

Ondřej Kotek ulil též zvon pro děkanský chrám sv. Petra a Pavla v Ledči r. 1576 (Arch. Pam. V. 229.). Z kšaftu Ondřeje Kotka se pak dovídáme, že týž přelával zvon pro paní Elišku Voděradskou na Sukdole, začez mu pozůstávalo 17 kp. gr. č. Z toho, že dluh tento při Ondřejově smrti nebyl ještě zaplacen, lze souditi, že zvon tento byl ulit nedlouho před úmrtím Ondřejovým. Ohlížejíce se pak na Sukdolsku po zvonech, nacházíme v Dobřeni, k Sukdolu přifařené, zvon, na němž na pásku, kolem hořejšího okraje běžícím čteme nápis minuskulí tento: *✻ tento zvon udielan ✻ gest z rozkazu urozene paní anny wodieradske z dobrzenicz a na sukdole leta panie 1583.* Zvon jest ozdoben několika reliefy: spatřujeme tu na jedné straně znaky Jiřího Voděradského z Hrušova a Anny Voděradské z Dobřenic, na druhé pak postavu sv. Václava v rytířském odění s praporem a štítem, nad figurou tou pak dva medailony, z nichž jeden obsahuje jakýsi znak, druhý portretní poprsí muže s dlouhou bradou (snad poprsí a znak tehdejšího hejtmana na Sukdole nebo na Malešově). Zvon jest dosti veliký: největší průměr jeho jest 106 cm, výška až ke koruně 87 cm. Oblouky koruny jsou zdobeny dvojitou točenicí.

Zvon tento přičítáme Ondřejovi Kotkovi z důvodů následujících. Nelze se domýšleti toho, že by majitel panství Sukdolského dáváje uliti zvon opominul blízkých a proslulých hutí Kutnohorských a uchylil se k vzdáleným hutem jiným; avšak v r. 1583 pracovala v Kutné Hoře toliko huť Ondřeje Kotka a Tomáše Klabala. Ozdoba koruny, jakož i zápis z kšaftu Ondřejova citovaný, svědčí pro Ondřeje jakožto původce zvonu Dobřeňského.

V kšaftě Ondřejově nacházíme zajímavou zprávu, že týž kupoval cín pro dílnu svou od Faltina Kyrharta, souseda Starého města Pražského, centnýř za 7 kp. 30 gr. č., a od Pavla Retycha cent cínu tvrdého za 6 kp. gr. č. Dílnu míval Ondřej Kotek v domě svém Kotkovském, od starodávna „u jednorozce“ řečeném, nad Tandlermarkem v rohu proti Starému rathouzu (nejší budově realní); dům ten má nyní číslo pop. 42.

Čím se živili synové Ondřejovi, nevíme. Oldřich r. 1593 již nežil a manželka jeho Marketa byla tehdy opět provdána za Václava Fišera z Nového města Pražského; Pavel i Jan byli r. 1595 také již mezi nebožtíky, což vysvítá z toho, že téhož roku Justýna, která byla opět provdána, totiž za Jana Lhotského z Ptení, spravedlnost nápadní po týchž bratřích svých dobrovolně postupuje Evě, matce své; také Sabina se zatím vdala Václavovi Daušnickému, někdy měšťenínu Menšího města Pražského a již města Chrudimě měšťenínu.

Eva Kotková po smrti manžela svého Ondřeje záhy se provdala za Jindřicha Křepelku, konváře. Podle nejednoho případu souhlasného soudíme, že týž Jindřich býval tovaryšem v hutí Ondřejově a za vdovství Evina že závod po manželu jejím pozůstaly spravoval tak zdatně, že konvářka vdova uznala prospěšným, by jej učinila manželem svým a pánem konvářské živnosti své. Také u Jindřicha Křepelky shledáváme se s příjmím Kotek v jednotlivých zápisech.

Zdali Jindřich Křepelka sléval zvony čili nic, nevíme; avšak jisto je, že z dílny jeho vycházela díla mající význam větší, než obyčejné domácí nádoby cínové. Pěkný kus práce konvářské z hutí Křepelkovy přechovává se v starobylém chrámě Nanebevzetí P. Marie v Černých Budách na Sázavě. Je to křítedlnice sice nevelká, tvaru celkem obyčejného; avšak pozoruhodny jsou kariatidy, jimiž ozdobeny jsou svršky nohou, nádobu s vodou svčenu nesoucí: jsou to podlouhlé hlavy vousáčů jaksi vyjeveně hledících, náčelkami na způsob palmet se zubatým okrajem zdobených. V prázdnu jedné této palmety jsou vtačeny vedle sebe dva

K

stejně korunované štítky; na jednom vidíme marku Kutnohorskou: totiž skřížené šlígle (mezery jsou vyplněny drobounkými rosetami), na druhém spatřujeme letopočet 1603 a pod ním monogram konvářův, jehož mezery opět jsou vyplněny malými rozetami (obr. 5.). Pod hořejším okrajem křtitedlnice jest opis, jež p. Ant. Vlasák (v Bibl. místn. dějepisův XII. str. 155.) nepodává úplně; doplněk zní takto: Udělana od Jindřicha Křepelky v Hofe Kutné 1605.

Zpráva o inventování statku po neb. Jindř. Křepelkovi pozůstalého, datovaná v pátek po sv. Marketě r. 1606, jest nemálo zajímavá, poněvadž nás poučuje o věcech, kterých řemeslo konvářské vyžadovalo. Shledáno tu ve světnici velké, nad síní: v druhé koutnici u oken dvě alfabety železné, jedna menší, druhá větší, it. devět kolkův na léta i s růžičkou; v komoře dole proti werkštatku: v koutnici lžice železná velká na rozpouštění cínu, více formecjchů co k werkcejkův náležejí, váha velká, na kteréž nádobí cínové se váží a k ní závaží, stroj k vybijení cínového nádobí; it. v werštatě: 77 želez všelijakých k strouhání cínu, 22 vřeten železných větších i menších, mosazná formička, jak se čípký lží, v polici forem hliněných na všelijaká díla rozdílňá k řemeslu konvářskému, it. jáma železná litá, jak se cín v ní rozpouští, dvě formy hliněné na štandy; it. v komoře v síní vedle lochu: formy hliněné dvě velké na křtitedlnice, formy jiné na velké mísy i menší, tři konvové, v jednom sudě grecu nezdělaného více než čtvrt sudu, plech železný, jak se na něm grec páli.

Téhož roku 1606 umřela Eva, manželka Jindřicha Křepelky, „letitá žena“ (Dačický, Rezek II. 97.); roku následujícího pak dům „u jednorozce“ ujala dcera její Sabina s manželem svým Matesem Loskou, konvářem. Týž dle r. 1602 přijemné a odtud provozoval živnost svou konvářskou. Manželka jeho Sabina zemřela zajisté před r. 1612, neboť ve zprávě o inventovaném statku po nebožtíkovi Matesovi Loskovi z r. 1612 jest jakožto vdova po něm pozůstalá jmenována Alžběta (z Radvanova, dle Dač. Rez. II. 146.), „již byl vdovu pojal“. Při inventování tomto našlo se v domě Kotkovském při síní proti werštatku v komoře velké rozestaveného nového nádobí: 4 cty mis velkých a talířův, 29 ž. drobného nového díla a mimo to flaše velká asi ve 12 žejdlících se dvěma erby p. Buriana Šlibovského; z čehož lze souditi, že Mates Loska živnost svou provozoval dosti čile. Týž zůstavil po sobě sirotky, jichž jména nám nejsou známa; v jistém zápise se jmenuje pouze nevlastní dcera jeho Dorota, manželka Martina Wonka, ručníkáře, jenž r. 1618 koupil dům Kotkovský, „u jednorozce“ řečený, od poručíkův sirotků po neb. Matesovi Loskovi zůstalých za 315 kp. gr. č., a tím zanikla v domě tom dílna konvářská.

Druhý syn Jiříka Klabala Martin, Sedláček řečený, byl též konvářem a provozoval řemeslo své; tomu nasvědčuje tato zpráva z r. 1552: Martin syn Jiříka Klabala vyručil jest cínu, kterýž na právě byl složen po nebož. Vaclavovi Koffrlovi, konváři, na ten způsob, kdyby toho Jan syn Koffrle požádal, že Martin má jemu zase takový cín postaviti. Týž r. 1554 koupil dva díly domu Vaňourovského k Náměti jdouc vedle domu Žlábkova ležícího od Hanuše Hallara za 26 kp. gr. č.; ještě r. 1557 kladl za peníze, avšak již od r. 1559 další splátky konala Lidmila, „někdy manželka Martina Sedláčka“.

Nejzvučnějšího jména dobyt sobě třetí syn Jiříkův Tomáš Klabal. S manželkou svou Dorotou, Marty Klikové dcerou a Martina Křivolačka vnučkou, dostalo se mu zajisté značnějšího věna; již r. 1553 koupil dům Hubáčkovský podle domu Mědínkova ležící za 110 kp. gr. č. V domě tomto (nynějším čís. pop. 313 vedle hostince „u černého koně“) Tomáš Klabal s rodinou svou bydlel, tam bezpochyby také zemřel. Dům ten r. 1608 v noci na sobotu u vigílii sv. Bartoloměje vedle jiných domů v též pořadí ohněm byl zničen. R. 1572 koupil Tomáš zahradu nebožtíka Engharta, ležící za Trávníkem vedle zahrady Krbcovské, v kteréž jest důl Čermák, od pí. Mandaleny Arnoštovy z Drasova za 100 kp. gr. č.; k ní r. 1600 přikoupil zahradu Krbcovskou u sv. Martina proti Zywaldově zahradě za 34 kp. gr. č. peněz hotovych. R. 1588 ujal jest dům po někdy Aleně Hanykové, šmejdýřce, zůstalý, proti Janovi Strakovi ševci na Tarmark jdouc ležící za 90 kp. gr. č. R. 1594 rozmnožil statek svůj o dům „u Kopřivů“ řečený, na Vinné ulici ležící, od Křištofa Megisera zlatníka za 400 kp. gr. č. R. 1591 koupil dům proti

Undrlaku ležící, od starodávna „Kozlovský“ řečený od Víta Jílovskeho za 350 kp. gr. č.; avšak r. 1595 týž dům opět prodal zeti svému Pavlovi Vodraneckému za 400 kp. gr. č.

Jmění Tomášovo, jež dle poměrů tehdejších znamenitým lze nazvati, poznáváme zevrubně z „vyhledání“, které se konalo po smrti jeho za několik let, poprvé r. 1606, podruhé r. 1608. Kromě statku nemovitého, svchu již vytknutého, patřila Tomášovi zahrádka v Hlouškách v 75 kopách, role za Ptákem v 500 kopách, dvě huti k slévání zvonův a jiných věcí, jedna blíže brány Klášterské za zdmi městskými, druhá za branou Kouřimskou na Cechu, v místech obecních postavené v 15 kopách; v domě v truhlách a koutnicích našlo se peněz hotových 700 kp. gr. míš., jistot na papíře úhrnem za 1200 kp. gr. čes. a 1000 kp. gr. míš., několik šulprifů, moho klenotův zejména dukatův ohnutých na šňůrce žluté 99, mnoho koflíkův stříbrných, lžic a j. Byly tu též věci, jež Jaroslav Myška z Žlunice a na Bečvářích byl v zástavu dal: dvě flaše stříbrné vnitř pozlacené, konvice poloupinětní též stříbrná uvnitř i zevnitř polacená, velký koflík trejbovaným dílem a jině. Shledána summa statku nemovitého v 1505 kp. gr. č., summa peněz purkrechtních v 341 kp. gr. č. a summa peněz všech na dluzích a jistotách v 2365 kp. 42 gr. 6 den. Hlavním zdrojem tohoto nevšedního jmění bylo zajisté úspěšné těžení z dolu „Klabala“ na Kuklíku, dolu Černého Lva na couku Králickém, dolu Obecní požehnaní, dolu Kaliny, dolu Čapčochu nad Rejzím a jiných, jichž byl Tomáš podílníkem.

Tomáš Klabal měl dvě huti zvonářské: jednu za branou Klášterskou při zdech městských blíže brány, druhou za branou Kouřimskou na Cechu. Z těchto hutí vyšel hojný počet zvonů, dokonalých co do technické úpravy i co do formy umělecké, - pročež nutno po právu Tomáše Klabala postaviti po bok proslulého předchůdce jeho Ondřeje Ptáčka.

Ve sbírkách archaeologického sboru „Wocela“ přechovává se zvon Tomášem slitý, jenž býval zavěšen na zvonici chrámu Petrovického, k Červ. Janovicům (patronát Kutnohorský) přiřazeného, avšak puknův po celé výšce své musil býti odstraněn. Svrchované uznání dlužno projevití obecnímu zastupitelstvu města Kutné Hory, které vedeno jsouc náležitou pietou k památkám po slavných sourodácích svých nedopustilo, aby zvon ten byl přelit. Zvon tento neveliký (výška 31 cm, průměr největší 46 cm) jest hojně ozdoben: kolem hořejšího okraje se vine pás 3 cm široký, na němž kolem několikráte se opakuje obraz jakéhosi zápasu před králem na trůně sedícím (snad vraždění nemluvnat Betlemských); pod tímto pasem se vine kolem renaissanční ozdoba z lupenů akantových, kteráž se vyskytá také kolem okraje spodního (věnce). Na plášti po jedné straně jest rámeček obdélníkový, v němž antikvou psáno toto: SLYT A VDIELAN GEST | ZWON TENTO NA HO | RACH KVTNACH SKRZE | TOMASSE KONWARZE K | ZADUSSI DO WSY PETRO | WICZ LETA 1598. Na straně protější v rámci čtvercovém jest vyobrazen Kristus k sloupu připoutaný a třemi katany bičováný. Oblouky koruny jsou zhruba zdělány a postrádají ozdob naprosto.

Podobný poněkud zvonu tomuto jest zvon „Maria“ při děkanském chrámě v Zásmukách (jeho výška 86 cm, průměr otvoru 110 cm). Dolejší lem zvonu také jest okrášlen renaissančním ornamentem lupenovitým. Na plášti zvonu nacházíme tu také rámeček obdélníkový, ale velice ozdobný: orámování má podobu provázku, z něhož na vnitřní straně obdélníku vyrůstají hustou řadou lupínky akantové, hořejší strana rámece pak jest korunována medailonem držným dvěma mořskými pannami, jichž těla rybí na rámci spočívají, na koncích téže strany sedí malé dvé sovy. Na ploše orámované čteme následující legendu: YA HLAS WOLAGICZIH | O NA PAVSVY SPRA | WTE CZESTY PANIE | LETHA PANIE 1568. Pod obdélníkem jsou tři medailony s hlavami mužskými, nad ním pak ještě jeden medailon, jež střeží opět malá sova. Na protější straně zvonu opakuje se letopočet 1568 a po jeho stranách jsou úhledně štíty renaissanční, jeden se znakem pánů Řičanských, druhý se znakem pánů z Chřínova.⁴⁾ Kolem krku jest dvouřadový opis tento: TENTO ZWON DIELAN GEST KE CZTI A K CHWALE PANV BOHV A ZA SPRAWOWANI VROZENEGO PANA PANA ZDI @ | SLAWA RZIZANSKEHO Z RZIZAN A NA ZASMVCZIH A MERTLINIE @ TOMASS ZWONARZ NA HORACH

⁴⁾ Kateřina z Chřínova byla manželkou Zdislavovou. (Sedláček, Hrady a zámky IX. 187.)

KVTTNACH o Oblouky koruny jsou hladké, bez ozdob, patky jich zahýbají se k hořejšímu okraji zvonu, tento okraj má profil ostroúhelný, jako u zvonů Jiříkových.

Tytéž známky charakteristické nacházíme na zvoně velkém (výška 75 cm, průměr otvoru 100 cm), jenž visí na věži farního chrámu sv. Aloisia v Uhlířských Janovicích; avšak výzdoba zvonu jest docela prostá: jedinou okrasou jeho jest otisk veliké biblické medailie (anděl vypuzuje Adama a Evu z ráje), a opis pod hořejším krajem, zdělaný minuskulí velmi úhlednou, tento: *tento zwon dielan gest ke czti a k chwale panv bohv skrze mistra tomasse na horach kutnach letho panie 1565*; letopočet do řádku se již nevešel, pročež byl poněkud níže připojen. Týž opis do slova nacházíme též na zvoně, jenž Tomášem byl ulit r. 1563 pro chrám v Solopiskách; zvon ten i jinak se shoduje s jinými zvony Tomášovými, pokud se týče známek význačných, avšak na obloucích koruny užil zde výjimkou Tomáš ornamentu, podobajícího se klasu pšeničnému, jaký býval obvyklý v huti Jiříkově.

Nejskvostnější dílo, jež ze zvonářské huti Tomášovy se do naší doby zachovalo, jest nepopíratelně zvon „Mikuláš“ při chrámě téhož svatého ve Vidicích na panství Malešovském; zvon ten lze nazvati perlou mezi výtvary zvonářů českých. Zvon ten jest prostřední velikosti (výška 65 cm, průměr otvoru 86 cm), avšak výzdoba jeho jest velice bohata a efektní. Hořejší okraj zvonu okrášlen jest kolem skupinami geniů prozpěvujících a na různé nástroje hudební hrajících; pás tento jest spodem ohraničen ornamentem z lupenů akantových, týž ornament lupenový splývá též kolem spodního okraje zvonu. Na plášti zvonu po jedné straně spatřujeme postavu sv. Mikuláše biskupa, všinoutou do nápisu několikařádkového tohoto: LETA PANIE 1599 SLIT A VDIELAN GEST ZWON TENTO KE CZTI A K CHWALE PANV BOHV WSSEMOHV CZIMV SKRZE TOMASSE KONWARZE NA HORACH KVTTNACH DO WSY WIDICZ KOSTELV ZALOZENI SWATEHO MIKVLASSE ZA SPRAWOWANI VROZENEHOPANA MARTINA WILHAMA Z WVSTANOWA TOHO CZASV HEJTMANA NA MALESSOWIE. Pod obrazem sv. Mikuláše jest korunovaný znak s orlicí a monogramem krále Rudolfa. Poněkud níže v levo vyobrazen jest znak, jehož relief značně vystupuje; dle nápisu nad ním je to znak Martina Wilhama z Wustanova (muž, jenž drží dvojitou lilii). V téže míře v pravo se nachází obraz sv. Martina na koni, pěkně modelovaný, nad ním nápis „SWATY MARTIN“. Na straně protější pne se vzhůru kříž, mírně z plochy zvonu vystupující, tělo Kristovo však vyniká docela nad plochu zvonu a místy (v prohybu páteře, v ohybu kolenou) se zvonem ani nesouvisí; pod křížem stojí v levo sv. Jan, v pravo lkající P. Maria. Po obou stranách krucifixu jest rozdělen nápis tento: KRISTVS VMRZEL ZA HRZICHY NASSE A WSTAL Z MRTWICH PRO OSPRAWEDLNINI NASSE. Pod tím jest psáno stkvoucí žlutou barvou velice úhlednou antikvou přesně kaligraficky na levo: DANIEL KRCŽMARZ A SSIMACZEK RICHTARZ; na pravo: SSIMA ANTOSS TOHO CZASV KOSTELNICZI.

Výzdoba zvonu Vidického, pokud byla popsána, dostačuje zajisté k tomu, aby zvon ten byl kladen do popředí mezi výtvary českého zvonářství na sklonku 16. století. Avšak zvon ten se honosí ještě okrasou zvláštní, na zvonech neobvyklou, pro kterouž se může označiti jakožto unikum: na něm se totiž jeví velice nápadné stopy efektní polychromie: na řasnatém rouše sv. Jana barva červená, na roušce kolem boků Kristových zelená atd. Bohužel! tu patříme na pouhé fragmenty bývalé nevšední krásy. Avšak i tyto valně již sešlé zbytky polychromie, ohněm na zvonu ustálené, jsou pro dějiny českého zvonářství velice drahocenné.

Podobný případ známe pouze jediný ještě. Ve sbírkách archeologického sboru „Wocela“ vábí k sobě pozornost znalců neznalců zvonec pouze 12,5 cm (i s korunou) vysoký, při otvoru 12,5 cm široký, jehož veškera plocha jest hustě pokryta vypuklými ozdobami (obr. 6.). Na plášti zvonce spatřujeme čtyři genie, pravidelně kolem rozestavené, jichž hlavy sahají až k hořejšímu okraji zvonce; jeden zpívá z partesů, jež drží před sebou rozevřené, druhý fouká na jakousi dlouhou píšťalu, třetí hraje na harfu a čtvrtý hude na housle. Prázdné plochy mezi hlavami geniů ozdobeny jsou lupeny akantovými; v polích dolejších pak jsou umístěny čtyři medailony dvakráte se opakující; pokaždě jeden okrouhlý se znakem Zigmunda Kozla z Reiznto-

lu a opisem jako na souhlasném jettonu, druhý osmihranný s opisem Jaroslav Smirciczky z Smircicz kolem znaku téhož. Kolem dolejšího okraje zvonce vine se opis minuskulí: *zigmund kozel z reizntolu na horach kutnach* 94. Svršek zvonce obložen jest opět lupeny akantovými, z nichž vyrůstá koruna v podobě dvou lvíčků, zády k sobě sedících, z nichž každý drží medailon takový, jaké byly svrchu popisovány. Pátrajíce v městském archívě kutnohorském po jiných věcech našli jsme v knize inventářů z r. 1596 až 1623 šťastnou náhodou zápis, jenž zvonce tohoto se dotýká. Když r. 1619 inventován byl statek pozůstalý po neb. Adamovi Hněvusickém, našel se též „zvonec na modro barvený, na něm erb pp. z Smiřic panův šephmistrův a p. radních, item neb. p. Zykmanda Kozla z Rejzntolu, barvami vynášené“. Prohlížejíce pak zvonec ten bedlivě, shledali jsme na jednom znaku Zigmunda Kozla z Reizntolu patrné stopy červené barvy emailové. Poněvadž pak geniové na zvonce tomto dokonale se shodují s jednotlivými postavami geniů na zvoně Vidického, troufáme si zvonec ten připsati Tomášovi Klabalovi: bylť to snad první jeho pokus v polychromování děl zvonařských.

Srovnávajíce zvony Tomášovy se zvony otce jeho Jiříka shledáváme, že Tomáš na výtvo-rech svých zvonařských s pietou zachovával jisté zvláštnosti, jimž zajisté v dílně otcovské byl přivykl: zejména rád užíval též opisu: „tento zvon dielan gest ke czti a chwale panv bohv“, také po otci svém často opakuje legendu „ya hlas wolagycy na paussti...“; korunu zvonu v Sopoliskách proti svému obyčejí ozdobil ornamentem, jaký byl v huti Jiříkově oblíben. Nejstarší zvon Tomášův jest zvon v Hošťalovicích na Čáslavsku (Pam. arch. X. 66.) z r. 1557; pročež soudíme, že Tomáš pracoval v dílně otcovské až do r. 1552 a po smrti otce svého že dílnu tu převzal a odtud teprve živnost konvářskou samostatně provozoval, kdežto oba jeho starší bratři již dříve každý pro sebe se usadili.

Soudíce dle okolností tuto vytknutých, jakož i dle význačných známek zvonů Tomášových, troufáme si tvrditi, že i zvon prostřední ve Lhotici u Želivě byl ulit Tomášem. Na zvonu tom, na němž čteme letopočet 1560, lze v monogramě zvonařově domnělé *i* (Pam. arch. III. 158.) čísti spíše jako nezdařené *t*. Velký zvon Lhotický mohl by se pak přisouditi Ondřejovi Kotkovi; pocházeje z r. 1544 byl by to ovšem nejstarší dosud známý zvon Ondřejův.

Ze čtyř dcer Tomášových přežily otce svého tři: Lidmila, dříve Eliáše Knebla, proběře horního, manželka, která r. 1593 ovdověvši provdala se opět po dvou letech za Pavla Vodra-neckého, jinak též Ledského z Chroustovic řečeného, avšak roku 1616 zase ovdověla; mladší dcera Magdalena, od r. 1590 Jiříka Hrdíka Jičínského manželka, jež r. 1516 záhy (po roce) za manželem svým ze světa tohoto odešla; a Anna, o jejímž nešťastném manželství s divo-

Obr. 6. Zvonek Tomáše Klabala ve sbírkách Wocela.

chem Centurionem Mukem, písařem mince Kutnohorské, se dočítáme obšírných zpráv v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova. Kateřina, o níž

7
Tomáš Konvář

Mikuláš Dačický píše, že byla „prvé od rodičů svých zamluvena Jiříkovi Landekovi, proběhí hornímu, avšak dala se ukrásti Pavlovi Šprlinkovi a s ním k manželství se oddati proti vůli rodičů svých“, zemřela r. 1591; z manželstva tohoto pošly dítky dvě, syn Tomáš a dcera Dorota, napotom manželka Kašpara Purcla Čáslavského.

Představíme-li si dle svědectví Mik. Dačického Dorotu, manželku Tomáše Klabala, jakožto „ženu svárlivou“, uvážíme-li, že nebyl zajisté Tomášovi lhostejným nedostatek potomka mužského, jímž by věhlas Klabalovské huti zvonařské mohl do budoucna býti zachován, a připomeneme-li si žalostný osud dcery Anny, jakož i proti vůli rodičů uzavřený sňatek dcery Kateřiny, která potom vlivem matčiným od chotě svého byla odloučena, nelze neuznati nám, že Tomáš nepoznal mnoho radostí v rodinném životě svém a že byl jakožto člověk politování hoděn přes to, že žil v blahobytu. Avšak tento nedostatek blaha rodinného neměl nepříznivého vlivu na jeho tvorbu uměleckou: v té byl šťasten, v té zajisté shledával útěchu a proto s vroucností neobyčejnou k řemeslu svému přilnul. Tomáš požíval nemalé vážnosti též pro své ctnosti občanské: nacházímeť jej častěji mezi staršími obce, ba i mezi šepmistry. Tomáš konvář byl též ustanoven při král. huti jakožto „prejnar“ k pálení stříbra hertovního, r. 1585 společně s Janem Holým, sousedem kutnohorským, za kteroužto práci toho roku jim vyplaceno 20 k. 25 gr. Tomášovi, jenž zvony svými krásnými a dojemně hlaholicími jiné k pobožnosti pobízeli, nebude zajisté nikdo upíratí myslí zbožné; avšak mysl jeho byla též eminentně vlastenecká, neboť on důsledně zvonům svým vtiskoval pečeť původu českého, užívaje výhradně legend a nápisů v jazyku českém. Ve smyslu právě vytknutém vyznačuje se povaha Tomášova příznivě již také knihami po něm pozůstalými; našly se tu: Bible Kutnohorská, Kronika Česká in folio a Postilla M. Jana z Husince. Chťejíce dovršiti obraz tuto načrtnutý přikládáme podpis Tomáše konváře z r. 1575 připojený ke koštu dolu Klabalu na Kuklíku (obr. 7.), jakož i sekryt jeho přítisknutý na kvitanci z r. 1585 (obr. 8.), kterážto obě listiny se chovají v archivě archaeolog. sboru „Wocelea“. Tomáš zvonař zemřel r. 1601 v pondělí po památce sv. P. Doroty.

O čtvrtém synu Jiříkově, o Pavlu, nedovedeme mnoho pověděti. Týž koupil r. 1559 sobě a manželce své Salomeně dům Kaznarovský od Jana Haluzky krejčího za 55 k. gr. č. Majetek jeho byl asi slušný, neboť r. 1562 byl dlužen 231 tolar 25 gr. č. Martinovi Hanušovi jinak Šichovu zeti z města Čáslavě, avšak roku 1563 již summu tu úplně zaplatil. Při r. 1565 nacházíme jej mezi kverky dolu Řezníčka. Roku 1582 Pavel zahynul ranou morovou.

Nejmladší dva synové Jiříkovi Rafael a Jan měli také své dílny konvářské. Po smrti Jiříka Klabala roku 1552 poručníci sirotků pozůstalých ujali statek po nebožtíkovi (dům a wercech k řemeslu konvářskému) sirotku nejmladšímu Janovi za 155 k. gr. č., avšak pustili statek ten ihned staršímu jeho bratrovi Rafaelovi za 160 k. gr. č. na jeho žádost, „že jest k lepšímu sirotčímu, i také že on jest v řemesle dospělejší i lidem zvyklý, neb on nebožtík všecko řemeslo, co s kým jednal, všecko jemu poroučel, pročez mnoho na místě otce s lidmi činiti měl“.

Rafael dělal řemeslo v domě svém (ježž ujal po otci) na Tarmarce ležícím vedle nárožního domu Drašíkovského zajisté již od r. 1554. Avšak za krátkou dobu svého působení nedodělal se valného majetku, ani s manželkou svou Marketou, vdovou po Janovi Vokáčkovi, nedostal než skrovný toliko stateček: vždyť umíraje roku 1563 doznává v kšaftu svém, že tovaryši svému Mikulášovi Člověkovi jest dlužen půjčených a za wercech všeho 90 k. gr. č. Domek jakýsi u Náměti, který na něj přisudkem panským po Jiříkovi Bilantovi škůdci připadl, prodal r. 1554 za 21 k. gr. č.; r. 1557 pak si koupil dům Hrbkovský proti krchovu Námětskému ležící od Vávry barvíře pláten za 20 k. gr. č. Rafael pracoval též pro huti královské: dělal měděné pánvičky a jiné. Po smrti Rafaelově Marketa vdova nepustila řemesla konvářského; Mikuláš

Rod Klabalův.

△ Jiří Klabal † 1552 — ψ Justýna Jihlavcová					
△ Onářej Kotek, † 1583 ψ Eva † 1606	☿ Martin Sedláček, † 1558? ψ Lidmila	△ Tomáš, † 1601 ψ Dorota Klikova	☿ Pavel, † 1582 ψ Salomena	☿ Rafael, † 1582? ψ Marketa	☿ Jan, † 1582 ψ Mandalena Husovic † 1617
2. manžel Jindřich Křepeška ☿ Oldřich, Sabina, Pavel, Jan, Justýna ψ Markyta, ψ Mates Loska ☿ † 1612		ψ Jan Lhotský z Ptení		Jan, Pavel † 1613	
Lidmila, 1. ψ Eliáš Knebl † 1593 2. ψ Pavel Vodranecký † 1616		Mandalena, † 1615 ψ Jiřík Hrdík z Jičina † 1614		Kateřina, † 1592 ψ Pavel Šprlink † 1605 Tomáš, Dorota † 1614? ψ Kašpar Purel † 1612.	
Anna ψ Centurio Muk					

Člověk, rodině Rafaelově věrně oddaný tovaryš, stal se správcem dílny konvářské, v níž vedle něho dělali ještě tovaryši Brychčí, Holeček a Adam Lízal. Oddanost Mikulášova k rodu Rafaelovu zračí se zjevně v jeho závětu, zdělaném r. 1568, z něhož připomínáme tuto některé části: „co se dotýče dluhu toho, kterým paní Marketa Rafaelka mistrová má jest mi povinna, ten všecken jí dávám a poručím ... též v truhlici mé, cožkoliv se buď na hotových penězích neb jiného našlo, to všecko bez výminky poručím též paní Marketě mistrové mé ... nádobí k řemeslu našemu náležitě, to vše i s truhlicí poručím jmenované Marketě mistrové své...“ Rafael měl jediného syna Jana, o němž nenacházíme zápisů žádných.

Nejmladší syn Jiříkův Jan, jemuž při smrti otcově nebylo ještě ani deset roků, vyučil se řemeslu konvářskému beze vší pochyby u některého z bratří svých a provozoval živnost konvářskou v Kutné Hoře v domě svém od rathouzu jdouc do Rynku, ležícím po pravé straně vedle domu Řehoře Vodičky řečeného Feynholcovského. Až do smrti své, která jej stihla roku 1582 v nejlepšímu mužném věku (nacházíme jméno jeho mezi četnými obětmi moru, jenž roku toho v Čechách krutě řádl), nahromadil si majetek dosti slušný: kromě domu jmenovaného měl dům se zahradou u Náměti a na domě otcovském, jež míval před ním Rafael, bratr jeho na Tarmarce, a jež od něho koupil švagr jeho, Jindřich Labuška, měl tak velikou spravedlnost, že mohl z ní matce své odkázati 25 k. gr. č. Živnost jeho byla dosti rozsáhlá, což souditi lze z toho, že děláje kšaft, wercejch nabízí přátelům svým konvářům za 25 k. gr. č., „ačkoliv líp stojí, nebo mosazi, železa a cinu v něm za ty peníze“; v témž kšaftu pak je zmínka též o zásobě nádobí cinového. Od r. 1576 byl Jan ženat: pojalť toho roku za manželku pannu Mandalenu, sирotku, dceru nebožtíka Jana Husi, skrze niž roku 1580 po smrti Evy Husové její matky dostal dům, v němž již bydlel, polovinu dědictvím, polovinu tthem. Z manželstva toho vzešli synové Jan a Pavel; Jan zemřel r. 1613 neženatý. Roku 1585 byla Mandalena již opět provdána za Jiříka Fidlara, kramáře, po jehož smrti se provdala po třetí za Jindřicha Klepsatle, kramáře.

Se syny Rafaela a Jana vyhynul rod Klabalovský po meči. Umělecká činnost v hutích Klabalovských přestala na dobro prodejem jich. Tomáš Šprlink, jenž zdědil obě huti po Tomášovi Klabalovi, dědu svém, ujal je sice r. 1608, avšak již r. 1609 je prodal obci; r. 1614 pak Mandalena Jindřicha Klepsatla z Milhauzu manželka, vdova po Janovi Klabalovi, prodala dům, „jenž huť Klabalovská sluje“, se zahradou při něm vedle domu Alžběty Práškové vdovy v rohu proti kostelu Námětskému ležící Jindřichovi Chyžderovi za 77 k. a 30 gr. č.

O dcerách Jiříka Klabala zachovaly se zprávy nepatrné: Justýna, provd. za France Košvice, byla roku 1562 již mrtva; o dceři druhé Anně nevíme ničeho.

ZPRÁVA O NÁLEZU MINCÍ.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 20 (1902), str. 65-66.

Získal jsem zajímavý nález mincí; avšak nepodařilo se mi zjistiti okolnosti, za kterých nález ten byl učiněn: z neurčitých výpovědí dělníka, jenž mince ke koupi nabízel, bylo možno zvědět toliko, že „poklad“ byl nalezen někde na Kolínsku. Nález obsahuje vesměs mince českou vyjímajíc tolar arcib. Cambrayského z r. 1568 a půltolar Augusty Saského z r. 1579. Vedle

jednoho tolaru českého vyskytl se v nálezu toliko ještě jediný druh mince, totiž bílý groš: napočteno jich 171, ražených v různých mincovnách českých, nejvíce v Kutné Hoře za krále Maximiliana a Rudolfa v letech 1573-1584. Jsou to exempláře převážnou většinou velmi dobře zachovalé, které majíce namnoze lesk původní jeví toliko nepatrné stopy oxidace. Z toho lze souditi, že byly po několik roků osobou šetrou a spořivou, v okolí Hory Žijící, schraňovány a v bezpečném úkrytu schovávány. Poněvadž ročník 1585 není již v nálezu zastoupen, možno pravděpodobně souditi, že poklad byl v roce tomto ukryt.

Podrobný výkaz, pokud se týče mincoven a značek mincovních podávám v řádcích následujících.

Kutná Hora.

Samuel Vodolinský z Vodolína, bílý groš 1573 (1 typ ve 2 exemplářích).

Jiří Šatný z Olivetu, bílý groš 1574, 75, 76 (6 různých typů v 25 exempl.).

Jiří Šatný z Olivetu, tolar 1580.

Jiří Šatný z Olivetu, bílý groš 1579, 80, 81, 82, 83, 84 (23 typy v 60 exempl.).

Značná různost typů na bílých groších za Rudolfa ražených týká se hlavně sestavování zkratk v opisu: H · B · R, H · BO · R, H · B · REX, BV · MA · M, BVR · MA · M, MA · MO, M · M, MAR · M, MAR · MO. Řezáči kolků nepodařilo se pokaždé při kvapné práci, by okruh pro opis určený náležitě rozdělil; řezal písmena na zdarbůh: nedostávalo-li se na konec místa, pomohl si rázným zkrácením H · B · R nebo M · M. Ráz jest velmi určitý, že i drobnůstky (mincovní značky a j.) jsou dobře znatelný. Práce ryjecká prozrazuje mistra Jiříka Staršího z Řasné. Při čilém mincování v Kutné Hoře za krále Rudolfa bylo třeba velice hbité ruky, která by stačila řezati kolky pro pregéře. Z jisté zprávy úředníků mincovních vysvítá, že r. 1580 každého téhodne se do tří set hriven stříbra v minci zdělávalo: vybijelot' se do tisíce i také přes jeden tisíc tolarů bílých grošů, do osmi set (tolarův) malých grošů a do šesti set (tolarů) peněz bílých, to vše vedle tolarův.

Praha.

Hanus Harder, bílý groš 1573, 74, 75, 76, 77 (8 typů ve 12 exempl.).

Typy liší se od sebe jakostí a umístěním značky mincovní: nahoře nebo dole v opisu, dole buď I (značka) S nebo I (značka) M.

Tobiáš Gebhart, bílý groš bez letopočtu (10 typů v 17 exempl.).

Různé typy rozeznávány jednak dle způsobu zkratk v opisu: REX · B růžice, REX růžice, RE růžice, MA · MO, MA · M, jakož i dle toho, je-li hlava orlí okrášlena nimbem anebo ne a dle tvaru ohonu lvího.

Jáchymov.

Jiří Geitzkofler, bílý groš 1574, 75, 76 (7 typů v 17 exempl.).

Jiří Kadner z Greifenecku, bílý groš 1576, 78, 79, 80, 81, 82 (17 typů v 39 exempl.).

Budějovice.

Tobiáš Gebhart, bílý groš bez letopočtu (7 typů v 8 exempl.) vesměs za krále Maximiliana ražené. Poznáváme tu dvě různé dílny ryjecké. Jedna, patrně starší, jest charakterisována mělkou a dosti neumělou rytbou částí znakových: lev s formami neheraldickými, s okončinami račochatými a ohonem nestvůrně rozštěpeným krčí se neaesteticky v těsném okruhu; orel dvouhlavý skombinován ze dvou orlů polovičních tak nešťastně, že trup jeho se svrknul na pouhou linii, - není tu ani štitku prsního ani koruny nad hlavami, jejíž místo zaujímá hrubá růžice. V dílně druhé šetřeno již pravidel heraldických a dbáno toho, aby i drobnůstkám dostalo se vzhledu ušlechtilého, což patrně obzvláště na růžicích v opisu a na značce mincovní.

NUMISMATICKÉ PABĚRKY ZE STARÝCH KŠAFTŮ.

Památky archaeologické a místopisné, r. 22 (1906), str. 129-130.

Prohlížejíce staré kšafy a soupisy zdělané při inventování pozůstalostí uhodíme často na zprávy zajímavé po stránce numismatické, z nichž některé (z knihy inventarů 1596-1623 v

měst. archivě kutnohorském) tuto podáváme.

Roku 1596 v pozůstalosti po neb. Evě někdy Ruperta Pedyngera (JMtiCís paumistra) manželce (pag. A. 23.) nalezeny dva lité groše stříbrné a litý groš pozlacený s obrazem pana Karla z Bibrštejna, jenž býval mincmistrem kr. čes. Medailka toho druhu není vůbec známa.

R. 1599 po neb. Pavlovi Skřivanovi, zámožném to měšťaninu kutnohorském, shledáno v bejkovci českých grošů starých za 10 kop gr. a při tom stříbrný groš uroz. pana Jana Veverina s erbem (pag. D. 7-22.). Jan Veverin Písecký z Kranichfeldu býval písařem radním, r. 1590 se stal písařem urburním. Donebauer měl toliko měděný jeho groš početní.

R. 1600 inventován statek po neb. Tobišovi Šaffarovi z Šaffndorfu, hofmistru horního úřadu v Kutné Hoře (pag. F. 19-21.); vedle hojného počtu knih, skvostů a jin. zaznamenány tu dva kolký ocelové pro mincování početních grošů, item jeden kolek s erbem a grošíček zlatý s kroužkem, na němž neb. pana Jakuba Šotnovského. Donebauer znal toliko měděný groš početní Jakuba Holého Šotnovského z Závorič, jenž býval prvním konšelem v Kutné Hoře.

R. 1608 v pozůstalosti po neb. Barboře Nejmonové jinak Ettlové (pag. I. 8. 9.) nalezen opět groš zlatý s erbem neb. Jakuba Šotnovského z Závorič.

V inventáři statku po neb. Mikulášovi z Řasné, urbureři, r. 1612 sepsaném (pag. K. 17.) jest pozoruhodný groš zlatý s kontrfaktem císa. Rudolfa na třech řetízích zlatých a početních grošů měchýř.

Statek po neb. Augustinovi Šmilauovi z Šmilova, úředníku mince kutnohorské, r. 1616 inventovaný (pag. M. 9-13.) zahrnoval v sobě též groš velký z 13 dukátův s erbem paní Slavátové, o němž paní vdova (Judita Šmilauová) zprávu učinila, že ten groš sobě od paní Slavátové vymínila, groš stříbrný Libušinný a groš zlatý s erbem, kolem něhož nápis Karel Šmilaur; mince tyto jsou naprosto neznámy.

R. 1619, když pro sirotky po nebo Václavovi Nemesovi Chrudimském, sousedovi kutnohorském, inventována byla pozůstalost po neb. Marušce (Markytě) Skřivanové, někdy manželce téhož Václava Nemesa (pag. P. 9-11.), našly se ještě kolký neb. Václava na groše počtové, jakož i grošíček zlatý, na němž s jedné strany vyraženo F, s druhé pak erb biskupa kroměřížského. Počtové groše Václava Nemesa jsou dosti obyčejné; ale dukátek Františka Seraf. hraběte z Dietrichštejna, jenž byl biskupem v Olomúci 1599-1636, jest asi vzácný.

NUMISMATICKÉ DROBTY.

Památky archaeologické a místopisné, r. 23 (1909), str. 595-596.

a) Sběratelům českých mincí není nepovědomo, že díly tolarů, totiž půlky a čtvrtky (orty) jsou mnohem vzácnější, než tolarý celé; což se vysvětluje prostě ovšem tím, že tolarů celých se razilo mnoho, dílů tolarových se však vybíjelo toliko poskrovnu, a tím také pravděpodobnost jich zachování pro dobu příští stlačena na nízký stupeň. Na doklad vybíráme nazdařbůh příklady některé z kutnohorských register mincovních.

			celých	půlek	čtvrtek
1554	In excelso	raženo	370	52	47
»	Dummedium	»	3220	330	326
1591	31. srpna	»	1900	72	101
1592	11. července	»	1917	88	104
1593	17. dubna	»	2006	311	161
1602	5. října	»	1586	84	94
1595	za celý rok vybito		100510	5702	5339

Týž modus zachováván též při zlatých rejnských: roku 1562 f. 5. post Exaudi primum sazeno na zlaté a vyčteno celých (po 60 kr) 838, půlek (po 30 kr) 83, čtvrtí (po 10 kr) 142.

Nejnápadnější případy však nacházíme roku 1609, kdy na př. 28. listopadu vedle 1506 tolarů celých byly vyčteny pouze 3 půlky a 3 čtvrtky, a téhož roku dne 5. prosince vedle 1290

celých toliko 6 půlek a 6 čtvrtek. Počet dílů proti celým tolarům nebyl asi stanoven dle níže zmíněné zásady, spíše tu rozhodovala pouhá libovůle úředníka mince anebo nahodilá tloušťka roztepaných cánů tolarových. Avšak patrně jest, že půlky a čtvrtky tolarů neuznávaly se tehdy za vhodnou pomůcku platební, - obíhalyť tehdy ještě četně groše pražské, a mimo to se vybíjely hojně bílé groše a malé groše.

b) Korunovační mince českého krále Bedřicha Falckého vybíjely se v Kutné Hoře. O tom nás poučuje zápis v knize, která pod nadpisem »Platy minciřské« v horním oddělení městského archivu horského se chová. Při neděli Si iniquitates jest zaznamenáno toto: Těž (vedle 24níků) dělány gr stříbrny korunovační krále Frydrycha větších 24 hřivny, od nich (dáno minciřům a pregěťům) 1 kp 22 gr 2 den (3 gr 3 den od hřivny), od menších 20 hřiven po 4 gr 2 den (dáno) 1 kp 25 gr 5 den.

Z téže knihy dovídáme se, že roku 1619 Exaudi secundum »nová mince se začala dělati groše 24 krejčary«. Tento druh peněz stal se jaksi vládnoucím: vedle něho vybíjely se poskrovnou 12 krejčary pouze třikráte: 1619 Dum clamarem z 154 hřiven, Deus in loco ze 200 hřiven a roku 1620 Benedicta ze 265 hřiven, - dále groš český po 3 kr roku 1619 Inclina, Justus ze 322 hř a 1620 Omnis terra, - denary bílé roku 1619 Dicit quartum, 1620 Adorate primum a Reminiscere, - groše 60 krejčarové roku 1620 Suscepimus a sedm nedělí následujících - a konečně denary malé pouze jednou roku 1619 Gaudete ze 131 hřivny. Tím se vysvětluje vzácnost toho kterého druhu mincí.

c) V mincovním archivu horském jest mezi Miscellanei uložena kniha nadepsaná »Müntz-Ambts-Raittung der Prager Müntz«, která obsahuje výkaz příjmů a vydání při minci pražské za dobu od 1. června do konce prosince roku 1711 sahající, psaný Ignácem Antonínem Putzem, tehdejším pražským mincmistrem. Z knihy té vyjímáme následující zprávy zajímavé. V době vytknuté razily se dukáty (po 4 zl. rejn.) dvakráte ze zlata držičího 23 karaty 8 grenů: dne 29. srpna z 28 hř 10 lt a dne 28. prosince z 35 hř 13 lt 2 qtl; poprvé bylo vybito 2299 dukátů (nečítaje jednoho pro proběře), podruhé 2878 dukátů (opět nečítaje kusu proběřského). Mince stříbrné bylo sděláno v ceně 51749 zl rejn. 59 kr a to sazeno na toлары (po 2 zl rejn.) sedmkrát, na groše třináctkrát, na půlkrejčary jednou. Řezáčem kolků byl tehdy Benedikt Rudolf Hoffmann; za kolky na dukáty, groše a půlkrejčary placeno mu tehdy 32 zl. Mimo to dáno Hanušovi Jiřímu Rittrovi 6 zl »vor ainig gefertigte Eisenschneiderarbeits«, snad ryl kolky na zlaté rejnské. Mincovna měla sice svého zámečnicka mistra Jakuba Františka Kurze; ale válce do strojův mincovních dělal kutnohorský mistr zámečnický Ondřej Puhle; zapláceno mu 144 zl rejn. za 21 válec veliký a 7 malých. Vážky k dílu dukátovému a jiná »instrumenta« dodával Michael Pfrogner; byl tehdy již mrtev a partikulare jím podané per 26 zl 45 kr zapláceno dědicům jeho. Úřad kvardejský zastával tehdy Ondřej Bernard Klauer jakožto »administrátor«; předešlý kvardejn byl povýšen na mincmistra a dne 7. července téhož roku učinil přísahu. Ke konci připojujeme zprávu méně důležitou, ale nikoliv nezajímavou, že komíny v minci cídil městský kominík Bartholomeo de Martini (zajisté jeden z předků známého dosud v Praze rodu Demartinů) za celoroční odměnu 12 zl rejn.

NÁLEZ MINCÍ.

Památky archaeologické a mistopisné, r. 23 (1909), str. 596-598.

V Červených Janovicích u Kutné Hory dějí se přípravy k stavbě nového chrámu na místě kostelíka starého, prý již nevyhovujícího; při bourání uhozeno na malou baňatou nádobku, vedle základů starého kostela v zemi uloženou a drobnou mincí veskrze naplněnou. Část obsahu byla sice dělníky rozebrána, ale většina i s nádobkou byla obezřetností dozorcovou zachráněna a dostala se pak do musea archaeologického sboru „Wocela“ v Kutné Hoře. Podrobným prozkoumáním nálezu bylo vyšetřeno, že tu zakopán byl „poklad“ co do počtu mincí dosti bohatý (byloť jedinců okolo 1500), ale co do hodnoty vnitřní a významu archaeologického chudý a nepatrný. Je to snůška haléřků převážnou většinou cizích (rakouských a bavorských), nedba-

le střížených (hranatých, nezaokrouhlených), nedosti zřetelně ražených, z nejhoršího stříbra zrobených: je to zlopověstná „černá mince“, která a v skonku 14. a v první polovině 15. věku ze sousedních zemí do Čech houfně se hrnula a jejímuž návalu mince domácí čeliti nedovedla, jsouc též jakostí nedostatečná. Nejčtenější jsou tu „habránky“ rakouské a sice jsou tu zastoupeni vévodové títo: Vilém poručník Albrechta V. (větší 3, půlek 26); Leopold poručník Albrechta V. (12); Arnošt **E-R-N** (52), **E-R-N** (13); Albrecht V. (různého rázu 398); Ladislav Pohrobek (23); Fridrich V. **F-R-I** (120) **F-d-a** (37), orlice s rak. štítkem (19); Albrecht VI. pro Rakousy Horní (velký 1, půlky 2). Dále se tu vyskytají haléřky: s rakous. štítkem v trojdielném okruhu bez písmen (2); vídeňského tovaryšstva minciřského „hausgenossen“ **h-I-S**

Obr. 1. Nádobka, v níž nalezeny mince v Červených Janovicích.

(15) a **W-H-T** velké 2 a 1 půlka; nedosti znatelného rázu (176); bez rázu toliko s vybitým kvadrátem (10). Dostí četné jsou také haléře bavorské, jsou to zejména: landshutské Jindřicha Bohatého s přílbou (velké 3, malý 1), se psem (1), jednostranné s přílbou (2); mnichovské Arnošta s Vilémem (2), Alberta III. (3), jednostranné s mniší hlavou (1); ingolstadtský Štěpána s Ludvíkem (1); falcký Ludvíka III. (1); norimberských purkrabí (2 různé); se znakem zem. po jedné a křížem (maltezkým) po druhé (23); se znakem zem. jednostranné (6); Jindřicha IV. se znakem zem. po jedné a **h** po druhé (1); biskupů augšburských Petra z Schaumberku (19), Eberharda z Kirschberku (1), s rubem otřelým (3). Českých haléřů jest v nálezu počet skrovný: husitských s lvíčkem (14), s korunkou (3); zhořelecký (1); liší se od cizích aspoň pečlivým zaokrouhlením obvodu. - Nádobka, v níž haléřky byly uloženy, zachovala se celá a byla pouze nepatrně poškozena; zhotovena jest z hlíny světle šedé, dobře vypálené; jest 7 cm vysoká, v části baňaté 8,5 cm široká; hrdlo má průměr 4 cm, dno 5 cm. Tvar její jest úhledný (viz obr. 1), avšak kromě hlubší rýhy kolem krku není na ní žádné ozdoby, ani na dně žádné značky. Pod hrdlem po jedné straně vystupuje z nádobky trubička, jejíž část byla bohužel! uražena; tato výtoková trubička může býti podkladem pro různé domněnky o tom, jaký asi byl původní účel nádobky této. Záchrana nádobky jest významná, neboť stáří nádobky se nezvratně dosvědčuje mincemi v ní uchovanými; ovšem nutno vzíti v úvahu toliko mince nejmladší, jejichž vznik možno klásti do doby okolo r. 1460, v kteréžto době byl poklad tento asi zakopán. Velice pravděpodobnou zdá se nám býti domněnka, že majitel skrovného jmění tohoto ukryl je v zemi na začátku roku 1469, postrašen jsa vpádem vojsk uherských do Čech a hrozivým postupem jich do těsného sousedství s krajinou červenojanovicou.

JAN VIKTORIN GERONIS Z LIBUŠÍNA, úředník mince kutnohorské.

Památky archaeologické a místopisné, r. 24 (1911), str. 473-476.

Na některých mincích českých (tolarech a jich dílech), které byly raženy v době mezi 1637 a 1643, spatřujeme jakožto mincovní znaménko: paži v lokli ohnutou (obrněnou), jejíž ruka třímá svazek tří šípů, hrotem vzhůru čelících. Známy numismat Jindřich Rappe, který se zdarem se pokoušel o zjištění různých mincovních značek kutnohorských a tím vykonal práci velice záslužnou, pokud se týče řádného umístění mincí v Kutné Hoře vybitých, přisoudil (v pojednání svém »Die Münzstätte Kutteneberg«) značku svrchu dotčenou Danielovi Kavkovi z Tollnštejna. Rappe projevil náhled svůj ve formě pouhé domněnky; ale autorita osvědčeného badatele numismatického byla dosti vážnou pohnutkou k tomu, že domněnka tato, nijak neo-

důvodněná, byla přijata za pravdu a učiněna direktivou pro řadění mincí ve spisech i ve sbírkách numismatických. Zabývající se revisí zpráv o minci kutnohorské dosud uveřejněných pátrali jsme po dokladech listinných, jimiž by dotčená domněnka byla buď na jistý a pevný základ postavena anebo pro zamezení dalších omylů vyvrácena. V archívech kutnohorském uhodili jsme sice na listiny, které se dotýkají Daniele Kavky; ale žádná z nich neposkytuje ni nejmenší opory pro domněnku, že by Daniel Kavka byl býval úředníkem mince. Negativně tento argument nevážil by ovšem mnoho; avšak podařilo se nám objeviti listiny, jimiž do mezery časové svrchu vytčené se staví úředník mince nový, jehož jméno bylo dosud v historii mince kutnohorské naprosto neznámé.

Není nepovědomo, že mincovní úřad kutnohorský nikdy nevyhovoval rád platebním povinnostem svým; zejména platy z milosti (na př. plat roční děkanovi karlstějnskému) zadržoval se v minci do let (viz Pam. archeol. XXIII, 594.). Liknavost tato odryla nám jméno neznámého dosud úředníka mince kutnohorské. Kněz Lorenc Ratzinger, tehdejší děkan karlstějský, jemuž byl také plat roční dlouho v minci zadržován, roku 1637 dlouhým a důtklivým listem připomínal dluh ten tehdejšímu úředníku mince *Janovi Viktorinovi Geronovi z Libušína*, hovoře k němu důvěrně »příteli i pokladečku mého skrovného věrný chrániteli...« (býv. hor. archiv č. 6993). A opět v knize horních zápisů našli jsme na str. 405 zprávu ze dne 17. září 1638, dle níž »urozený pan Jan Viktorin Geronis z Libušína, JMCské úředník mince na Horách Kutnách, koupil jest od Matesa Paura, JMCské úředníka dolového couku Hloušeckého, Kuklického a Grejfského, kavnu Čapčoch řečenou i s zahradou při ní, za branou Kouřimskou ležící a knihami horními se řídící a to k ruce Magdaleně a Kateřině dcerám svým za summu 30 zl. rejn ... s tou však vejminkou, pokudžby kdy budoucně důl Čapčoch, ku kterémuž ta kavna náležela, buď od JMCské aneb od kverků ujat aneb obložen byl, aby proti složení a odvedení 8 kp 12 gr 6 den. českých, kteréž předešle Mates Paur za ni rozdílne dal, držitel této gruntu beze všech vejmluv a práva zanepřázdnění je postoupiti povinen byl...« Že J. V. Geronis ještě roku 1643 dlel v Hoře, vysvítá z listu, jím dne 7. března 1646 v Praze psaného, jímž obci kutnohorské připomíná, že 1639 jí zapůjčil 1000 zl., aby pomohl město uchrániti plenění a vypálení od Švédův, že pak 1643 byl nepřitelem o všecken majetek oloupen a s prázdnyma rukama že se uchýlil do Prahy, kde nyní žije v starostech a strádání, neboť manželka mu zemřela, zůstavivši čtyři nedospělé dítky; v témž listě prosí, aby mu zbývající ještě pretense jeho, totiž 500 zl. byla poslána (arch. měst. č. 9452/1. Na tuto listinu upozornil mne pan professor Ot. Hejnic, správce měst. archivu.). Dočkal se odpovědi zamítavé, neboť prý v letech minulých nepřispíval - jako jiní měšťané kutnohorští - ani na racion a výpalné, ani na kontribuci, a přece prý požíval on i jeho rodina ochrany vedle jiných měšťanův. Na odpor tomu odpovídá J. V. Geronis listem ze dne 21. března téhož roku, že on nebyl pod jurisdikci města K. H., nýbrž v témž městě že prodléval ve službách JMCské a proto že byl prost povinností takových, a opět žádá za zaslání zbývajícího dluhu i s úroky (arch. měst. č. 9452/2). Domníváme se, že J. V. Geronis dlel v Hoře ještě na začátku roku 1646, a podpíráme domněnku tuto následujícím dokladem. Když byli Švédové roku 1643 minci kutnohorskou vyplnili a s jinou kořistí i všechna pečetidla tam uschovaná odnesli, pořídila si obec pregéřův pečeť novou; na pečeti této spatřujeme vedle pregéře, ve stolici pregéřské pod ozdobným baldachynem sedícího a minci vybíjejícího, blánu, na níž jest vyryto: »I · W · G · Z · L · 1646« (viz vyobrazení pečeti v Ottově Slovníku naučném při článku Kutná Hora; pečetidlo toto se chová ve sfragistické sbírce Musea království Českého v Praze). Monogram tento, jehož význam byl dosud temnou záhadou, jsou po soudě našem začátečná písmena jména nově objeveného úředníka při minci kutnohorské Jana Wiktorina Geronis z Libušína; a připojeným letopočtem 1646 se dotvrzuje, že J. V. Geronis byl ještě dočteného roku v těsném spojení s minci kutnohorskou. Vynikajícím a nápadným umístěním monogramu na pečeti vzbuzuje se domněni, že J. V. Geronis tuto pečeť obci pregéřské snad věnoval; dále soudíme, že krásnou tuto pečeť ryl Šalamoun Skultét z Schultisheimu, který byl v Hoře usedlý a řezal tehdy kolky pro všechny mincovny v království Českém. Když bylo

mincování v Hoře přerušeno, odešel J. V. Geronis do Prahy a byl přidělen k české komoře. I z doby této zachovaly se v archivě kutnohorském některé listiny, k němu se táhnoucí: v měsíci květnu 1651 byl ustanoven dozorcím komisařem pro Horu, ale ochuravěv vážně nemohl úkolu tomu vyhověti (býv. archiv horní, kniha 17. fol 381, 385); záhy potom zemřel, bezpochyby v Praze, neboť jeho dne 27. listopadu 1651 sepsaná závět byla po smrti jeho prohlášena v Praze dne 1. února 1652. Šalomoun Skultět byl asi důvěrným přítelem jeho, neboť jemu v dotčené závěti odkázal J. V. Geronis všechny dolové své podíly v Kutné Hoře (archiv Wocela). Vznikla pře o dědictví; z listin (býv. archiv horní č. 7270) se dovídáme, že J. V. Geronis byl dvakrát ženat, druhá manželka jeho »měštka Starého města Pražského« jmenovala se Anna Marie.

Tím již se světle dokazuje, že od 1637 do přerušení díla mincovního v Hoře, totiž do začátku 1646 byl úředníkem mince kutnohorské Jan Viktorin Geronis z Libušína, nikoliv Daniel Kavka z Tollnštejna; avšak máme za lubem ještě doklad další pádný, naprosto přesvědčující. Byl-li úředník mince erbovníkem, volil sobě znaménko mincovní ze znaku svého. Na dotčených již listech, psaných roku 1646 Janem V. Geronis, zachovaly se pečeti jeho: na jednom porouchaná, na druhém krásně zachovalá celá a zřetelná. V malém ovalu (15 × 17 mm) uvnitř popisu spatřujeme znak velice jemně rytý: přes elliptický (téměř kruhový) štít jest šikmo položen pás s třemi hvězdami, nad pásem kráčí lev na pravo vzhůru, pod pásem jest vypodobněna paže v lokti ohnutá, která v ruce třímá svazek tří šípů; takováť ruka se třemi šípy jest vetknuta nahoře mezi dvěma rohy, které vyčnívají z korunované přilbice; vedle štítu vlají cípy příkrývadel způsobem obvyklým. Kolem znaku vine se opis »IOHAN · VICTOR · GERONIS · V · LIBVSCHYN · 1614«.

CHRAŇME KRÁSU SVÉHO DOMOVA ! *

*Krásna našeho domova, r. I. (1905), č. 9, str. 189-190.**)*

Dávno již minula pro Kutnou Horu doba slávy, která se prýštila z bohatosti a výnosnosti dolů stříbrných. Mnohohlavé davy lidu dělného opustily místo, které nebylo již s to, aby poskytovalo jim dostatečné výživy; nízké domky, které chaze hornické byly obydlím, osiřely a osiřevše byly namnoze znenáhla s povrchu zemského smeteny: takovým způsobem nejbližší okolí Hory, které jindy bývalo hustě obydleno (Hlouška, okolí Kuklíka, rozsáhlá pláň »na Rovinách« aj.), zpusťlo. Avšak v poslední době začíná se periferie města opět oživovati; zejména na předměstských pozemcích hloušeckých náhle vyrostl shluk obytných domků malých sice, většinou přízemních, ale úhledných a účelně zařízení: domky tyto velikou většinou vystavěli šetrní dělníci pro sebe a pro druhy své. Tak povstal na blízkou městského pivovaru loreckého komplex domů, jemuž lid přezdívá »Kreta«, tak vyrůstá také nová osada dělnická pod zahradou klášterskou na pozemcích, které obec kutnohorská před několika lety zakoupila, chtějíc tam vystavěti budovu pro školu reálnou anebo pro ústav učitelský. Obyvateli domů těch nejsou ovšem horníci, nýbrž dělníci zaměstnaní většinou v továrně na tabák v blízkém Sedlci a v jiných průmyslových závodech zdejších. Jestliže pro různé příčiny nebylo možno do těchto míst přeložiti některou z obou jmenovaných, četně navštěvovaných škol, nutno uznati, že tato místa obklopená vůkol zahradami s bujnou zelení se hlavně hodí na byty pro dělníky, jimž jest denně trávil mnoho hodin při práci v atmosféře dusné a vůbec za okolností zdraví podryvajících. Čilý ruch stavební, který v místech těchto zavládl, dodal nové svěžesti a síly starým tužbám, které mnohý obyvatel kutnohorský v nitru svém choval již ode dávna, aby totiž zakoupením dalších pozemků podle zahrady klášterské umožněno bylo otevřítí novou, pro komunikaci veli-

* Uveřejňujeme tyto řádky jako dobrý příklad, jak by podobné otázky, jaká nyní zajímá obyvatelstvo starobylé Kutné Hory, měly býti před svým konečným rozhodnutím veřejně projednávány, zvláště když běží o návrh obecněji zajímavý, i jinde a často šťastně již provedený, aby staré městské valy a příkopy byly zachovány jako sady a hřiště. Red.

**) Jako autor je uveden Václav Horník.

ce výhodnou cestu, sahající od brány klášterské až k fortně hloušecké. Kdo zná povahu starých příkopův městských v těchto místech anebo opět na straně západní za okresní nemocnicí, kdo pocítil oblažující účinek šťavnaté zeleni tam bující na oko znavené prací, kdo vyhledal tato místa dýšící k večeru milým chladem, anebo z rána je navštívil, když vřavící jásavým zpěvem ptáčím se rozechvívá, nemůže neuznat, že by se obyvatelstvu Kutné Hory dostalo nezměrného dobrodiní, kdyby tato místa zůstala na vždy veřejně přístupná. O momentu historickém, jehož hlas se tu také mocně ozývá, a který právě v Hoře jest eminentně významný, netřeba šířiti slov. Mnohá místa česká rozřešila podobnou otázku již dávno velice vhodně, vytvořivše z bývalých valů městských rozkošné sady (Tábor a j.) anebo aspoň stinné procházky podle starých hradeb městských (Písek a j.). Proto nelze uvěřiti zprávě po Hoře kolující, že by město naše se chtělo zříciti vzácné příležitosti, již má náhoda přímo na dlaň klade k tomu, aby mohl býti zřízen příjemný útokle v nejbližším sousedství města pro osoby, jimž nelze podnikati daleké výlety do přírody pro své zotavení. Proslyhá se totiž, že skvostná tišina zahradní na severovýchodní straně města podle starých valů, které jsou zároveň ohradou zahrady klášterní, má býti věnována k rozšíření této zahrady výměnou za kus klášterního pozemku vedle bývalé brány klášterské, a to jedině proto, aby nově vyrůstající osada hloušecká mohla býti budována podle linealu a zároveň, aby zřizování kanalisace se usnadnilo. Pověstný lineal, jehož nechvalná činnost zákonům esthetiky se přičící natropila již tolik zla především v osadách nově povstávajících, že jest svrchovaný již čas, aby vláda jeho byla odstavena. Do starobylé Hory se pak dlouhá přímá linie dokonce nehodí; všechna krása města tohoto spočívá právě na hrbolatosti terénu, jejímž nutným důsledkem jest opět nerovnost náměstí, křivolakost ulic, stupňovitě lomené kontury čerenu střechových: to oku lahodí, neboť tím se oko neunavuje. Takováto skupina budov (třeba nejsou všechny monumentální), je-li vroubena a prostoupena hojně stromovím, poskytuje pohled okouzlující, takové město činí i domácím obyvatelstvu pobyt v něm příjemný i vábí k sobě též cizince-turisty. Předslavíme-li si Horu rozloženou v rovině s ulicemi podle linealu srovnanými, pojme nás neodolatelná nuda, kterou ani krásy velechrámu sv.-Barborského, Kamenného domu a j. nedovedou zaplašiti. Proto jest rozhodně nutno, aby i fronta nové osady hloušecké proti městu obrácená se zlomila tak, jak protilehlé valy městské velí, třeba by pověstnému linealu bylo při tom do pláče; proti dlouhé a jednotvárné řadě nových budov necht' jest bezprostředně umírňujícím protějškem ladná linie omšných valů, břečťanem obrostlých, baštami hrdě na několika místech vystupujícími malebně rozčlankovanými! Veškeré obyvatelstvo nových domků proti valům položených bude vstávajíc lehajíc velebiti správu města, nebude-li mu osvěžující pohled do smaragdové zeleni zatarasen zdí, jíž by klášter nově získaný majetek svůj zajisté obehnal. Ve sboru těch, kteří se s veškerou vroucností přimlouvají za to, aby dotčené valy městské byly zachovány veřejnosti, slyšíme také jemné hlásky té naší drobotiny dětské, pro niž se tyto příkopy městské s mírnými, hustým kyprým trávníkem, měkce obrostlými svahy znamenitě hodí k hravému proskotačení, zvláště za dnů parných. Vždyť není v Hoře nadbytek míst, kde by potřebám nejtělejšího dorostu našeho zplna bylo vyhověno. Pokud se pak týče kanalisace v nové osadě hloušecké, nelze ovšem popříti, že je to věc velice závažná; avšak městský úřad stavební musí beztak míti pohotově rozřešení kanalisační této otázky také pro tu eventualitu, že by obmyšlené záměně pozemků se nedostalo schválení u instancí rozhodujících. - Obyvatelé Kutné Hory s důvěrou očekávají, že zástupcové města, dbalí jsouce i v případě tomta dobra veřejného, rozhodnou o záležitosti této ve smyslu, který z řádků předeslaných vysvítá a který jedině se jeví vyhovujícím obecnému prospěchu.

Z KUTNÉ HORY.

*Krása našeho domova, r. 2 (1906), str. 55-56.**

Nejkrásnější a proto také nejoblíbenější procházka obyvatelů Hory Kutné vine se údolím

*) Jako autor je uveden Václav Horník.

Vrchlice po pěšině podle vyvýšeného náhonu, jímž se žene voda na kola Nového mlýna. Člověk praktický, vypočítavý vyhledává procházku tuto hlavně pro příjemný chlad a čistý vzduch; ale kdo má mysl vnímavou, pozná tu též požitky rázu ušlechtilějšího: dosyta jej pobaví švitorná družina ptačí svým šveholením, k němuž mile se druží veselý zurkot vody a tajuplný šelest haluzí; a při každém téměř kroku jeví se průlinami mezi stromovím a hustými křovinami jiný a opět jiný skvostný průhled, z nichž ne jeden se malíři nebo fotografovi amatéru přímo vnucuje, aby jej zachytil. Nade všechny tyto pohledy však předčí jeden krásou jakoby nadpozemskou, která pozorovatele vábí a jímá silou neodolatelnou: pohled na velechrám sv. Barbory, jež všichni domácí - cizí, znalci - laikové svorně prohlašují za úchvatný. Jako zjev ze staré báje shlíží k nám s vysokého ostrohu nádherný chrám s bezpočetnými ozdobnými opěrnými oblouky a štíhlými fialami. Každý s úžasem a obdivem patří na luzný tento obraz a nadšeně sdílí dojmy, které tímto obrazem v nitru jeho byly vzníceny. Mnozí přirovnávají chrám sv. Barbory k obrovské monstranci ve slohu gotském uměle zhotovené. Avšak zdá se nám, že lépe se hodí přirovnání k drahocenné koruně na skvostném polštáři spočívající. Jako ve starém znaku města Kutné Hory z dob slavného krále Karla se vznáší koruna jako mocná záštita nad odznakem práce hornické, tak zaujímá chrám zasvěcený patronce horníků významné místo nad doly, které bývaly nejvýnosnější, nad »horami stříbrnými«, místo vynikající a krásami přírodními mile vroubené. Drahocenná to věru koruna ušlechtilostí a bohatostí tvarů spočívající na skvostném polštáři brokátovém! Avšak doba nová přilátala na skvostný tento polštář ohyzdnou záplatu: přímo pod velechrámem, jež Hora s ohromnými oběťmi hmotnými i morálními od jisté zkázy zachránila pro svou chloubu a pro potěšení cizinců sem dojíždějících, uprostřed rozkošného pozadí přírodního tří rozsáhlá obilná stěna nově vystavené budovy obrysů odporně hnusných. Poptáříme-li na obrázek připojený, jímá nás pocit, jakoby do líbezné harmonie se s protivnou vytrvalostí vtíral jakýsi cizí skřípavý a skřehotavý tón. Kde pak jest spolek okrašlovací, jemuž především přísluší aby chránil krásy svého domova? A což archeologický sbor Vocel, který po celou čtvrt století všemi silami pracoval k tomu, aby trvání velechrámu sv. Barbory bylo pro věky budoucí zabezpečeno, proč sbor tento klidně trpí, když se hyzdí pohled na skvost jím draho vykoupený? Stala-li se již nemilá a neodpustitelná chyba, že na tak významném místě bylo dopuštěno stavěti budovu, která se přičí základním zákonům estetiky, proč se nepřikáže, aby křovinami a rostlinami úponkovými byla pečlivě zakrývána?

Velechrám sv. Barbory v Kutné Hoře

Jest svrchovaně nutno, aby se v té věci stala důkladná náprava, aby dnes, kdy stavba chrámu byla dokončena, také nejbližší okolí chrámu svatobarborského bylo očištěno všeho, čím se pohled na památnou budovu tuto znešvařuje, - jinak bude cizinci Horu navštěvujícími po širém světě rozhlášeno, že nynější obyvatelé Kutné Hory se zpronevěřili tradicím svých předků, krásy svého domova svrchovaně milovných a dbalých.

Přítomný obrázek chceme doprovodit jen malou radou, aby si laskavý čtenář zakryl bílý štít domku pod velechrámem sv. Barbory palcem levé ruky a pozoroval chvíli rozdíl do-

jmů s bílou skvrnou zakrytou a nezakrytou.

STARÁ KUTNÁ HORA.

Podvysocké listy, č. 26 (1912).

Před čtyřiceti lety zavál mne osud do Kutné Hory, kteréžto město jsem tehdy znal sotva dle jména. Pověst o cenných stavitelských památkách a jiných uměleckých pokladech tam chovaných nedovedla proniknouti do širších kruhů, ačkoliv jednotlivci (Wocel, Beneš, Grueber) s horlivostí vši chvály hodnou o to usilovali, by lhostejnost a netečnost vůči kráse památek kutnohorských byla prolomena a aby i v širokých vrstvách byla rozněcena touha, pokochati se pohledem na krásy ty dosud málo známé a nedosti oceňované. Příchozího od nádraží Malínského jako tenkrát před čtyřiceti lety tak i dnes mile překvapuje nádherná silhueta města, která dlouhou, ladně rozčleněnou linií ostře se obráží na obloze, zapadajícím sluncem rozjasněné. První tento dojem lahodný nebyl tenkrát nijak rušen při vstupu do města: procházka úzkými, křivolakými ulicemi mezi domy většinou jednopatrovými, jichž průčelí byla na mnoze krásle na obrazy v úhledných kartuších malovanými anebo soškami na konsolách nebo ve výklenkách postavenými, uvedla mysl pozorovatelovu znenáhla do dob dávno minulých a byla vhodnou přípravou pro vnímání dojmů silnějších, které na další obchůzce městem byly uchystány. Ušlechtilé tvary kostelů na Náměti, ponuré nádvoří Vlašského Dvora s arkadovou pavlačí a arkýřovou kaplí, obrovská zasmušilá hmota chrámu sv. Jakuba s věží do závratné výše se vypínající, strmý štít Kamenného domu bohatou plastikou zpestřený, Kamenná kašna prací téměř filigranskou zdobená, Hrádek to tajuplné sídlo patricijské a konečně chrám sv. Barbory, stavba krásy pohádkové, již po zásluze dána poloha eminentní, dominující, - kdo to vše viděl, nemohl odolati mocnému vzrušení myslí. Pel starobylosti, který tehdy s památek těchto nebyl ještě setřen, obestíral Horu půvabem, jež nelze vyličiti, jež bylo nutno vycítiti. Podobalť se tehdy hora stařence miloučké: líce její byly sic rozbrázděny četnými vráskami, po skráních jejích splývaly šediny, - ale olebí její bylo schránkou jasných vzpomínek a zvěstí o dobách dávno zaniklých a přes rty její vadnoucí se řinul svěží proud líbezných zkazek a uváděl vděčného posluchače do říše bájí. Ale stařenka ta chřadla vůčihledně a sešlost všeobecná jevila se již nepokrytě: vlas v bělostné kšticí řídnul, vrásky zarývaly se hlouběji do čela i do tváří a celé mohutné tělo kleslo pod tíhou věku. Staré památky stavitelské, jsouce stále ohlodávány zlými živly, hynuly valem a byly by snad všechny znenáhla se shroutily v hromady ssutin, kdyby nebyla záhy přispěchala pomoc. Při restauraci starobylých budov kutnohorských bylo snad obnovováno více, než bylo třeba; jednotlivé objekty (Kamenná kašna, průčelí Kamenného domu) byly dokonce rekonstruovány; ale s vděkem nutno přijmouti fakt, že nádherné dílo našich předků bylo aspoň věrnými doplňky a kopiemi zachováno a na dlouhou opět dobu zabezpečeno. Ovšem nutno doznati, že kopie tyto souhlasí s vetšími originaly pouze tvarem svým, - půvab starobylosti a originality jim schází. Steží bychom již dovedli vpraviti se do poetické nálady těch, kteří v nadšených hymnech horovali pro krásy omšelých a rozrušených stavitelských památek kutnohorských. Na formách věrně a přesně obnovených a osvěžených lze však tím snáze se obdivovati duševní síle umělců gigantů, kteří díla tak dokonalého byli tvůrci. Snad bychom dokonce tu práci restaurační velebili, kdyby nebyly vedle ní vyrostly a z té míry vzbudily snahy k nezdravému zmodernisování města směřující, které nás vedly k demolování posledních ještě dvou bran městských, k budování nových vysokých domů s fasadami pochybné ceny, jimiž se ladnost uliční fronty ruší, k nešetření výškových poměrů při novostavbách, jimiž se panorama města může znešvariti (zadní strana domu u žlutého kola, rušivá fasada domu pod sv. Barborou), k poboření staré bašty u býv. Klášterské brány a k zasypání zachovalých ještě příkopů městských, která nám také vnukla přeměnu starých názvů ulic.

Komu by se v této „omlazené“ Hoře snad zastesklo po té miloučké staré Hoře, tomu doporučujeme vřele spis dra. Zdeňka Wirtha, vydaný právě pod titulem Kutná Hora, město a jeho umění. Řad 91 krásných vyobrazení, které velikou většinou byly pořízeny dle foto-

grafických reprodukcí, ještě z doby předrestaurační pocházejících, doprovází vydavatel textem, v němž k obdivuhodné znalosti historie umění v Kutné Hoře se druží vroucí láska k uměleckým památkám kutnohorským, láska hřející a oblažující každého, kdo Horu miluje. Poněvadž má kniha tato sloužiti též účelům turistickým (byla vydána v několika jazycích), jest k ní připojen též stručný průvodce s malým plánem města. Kéž by krásná kniha tato byla hojně čtena!

HUSŮV POMNÍK V KUTNÉ HOŘE.

Podvysoké listy, 1915.

Otázka, jakým to památníkem by měl býti v K. H. uctěn M. J. Hus, není již předmětem pouhých rozhovorů klubovních, nýbrž úvahy o vhodném rozřešení otázky této ocitly se již také v našem týdeníku, totiž před forem široké veřejnosti. Což nutno schvalovati, neboť k zdárnému konci lze tu dospěti jen všeobecnou horlivou účastí: totiž veřejným prozkoumáním a oceněním různých návrhů a všeobecnou obětavostí hmotnou. Výbor, jehož úkolem bude, myšlenku tu ve skutek uvéstí, zbaví se aspoň částečně těžkého břemene zodpovědnosti, a mezi obecnstvem roznítí se větší ochota k obětem hmotným, dopřeje-li se mu jakéhosi aspoň poradního vlivu na rozhodnutí otázky té. Majíce stále krásu našeho milého města na mysli a chtějíce při luštění nesnadné otázky poněkud pomáhati, přinášíme také svou trošku do mlýna.

Otázky, jaký má býti pomník a na kterém místě má býti postaven, jsou spolu úzce spiaty a musí býti řešeny též spojitě. Úprava pomníku řídí se z pravidla hodnotou peněžitého fondu, který jest k tomu účelu na snadě. Pomník jednoduchý může velice získati vhodným pozadím, jak zjevno na pomníku K. Havlíčka, jenž má krásnou stafáži přírodní; proti tomu dojem nádherného a nákladného památníku se přitlumuje a ruší nevhodným okolím. Není-li tu žádného stromoví, sluší pomníku dobře, stojí-li na širokém prostranství, tak aby se aspoň s hlavních hledisk promítal na oblohu. Má-li pak státi pomník na nějakém městišti, totiž na místě kolkolem anebo částečně budovami obklopeném, musí se postavit volně, pokud možno do prostřed, a nesmí se zastrčiti do některého kouta. Odstrašujícím příkladem jest umístění pomníku pol. maršálka Radeckého na Menším městě Pražském. Je-li městiště malé, tak že pomník se nevyhnutelně promítá pozorovateli na budovu, jest pro pomník velice výhodno, je-li pozadím jeho budova jediná, obrysů a tvarů ladných, ale pokud možno jednoduchých, s průčelím skrovně zdobeným a osami (okny) řídké rozčleněným. Ideálního umístění v tomto směru dostalo se pomníku krále Karla I. před residenci řádu křižovnického, který stojí na prostranství skrovném a přece působí dojmem neobyčejně líbezným. Vedle okolí nutno uvážití též terén, na kterém pomník má býti postaven. Pomník musí býti proti oku pozorovatelovu vyvýšený, a proto se staví na rovině vodorovné, anebo lépe na místě, které proti okolí jest mírně vyvýšeno, a sice po každé ovšem na piedestálu. Nucen-li jest pozorovatel hleděti vzhůru k postavě nebo jménu oslavencovu, budí se neodolatelně pocit úcty. Kam by se poděla velikolepost, imponantnost pomníku, na nějž by čelný pohled byl shůry.

Takováto hlediska jest zaujmouti tomu, kdo vyhledává místo pro pomník. Není to úkol snadný. Vždyť víme, jaké potíže měli v Praze, když šlo o pomník Husův; a Praha má přece hojnost volných prostorů, ale žádný z nich, ani ten posléze definitivně vyhlédnutý, nevyhovuje požadavkům estetickým dokonale. Dle projevů dosud uveřejněných možno souditi, že se pomyslí u nás na pomník volně stojící, totiž sochu M. J. Husa na vhodném podstavci. Doznáváme upřímně, že pro návrh ten se přimlouvati nebudeme, neboť proti takovému upravení otázky pomníkové jsou námitky velice vážné. Pro takový pomník nemáme v K. Hoře místa vhodného, místa, které by vyhovovalo podmínkám zpředu vytčeným. Dále soudíme, že již navrhovatelé tohoto způsobu sami zavrhuji jakési zevšednělé, tuctové rozřešení zuboženou postavou M. J. Husa, v plamenech úpícího, a víme, že by umělec, jemuž upravení pomníku bude svěřeno, takového úkolu ani na sebe nepřijal. Avšak význam M. J. Husa jakožto hlasatele pravdy a svobody, jakožto buditele Čechův z pokleslosti národního citění, z temnot chabého

myšlení, z nevolnosti snažení a jednání, jest tak obsažný a mohutný, že nelze ho vložit do jediné postavy a nelze ho vystihnouti dokonale pouze výrazem v tváři a posou hlavy, ruky a p. Pomník takový musí byt nutně sousoším a vyžadoval by ohromného nákladu, jakého by nemohlo město naše docílit nikdy, ani za poměrů normalních. Nad to není třeba, ani by se neslušelo, aby K. Hora budovala Husovi pomník takovýto, rázu povšechného. Vždyť Hora se může honositi vysoce cenným lokálním aktem historickým, který byl přičiněním M. J. Husa dekretován na VI. Dvoře. A proto se Kutné Hoře přímo vncucuje ráz pomníku Husova, totiž plastické zvětšení scény, která štětcem jest znázorněna na stěně v zasedací síni na VI. Dvoře. A tím se již naprosto vylučuje tvar pomníku volně stojícího. To vše uváživše dospěli jsme k následujícímu závěru. Každý, komu umění není věcí lhostejnou, patří se zalíbením na plastické příkrasy ve štítě Kamenného domu, a mnohý asi lituje, že se velice účinná výzdoba takováto nezachovala také na budovách jiných. Naproti tomu pohled na jednotvárné stěny nově zbudovaných částí VI. Dvora budí hroznou nudu. Nebude asi nesnadno, vyhledati na průčelí VI. Dvora plochu prázdnou, do které by mohl býti vsazen relief bronzový, na němž by rukou dovednou byl zobrazen historický moment dekrétu kutnohorského. Nemusila by to býti kopie nástěnné malby uvnitř v zasedací síni, vždyť umělec dovede motiv jeden pojmuti a znázorniti způsobem různým. A kdyby ve znázornění tom tam plošném, tady reliefním bylo podstatného rozdílu, nebylo by to chyba: obraz časem vylebdne, kdežto deska bronzová překoná věky. Takto by se prostranství před VI. Dvorem nepřeplnilo pomníky a přece by to, čím chceme činnost Husovu oslaviti, bylo na svém místě. Ostatně soudíme, že pomník dra Pacáka bude jaksi intimního rázu a bude státi v sadech (snad tam, kde stojí nyní terakotová vása) a proto nebude viditelný s náměstí Havlíčkova. Kámen Palackého pak, který není vůbec vhodně umístěn, mohl by býti přenesen do sadu na Smiškově náměstí.

Citováno dle rukopisu uloženého v SOA Kutná Hora - Emanuel Leminger, osobní fond, inv. č. 116. Na konci rukopisu je poznámka: „Podvysockým listům odevzdáno 28. července 1915.“. Není známo, jestli byl text publikován. Rukopis je bez názvu, uvedený název je převzat ze soupisu prací E. Lemingera, uveřejněných v příloze sborníku Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI. (1932); v soupisu je ale uvedeno, že článek měl vyjít v Podvysockých listech roku 1914 - jenže žádný článek E. Lemingera se v tomto ročníku Podvysockých listů nepodařilo nalézt.

KRÁSA NAŠICH ULIC.

Hlas demokracie, 1921.

Z malých příčin rodí se mnohdy veliké následky. Věci na pohled malichernou docílí se často úspěchu netušeného, překvapujícího. Nikdo neumí zkušenosti té využití tak rafinovaně a efektně, jako žena. Prostou rúží, koketně do účesu vetknutou, dovede hlavě své, třeba by tvář byla méně hezká, i celé bytosti své dodati půvabu jímavého, vítězího. Také malíři a fotografové užívají podobných pomůcek, aby obrazům svým získali větší libivosti. Zejména fotografové, chystajíce pohled do krajiny anebo na jakousi architekturu, rádi volí stanovisko tak, aby obrázek byl aspoň s jedné strany vrouben v popředí stromem nebo křovinou. Při průhledech znenáhla do dálky ubíhajících, na př. při prospektech ulic, jsou předměty, jimiž prospekt po obou stranách se ohraničuje, činitelem pro půvab celku velice důležitým. Naše Česká ulice na několika místech hlásá velmi přesvědčivě, že zelená větev, přes ohradu do ulice přečnávající, může úmornou fadusu dlouhé řady domů a nekonečné dlažby kamenné zmírniti a přitlumiti. Těžce by se provinil, kdo by chtěl větvě, všetečně do ulice se vtírající, ořezati. A nelze se ubrániti litostnému stezku, že pro malichernou příčinu jakousi zústanou letos kandelábrů plynové prosty květinové výzdoby, která v jiných létech tak mile zlahodňovala chodcům domácím i cizím pobyt na suchoparu ulic, sluncem vypráhlých!

Esthetická hodnota prospektů uličních ve starých městech zvyšuje se tím, že v nich není nic strojeného, uměle vytvořeného, plánovitého; vše tu povstalo jaksi nahodile. Také v Hoře možno naléztí několik malebných prospektů takových. Zvláště zajímavé jsou průhledy úzkými

uličkami čili soutkami, kde v pozadí se jeví věž některého kostela. Jeden z nich (uličkou od sv. Anny k Náměti) vzal sic za své; ale bude výstavbou obchodní školy snad zase obnoven. Chodce, kráčejícího od Kolínské brány Českou ulicí očekává při vyústění ulice do Hrnčířského trhu pěkný průhled po pravé ruce zelení vroubený, v dále zakončený věží sv. Jakuba. I ta nepatrná ulička od evang. kostela k náměstí Palackého (Sionská) má své půvabné pozadí, totiž věž domu Sankturinovského (čp. 377) a po straně domek, ověšený révou. Povšimnutí zasluhuje též ulička, jdouc od sv. Anny ke klášteřu voršulinskému (Andělská). Průhled nedlouhou ulicí se uzavírá budovou dotčeného klášteřa, krásného to díla Dinzenhoferova, obě strany ulice skýtají oku milý odpočinek na svěží zeleni a nad to nachází zraky šinoucí se po pravém úbočí ulice, předmět nanejvýš pozoruhodný, totiž starobylý domek s vysedlým, na krákorcích spočívajícím vyšším patrem (v Kolíně mají takové domy dva, ale v poloze méně příznivé). Je to pohled v Hore ojedinelý; ten se zvláště doporučuje ochraně činitelů, kterým záleží na kráse Staré Kutné Hory.

Předmětem ochranného jednání stal se v době nejnovější též dům čp. 85, ležící naproti kapli Vlaského Dvora. Dům ten, sic malý a bohužel! velice schátralý, ale nemálo významný již výzdobou průčelí svého, jest důležitým článkem prospektu, který se prostírá před pozorovatelem, od nároží Vlas. Dvora ke kostelu sv. Jakuba hledícím. Bez něho byla by fronta po pravé ruce nicotnou a prospekt stal by se méně cenným. Přátelé Staré Hory přejí si ovšem, aby dům ten byl zachován, totiž aby byl opraven s úzkostlivým zřením k jeho vzhledu původnímu, s přesným zachováním všech forem až do nejmenších podrobností. Avšak nemožno neuznati, že naléhavost opravy nastala v době vysoce kritické a podniku takovému naprosto nepříznivé. Poněvadž není nížádné naděje, že by mecenáš kterýsi chtěl kryti náklad na řádnou opravu, nutno již uvykati myšlence, že inventář kutnohorských pohledů uměleckých bude opět ochuzen o jeden cenný kus. Kdyby snad na místě tohoto domku měla býti vyzdvižena stavba nová, bude veřejnost žádati rozhodně, aby na tuto novou budovu přeneseny byly věrně kopie plastických ozdob, které dodávaly staré budově cenu tak zvláštní. Dříve než se krumpáč dotkne své oběti, bude třeba, aby budova památná byla ofotografována a plastická výzdoba její aby byla přesně okreslena v měřítku dosti velikém. Obzvláštní zřetel pak nutno věnovati rámcové obrubě kolem sochy sv. Jana, která byla zvláště k soše přikomponována, zajisté samotným umělcem, řezbářem. Původcem té krásné řezby a navrhovatelem zajímavé obruby plastické byl bez vsí pochyby řezbář Bernard Katterbauer, jemuž dům ten v letech 1740-1749 náležel. Přátelé Staré Hory projevují naději, že majitel dotčeného domu, jsa upřímným a uvědomělým vyznávačem snah osvětových, zanechá vše, čím by dobrá věc mohla býti poškozena, a že v rámci možnosti učiní vše, čím by dobré věci mohlo se prospěti.

Citováno dle rukopisu uloženého v SOA Kutná Hora - Emanuel Leminger, osobní fond, inv. č. 112. Na konci rukopisu je poznámka: července 1921 odevzdáno redakci „Hlasu demokracie“. Není známo, jestli byl text publikován.

KAPITOLA HŘBITOVNÍ.

Posázavský kraj, č. 40 (1921).)*

Také hřbitovy mají svoji esthetiku, a sice nejen po stránce umělecké, nýbrž i ve smyslu ethickém. Výtvarníkům, zvláště sochařům a architektům se tu skýtá hojná příležitost, aby uplatnili své schopnosti. Návštěvník města mrtvých v Janově na italské Riviéře, zvláště přichází-li z chladného, střízlivého severu, žasne obdivem nad bohatostí motivů a forem, kterými umění, hýřic v úběli kararského mramoru, se tu zastkává. Zajímavým protějškem jest starý hřbitov sv. Jana v Norimberce; ten jest dokladem, že také umění kovolijecké může patrně přispěti k výzdobě rovů. Všecky téměř náhrobní kameny jsou tu přizdobeny litými deskami bronzovými s plastickými nápisy, znaky a příkrasami. Pod jednou takovou deskou odpočívá též

*) Podepsáno značkou: *mlm.*

proslulý zlatník Václav Jamnický, který roku 1585 v Norimberce zemřel. Desky ty jsou nannoze slity bez pochyby z mědi kutnohorské, které se za starodávna vyváželo odtud veliké množství. Bronzová epitafia připomíná Mik. Dačický také v Hoře, v chrámě sv. Barbory; žádné z nich však neušlo protireformační vyhlazovací činnosti řádu jezuitského.

Dumná nálada, která jemnocitného návštěvníka hřbitova neodolatelně podmaňuje, bývá oblíbeným pramenem námětů pro tvorbu básnickou. Hřbitov osamělý, nijak nepěstovaný, rov opuštěný, zapomenutý, pouze divokou porostlinou břečťanu krytý, smuteční vrbou nebo planou růží zastíňovaný, bývá poetovi nejmilejším. Nebývá to pokaždé struna melancholická, které se básník v ovzduší hřbitovním dotýká. Není nijak nutno, abychom se na hřbitově oddávali myšlenkám tesklivým nebo dokonce smutným. Avšak vážným myšlenkám se neubrání, kdo vstupuje s myslí vnímavou do takového sadu mrtvých; a prodlévá-li na místě tom posvátném déle, ozve se v něm filosof. Nálada hřbitovní působí mocným vlivem ethickým: připomíná pomíjivost života, marnost všeho co slove světským, a povzbuzuje každého, aby vyplnil život svůj skutky záslužnými. Pohled na starý hroující se náhrobek s nápisem vyprchalý hlásá každému srozumitelně, že jen ten, kdo zapsal jméno své do srdcí věčného potomstva, bude žít na věky.

V kompetentních kruzích kutnohorských dějí se právě úřady o nové úpravě starého, opuštěného hřbitova na Náměti. Hřbitov ten nemá ani tak vynikajícího významu historického, ani tak cenného inventáře uměleckého, aby měla jakousi oprávněnost snaha proměnití jej aspoň v takovou atrakci, jakou jest židovský hřbitov v Praze. Snaha naše jest velice prostá, upraviti z něho sad stinný, k milému pobytu zvoucí. Avšak úpravou toho sadu nesmí býti ani dosti málo zakryt původní význam toho místa; návštěvník sadu musí stále jasně si býti vědom toho, že dlí na místě, kde tlí pozůstatky jeho předků. Úprava hřbitova musí býti vykonána dle této vůdčí myšlenky. Provedení nesmí býti šablonovité, snad povrchní, jen tak, aby nepohodlná starost o tu věc byla rychle odklizená z denního pořádku. Úcta k předkům musí se sloučiti se slušným zřetelem k dobru pokolení nynějšího. Z toho stanoviska představujeme si úpravu hřbitova takto: Nový sad, totiž prostranství kolem kostela na Náměti, musí podržeti ráz hřbitova bývalého. To jest možno jen tehdy, zachovají-li se všechny náhrobky, které do dneška přečkaly zlobu ničivých živlů. Jsou mezi nimi některé kusy pěkné, některé aspoň památné. Nebudeme přece snad v osvěceném XX. století pokračovati ve svévolném hubení náhrobků, jakého se dopouštěli fanaticové při chrámě sv. Barbory. Také některé z rovů prostých, břečťanem obrostlých, musí se zachovati v původní poloze i úpravě. Hlavní rysy úpravy zahrady, jak se jeví dosud, musí se podržeti a jako základ a vodítko položití plánu nového sadu; totiž alej vyspělých kaštanů podle periferie hřbitovní musí zůstati netknutá, ani se nesmí vykáceti staré lípy a akáty, stojící o sobě nebo ve skupinách.

Ethická působivost vyžaduje toho, aby takový sad mrtvých byl jakýmsi zatiším, aby byl odloučen úplně od rušného života. Ohraničení starého hřbitova náměstského vyhovuje tomu dosud dobře na straně východní, jižní a západní. Ale lomozná silnice na straně severní jest zlým kazitelem nálady intimní. Nepříznivý tento vliv lze přitlumiti hustými a vysokými křovínamí podél zdi severní. Zeď ta budiž snížena asi do pouhé výše 1 m, aby zeleň živého plotu mohla míti osvěžující vliv na chodce, po chodníku podle hřbitova kráčející.

Snížení zdi a vysazení živého plotu bude vyžadovati toho, aby náhrobky, které stojí dosud podle zdi dotčené, byly přeneseny ke zdi východní; do té zdi buďtež zapuštěny také desky náhrobní a kamenné kříže dosud zazděné na straně severní. Náhrobky, které dle tvaru svého mohou státi volně, buďtež postaveny do záhonů blíže ke kostelu a opatřeny vhodnou stafází rostlinnou; to platí ovšem také pro náhrobní desky, vodorovně položené.

Rozsah hřbitova budiž přesně zachován, ani jediná píď nesmí býti zcizena. Není třeba tu hleděti ani tak na právo majetkové, jako spíše k tomu, že Hora má plochy vydlážděné dosti, ale pozemku sadového poměrně málo. Vchod do nového zatiší hřbitovního budiž ponechán pouze jediný, a ten budiž po západu slunce pravidelně uzavírán; důvodů není snad třeba podávati.

Podnikající úkol tak vážný, nezapomínejme ani na chvíli, že na nás nehledí jen občanstvo kutnohorské s důvěrou, nýbrž že počínání naše sledováno jest i kritickými zraky těch, jejichž povinností jest, chrániti krásu našeho domova po celé republice Československé. Národ český, který nyní sám jest rozhodčím o svých věcech, dokázal již, že dovede památnosti své ochraňovati i bez bývalého centralismu vídeňského. Nechť ukáže Kutná Hora v tomto případě, že nečeká na pokyny odjinud, nýbrž že má dostatek správného pochopení pro krásy své a že je dovede zachovati neporušenými!

STANOVISKO SBORU „VOCEL“ K REGULAČNÍMU PLÁNU KUTNÉ HORY.

Slavná rado města Kutné Hory!

Archaeologický sbor „Wocel“ na výzvu, aby projevil přání svá ve příčině chystaného regulačního a zastavovacího plánu města Kutné Hory, podává odpověď, v níž stanovisko své v té věci objasňuje a odůvodňuje.

Každým podnikem regulačním nastoluje se vláda lineálu a nástrojů bouracích, a proto každá regulace budí postrach tam, kde běží o ochranu historického a estetického významu památek stavitelských, jakož i o zachování krás přírodních. Archaeologický sbor „Wocel“, znaje uvědomělý patriotismus nynějších kruhů rozhodujících, nemá sic vážných obav pro tuto chvíli; ale rád chce spolupůsobiti k tomu, aby i pro dobu příští bylo od města našeho odvráceno nebezpečí, z podniků regulačních mu hrozící; a proto se chápe nabízené mu příležitosti, aby projevil svůj náhled, do které míry by v městě našem se mohlo povolití snahám regulačním, aniž by tím poškozen byl starobylý ráz města.

Účel regulačního plánu pro naše město může býti dvojitý: dáti Hoře vzhled města moderního vzpřímením a srovnáním ulic, - a vhodným jich rozšířením získati více volnosti pro provoz městem. Že ani jedno ani druhé by nebylo na prospěch Kutné Hory, se které nebyl dosud setřen všemčen pel půvabné starobylosti, o tom se každý může přesvědčiti zpytavým pohledem na plán města. Dosavadní půdorys našeho města jest vysoce zajímavý právě pro tu klikatinu ulic, pro nepravidelnost náměstí a pro okázale nedbanlivé rozhození budov, ležících mimo pořadí hlavních ulic. Všude jest patrna snaha, uvarovati se jednotvárnosti, všude jest zjevno, jak veliké volnosti požíval stavebník, který nebyl nucen, prospěch svůj podřizovati otrocky zájmům veřejným, tak že individualita jeho se tu zračí téměř neomezeně. Semknutí domů v řady přímé jest v Kutné Hoře úkazem dosti vzácným. Vnitřní hořejší město má přímočaré ulice jen asi čtyři, vesměs krátké. Ulice Kollárova a ulice podle okres. hejtmanství jsou nesporně nudné. V ulici Šultysově odčítuje se fadisa sloupem Mariánským, a v ulici Anělské mírní se jednotvárnost stromovím, které přes ohrady zahradní do ulice hledí. Vzezření Václavského náměstí zpestřuje se poněkud zelení a Kamenným domem, vše převyšujícím; jindy bývalo lépe opatřeno, dokud bylo zakončeno zahradou s úhlednou barokní zdí a altánem. Ulice ohraničená přímými rovnoběžnými řadami domů může býti sic imposantní (bulvardy v Paříži a jinde), ale krásy může jim dodatí pouze zakončení jejich buď monumentální jakousi stavbou (Václavské náměstí v Praze uzavřené budovou Národního musea) anebo velikolepým jakýmsi zjevem přírodním (v Praze třída býv. Ferdinandova s úchvatným pohledem na zelenou stráň Petřina, v In-spruku třída s prospektem k nebetýčnému ledovci). Poněvadž nelze v Kutné Hoře podobného efektu docíliti, byl by každý pokus o vzpřímení křivolakých ulic činem nejapným.

Ulice a náměstí v Kutné Hoře většinou nemají pravidelného ohraničení. Obzvláště zajímavá odchylka od rovné linie jeví se téměř ve všech ulicích, které běží s kopce; bývá tu náhlý přelom úbočí uličního, tak že dům některý nápadně vystupuje do ulice anebo z řady ustupuje a s ním i další domy, řídící se směrem jeho průčelí (v Tylově třídě čp 390, naproti níže čp 504, též čp. 426; v Husově třídě pod branou čp 123, níže naproti čp 138 a 141, a ještě čp. 104; v České ulici čp 195 a 186; v Vladislavově ul. čp 330, 336 a 338.), tak že ve frontách uličních povstávají kouty, které za starodávna nebyly asi bez významu praktického (pro usnadnění frakvence v úzkých ulicích, pro účely tržní, pro vjezdy do domů a pod.).

Velice pozoruhodným zjevem jsou též ulice, na způsob vidlic se rozštěpující. Na náměstí svAnenském a v nejbližším sousedství jest jich několik. Zvláště nápadnou jest však ulička nad hostincem „u anděla“, kterou se vchází do ulic za „černým orlem“; do té uličky jest vklíněn památný dům čp 272, kterýž tu sám o sobě „v srdci vůkolních ulic“ leží (v něm žil věhlasný ryjec kolků mincovních, pečeti a medailí Jiřík z Řásné, zlatník).

Úsilí regulačního plánu o rozšíření ulic, aby docíleno bylo snazší komunikace ve městě, živena bývá asi domněnkou, že za starodávna byl provoz městem nepatrným, a proto že ty úzké a krivolaké ulice stačily. Avšak domněnka ta jest venkoncem klamná. Jindy, dokud se v Hoře ještě s úspěchem dolovalo, právě projíždělo městem značné množství povozů, hlavně nákladních, tudíž těžkopádných a nemotorných. Na trh dovážely se do města, až do středu jeho, všemi branami rozmanité potraviny a jiné životní potřeby pro obyvatelstvo, které bylo tehdy velmi četné. Uhlíři, kteří přiváželi uhlí z lesů malešovských a posázavských na Vlašský Dvůr, povozy horácké s dřívím šejtovým pro pivovar v Lorci (v zimní době až 500 fůr za měsíc), formané s olovem polským a jiným pro hutě na Páchu a na Bilance, vozy s rudami a kyzy pro tytéž hutě, formané s mědí, která se z VI. Dvora vyvážela do Prahy, do Norimberka a jinam, - to vše projíždělo městem bez ustání. K tomu se přidružil častěji též některý vůz „kotčí“ (kočár) z rathouzu anebo z mince. Domnělé zvýšení provozu městem v době novější bylo by chabým důvodem pro porušení starého půdorysu města. Týž důvod způsobil před čtyřiceti lety zkázu brány Kolínské a Klášterské; sbor náš, tehdy ještě mladý, nedovedl toho zabrániti; avšak doufá, že tentokrát hlas jeho varovný nebude oslyšen.

Jakékoli vážné porušení starého půdorysu Kutné Hory bylo by chybou nenapravitelnou a nepromíjitelnou, neboť tento půdorys jest jediným, a proto vysoce důležitým a cenným dokumentem pro poznání, kterak město naše postupně se tvořilo a znenáhla se vyvíjelo v době prvopočáteční, ze které žádný doklad písemný o tom se nezachoval.

Hledíce k chystanému plánu zastavovacímu projevujeme též přání, aby šetřeno bylo zahrad uvnitř města, které tou trochou kyslíku svého přispívají k osvěžení ovzduší městského; zvláště pak doporučujeme laskavě ochráně zahrady, jichž stromoví do suchopáru ulic kyne libou zelení svých haluzí.

Pěči ochránářské přísluší též dbáti toho, aby se při novostavbách nehřešilo proti výškovým poměrům. V Kutné Hoře nesmí se již opakovati tak nehorázné stavby, jakými jsou městský dům činžovní v třídě Kollárově a dům, nově vybudovaný, na místě starobylého domu „u žlutého kola“, jimiž soulad s domy sousedními křiklavě byl porušen.

Na předměstích, která mají spíše ráz vesnický s budovami, porůznu mezi zahradami vtroušenými, poskytuje se ruchu stavebnímu více volnosti. Ale nesmí se přece dopustiti, aby předměstí celkovým vzhledem svým příliš se nelišilo od města vnitřního. Hlavně by tu mělo býti hleděno k malebnější úpravě střech.

Domy ve vnitřním městě a na předměstích, které jsou vyznačeny v připojeném seznamu, doporučujeme naléhavě ochráně obzvláště pečlivě.

Z výboru archaeologického sboru „Wocela“ v Kutné Hoře dne 25. března 1923.

Jednatel:

Jan Fiala

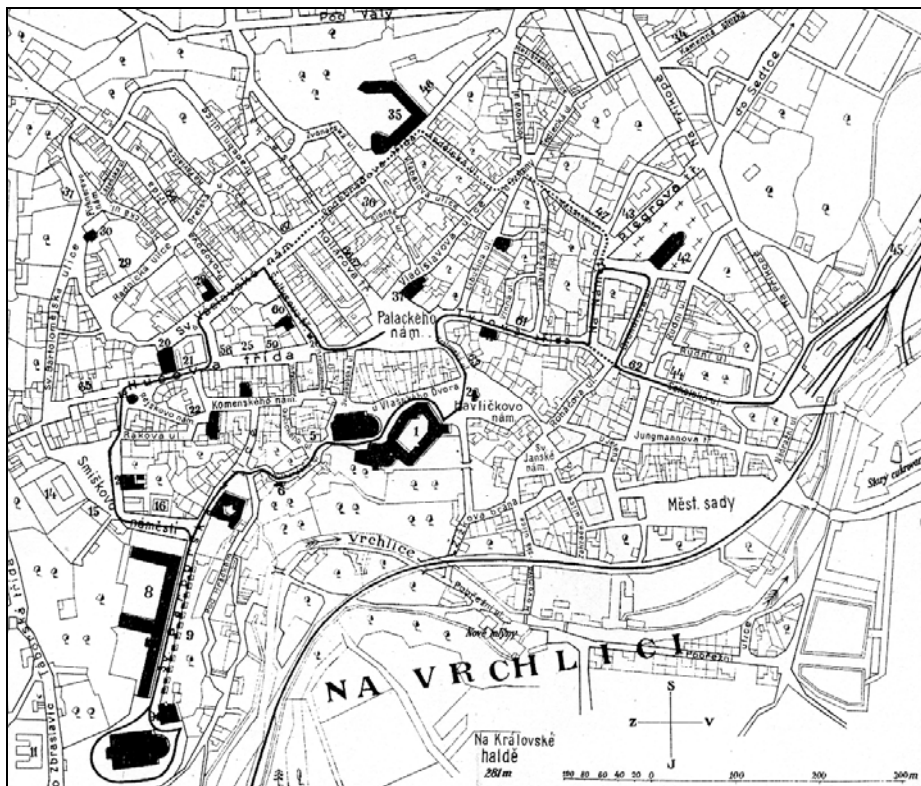
Člen výboru:

Em. Leminger

Předseda:

MUDr. Emanue Jäger

Dopis je dnes uložen ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře ve fondu Městský úřad Kutná Hora, X., Regulační plán města 1922-1939, karton 378a. Text je psán ručně E. Lemingerem. Dochoval se i koncept, datovaný 24. března 1923, který je dnes uložen ve sbírce Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, archivní fond - Archeologický sbor Vocel - písemné pozůstalosti, karton 3, složka „Ochranářské snahy 1889-1923“, položka č. 23. Seznam domů doporučených k ochraně byl oddělen a stal se součástí soutěžních podmínek soutěže na zastavovací a regulační plán města. Dopusud se jej nepodařilo nalézt.

Orientační plán města Kutné Hory.

Památčné budovy.

1. Vlašský dvůr	23. Rodný dům Mikuláše Dačického z Heslova
2. Pomník Havlíčkův	24. Rodný dům spisovatele Brauna
3. Chrám sv. Jakuba	26. Boží muka
4. Arciděkanství	27. Stejskýv dům
6. Rothardka	28. Kamenný dům (museum)
7. Hrádek	30. Kostel sv. Bartoloměje
8. Bývalá kolej jesuitská (kasárna)	35. Klášter Voršilek
9. Bývalá kosnice a pořadí soch	37. Dům Sankturinový
10. Velechrám sv. Barbory	39. Bývalá kaple sv. Trojice
12. Štětův dům	41. Rodný dům Jos. Kaj. Týla
18. Kamenná kašna	42. Chrám Matky Boží na Náměti
20. Chrám sv. Jana Nepomuckého	

Veřejné budovy.

1. Divčí občanská a obecná škola ve Vlašském dvoře	5. Horní revírní úřad
	11. Vyšší reálka

14. Krajský soud
15. Hlavní berní úřad
16. Synagoga
21. Okresní správa politická a okresní soud
22. Obecná škola chlapecká
25. Poštovní, telegrafní a telefonní úřad
29. Škola řemeslnická
31. Okresní nemocnice

34. Učitelství ústav
35. Soukromý ústav učitelů a škola občanská divčív v klášteře
36. Evangelický chrám
43. Škola chlapecká občanská a obecná na Náměti
44. Sokolovna
45. Místní nádraží
46. Obecná divčí škola klášterní
47. Obchodní škola

Hotely a restaurace.

23. Restaurace »U Šašků«	62. Hotel »U zlaté stoupy«
57. Hotel »U černého koně«	63. Hotel »U žlutého kola«
58. Hotel »Pošta«	64. Restaurace »V Kotoru«
59. Hotel »U zlaté husy«	65. Restaurace »U Černíků«
60. Restaurace »Na Cardě«	66. Restaurace »U Kuberů«
61. Hotel »U modrého kříže a biografu«	67. Restaurace »U andělů«

STRUČNÝ PRŮVODCE A POKYNY PRO NÁVŠTĚVNÍKY MĚSTA KUTNÉ HORY.

Nákladem města Kutné Hory, Kutná Hora 1923 (třetí vydání 1931).

Kutná Hora může plnou měrou uspokojit turistu, který necestuje pouze pro zábavu, nýbrž který obrací zrak svůj též po starobylých památkách uměleckých. Vzácných staveb a jiných památných, po stránce umělecké i historické cenných předmětů jest v Kutné Hoře tolik, že sotva stačí den na prohlídku jich, jen poněkud podrobnější. Proto jest nutno, rozdělit si přesně čas, k pochůzce po městě určený, při čemž vhodným podkladem může býti plán města.

Doporučuje se pořad prohlídky tento: Na cestě od nádraží zastávka v kostele M. boží na

Náměti (42).

Tylovou ulicí vzhůru (po levé straně rodný dům Jos. Kaj. Tyla č. 507) na Palackého náměstí a odtud uličkou po levé ruce podle pomníku Karla Havlíčka (2, dílo Strachovského) k Vlašskému Dvoru (1, na policejní strážnici v průjezdu na levo, průvodčí). Dále k arciděkanství (4), kdež se připojí průvodce po kostele sv. Jakuba (3). Uličkou Ruthardskou (6) k Hrádku (7, jsou pouze některé místnosti přístupny), a odtud podle bývalé koleje jezuitské, nyní v kárárně proměněné (8), k chrámu sv. Barbory (10, kostelník bydlí pod věží). Zpět touž cestou (po pravé ruce býv. kostnice (9), a sochy na kamen. zábradlí), a na konci koleje odbočí se na levo stromořadím vzhůru na Smíškovo náměstí (12), a odtud v pravo ke Kamenné kašně (18). Potom možno navštívit blízký kostel sv. Jana Nep. (20). Dále nejbližší ulicí na levo ke Kamennému domu (28, muzejní průvodčí v průjezdu po levé straně). Dolů do ulice Šultysovy k domu Stejškovu (27) a k Mariánskému sloupu (26). Tím se pochůzka po městě ukončuje.

1. Vlašský Dvůr. Král Václav II., chystaje pronikavou opravu českého mincovnictví, dal před r. 1300 vystavět budovu tuto s četnými dílnami minciřskými (šmitnami), aby tu soustředil všechny mincovny, porůznu po celém českém státě roztroušené. V nádvoří lze dosud vidět gotické ostění bývalých vchodů do těch šmiten a kamenné obruby jich oken se znaky dřívějších míst mincovních. Král Václav IV., oblíben sobě Horníky pro osvědčenou jich věrnost, dal sobě podle staré věže zříditi palác (Vysoký dům) s kaplí arkýřovou. Při rozsáhlé přestavbě na sklonku 19. století zůstalo nedotčeno toliko zdivo věže, paláce a kaple; ostatek byl zřízen nově od základů a upraven pro úřady obecní a pro školu dívčí.

Z průjezdu vchodem na levo vstupuje se do rozsáhlé sklenuté místnosti, kde za starodávna (až do r. 1726) pregéři vybíjeli ráz na stříbrných kotoučcích, které se ve šmitnách minciřských připravovaly. Dále se přijde ke schodišti (pod okny visí starý, ve dřevě řezaný znak městský), po němž lze vystoupiti do I. patra k zasedací síni obecních starších, která bývala jindy královským pokojem (starý táflováný strop). V oknech zasazeny jsou nově na skle malované znaky mincmistrů; stěny jsou pokryty novými malbami (volba krále Vladislava II. a vydání kutnohorského dekretu králem Václavem IV. - obě se událo na Vlašském Dvoře). Mezi okny stojí socha Krista Vykupitele, velice pozoruhodné to dílo řezbářské z r. 1511; povšimnutí zasluhuje též stará lavice s ploskou řezbou, postavená v pozadí síně.

Kaple královská jest stavbou dvojlovní. Oltář v arkýři jest vyzdoben na křídlech starými reliefy, velice cennými (sv. Vojtěch a sv. Ludmila); sošky sv. Václava a sv. Ladislava jsou nové. Oba oltáře boční jsou vzácným dílem řezbářským a malířským z konce 15. stol., na starých mensách kamenných. Malby na stěnách a v oknech jsou nové (František Urban).

Ve sklepení pod kaplí a v místnostech s ním sousedících, jest uložen bohatý archiv městský.

3. Arciděkanství kostel sv. Jakuba, jinak též Vysokým zvaný (jindy býval krytý střechou velice strmou). Zbudován byl již za Karla IV. Věž blíže svalu k údolí potoka zůstala nedostavenou z příčin statických; věž druhá jest od směru svislého patrně odchýlená. Jiná nepravidelnost jeví se v tom, že hlavní portál (na straně západní) stojí mimo osu kostela. Klenba tří lodí opírá se o osm štíhlých sloupů, z nichž některé jsou dosud zdobeny sličnými baldachýny a konsolami, z kamene tesanými; dřevěné sochy na konsolách postavené jsou novější. Kněžiště jeví se jaksi prodlouženým o dvě oratoria po stranách triumfálního oblouku; jimi jsou kryty dvě kaple: na levo Salazarovská (na novém oltáři starobylá, krásná socha Rodičky boží), na pravo Ruthardovská.

V kněžišti poutají pozornost dvě řady gotických lavic s bohatou řezbou ornamentální z konce 15. století; sošky pod baldachýny na přepážkách postavené jsou novější. Hlavní oltář s velkým obrazem Fr. X. Palka (mučednická smrt sv. Jakuba) a na vrchu s oválním obrazem Petra Brandla (sv. Trojice), jest dílem kutnohorského řezbáře Kašpara Aykla z r. 1678. Pro tento oltář byl původně dělán veliký relief ve dřevě řezaný, který nyní visí v kapli pod věží; na něm jest zobrazen Kristus, přijímající Jakuba a Jana mezi učedníky své, v pozadí se jeví pohled na Kutnou Horu okolo r. 1678. Velmi cenný obraz Večeře Páně z r. 1515, který visí nad kaplí Ru-

thardovskou, jest zbytkem malované archy, která stávala na hlavním oltáři. Zpovědnice v bočních lodích, uměle vykládané a sochami přizdobené, pocházejí z klášterního kostela v blízkém Sedlci. Povšimnutí hodna jest cínová křtitelnice, kterou slil kutnohorský zvonář Ondřej Ptáček r. 1505. V sákrístii ukazují Piétu, malovanou na plátně Karlem Škrétou r. 1673.

4. Arciděkanství (níže pod kostelem sv. Jakuba) bývalo jindy (až do r. 1668) školou. Budova ta byla zřízena 1594-96 na místě dřívější školy dřevěné. Značnou cenu uměleckou má portál, tesaný z červeného mramoru. Z bočních pilastrů, pokrytých nízkými reliefy (symboly školství), vystupuje nadpraží segmentové, na němž poutají pozornost dva okrouhlé, jemně modelované medailonky se znaky dvou mincovních úředníků. Výše v úhledných dvou kartuších jest vytesán latinský citát ze spisů Ciceronových (o významu studia). Nejvýše jest nastaven znak města Kutné Hory a podle něho dva geniové, kteří přidržují štíty se znaky tehdejšího primátora (Zikm. Kozla z Rejzntalu) a královského rychtáře (Mik. Vodňanského z Čazarova). V klenáku pod lví hlavou jest vyznačen monogram mistra Pavla, pražského kameníka, z jehož rukou dílo to vyšlo.

7. **Hrádek.** Na obvodě města, téměř u samotných hradeb, vznikla budova, které pro vyvýšenou polohu i pro rozsáhlost a způsob stavby mohl býti právem dán název malého hradu. Je tu nádvoří, kolem uzavřené, v jihozáp. rohu stojící věž nevysoká, ale rozložitá s krásným rytířským sálem v I. patře, z obou front uličních vyčnívají ozdobné arkýře, z nichž jeden býval za starodávna kněžištěm hradní kaple, je tu v přízemí i v patře řada obytných místností, jichž spojitost není nijak přerušena, než toliko průjezdem a chodbou. Veškeré místnosti přízemní, jakož i některé v patře, mají klenbu gotickou s profilovaným žebrovím, namnoze i s figurálním dekorem svorníků a nosičů. Kamenné ostění ve dveřích jest žlábkované nebo prutované a nadpraží místy bohatě skulpturou zdobené. V hradní kapli byly objeveny stopy starých maleb na stěnách. Nehledí-li se k některým adaptacím novějším (pro školské potřeby), lze celkový stav Hrádku považovati za takový, jaký mu dal zámožný Horník Jan Smíšek z Vrchovišť, týž, který nákladem svým vybudoval též kostel sv. Trojice (asi 1 km odtud vzdálený).

8. **Bývalá kolej jesuitská,** obšírná budova dvoupatrová, na vynikajícím místě mezi chrámem sv. Barbory a Hrádkem, byla dostavena r. 1667. Dlouhé její průčelí zakončuje se po každém boku věží. Věž třetí, která se jindy vypínala uprostřed dlouhého průčelí nad hlavním vchodem, byla zbourána na začátku 19. století. Do věže blíže kostela byly z bývalé zvonice dřevěné přeneseny památné zvony sv. barborské: zvon „Ludvík“, slitý Ondřejem Ptáčkem r. 1510, zvon „Michal“ od téhož mistra r. 1493 a zvon „Barbora“, dílo Jiříka Klábala r. 1536. Přístup k zvonům těm jest velice pohodlný. Vnitřek budovy klášterní ukazuje, že jesuité stavěli velmi důkladně, do jisté míry i honosně; klenby některých větších místností (refektáře, lékárny), jsou vyzdobeny uměleckým dílem štukovým a malbami. Cesta podle budovy dlouhé jest po druhé straně ohraničena nízkou zdí z pískovcových kvádrů, na níž jest vhodně rozestaveno třináct kamenných soch a sousosí českých patronů a jiných světců, jakož i několik vás, vkusně modelovaných.

10. **Chrám sv. Barbory** řadí se mezi nejcennějšími stavebními památkami v Čechách ihned za chrám sv. Víta na hradě Pražském. Stavba začala okolo r. 1380 (ochoz s věncem osmi kaplí okolo staré kaple Těla božího), záhy však byla zastavena; teprve okolo r. 1480 zahájena další stavba, a vedena Matějem Rejskem (do r. 1506) a mistrem Benediktem (do r. 1523). Chrám byl vybudován ve slohu kathedrálním, totiž o pěti lodích s rozsáhlými emporami; vysoký kůr zabezpečen řadou mohutných pilířů a obloukových vřpěr s bohatou přizdobou fiál, krabů a lilií. Opěrný pilíř v ose kostela na východní straně vyniká nad ostatní nejen výškou, nýbrž i ozdobným dílem kamenickým (velký znak městský, socha Kristova s evangelisty, andělé s blanami). Při restauraci poslední byl chrám (r. 1897) opatřen krovem stanovým trojdílným, jako býval za starodávna. Chrám jest sice bez věže a není vůbec dokončený; ale ve vyvýšené poloze působí architektonickými krásami svými úchvatně na pozorovatele, zvláště toho, kdož zaujal stanovisko v údolí pod strání protější.

Uvnitř chrámu imponuje smělé sklenutí vysokého kůru a vnitřních lodí, jakož i podivuhodná rozmanitost tvarů na kružbách v oknech. Svorníky vysokého kůru přizdobeny jsou soškami (poprsí Spasitelovo, symboly čtyř evangelistů); na plochách mezi klenbovými žebry jsou vymalovány četné znaky (zemí, které bývaly sloučeny s královstvím Českým, kutnohorských pořádků, též některých jednotlivců). Povšimnutí zasluhuje neobyčejné umístění sanktuaria na epištolní straně hlavního oltáře. Stěny v kaplích i klenby ochozu jsou pokryty freskami; mnohé asi dosud se skrývají pod nátěrem vápenným. Náměty maleb těch jsou hlavně biblické (umývání nohou při večeři Páně, ukřižování Krista, král Šalamoun s královnou Sábou, proroci, evangelisté a j.), též legendární (vidění císaře Augusta, rozsudek císaře Trajána); avšak spatřují se zde též výjevy ze života havířů a minciřů a j.

Malby v oknech jsou vesměs dílem novým (mistra Fr. Urbana). Také hlavní oltář se složitou figurální řezbou večeře Páně a se soškami na křídlech pochází z doby novější (Jan Kastner). Z původní archy zachovala se pouze část jednoho křídla s postavou sv. Barbory (visí na stěně u jižního východu). V kapli Smiškovské v ochozu (druhé po pravé ruce) jest na nové mense kamenné nastavena stará archa malovaná (okolo r. 1480), na jejíž prostřední tabuli jest vyobrazena Rodička boží mezi šesti světlicemi. Ve vnitřní boční lodi podle vchodu do sakristie stojí řada gotických lavic, které jsou bezpochyby dílem mistra Jakuba, řezbáře (okolo r. 1500). Pulpitové poprsnice, přepážky sedadel, štíty nad nimi, jakož i baldachýny jsou příkrášleny kružbami, důmyslně komponovanými; konsoly vynikají rozmanitostí motivů základních. Lavice ty stávaly původně v lodi na straně jižní a byly určeny pro konšely minciřů a přegěřů. Dřevěná socha klečícího havíře, upevněná na jednom pilíři v lodi naproti kazatelně, pochází z konce 17. století. V sakristii přechovávají se mešní roucha a jiné paramenty, nádherně vyšíváné, ze 17. a 18. století.

Doporučuje se, vystoupiti na emporu a odtud na dolejší galerii, zvenčí kolem kněžiště (přístupno pouze jednotlivcům). Námaha ta odměňuje se úchvatným pohledem do hustých řad opěracích pilířů, jakož i rozkošným rozhledem po nejbližší části města i po okolní krajině až k Železným horám.

18. Kamenná kašna jest jedním uzlem v síti městského toku vody, který má zdroj v studánkách u Bylan (asi 2 km od obvodu města). Kdežto všecky ostatní kašny byly až do 18. stol. prosté dřevěné, byla tato jediná vyzdobena dílem kamenickým, a to dílem nádherným. Kamenná obruba kašny, na níž na dvou místech jest vysekán letopočet 1495, má tvar hranolu dvanáctibokého, nad jehož hořejší okraj přečnávají křížové kytice uprostřed stěn a štíhlé fiály v hranách, tak že celek se podobá obrovské koruně. Hrany jsou kryty polosloupky s konsolami a baldachýny, které i bez sošek oku lahodí. Zajímavými jsou také zborcené plochy, jimiž stavba na vrchu jest zakončena.

20. Kostel sv. Jana Nep. vystavěn (s přerušením za války pruské) v letech 1734 až 1753. Klenba jednolodního chrámu, rozdělená na tři kopule, zdobená jest freskovými malbami Frant. X. Palka. Obraz od téhož umělce, který jindy visel na hlavním oltáři, byl v novější době zaměněn podobným obrazem (Jan Nep. almužníkem) od mistra E. Dítěte. Olejové malby na oltářích bočních způsobeny byly Petrem (?) Molitorem. Ve výklencích na pilířích postaveny jsou dřevěné sochy sv. patronů českých. Vnitřní úprava jest veskrze ladná. Na průčelí jsou pozoruhodné sochy sv. Vojtěcha a sv. Rokopa, velikostí nadživotní.

28. Kamenný dům (název z doby novější) jest typem honosného domu měšťanského. Průčelí jeho zastkává se neobvykle bohatým dekorem plastickým. Ze středního pilíře přízemního loubí vystupuje dřík jednoduchý, na němž spočívá čtyřboký arkýř se soškami; vedle něho na konsolách stojí sochy větší (sv. Václava a sv. Ladislava). Velice zajímavý plastický vlys (rozmanité postavy zvířecí, realisticky pojaté mezi rozvílnami rostlinnými) jest rozhraním mezi spodní částí fasády a trojhranným štítem, který jest hustě pokryt soškami, podle zvětřených zbytků nově zhotovenými (v dolejších koutech dva rytíři, proti sobě harčující, nad středním oknem Rodička boží korunovaná dvěma anděly, po stranách Adam a Eva, nejvýše

pak strom s hadem).

Nápadné jest vysoké sklenutí v podloubí (dva ozdobné svorníky) i ve vnitřní síni přízemní (klenba bez svorníků na dvou pilířích štíhlých). Zajímavě umístěné schodiště vede dveřmi s profilovaným ostěním do I. patra; v přelomu schodů jest východ do zadní sklenuté komory. V I. patře vstupuje se dveřmi se žlábkovanou obrubou kamennou do místnosti s arkýřem, jehož klenba se uzavírá dvěma svorníky (na jednom beránek boží s kalichem, na druhém hlava sv. Jana Křtitele na míse).

28. Musejní sbírky archaeolog. sboru „Wocela“ (v Kamenném domě).

V přízemí. Kamenné náhrobky, modely památných budov kutnohorských, sádrové vzory pro rekonstrukci sochařské výzdoby na chrámě sv. Barbory a na Kamenném domě, románská hlavičce z býv. kostela sv. Václava, mezník se znaky ze 14. stol., kamna barokní a rokoková, sbírka kachlů a dlažic, části táflovanych stropů. V komoře na zad. Nálezy předhistorické z hradíště Cimburku, ze žárového pohřebiště, (lužic. typu) u Poličan, z hrobů skrčenců u Sedlce a z řím. pohřbu v novém cukrovaru.

V mezipatří. Na schodišti. Památky hornické: starý hašpl (z hloubky 280 m), žebřík dolový, mapa kutnohor. revíru horního, podobizny horn. hofmistrů a proběřů a j. V komoře na zad. Dílo zámečnické (železná pokladna okolo r. 1610, železné kříže náhrobní, zámky, míře, klepadla, formy oplatkové), dílo konvářské a zvonářské (rýsované talíře a konvice cínové, zvon Tomáše Klábala r. 1598, zvonec školní 1594, zvonky stolní, bronzová deska z radní světnice 1595, bronzové závaží centnýřové 1528), zbraně a prapory, výrobky zlatnické a pašířské (obrázek ve stříbře tepaný z konce 17. věku, rámec v měď. plechu tepaný a zlacený, knižní desky s tepaným kováním, násadce na prapory cechovní), rozm. hodiny sluneční, staré kapesní hodinky, stojací hodiny aj.

V prvním patře. V přední síni. Drobné památky hornické (socha klečícího havíře z konce 17. stol., kahany, kompas, mísky probířské), obrazy znázorňující život Horníků (ze starých kancionálů), tavicí tygle z mincovny na Vlašském Dvoře. Malované truhly, kolovrátky a j. Interiér Jana Er. Wocela (psací stůl, úmrtní lože jeho a j.). V sále s arkýřem. Výšivky kostelní (kasule z kaple VI. Dvora 1497, kasule kožené, pokrývky na kalich a j.), výšivky lidové (z Podvysocka), sbírka krajek, vějířů. Pečetidla (cechů kutnohorských a jiná), ukázky mincí, ražených v Kutné Hoře a v jiných českých mincovnách, sbírka medailí. Fotografické snímky miniatur z kutnohor. kancionálů. Bible kutnohorská 1489. Obrazy, po stěnách rozvěšené, oltářní (sv. Jan Nep. almužník od Fr. X. Palka 1754, sv. František B. od J. Heinsche 1695), portrétní (kněz Adam farář kaňkovský 1590, jesuita Frant. Retz od Petra Molitora 1731 aj.), krajinářské (chrám sv. Barbory, pohled z údolí od Karla Liebschera a j.). Památky po Janu Er. Wocelovi (rukopisy, akvarelní malby), po Jos. K. Tylovi a po K. Havlíčkovi (dopisy, podobizny).

Ve druhém patře. V přední místnosti. Veliký obraz „Žižka před Kutnou Horou“ od Adolfa Liebschera; mapa Čech od J. Müllera 1720. Rukopisné hudebniny a hudební nástroje. Sklo broušené, ryté a malované (rytý pohár sedleckého opata). Staré výrobky hliněné (vykopávky kutnohorské): majolika, porculán a kamenina domácí i cizí. Řezby ve dřevě: sedadlo pontifikální, části oltářů. V druhé místnosti. Dílo řezbářské: barokní stolice z kostela Sedleckého, geniové a vásy z kláštera Sedleckého, gotický relief Tří králů a jiné. Drobné řezby (ve skříní): Piéta, krucifixy a j. Nábytek vykládaný. Památky cechovní: pokladnice, štíty, pochodně, ozdobně psaná pravidla cechovní. Vazby knižní (misálu basiliejského 1485) a jiné práce knihařské. Psané knihy zpěvné a modlitební, malbou zdobené. Staré lékárnické náčiní a spisy lékařské (rukopis „Jádro lékařské“ okolo 1500).

27. Dům Stejškovský (čp. 173 v Šultysově třídě) vznikl okolo roku 1600. Pozoruhodný jest jeho portál, z pískovce tesaný. Polokruhové nadpraží jeho, zdobené úhledným ornamentem pásovým, spočívá na dvou kariatydách; z klenáku vyniká polychromovaný znak ošlechtěného rodu Stejškova (s predikátem Freisichselbsta z Freidnpachu). Z koutů nadpraží vystupují značně dvě mužské hlavy s přílbami. Po každé straně portálu stojí dvojice sloupů s korintšskými

hlavicemi, kupředu pošinutá, takže za ní mohla býti postavena socha. Na vrchu nad římsou, značně vyloženou, stojí deska s nápisem zajímavým. Povšimnutí zasluhují lunety pod okapem, jakož i schodiště uvnitř. Malby na fasádě jsou nové a nemají žádného vztahu k tomu domu.

35. Klášter uršulinský byl stavěn roku 1733-43 podle návrhů Kil. Dinzenhofra; ale zůstal nehotovým. I jako torso, jest dílem obdivuhodným pro neobyčejnou rozsáhlou budovu, pro ušlechtilý vzhled celkový, i pro četné zajímavé detaily, vně i uvnitř (hlavní portál s balkonem, schodiště aj.). Konvent přechovává některé cenné památky: malby, nábytek, nádobí atd. Kostel byl přistavěn nově.

37. Dům Sankturinovský (čp. 377 na nynějším Palackého náměstí) byl takto pojmenován podle býv. majitele svého Sankturina z Nedvojovic, který byl úředníkem kutnohorské mince r. 1499-1520. Při přestavbě v 18. stol. zůstala z budovy původní netknutou snad jediné třípatrová věž, přiléhající k zadní straně domu. V jejím druhém patře, do kterého se vstupuje vchodem s kamennou profilovanou obrubou, zachovala se klenba tvarů obdivuhodných. Celá její plocha jest hustě pokryta plastickými ornamenty, které souměrně jsou rozloženy kolem svorníku. Jednotlivé části klenby jsou pozlaceny, jiné polychromovány (červeně, modře, zeleně). Nad vchodem zachovaly se zbytky nástěnných maleb. (Není každému přístupno.)

42. Kostel Matky boží na Náměti (na Dolejším městě). Po veliké pohromě, kterou kostel r. 1470 ohněm utrpěl, dokončena opravná stavba jeho na začátku 16. stol., kdežto věž dovršena byla již r. 1490 (nápis na římsě vytesaný). Ve všem jeví se tu stavitelův smysl pro půvabnou jednoduchost; vše tu splývá v celek harmonický. Štíhlým tvarem sloupů, nesoucích klenbu se zajímavým žebrovím, slušným poměrem kněžiště k prostoru trojlodí, ladnou formou otvorů okenních, vhodnými rozměry věže, rozestírá se po vnitřku i vnějšku kostela půvab, mile jímající. Jednoduchost forem není unavující, neboť se s dostatek zpestřuje na klenbě v presbytérii skulpturami ve svornících a žebrech (madonna, obklopená anděly), jakož i v hlavní lodi kazatelnou, skvostným to dílem z opuky vytvořeným (reliefy čtyř církevních otců dělal mistr Augustin r. 1520). Původní ráz hlavního portálu (ve věži) byl v novější době porušen tím, že zbytky kamenných baldachýnů a fiál nad portálem byly osekány, a že do portálu bylo přikomponováno tympanon.

Inventář kostela jest v plném souladu s jednoduchou elegancí stránky architektonické. Jsou tu jen tři oltáře, tři malované archy s křídly; ale každý jest cennou památkou uměleckou. Archa na hlavním oltáři (korunování P. Marie) a oltář v jižní boční lodi (Rod. boží se sv. Annou a rojem andělíčků) přisuzují se kutnohorskému malíři Michalovi r. 1520; druhý oltář poboční (navštívení P. Marie) jest snad poněkud starší. Povšimnutí zasluhuje též socha Rodičky boží, řezaná ve dřevě (postavená v sanktuáriu podle hlavního oltáře), jakož i lavice sladovníků s uměleckým dílem vykládaným. Před stupněm pod obloukem triumfálním, jest pochován malíř Petr Brandl (1735).

MUSEUM ARCHAEOLOG. SBORU „VOCELA“

bude opět po celé léto ode dne 5. června začínaje každou neděli od 10-12 hod. bezplatně přístupno. Sbírký musejní se vůči hledě vzímá hájí a nabývají čím dále tím význačněji rázu specifický kutnohorského, tak že ve skvostném architektonickém rámci imponantní budovy Kamenného domu poskytují velice zajímavý a poučný obraz minulosti Hory Kutné, života našich předků, jich činnosti praktické i jejich snah uměleckých. - Správa musea chovajíc upřímné přání, aby starým památkám uměleckým, které zlobou času, nepřízní nebo netečností lidskou byly zneřaveny, se dostalo opět vzhledu původního, dovoluje si upozorniti na oltářní obraz sv. Jana Nepom., jež roku 1754 proslulý malíř Fr. X. Palko pro zdejší chrám téhož světce maloval. Cenný obraz tento nabyl následkem nerozumných „oprav“ tak zbědovaného vzhledu, že musil býti z kostela odstraněn. Dovednou rukou restaurátorskou může býti obraz tento ještě zachráněn, avšak jest k tomu zapotřebí většího jakéhosi nákladu. S potěšením zaznamenáváme první značnější příspěvek na uhrazení útrat za obnovení obrazu, totiž od paní Marie Ježkové

šlechtičny z Pravo míru, choti c. k. dvorského rady a presidenta krajského soudu, která účelu tomuto blahovlně věnovala 60 K. Dále vděčně připomínáme, že též paní Josefina Marková, majitelka velkostatku, větší jakýsi příspěvek přislíbila. Správa musea nechce nikoho obtěžovati ani na nikoho nižádného nátlaku činiti, avšak projevuje nezvratnou naději, že tyto případy skvěle osvědčeného patriotismu kutnohorského nezůstanou ojedinělými. Dobrotivé příspěvky přijímá správce musea, školní rada pan Em. Leminger. I dárky drobné jsou vítány; takové lze klásti do pokladničky v museu vedle dotčeného obrazu umístěné. Doufejme, že spojeným úsilím bude dílo záslužně zdárně dokonáno!

Podvysocké listy, roč. XV., č. 23., 3. června 1904, str. 4. Autor neuveden. Rukopis psaný rukou E. Lemingera je uložen ve sbírce Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, archivní fond - Archeologický sbor Vocel - písemné pozůstalosti, 1. karton, složka „Korespondence vyšlá“, položka č. 121; datováno 31.5.1904.

STARÁ KUTNÁ HORA.

Lidová tribuna, č. 16 (1924), str. 3-4.

Mezi pozoruhodnými sídly české vzdělanosti jedním z předních bývala Kutná Hora. Dosud nevyhynuly patrné stopy středověké kultury, která se zde v době nejvyššího rozkvětu hor stříbrných vyvinula a ve zjevy velikolepé vypsěla. Ani zloba mohutných rozvratů politických (válka husitská, válka třicetiletá) nedovedla zničiti utěšené plody starší kultury. Přirozeným vývojem navázal duch lidský, stále tvořivý, pokaždé na to, co tu ze staršího uměleckého inventáře a ze starých osvědčených tradic kulturních bylo zachráněno, a na tom základě pokračoval ve velkém díle vzdělanosti. A tak si zachovala Kutná Hora věhlas města, které bylo a jest v historii českého umění článkem nad jiné významnějším, takže čestně snese srovnání s jinými, i většími městy podobného druhu.

Hlavními představiteli umělecké hodnoty a vypslosti v Kutné Hoře jsou její památky stavitelské. Stkvělé tyto pomníky kulturní mluví dojmavě a přesvědčivě; a proto nelze pochopiti, že mohly po celé 18. století a více býti nevšimavostí zatlačovány do zapomenutí. Když pak v 19. století byly znova »objeveny«, když byly Janem Er. Wocalem, Frant. Benešem a jinými znalci českého umění krásy jejich slovem i obrazem vyličeny, poznáno s úžasem, že Kutná Hora, to v ústraní zapadlé, prostorně malé a hospodářsky chudé město české zasluhuje, aby bylo známo celému vzdělanému světu, že je to město kulturně větší a bohatší, než leckteré jiné. Jindy mívala Hora cenných památek stavitelských ještě více. - Když nadešla doba josefínská, bylo tu ve městě a na předměstích dvanácte kostelů a několik větších kaplí, nečítajíc v to blízkého městečka Kaňku, které za starodávna se považovalo též za předměstí Kutné Hory. Avšak bohatý umělecký tento odkaz našich předkův nedochoval se do naší doby celý. Po roce 1780 bylo šest kostelů zrušeno a rozbouráno, umělecký jich inventář byl rozebrán a rozprodán, a kaple skoro všechny pozbyly významu svého. Velice těžkou ztrátou jest zmar dvou kostelů na Rovni, totiž kostela sv. Petra a Pavla, který drželi havíři, a kostela sv. Václava, kterého užívali minciři a pregéři; tyto kostely hlásily se bezpochyby oba ke slohu románskému. K církevním stavbám, které byly ničivým vlivům vyrvány a do dnešní doby zachovány, druží se několik budov světských starého původu s rozmanitým pozoruhodným dílem kamenickým. I v tomto zbytku přehojných jindy v Kutné Hoře památek stavitelských jasně se zračí osvícenské cítění a snažení širokých vrstev v dávné minulosti. Kulturní historikové, zvláště pak pěstitelé dějin umění nacházejí zde dosud rozsáhlé pole pro činnost svou; také umělci výtvarní, mistři i učňové, hojně sem putují, aby se pokochali v uměleckých formách krásy nikdy nezmírající, aby z nich čerpali nové podněty pro tvorbu svou. Ten kámen němý hovoří ku vnímavému pozorovateli, jako otevřená kniha; ten kámen chladný dovede tak jako hřejivé povzbuzující slovo rozohniti mysl čínorodou.

Imposantní rozměry svatyn a jiných stavitelských památek kutnohorských, jakož i umělec-ky vysoce cenná jich výzdoba, jsou ovšem důkazem, že tu byl také nutný předpoklad takového podnikání, pro jehož zdar nebylo dostatečným pouhé nadšení, pouhá láska k umění. Vzestup

ruchu uměleckého i jeho pokles byl pokaždé v souhlasu s výtěžkem stříbrných hor. Farní kostel sv. Jakuba, který se za starodávna hrdě nazýval »Vysokým«, byl zajisté již při vzniku svém v prvních letech doby karolínského svědkem úspěšného dolování. Do téhož šťastného období bohatých výtěžků z hor, avšak asi o tři desetiletí později, klade se též založení chrámu sv. Barbory. Pohnutkou pro vybudování díla tak okázalého a nákladného nebyla asi jediné zbožnost. Horníci, kteří přiknuto jim hodnost »prvního města po Praze« sobě velice oblibovali a žárlivě ji střežili, nechtěli dopustiti, aby Hora byla v něčem Prahou zastíněna, ba chtěli se Praze dokonce vyrovnat. Proto ihned se jali proti novému chrámu sv. Víta na hradě Pražském stavěti chrám sv. Barbory stejných as rozměrů, stejné asi hodnoty umělecké, - tak jako proti bibli pražské sobě roku 1489 pořídili svou bibli, v Kutné Hoře vytištěnou.

Neklidná doba války husitské zadržela stavbu sotva začatou; pokračovati se mohlo teprve, když moudrou vládou krále Jiříka Poděbradského byly poměry při dolech kutnohorských opět urovnány. Nastávající pak doba Vladislavská, kutnohorským dolům velice příznivá, měla též blahodárný vliv na rozvoj umění v Kutné Hoře. Další stavba chrámu sv. Barbory pokračovala rázně; v několika letech vybuďoval Matěj Rejsek nádherný kůr nad stojícím již ochozem kaplí kolem kněžiště a mistr Benedikt připojil k němu pět lodí chrámových s emporami a obdivuhodnými klenbami. - Úpadkem hor za Ferdinanda I. stala se další stavba již nemožnou. Ale i jako torso, bez uspokojivého, organicky ospravedlněného zakončení a bez věží, jest chrám sv. Barbory krásným. Vysoký jeho kůr skýtá pohled nevšední krásy se strany východní z protější strany, odkud se obrysy jeho ostře promítají na jasnou oblohu: ty četné opěrné oblouky a pilíře s fiálami dávají chrámu vzhled obrovské koruny, na níž se gotická okna třeptý, jako veliké drahokamy.

Chrám Matky boží jest stavbou štíhlých forem a ladných linií. V nitru jeho skrývá se nedjedno dílo vysoké ceny umělecké: gotická kazatelna z opuky tesaná, staré tabulové obrazy na třech oltářích atd. - Rod Smišků z Vrchovišť zapsal jméno své záslužně do dějin Kutné Hory tím, že nákladem svým dal dostavěti blízko u Hory kostel sv. Trojice, který se honosí krásným gotickým sanktuariem z kamene tesaným, téměř až ke klenbě kněžiště dosahujícím. - Týž bohatý rod Smišků dal sobě zříditi nádherné sídlo rytířské »Hrádek« uvnitř města na vyvýšeném místě, s něhož jest volný rozhled do širého kraje čáslavského, nedaleko chrámu sv. Barbory, kde jmenovaný rod měl v ochozu svou kapli, drahocennými freskami vyzdobenou. - Staří Horníci nedovedli vůbec se ubrániti sklonu k přepychu, ku kterému je bohatství svádělo; a stavěli sobě domy přibytčné nad potřebu rozsáhlé a úpravné. Takovými jsou mimo Hrádek zachovalé dosud domy Kroupovský (Kamenný), Sankturinovský (s věží), Knejslíkovský (Knížecí), Stejškovský (s pěkným portálem renesančním) a j. Avšak staří Horníci neskrblili také, běželo-li o dobro obecné. Kamennou kašnu s bohatou výzdobou gotickou zbuďovali jako pomník vděčnosti, že lidnaté město jejich mohlo za podmínek neobyčejně příznivých užívati přítoku dobré vody od Bilan. Renesanční budova s krásným mramorovým portálem, která nyní jest sídlem duchovní správy při arciděkanském kostele sv. Jakuba, ale původně (1595) byla zřízena pro gymnasium, jest patrným důkazem obětavé péče, kterou Horníci věnovali výchově své mládeže. - Mezi starobylými domy jest pozoruhodným též Vlašský Dvůr; původní jeho vzhled byl však rozsáhlou přestavbou valně porušen. - Rozsáhlé jeho nádvoří, nyní tak zamklé, bývalo jindy plné pracovního ruchu. VI. Dvůr býval středem celé Hory, sem se snašel a svázel všech ten bohatý výtěžek klopotné a překotné práce dolové a hutní v podobě stříbra a mědi, kterému se pak v dílnách mincovních vtiskovala podoba taková, aby se stal způsobilým k úkolu svému jako běžné platidlo. VI. Dvůr jest konkrétním představitelem snah národohospodářských a záměrů finančně politických, které při založení Kutné Hory byly vůdčími ideami. - Konečně jest tu také několik budov barokních, které zasluhují povšimnutí, zejména monumentální stavba býv. koleje jezuitské, klášter Uršulinek (dílo Dientzenhoferovo), kostel sv. Jana Nep.; také jsou tu nesčetné fasády barokní, kterými byla v novější době (následkem požáru nebo z jiných příčin) stará průčelí domů soukromých zakryta.

Ti, kdož si zvolili Horu za cíl své cesty, nepřicházejí sem všichni proto, aby tu konali studie studie historické nebo krasoumné. Většina návštěvníků, kteří proudem širokým do Hory putují, nechávají se vésti pohnutkami jinými, podobající se divadelnímu obecenstvu, které s důvtipovou pozorností sleduje zajímavý průběh historické hry, chtějí procítili kus života z času dávno minuvšího. Také takový druh návštěvníků dovede Hora plnou měrou uspokojiti. Kutná Hora nezůstala sic docela netknutou modernisujícími vlivy, které v posledních desetiletích 19. století v některých městech českých mnoho škod nenapravitelných napáchaly, ani Prahu nevyjímajíc. Na př. byly v Hoře v letech osmdesátých zbourány dvě, do té doby zachovalé brány (Kolínská a Klášterská), Vlašský Dvůr byl z velké části pobořen a v podobě značně pozměněné znova zřízen, rekonstrukce sochařské příkrasy na průčelí Kamenného domu nezůstala bez nápadných odchylek od originálu atd. Ale Kutná Hora dovedla sobě zachovati charakteristickou křivolakost ulic hlavních i tu zajímavou spleť úzkých nepravidelných uliček pokoutních s kostřatou dlažbou, s úbočímí krátkými, zelení zahrádek mile přerušovanými. Vůbec možno říci, že Hora zachovala sobě pel starobylosti, že ráz její celkový se mnoho nezměnil, že i přes některé akordy disonanční neutrpěla harmonie toho kulturního obrazu velké újmy.

Kdo se chce oddati podmanivému kouzlu staré Kutné Hory, nesmí se vyhýbati místům, která jsou položena stranou od ulic hlavních. Tam, kde tichne lomozný ruch všedního městského pachtění, může mysl hloubavá nerušeně se oddati svým snům, tam postřehne oko jasné leckterý moment, kterým se přenáší myšlenky do života dob dávno minulých. Na potulkách po takových zapadlých zákoutích, utkví zrak vnímavého chodce dosti často na typu prostého starobylého domu se střechou šindelovou neobyčejně vysokou a s malými okénky; prostou výzdobou takového domu bývá někdy gotické žlábkované anebo prutované ostění kamenné kolem dveří, anebo ve střeše rozložitý štít dřevěný, stářím do tmava zhnědlý. Takových domků několik vykazují uličky »za černým orlem«. V jednom z těchto domů (čp. 272) žil a působil na sklonku 16. století zlatník Jiří z Řásné, proslulý medailér a ryjec želez mincovních. Kutná Hora poctila již některé proslavené rodáky své, zasloužilé pracovníky osvětové, aspoň pamětnými deskami na rodných jejich domech, zejména Mikuláše Dačického z Heslova, pilného a svědomitého letopisce kutnohorského, Josefa Kaj. Tyla, dramatického spisovatele a novelisty českého a Jana Eraz. Wocela, básníka českého i slavného archaeologa a historika umění. Který český návštěvník Kutné Hory by se nezastavil na těchto místech a neoddal vzpomínkám na doby, do kterých spadá záslužné působení mužů jmenovaných? Se zalíbením kráčíme těsnými táhlými uličkami, které běží podle bývalých zdí městských, a mile překvapení staneme, jestliže prospekt některé té soutěsky, kudy kráčíme, se zakončuje pohledem na některou věž nebo na jinou architekturu vynikající, anebo na strom, který haluzemi svými nám vlídně kyne vstříc. Místem nad jiné vhodnějším pro tiché rozjímání o věcech starohorských, jest před branou Kouřimskou nedaleko ležící prostý pomník, který byl zřízen vyznavačům učení Husova, kteří v blízké šachtě martinské zahynuli jako ubohé oběti lidského poblouznění.

Kdo by chtěl až do krajnosti vyvrcholiti dojmy, vlivem staré Kutné Hory zažité a hluboko do mysli se záryvající, nechť prodlouží pobyt svůj v Hoře o hodinu a podnikne vycházku do krásného údolí říčky Vrchlice, vinoucí se podle města pod Vlašským Dvorem a pod chrámem sv. Barbory. Chodec, kráčející procházkou »na Hořejším Páchu«, spatřuje tu také půvabnou vnější scenerii města. Před zrakem jeho rozestírá se na protější stráni táhlým obloukem velká část města s četnými památnými jeho budovami, jakoby vyrůstala ze zeleni vinic a zahrad, terasovitě vzestupujících. Tam nalevo s vysokého ostrohu majestátně shlíží chrám sv. Barbory; odtud se zrak po dlouhé linii bývalé koleje jezuitské přesune k Hrádku a spočine se zalíbením na malebné skupině domků, které jako hnízdečka vlaštovčí se tulí k starým zdem městským; dále napravo utkví oko na kostele sv. Jakuba, jehož jedna věž vysoko ční k nebesům, na renesančních štítech bývalého gymnasia a na rozložitě budově Vlašského Dvora; odtud se pohled náhlým spádem svezce na Dolejší město ke kostelu P. Marie na Náměstí, kde obraz ten úchvatný se zakončuje.

Zájem o Kutnou Horu nikdy asi neutuchne ani v širších vrstvách obecnstva. Kutná Hora nikdy asi nepozbude svého rázu starobylosti, nikdy asi nezavdá podnětu k tak břitké satyře, jakou napsal Gottfried Keller o městě Ratzeburgu, totiž: »Ratzeburk velkoměstem chtěl být dříve, tož honem staré lípy skáčet dal, dal sněsti věže, uličky své křivé si podle šňůry pěkně narovnal. V nábržeží změnil potoční své stráně a od dolní až ku hoření bráně si zřídil rovný, dlouhý bulevard ... Tak všechny plány povedly se lehce, - avšak Ratzeburk už nikdo vidět nechce«. (Krása našeho domova I.) Nynější Horníci naučili se město své milovati, oni poznali, v čem věží prospěch jeho; proto nemůže v mysli jejich nikdy vzklíčiti lhostejnost ve věcech, které se dotýkají jeho zájmů.

KUTNÁ HORA.

Kladenský republikán, 1921, č. 18.

Město K. H. není veliké (posledně bylo napočítáno ... obyvatelů v ... domech), ani hrubě ruchem průmyslu a obchodu oživované. Význam jeho není založen na podmínkách, jimž jiná města vděčí za vzrůst a rozkvět svůj. Věhlas K. Hory tkví v její minulosti slavné. Z doby minulé zachovaly se tu do dneška velice pozoruhodné stopy tehdejších snah uměleckých, které budí obdiv znalců i laiků. Obyvatelstvo domácí hrdě vzhlíží k těmto „svým“ památkám a se zalíbením naslouchá pochvalným slovům, kterými cizinci, Horu navštěvující, dávají obdiv svůj na jevo.

Avšak není vše, co tu mysl pozorovatelovu jímá, dílem důmyslu lidského; ku zvýšení dojmu přičiňuje nemálo též příroda. Město jest rozloženo na výběžku výšiny podvysoké, který na východ se mírně sklání do údolí malínského, k jihu však se zakončuje sráznou do údolí potoka Vrchlice (Páchu) spadající strání. Horizont na straně severní se uzavírá třemi kopci, pověstnými dle známého prorocství Libušina; jsou to vrchy Kaňkovské, Sukov a Kuklík. Na východě se modrají táhlé hory Železné a na západním nebi ostře se obráží Vysoká.

Obyvatelé Kutné Hory mají dosti hojný výběr příjemných vycházek za město všemi směry. Ale s obzvláštní zálibou volí procházku údolím „po mlýnech“ proti toku Vrchlice. První část procházky této pěšinou podle náhonu na Nové mlýny doporučí se každému návštěvníku Hory, který chce poznati též vnější scenerii města a nespokojuje se toliko prohlídkou jednotlivých památných míst v nitru města. Tomu, kdož kráčí touto procházkou po pravém břehu potoka, jeví se na straní protější obraz úchvatný, totiž do oblouku rozestřený dioramaticky rozčleněný pohled na velkou část města.

Ze smaragdové zeleni vinic a zahrad, terasovitě upravených, vyrůstá jako mohutná hradba řada nejpamátnějších budov kutnohorských.

Nejdále na levo na vysokém skalnatém ostrohu trůní majestátně chrám sv. Barbory, který se čítá mezi nejvíce pozoruhodné gotické stavby chrámové ve střední Evropě. Pozorvateli, hledícímu od východu, jeví se chrám s hustou řadou opěrných oblouků a ozdobných fiál vzhůru k nebi směle vypjatých, podobným obrovské koruně. Dojmu tomu dodává se posily uvědoměním, že Hora bývala kdysi královnou mezi městy českými. K nádherné stavbě té, na kterou se navazují nejslavnější oddíly z historie kutnohorské, řadí se rozsáhlá budova barokní, kterou se hlasně připomíná žalostný úpadek národa českého; je to bývalá kolej jesuitská, jejíž stavba začala několik roků po bitvě bělohorské. Potom následuje Hrádek, patricijský dům, zbudovaný na způsob menšího hradu, s dvěma úhlednými arkýři a četnými kamennými skulpturami uvnitř. Odtud dále na pravo se zalíbením spočine oko pozorovatelovo na budovách dvou, jichž dřevěné součásti stářími již do tmava zhnědly, které jako dvě hnízda visí na starých zdech městských. K první z těchto budov se váže známá báje o Rozině Ruthardové. Již od Hrádku se terén zjevně níží. Tím nápadněji vyniká nevšední výška arciděkanského kostela sv. Jakuba, jehož jedna věž jest nedostavená, druhá pak vysoko ční vzhůru k nebesům. Býval osazen konsistorií podobojí. K němu se tulí jednopatrová budova renesanční, původně škola vysokokosteliská, nyní obydlí arciděkanové. K tomu domu přiléhá těsně Vlašský Dvůr, bývalá to mincovna

královská, založená králem Václ. II. před rokem 1300, jehož jeden trakt přestavěl Václ. IV. na palác královský s věží a kaplí. Pozdějšími přestavbami zmizela též řada strmých stříšek nad jednotlivými dílnami minciřskými, čímž se vzhled budovy směrem k potoku Vrchlici velmi změnil. V době nejnovější byla velká část staré vetché budovy zbořena a dle starého půdorysu k účelům obecním a školským přizpůsobena. Zde se obrysná linie pohledu na město láme a náhle se sklání k údolí. Tam se nezapomenutelně ladně diorama zakončuje kostelem Matky boží, úhlednou to stavbou gotickou, která v nitru svém chová památky umělecky vysoce cenné.

Ještě další památky pozoruhodné, zejména Kamenný dům s bohatou výzdobou kamenickou na fasádě, hlavně ve štítě budovy, dále Kamenná kašna, klášter ursulinský, vybudovaný geniálním Dienzenhofem a jin. Zevrubná prohlídka budov památných poučí pak návštěvníka o tom, jak bohatý, po předcích zděděný inventář umělecký Kutná Hora dosud chová. Svěží zeleň přírodní také uvnitř města hojně přispívá k tomu, aby fadesa dlouhých řad domů byla zmírněna a efekt budov vynikajících aby byl zvýšen.

Kutná Hora neoplyvá majetkem hmotným; ale přírodou byla obmyšlena štedře a po předcích zdědila mnoho vzácných statků uměleckých. Z těch pokladů ideálních čerpá Hora hojně ušlechtilých požitků a ochotně jich dopřeje též hostům přichozím.

Citováno dle rukopisu uloženého v SOA Kutná Hora - Emanuel Leminger, osobní fond, karton č. 2, inv. č. 113. Údaj o tom, že článek měl vyjít v novinách „Kladenský republikán“ roku 1921 v č. 18, je uveden v přehledu prací Enamuela Lemingera (Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI., 1932, příloha). V rukopisu je uvedeno jen „do kladenských novin v dubnu 1921“.

VÝSTAVA PAMÁTEK PO JANU ER. WOCELOVI.

Posázavský kraj, č. 39 (1921).

Blahoslaveným lze nazvat toho, kdo umírá s vědomím, že nežil nadarmo, že vykonal záslužného díla tolik, seč stačily síly jeho. To vědomí mohlo blažiti také našeho Jana Er. Wocela v poslední hodince jeho před padesáti lety. Činnost jeho nabývala zvláštní váhy tím, že byla veskrze proniknuta vroucí oddaností k národu Českému i k veskerému Slovanstvu. Úkolem řádků těchto není vylíčení zásluh Wocelových o vědu a umění. Chceme upozorniti na poučnou výstavu, kterou archeologický sbor uchystal v Kamenném domě, opíraje se o zásadu, že účinek slov bývá prchavý, že do paměti se vstupí a v myslí trvale utkví jen to, co oكم bylo náležitě postřehnuto. Vnímavému návštěvníku podává výstava možnost, by sobě učinil jasnou představu o schopnostech Jana Er. Wocela obdivuhodných, o nevyčerpatelné jeho síle pracovní, o neúporné jeho vytrvalosti v práci. Obsáhla produkce, která se tu názorně před oči staví v expozici jeho spisů, vzbuzuje úžas. Viděti tu lze první jeho pokusy o skladby dramatické, zejména „Harfu“ a některé hry, psané jazykem německým; pak jeho básnické cykly „Přemyslovci“, „Meč a kalich“ (též v rukopisech) i jeho vrcholní práci básnickou „Labyrint slávy“ i pozdější jeho drobné básně. Ukázkami jeho činnosti vědecké v oboru archeologie, historie umění a j. naplněny jsou čtyři skříně. Jsou tu vyloženy zejména „Pravěk země české“ ve dvou dílech, jakož i nesčetné množství obšírných pojednání, která J. Er. Wocel uveřejnil v „Památkách archeologických“, v „Časopise Čes. Musea“ a ve zprávách vídeňské centrální komise. Zajímavými jsou výkazy a vysvědčení ze studií gymnasijských a universitních, jakož i zprávy a kreslené skizy z cest, které Jan Er. Wocel konal za cíly vědeckými po Německu, Vestfálsku, Holandsku, po Francii a Itálii, aby nabyl správného podkladu pro kritické nazírání na středověké umění v Čechách. Hojná korespondence s rodinami šlechtickými, u nichž byl Jan Er. Wocel vychovatelem, ukazuje, jak chvalného věhlasu používal jako paedagog.

Širším vrstvám návštěvníků výstava zamlouvá se hlavně to, čím se umožňuje pohled do soukromého života Jana Er. Wocela. Dostatek materiálu toho druhu získalo museum darem od dcery jeho, slečny Lumily. V jedné skříně spatřuje se řada předmětů, kterých se ruka Jana Er. Wocela častěji asi dotýkala; jest to psací náčiní, čajové nádoby, části úboru mužského a pod. Pozorovatel neubrání se teskným dojmům při pohledu do interiéru, který byl zřízen z psacího

stolu J. E. Wocela, z jeho křesla a úmrtního lože. Podobné dojmy provázejí návštěvníka též při prohlídce skříně, v níž vyloženy jsou památky ze svatby (rozmarina) z r. 1843 a z pohřbu (věnec vavřínový s trikolorou, úmrtní oznámení) z r. 1871, jakož i drobné akvarely, jimiž se představují scény z prvního manželství. Rodinná korespondence a denníky Jana Erazima Wocela i jeho první manželky Babetty (roz. Štětkové) dovolují nahlédnouti hluboko do intimních záhybů soukromého a rodinného života našeho slavného rodáka. Několik podobizen, z nichž věrností podoby vyniká asi akvarel malovaný Ant. Lhotou, rodákem kutnohorským, a litografie, pořizená dle kresby malíře Hahna r. 1849, jakož i cestovní pas mohou býti vhodným podkladem pro představu tělesných vlastností Jana Er. Wocela. Obsah jedné skříně další jest důkazem, že J. Er. Wocel byl též dobrým kreslířem a obratným akvarelistou. Slavnostní nálada rozestírá se po celé výstavě z výzdoby arkýře, kde postaveno jest poprsí oslavencovo ve svěží zeleni rostlin; pod poprsím umístěný diplom, kterým se Janu Erazimu Wocelovi udílí hodnost doktora slovenského jazykozpytu při carské universitě v Petrohradě a králem dánským mu udělený řád danebrogský byly mu asi ze všech jiných vyznamenání nejmilejšími.

Výstava bude volně přístupna ještě příští neděli dne 25. t. m. dopoledne i odpoledne.

TICHÁ OSLAVA.

Posázavský kraj, 1924.

V jubilejním roce úmrtí Jana Žižky z Trocnova, kdy po vši vlasti České se konají oslavy našeho bohatýrského zápasníka za volnost a práva Českého národa, měla by Hora se hlásiti mezi prvními městy českými ke dluhu, kterým jest zavázána našemu oslavenci. Kdo zbavil Horu nadvlády německých přistěhovalců nad domácím lidem českým? Kdo vrátil Horu příslušíkům našeho národa? Či zásluhou byl v Hoře šťastně vybojován boj člověka slabšího za přirozená práva jeho proti silnějšímu uchvatiteli moci a panství? Dávno již měl v Hoře státi pomník, veliký žulový balvan, kterýž by nápisem hluboce vrytým hlásal pravdu, že Hora jen zásluhou Jana Žižka z Trocnova se stala městem českým. Historický okamžik tento, kdy tato, českými Horníky horoucně vytoužená, proměna se schylovala k uskutečnění příchodem Žižkových vojsk k Hoře dne 6. ledna roku 1422, znázorňuje se obrazem Liebscherovým, který jest vyvěšen v naší budově musejní (v Kamenném domě). Lípová ratolest, která piétně byla položena pod obraz ten, má povzbuditi každého návštěvníka musea, aby stanuv před obrazem, oddal se na chvíli úvahám historickým. Mezi různými oslavami, které v poslední době přeběhly přes jeviště kutnohorské veřejnosti, bude taková tichá oslava Žižkova jubilea mítí také svůj význam a svou hodnotu.

Jan Žižka má svou literaturu. Kdo jest žádostiv, aspoň z části poznati, co bylo napsáno o Janu Žižkovi, pro toho připravila musejní správa malou výstavku, výběr to spisů starších i novodobých. Komu jest známo, jak v některých německých spisech historických (zvláště ve školních učebnicích) se zlobnou tendencí, se zúmyslným pomíjením pravdy a se zjevným zastíráním i falšováním zjištěných dat se vyličuje nejslavnější doba českých dějin, jak se tam nejzasloužilší mužové našeho národa tupí a zesměšňují, popatří s údivem na dvě staré německé knihy, které mezi jinými jsou vyloženy v museu v pultové vitrině. Kniha velikého foliového formátu obsahuje 99 celostránkových vyobrazení slavných vojevůdců v celých postavách se slušným renesančním orámováním; každému obrazu přísluší jedna strana německého textu. Knihu tu vydal původně latinsky Jakub Schrenck von Notzing (člen bavorského rodu šlechtického), rada a tajemník arciknížete Ferdinanda Tyrolského, roku 1610 v Inspruku; a jiný tajemník téhož arciknížete Jan Engelbert Noyse von Campenhouten ji znova vydal s překladem textu do němčiny. A titi vysoce postavení dvorní hodnostáři neostýchali se, Jana Žižku z Trocnova zadatí mezi krále, arcivévody, knížata, hrabata atd., vůbec mezi muže rekovné, kteří se proslavili jako vojevůdce (na př. král Ludvík Jagel., král Filip II. Španělský, Moric kurfirst Sasský, Bedřich Gonzaga III. markrabí Mantuanský atd.). Jan Žižka nazývá se tu sic arcivrahem a vytýká se mu ničení kostelů a klášterů, jakož i hubení kněží hlavně řeholních; ale je-

ho výkony válečnické se tu vynášejí velmi pochvalně podle zásluhy. Národ Český zná a ctí ovšem ještě jiné přednosti Žižkovy, ne toliko jeho schopnosti válečnické.

Dále je tu kniha druhá, která má rozsah malého kvartu a jest datována rokem 1609 ve Witemberce. Sepsal ji Mistr Zachariáš Theobaldus, muž velice učený, též jazyka českého dobře znalý (v Severních Čechách zrozený). S úžasem čteme titul knihy, který zčeštěný zní takto: „Husitská válka. Kniha v sobě obsahuje život, učení a smrt M. Jana Husa, i kterak on byl od Čechů pomstěn, zvláště Janem Žižkou a Prokopem Holým“. Se kterého stanoviska hledí Theobaldus na děje, které v knize té vyličuje s rozvahou střízlivého dějepisce, zjevně prozrazuje čtenáři motto, na titulním listě vytištěné, z knihy žalmů vyňaté slovy: „Venite et vidite opera Dei“ (Pojďte a vizte skutky Boží). Theobaldus tím prohlašuje válčení Husitův za vnuknutí boží, Žižku a jeho voje za bojovníky boží. Mohl-li autor pro knihu svou voliti motto případnější? V knize jest vyobrazen M. Jan Hus (poprsí) a M. Jeronym z Prahy (též poprsí); Žižka se tu vypodobňuje celou postavou v oděni rytířském s praporem kališnickým v pravici. Nadpis obrazu zní: „Effigies Johanni Zischikae a Travtenaw (!)“. Pod obrazem cituje Theobaldus distichon z oslavné básně, ve které „poeta laureatus“ M. Henric-Julius Strubius ve Wolfenbytlu opěvuje Žižkovu tvář, jiskřící a planoucí válečnickým temperamentem. Již Theobaldus popírá věrohodnost některých zpráv o Žižkovi, které mají patrný ráz sensačních pověstí (o bubnu Žižkově a j.). Josef Schiffner, který v knize své „Gallerie der interessantesten und merkwürdigsten Personen Böhmens“, roku 1802 v Praze vytištěné, píše o Janu Žižkovi velice sympathicky, připomíná jednu takovou báchorku méně známou, sic velmi zajímavou, jak možno čísti v knížce té, ve vitrině vyložené, na str. 199 a 200.

Exposice, která byla v museu našem uchystána na počtu Jana Žižky z Trocnova, nemá velkého rozsahu, ale poskytuje mocné podněty k přemýšlení.

Podepsáno značkou „mlm“. Citováno dle rukopisu uloženého v SOA Kutná Hora - Emanuel Leminger, osobní fond, inv. č. 121. Není známo, jestli a kde byl text publikován. Údaj o tom, že měl vyjít v novinách „Posázavský kraj“ roku 1924, je uveden v přehledu prací Enamuela Lemingera (Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada VI., 1932, příloha).

Z MUSEA KUTNOHORSKÉHO.

V letošním roce 1927 prožívá arch. sb. „Wocel“ padesáté výročí svého založení. Před padesáti lety položilo několik nadšenců základy pro zřízení spolku, který měl raziti cestu snahám veskrze ušlechtilým i ideálním, o poznání a záchranu vzácných památek staré Kutné Hory usilujícím. Se založením tohoto spolku osvětového, pro Kutnou Horu zvláště významného a velice nutného splývají ovšem též počátky archaeolog. musea v K.H. Proto jest rok 1927 také pro toto museum rokem jubilejním. Počátky musea byly ovšem zpruvuskrovné, ale průběhem doby pokračující rostl rozmach sbírek utěšeně a rozsah musea zmohtněl již do té míry, že ani obšírná místnost Kamenného domu nestačí rychlému vývoji sbírek.

Začátek roku jubilejního jeví se pro museum utěšeně a slibně. Na vhodnou výzvu, kterou jeden člen výboru v novinách zdejších uveřejnil v minulých dnech zazněla ozva ihned v zápětí, - nikoliv ozva frasemi, planými slovy, nýbrž ozva skutkem, záslužnými činy, totiž cennými dary na obohacení sbírek. Příjem darů těch musejní správa vděčně kvituje. Dary věnované museu na začátku roku jubilejního jsou zejména tyto: slečna M. *Drahokoupilová*, učitelka měšť. školy, Franclovu Bibli českou, modlitby české z roku 1860, váz. v aksamitě se stříbřeným kováním, dětskou karkulku vkusně korálky vyšívanou, křestní soupravu z růžového hedvábí se stříbrnými portičkami a krajkou; paní *Irma Jánová*, vdova po měšťanu kutn., Zlatou bibli klasiků (I. Starý zákon) s četnými barevnými obrazy, v přepychové vazbě, fotogr. obrazy, medaile a tisky z činnosti Červeného kříže za světové války, obraz sv. Anny na pkechu malovaný v rámci, šest sklenic rytých, sklenici sploštělou z uranového skla s malbou, sklenici s rubínovou malbou, čašku kávovou s miskou z kameniny s černými otisknými obrázky, čašku a dvě misky s malbou květovou (porculán slavkovský), dvě ozdobné misky porculánové, starou pepřen-

ku z čin. stříbra, starý gratulační lístek s obrázkem v rámečku; paní *Papierkovská*, vdova po majorovi, tři ozdobné životy s rukávy od starých hedvábných šatů ženských, vše dobře zachovalé, rukáv hedvábný od ženských šatů měňavé barvy tmavo zelené, bílou flanelovou halenu jihoslovanskou s pestrým olemováním, dva páry ponožek jihoslovanských s pestrými páskami; paní Marie *Votrubová*, vdova po profesorovi, veršované něm. blahopřání, věnované drem. Jos. Štětkou slečně Wolfové r. 1837, které Věnc. Merklas kaligraficky napsal a bohatým, uměle vyrýsováním, olemováním, gotisujícím okrášlil, dva diplomy Floriana Hocke z let 1858 a 1867, Epištoly kutnohorské Havlíčkovy druhé vydání a jiné tisky kutnohorské; pan Frant. *Grimm*, (diplom čest. členství Ant. Jüny, předsedy Řemesl. besedy), drobné tisky kutn., obchodník, ručnici terčovou z r. 1805, výrobek kutn. ručnickáře Jos. Mazánka. Jiný opět příznivec byl letošním rokem jubilejním povzbuzen k tomu, aby hojnější poskytoval příspěvky peněžní. V tom smyslu vděčně připomínáme pana Karla *Schneidra*, magistrátního radu v Praze, nadšeného ctitele staré Kutné Hory. Musejní správa všem štědrým dárcům vroucně děkuje a projevuje naději, že jejich příklad činorodého patriotismu nezůstane v tomto jubilejním roce ojedinělým!

napsáno pro noviny dne 9. března 1927.

Citováno dle konceptu, uloženého ve sbírce Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, archivní fond, Archeologický sbor Vocel - písemné pozůstalosti, karton 1, složka „Korespondence vyšlá“, položka č. 70. Jestli byl článek publikován a ve kterých novinách není dosud známo.

HESLA V OTTOVĚ SLOVNÍKU NAUČNĚM.*

Kutná Hora. 3. Nejnovější doba. Po osudné bitvě bělohorské nastal náhlý obrat poměrů v Kutné Hoře. Již dne 25. listopadu 1620 přijeli do Hory kommissari zvláště k tomu zřízení, aby od šepmistrů a starších obce přijali přísahu »věrnosti, poddanosti a poslušnosti císaři Ferdinandovi toho jména druhému« a aby »na zaplacení lidu verbovaného« vynutili půjčku 10.000 kop gr. míš., kteréžto peníze hrabě Buquoy se svými cizáckými žoldnéři dne 14. prosince přijal a odvezl. Ihned v zápětí nařizeno obci kutnohorské, aby duchovní statky kláštera sedleckého, totiž dvůr poplužní v Sedlci, ves Malín, Habrkovice a Horušice, které od stavův českých skonfiskovány a prodeji obci kutnohorské v 30.000 kopách grošů míš. zpeněženy byly, jakožto »neprávně odňaté a nepořádně prodané« téměř klášteru navrátila. Dne 6. ún. 1621 přijel do Hory opět nejvyšší mincmistr Vilém z Vřesovic a záhy po návratu svém obnovil správu města v ten smysl, že lavice konšelské osadil osobami podajnými a povolnými, odmítaje každého, kdož byl významí podobojí. Za účast v odboji proti Ferdinandovi II. ztratil Hora především na hlavě své: v prvních dnech měsíce března r. 1621 primátor kutnohorský Jan Šultys z Felsdorfu, jenž byl mezi direktory, jat, v Praze do vězení vzat a dne 21. června t. r. s jinými na Velkém náměstí Staroměstském zbaven života mečem katovým, hlava jeho pak pacholkem katovým do Hory dopravena, aby tam na bráně městské (kolínské) přibita byla. Visela tam až do r. 1724, kdy císař Karel VI. svolil k jejímu odstranění. Těžce dolehla na obec kutnohorskou další pokuta, totiž konfiskace nejvýnosnějších statkův jejích v Křeseticích, Perštýnci, Chrástu, Krupě, Bykání, Týništi, Bahně, Krasoňovicích, Černínách, Neškaredicích, Předbořicích, Puchři a ve městě Kutné Hoře, v úhrnné ceně 37.692 kop gr. míš., kteréžto statky daroval Ferdinand II. jesuitům u sv. Klimenta v Praze k založení a nadání kolleje jesuitské v Kutné Hoře. Působení »reformační« v Kutné Hoře zahájeno r. 1622 tím, že Vilém Vřesovec arciděkana pod obojí Jeremiáše Denhorta s úřadu složil a správu duchovní pověstnému Matoušovi Appianovi svěřil. Roku následujícího pak rozkázáno všem kněžím pod obojí, aby dne 27. čce před slunce západem města prázdní byli. Poněvadž pak těm, kteří víry otců svých spustiti se nechtěli, bylo snášeti stále protivenství, a poněvadž obec kutnohorská častým ubytováním a vydržováním vojska císařského zle byla sužována, odcházelo obyvatelstvo nekatolické houfně od Hory pryč, zanechávajíc domů svých pustých a opuštěných, tak že do r. 1627 ztenčen počet

* Uvedena jsou hesla podepsaná značkou ELgr.

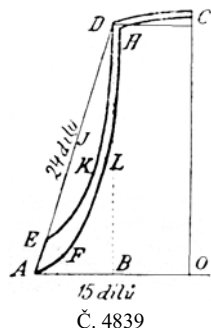
obyvatelů o čtvrtinu (ovšem částečně též morem krutě v r. 1625 řádivším) a r. 1628 napočítáno v Hoře 56 domů bez hospodářů a 146 domů pustých, zbořených a spálených, též v předměstích mnoho domů prázdných. R. 1628 vrácena městu odňatá mu privilegia, avšak tak, aby se toliko na katolíky vztahovala, aby jenom katolíci směli ve městě domy držeti a živností vésti a aby dluhy v čas povstání na obec uvedené za neplatné se považovaly. Konfiskace statkův ani na snažné prosby odčiněna nebyla; statky tyto ponechány jesuitům k zřízení kolleje v Kutné Hoře a témuž účelu věnovány též domy několika sousedův kutnohorských, kteří od města sběhli a domů svých zanechali. Ve čtvrtek v den Nového roku 1626 uvedeni byli jesuité Vilémem Vřesovcem do Hory v průvodu vojenském. Ihned po příchodu svém zařídili v bývalé škole sv.-Barborské školu svou latinskou, ujímající se pak školství kutnohorského směřovali k tomu, aby znenáhla veškeré vyučování mládeže do moci své dostali, jednak aby vládli hlavním prostředkem k rozšíření a utvrzení víry katolické, jednak aby po tovaryšstvo své dostatečný dorost si vychováti mohli. Jsouce pak od příznivců svých hojně nadáni prostředky hmotnými a chovající v řádu svém nejednoho člena v umění vynikajícího, dovedli vhodně působiti též na mysl osob dospělých: v sousedství velechrámu sv. Barbory na místě několika domů skonfiskovaných a jiných k tomu přikoupených zbudovali nádherný dům pro svou kollej, po městě a v okolí zřizovali četné sochy svatých a pod. (Frant. Baugut), oltáře chrámu svého zdobili bohatými řezbami a četnými obrazy (Ignac Raab, J. K. Kovář). Ačkoliv se působení jesuitův namnoze právem posuzuje nepřívětivě, toho nelze upříti, že kollej kutnohorská hostila v sobě několik členů tovaryšstva Ježíšova, kteří prodchnuti byli vroucí láskou k vlasti a pietou k městu, v němž přebývali; byliť to zejména: Bohuslav Balbin, Jiří Plachý, Jan Kořínek (spisovatel Starých Pamětí kutnohorských), Jan Barner, Theofil Janovka a jiní. Mírem vestfálským r. 1648 vnesen mír do vlasti naší a dopřáno konečně vytouženého klidu i zbědovanému městu Kutné Hoře. Před tím už r. 1641 císař Ferdinand III. stvrdil Kutné Hoře privilegia a ustanovil, že hejtmané kraje Čáslavského nemají sobě na horách žádné soudní moci a správy osobovati, nýbrž že Kutnohorští ve věcech horních toliko nejv. mincmistrem mají se spravovati; dále že šlechtic může se toliko se svolením obce ve městě zakoupiti a že pak je povinen společně s měšťany berně a obecní dávkou odváděti. Konečně císař polepšil znak městský tak, jak jej obec **K. H.** posud užívá (příl. č. 4.). Nástupce jeho císař Leopold I. r. 1668 vrátil pak obci právo patronátní ke kostelům tamějším a r. 1691 ustanovil, že měšťané a horníci mají míti právo předkupné k domům městským a že obnovování úřadu konšelského má se díti po příkladu měst Pražských jednou ve třech letech. R. 1693 došlo k narovnání mezi Kutnou Horou a Plzní ve sporu o přednost místa a hlasu na sněmích na ten způsob, aby se města v této přednosti střídala. Následkem trvalého pokoje řemesla vzhopila se opět k jakémusi rozvoji, čímž i blahobyt obecný se rozhojnil tak, že město mohlo opět pomýšleti na vhodné rozmnožení kmenných statkův svých, které konfiskacemi a válečnými dávkami valně byly ztenčeny: znenáhla zakoupeny dvory v Hořanech, Horních Chvatlinách, Mančicích, Rašovicích a Štipoklasech, r. 1720 statek Hradenín a r. 1724 velkostatek Červené Janovice s vesnicemi příslušnými. Avšak doložení, jež bývalo horníkům hlavním zdrojem blahobytu, hynulo stále více a špelo neodvratně k žalostnému úpadku. Nedostatečný výtěžek z hor stříbrných táhl za sebou ovšem také značné obmezování mince v Kutné Hoře, která ještě za Josefa I. a Karla II. jakž takž živořila, avšak r. 1726 zrušena byla. Doba, kdy obec kutnohorská opět na vyšší stupeň blahobytu dospěla, byla také snahám uměleckým přízniva. Umění stavitelské začalo se opět rozvíjeti utěšeným způsobem; současně podniknuty dvě nádherné stavby v ušlechtilém slohu barokním: klášter Voršílek dle návrhů mistra Kiliana J. Dinzenhofra a kostel sv. Jana Nep. dle plánů stavitele Fr. Kaňky, zdobený freskami proslulého malíře Fr. X. Palka. V době té uchýlil se do Hory Petr Brandl, mistrnými výtvary štětky svého zdobil chrámy v Hoře i v okolí a zesnul r. 1735 pochován v kostele Matky Boží na Náměti. Klidný rozvoj tento byl však přerušěn několikráte zlými příhodami: morová rána přikvačivší r. 1713 nemálo poděsila mysl obyvatelů kutnohorských; r. 1742 bylo Hoře snášeti mnoho příkoří od nepřátelského vojska pruského; nejtěžší pak pohro-

ma stihla Horu dne 12. srpna 1770, kdy zhoubný požár vedle četných budov jiných strávil též starobyloou (z r. 1499) gotickou radnicí, a opět 9. kv. 1823, kdy strašlivým ohněm 142 domy byly sežehuty a při tom mnoho osob zraněno. - Reformy ve správě a soudnictví od časů císař. Marie Terezie prováděné dotkly se arci také Kutné Hory. Nejv. rozhodnutím ze dne 18. dubna 1776 došlo k reorganizaci magistrátu kutnohorského na ten způsob, že se měl skládati z radův (6) a jiných úředníků doživotně dosazených, z nichž výbor měšťanstva měl každého roku jednoho radu za šepmistra voliti. Nejv. mincmistru náleželo potvrzovati členy magistrátu, když v případech uprázdnění výbor měšťanský je zvolil. Roku 1784 došlo na zrušení úřadu nejv. mincmistra a **K. H.** postavena jakožto privilegované město přímo pod gubernium (XI. str. 627). Císař Josef II. téhož r. 1784 potvrdil Kutné Hoře privilegia potud, pokud neodporují novějším zákonům, zejména tolerančnímu patentu. Další změny v zřízení obecním dály se podobně, jako v jiných městech (VI. str. 535). V době národního probuzení darovala **K. H.** národu českému dva muže, kteří zaujali přední místo mezi buditeli národa, totiž Jana Erázima Vocela a Jana Kajetána Tyla; Karlovi Havlíčkovi pak poskytla **K. H.** hostinného útulku, v němž s klidem náležitým oddati se mohl pracem svým publicistickým. Z občanů kutnohorských, kteří s nadšením k probuzení národní uvědomělosti pracovali, nutno jmenovati aspoň med. dra Jos. J. Štětku, jenž stál v popředí mezi zakladateli ochotnického divadla, městské knihovny a nemocnice a jakožto starosta »Slovanské Lípy« v Kutné Hoře repraesentoval mohutný sbor vlastenců kutnohorských. Jestliže obec kutnohorská již v dřívějších staletích o školství své vážnou a obětavou péči osvědčovala, starala se zajisté také v době novější o to, aby ve městě svém soustředila ústavů vzdělávacích, pokud možno nejvíce. Dnes tu jsou zejména školy tyto: chlapecká obecná a měšťanská, dvě dívčí školy obecné a měšťanské (městská a klášterní), státní vyšší reálka (pro niž obec staví právě novou nádhernou budovu), c. k. ústav ku vzdělání učitelův, soukromý ústav ku vzdělání učitelek, škola rolnická a škola řemeslnická (hledící především k živnostem kov a dřevo obrábějícím). Širší obecenstvo nachází poučení v knihovnách spolkových, z nichž pozoruhodny jsou knihovna Měšťanské Besedy, Řemeslnické Besedy a sboru archaeologického »Vocela«; v nejnovější době zařizuje se veřejná knihovna lidová. Obyvatelé Kutné Hory zabývají se hlavně polním hospodářstvím, zelinářstvím, malým průmyslem a různými živnostmi; lidu dělnému dostává se hojně obživy v c. k. továrně na tabák v blízkém Sedlci. Velký průmysl pěstuje se toliko skrovně, neboť se mu nedostává vody i jiných nutných podmínek; mimo dolování na stříbro, jehož se aerár opět ujal na zkoušku, jsou zde repraesentanty velkého průmyslu toliko: měst. pivovar, měst. plynárna, měst. kruhová cihelna, tři parní mlýny, továrna kartounová (přes 100 let trvající), dva cukrovary a slevárna. Finanční potřeby obstarávají se městskou spořitelnou, okresní hospodářskou záložnou a občanskou záložnou; v době nejnovější zřídila správa obce též svou zastavárnu. Zdravé a chutné vody pro potřebu domácí přivádí se do města dostatek z Podvysocka vodovodem přes 400 let starým, nyní moderně upraveným. Ve příčině kanalisace a dláždění ulic i náměstí, jakož i zvelebení města vůbec vykonáno mnoho v posledních třech desetiletích. Založením archaeolog. sboru »Vocela« (1877) roznícena v Hoře vřelá pieta k starobylym památkám místním; těmto svědkům slavné minulosti (chrámu sv. Barbory a jiným kostelům hlavně usilovnou péčí P. Karla Vorlíčka, arciděkana nynějšího, Vlaskému dvoru pak dovedností vrchního místodržitelského inženýra Ludvíka Láblera a horlivým přičiněním starosty Macháčka, poslance K. Adámka, dra Pacáka a mn. j.) dostalo se tak dokonalé opravy, že památky tyto opět v bývalé kráse své se zastkvěší budí obdiv každého pozorovatele nejen ladným celkem a malebným rozčleněním, nýbrž i podrobností po stránce umělecké namnoze velezajímavými. (*Ottův slovník naučný, díl 15. (1900), str. 430-432.*)

z Řasné, vynikající rod zlatnický, jenž v XVI. stol. byl v Kutné Hoře usedlý. Nejstarší známý člen rodu toho jest H a n u š, zlatník, který se připomíná po prvé r. 1502. Již r. 1506 ryl koly pro mincovnu kutnohorskou, která mu ukládala též rozmanité úkoly zlatnické pro krále. Majestátem r. 1523 v Olomouci vydaným udělil mu král Ludvík erb; štít jeho jest shora dolů rozpůlen: v prav. poli zlatém jest levá polovina orlice černé, v lev. poli červ. pravá polovina

orlice stříbrné; z přílby vyrůstá černoč, jenž v pravé ruce drží pštrosí péro zlaté, v levé péro stříbrné. Hanuš z **Ř.** zemřel r. 1531 zůstaviv 2 syny Jiříka a Ludvíka Karla. - Jiřík starší z **Ř.** převzal dílnu zlatnickou po otci a vynikal v umění ryjeckém do té míry, že mu po dlouhá léta svěřovalo rytí kolkův nejen pro mincovnu kutnohorskou, nýbrž i pro mincovnu pražskou a jáchymovskou; mince ražené jeho kolky vynikají přesnou ušlechtilou kresbou a hlubokým, jadrným rázem. Jiřík byl také obratným maršejdínkem. R. 1599 zemřel zůstaviv po sobě dceru Verunu, která r. 1603 se provdala za Matesa Slegla, zlatníka. Ludvík Karel z **Ř.** byl od r. 1552 úředníkem mince, r. 1560 písařem stoly Krejfské, od r. 1568-86 pak horním hofmistrem; r. 1588 zemřel. Měl čtyři manželky: Sabinu z Vitence, Annu z Vlčí Hory, Annu Zygelku z Chočemic a Johannu z Vopřetic a z nich dítky Jana Václava, Mikuláše, Jiříka mladšího a Juditu. - Jan Václav z **Ř.** r. 1592 usadil se v Novém městě Praž. pojav za manželku Kateřinu »od Kocourů«. Mikuláš z **Ř.** byl od r. 1600 urburem, avšak nepřežil r. 1612. Jiřík mladší z; zemřel r. 1610. Poslední známý člen z rodu toho jest Karel z **Ř.**, syn Jiříka ml. z **Ř.**, jenž zemřel r. 1617 jsa proběhem horním. (*Ottův slovník naučný, díl 21. (1904), str. 302.*)

Zvon (angl. *bell*, fr. *cloche*, it. a lat. *campana*, pol. *dzwon*, rus. *kolokol*), zvukový přístroj tvaru pohárovitého z tvrdé pružné hmoty (z kovu, ze skla), jenž se povzbuzuje k znění buď paličkou (srdcem) v dutině **z-u** se zmítající anebo kladívkem na vnější stěnu narázejícím. Po stránce akustické jest **z.** totožný s okrouhlou deskou uprostřed drženou. Rozzvučíme-li desku takovou drhnouce ji na jistém místě jejího okraje smyčcem a přidržujíc zároveň zlehounka prst k místu, které od místa drhnutého jest o 45° vzdáleno, rozdělí se plocha její na čtyři výseče rozechvěné; poloměry, jimiž výseče tyto jsou od sebe odděleny, zjeví se podle Chladného na písku, jenž s míst rozechvělých se setřásá a na místech klidných, totiž na oddělovujících poloměrech, se nashromáždí. Na **z-u** vyšetřiti lze místa se chvějící (kmitny) a místa klidná (klidně) lehounkým kyvadélkem, které se k jednotlivým místům rozzvučeného **z-u** přikládá; anebo se **z.** otvorem vzhůru obrácený naplní vodou a okraj jeho se mocně drhne smyčcem: podle stěn rozechvělých zvíří se voda nápadně. Takto bylo poznáno, že klidně na **z-u** jsou čáry táhnoucí se paprskovitě od vrcholu **z-u** k okraji; výseče klidnými omezené kmitají k ose **z-u** a od osy, čímž kruhový okraj **z-u** nabývá střídavě tvaru ellips, jichž velké osy se kladou přes sebe křížem. **Z.** tu zaznívá jistým tónem, jehož výška jest podmíněna rozměry **z-u**: rozsahem plochy znějící a tloušťkou stěn. Avšak **z.** jest schopen ještě jiných tónů vedle onoho nejhlubšího, základního, tak jako deska, mění-li se místo zadržované a místo drhnut. Jistý počet těchto tónů svrchních vzniká na **z-u** obyčejně současně s tónem základním bez zvláštního podnětu; pokud jsou s tónem základním souzvučné, dodávají mu plnosti a lahody, - jinak činí hlas **z-u** vrčtivým a nepříjemně pronikavým. Kdyby **z.** měl na př. tvar štíhlého kužele se stěnami veskrze stejně tlustými, že by se četné tóny svrchní stejně mocně mohly vyvinouti, hlaholil by **z.** zvukem neurčitým zaznívaje nezřizným shlukem různých tónův, hlas jeho byl by drnčivý a působil by na sluch asi tak trapně, jako světlo míhavé, třepotavé účinkuje na zrak. Především jest ovšem nutno, aby tón základní se mohl mohutně vyvinouti: proto nesmí býti stěny **z-u** po celém rozsahu stejně tlusté, nýbrž musí býti přímo nad okrajem **z-u** hmota kolkolem zesílena jakoby valounem prstenovitým; tato část **z-u** slove věnec. Srdce **z-u** musí bít do věnce, neboť rozsahem a tloušťkou věnce jest hlavně podmíněna výška tónu základního; takto se objevuje věnec okruhem úhoozovým. Část **z-u** na věnci spočívající, krkem zvaná, a vrchol **z-u** čili čepec jsou sídlem tónův svrchních; proto jest nutno profilu těchto částí **z-u** dáti tvar takový, aby svrchní tóny, které se základním jsou souzvučné, byly zesílovány, nesouzvučné pak aby se tlumily. Ve příčině této ustálila se ze zkušenosti průběhem několika staletí jistá pravidla empirická, podle nichž se zřizuje profil **z-u** čili jeho žebro. Okruh úhoozový jest směrodatný pro celý profil **z-u**, pročez se konstrukce žebra zakládá na poloměru tohoto okruhu *OA* (vyobr. č.

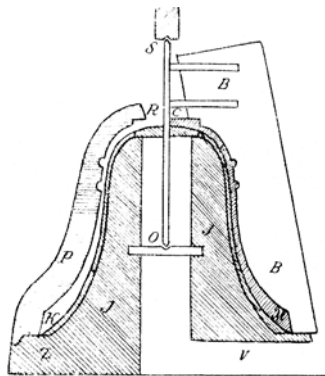
4839.). Aby se usnadnilo vyvinutí toho tónu svrchního, který s tónem základním nejlépe konsonuje, totiž jeho svrchní oktávy, určí se pro čepce poloměr poloviční ($OB = \text{polovině } OA$). Pro výšku z -u a pro vytvoření celkového žebra bývají podle různých osvědčených vzorů starších oblíbeny rozmanité konstrukce, z nichž jedna v základních rysech jest tato: poloměr OA rozdělí se na 15 rovných dílů základních, úsečkou 24 dílů takových se z bodu A přetne kolmice v B vztýčená tak, že úsečkou BD jest stanovena výška z -u. Obloukem $EF = 2$ dílkům základním, jenž z bodu A poloměrem $AE = 3$ dílkům byl zřízen, jest určena tloušťka okruhu úhohového. Zakřivení oblouků DE a HF se rýsuje podle kolmice JK uprostřed úsečky AD zřízené tak, že $JK = 3$ dílkům a $KL = \frac{2}{3}$ dílku základního. Pro nový z , který jest ulíti ze zvonoviny určitého druhu podle určitého žebra tak, aby zazníval určitým tónem, volí se jakožto vzor z »podobný«
 již hotový (třeba starý), osvědčený, jenž ve příčině jakosti zvonoviny i tvaru žebra souhlasí se z -em novým. Největší průměr pro nový z . stanoví se pak podle pravidla theoretického, že těleso (struna, deska) zaznívá tónem tím vyšším, čím menší jest jeho rozsah (podle čísel Pythagorových). Jestliže z . vzorem zvolený zaznívá základním tónem C a největší průměr jeho jest d ($3 m$), musí z . nový. jemuž jest určena veliká terce E , míti největší průměr $\frac{4}{5} d$ ($2,4 m$), anebo pro kvintu G opět $\frac{2}{3} d$ ($2 m$), pro oktávu C ovšem $\frac{1}{2} d$ ($1,5 m$) atd. Totéž pravidlo platí také pro rozměry v jednotlivých částech téhož z -u: aby se uplatnily harmonické tóny svrchní (veliká terce nebo kvinta), musil by průměr žebra ve čtyřech pětinach výšky pod vrcholem z -u býti roven $\frac{4}{5} d$, ve dvou třetinách výšky ovšem $\frac{2}{3} d$, čímž se vysvětluje zahnutý tvar žebra. Snaha k zesílení jistých tónů svrchních čelící podporuje se také tím, že se dává žeburu v různých místech různá tloušťka podle pravidel empirických. Valounovitý okruh úhohový bývá na straně vnitřní šikmo sříznutý, tak že okraj z -u se ohraničuje úzkou hranou; tímto ztenčením okraje získá se velice důležitý vedlejší tón harmonický, totiž hlubší oktáva tónu základního, jenž činí hlas z -u plným, zvučným a velebným. Spojuje-li se hlas několika z -ů v celek, jest nutno dbáti toho, aby se nevyskytly svrchní tóny neharmonující; proto nesmějí žebra těchto z -ů býti souhlasná. Kdyby se sloučily tři z -y »podobné«
 se základními tóny $C-E-G$ a se skupinami svrchních tónů E , c - Gis , e - H , g , povstala by disharmonie; nápravy by se tu dosáhlo změnou žebra u z -u druhého takovou, aby se místo Gis tvořilo G (malá terce), u třetího pak místo H kvarta c . - Aby z . pevně mohl býti přidělán k hřídeli, na němž se rozhoupává, vyčnívají na vrchu z -u ucha, obyčejně čtyři (u větších z -ů třeba šest), na způsob oblouků koruny křížem položená, pročež část tato se nazývá korunou.

Jasný zvuk jistých kovů, obzvláště pak některých slitin kovových, lahodil sluchu lidskému zajisté již v dávném starověku. Tvrdí se, že Židé již v době starozákonní zvukem jakýchsi rolničků a měděných kotlů dávali různá znamení při bohoslužbách svých. V hrobech římských z doby před Kristem pocházejících objevují se lité zvonky zpěžové, jakož i zvonce ze železných plechů snýtované s klepadly uvnitř zavěšenými; takovýchto ručních zvonků bronzových užíváno bezpochyby hlavně v domácnostech (k buzení a svolávání služebnictva a j.), snad také k účelům pověrečným (k zapuzování zloduchů); zvonce plechové pak zavěšovány na krk dobytku se pasoucím u těchž příčin, jako dnes se děje. Zjištěno jest, že již od VI. stol. užívali mniši zvonků k doprovázení svých zpěvů sborových. V témž asi století dostalo se z -ům vyvýšeného postavení na věžích chrámův křesťanských (zvonicích) a tím také vznešeného úkolu, který se jim ještě dnes vykauze. Nejstarší z -y měly tvar úlů nebo soudků, později dán z -u tvar vysokého kuzele nebo homole. Stěny nejstarších z -ů bývají po celém rozsahu stejně tlusté, vyjímaje věnec nad okrajem náhle vyvalený, a neklamnou známkou značného stáří (doba románská) jest vodorovné omezení dolejšího okraje z -u širokým mezikružím. Vše to škodlivě účinkovalo na zvuk z -u, kterýž se jevil nelahodným shlukem tónů dissonujících. Teprve asi ve stol. XIII. dostalo se z -u tvaru takového, jaký dnes ještě jest obvyklý, totiž k dolejšímu okraji elegantně se rozvírající, a současně rozvinul se profil od čepce k okruhu úhohovému znenáhla mohutnějící a odtud k okraji opět náhle se zužující. Změna tato, která se ovšem vyvíjela znenáhla, nebyla však podmíněna snahami aesthetickými, nýbrž měla podkladem touhu po dosažení větší doko-

nalosti akustické; a skutečně nabyl **z.** takto jasného, plného a lahodného zvuku. Na tomto zdokonalení po stránce akustické vsak se nepřestalo: nastalo závodění ve příčině velikosti **z-u** k dosažení větší mohutnosti zvuku a hleděno také ke zvýšení a vytříbení umělecké výzdoby **z-u**. Stavba obrovských chrámů (zejména katedrál gotických) a nebetyčných věží při nich byla směřovaná pro velikost **z-ů** příslušných. Největší **z.** v Čechách jest »Zikmund« na věži chrámu sv.-vítského v Praze, jenž byl ulit Tomášem Jarošem, zvonařem brněnským r. 1549: váží asi 270 ctů, průměr okraje dolejšího jest 2,56 *m*. Pozoruhodný jest **z.** »velký« při chrámě sv. Štěpána ve Vídni z r. 1711, jehož váha se pácí na 324 cty. Obrovskými rozměry a značnou vahou nade všechny **z-y**, které na věžích visí, vyniká **z.** v Moskvě, jenž r. 1817 byl přelit ze staršího poškozeného **z-u** »Boljšoj« zvaného; **z.** ten nový váží 72.000 *kg* a srdce jeho má váhu 2100 *kg*. Avšak nad něj předčí moskevský **z.** »Carjokolokol«, který váží asi 200.000 *kg* (viz Moskva, str. 759).

Již na **z-ech** nestarších nacházíme plastickou výzdobu stěn; výzdoba tato byla zprvu ovšem dosti prostičká a bez určitého pravidla na povrch **z-u** hozená. Když však nabyl **z.** určitého ustáleného tvaru, přimkla se k němu výzdoba organicky tak, že hlavní části **z-u** (věnec, krk, čepce) nápadně vynikly odděleny jsouce od sebe tu jednoduchými linkami plastickými, tam bordurami více méně bohatými. Široké stěny **z-u** posázeny pak vypuklými obrazy svatých patronů, znaky donatorů a pod.; v XVI. stol. hnána tato figurální ozdoba až do krajnosti tak, že jednak se stala skoro nechtutnou přeplněním stěn, jednak ohrožovala akustickou zdatnost **z-u** nesouměrným rozloženíhmoty (př. na **z-u** ve Vidicích u Kutné Hory vystupuje tělo Kristovo úplně nad plochu zvonu). Asi do XI. stol. neměly **z-y** vůbec nápisy; nejstarší nápisy pak skládány ze středověkých kapitálek, později (do konce XIV. stol.) z majuskulí, potom užíváno minuskulí (až do začátku XVI. stol.), načež zavládl antikva - zároveň vymizela dřívější ušlechtilá jednoduchost a jadrnost nápisů a nastalo přehlňování stěn **z-u** předlouhými namnoze veršovanými průpověďmi, druhdy až nechutnými a různými někdy zcela bezvýznamnými zprávami k ulití **z-u** se táhnoucími. Nejstarší datování **z-ů**, pokud známo, sahá do polovice XII. stol. - Viz též *Zvonařství*. (Ottův slovník naučný, díl 27. (1908), str. 724-726.)

Zvonařství čítalo se ode dávna k řemeslům uměleckým. Lití zvonův jest i za doby nynější, kdy po stránce technické bylo velice zdokonaleno, výkonem dosti nesnadným: vyžadujeť vedle odbornické dovednosti též značné opatrnosti a nemalé energie i otužilosti duševní; vytvoření formy zvonové požaduje důkladných příprav konaných se svrchanou péčí a neúmorou trpělivostí, a moment, kdy zvonovina do formy se vpusťší, vzrušuje mysl zvonařovu, beztak až do krajnosti napiatou, nejistotou, zda dílo tak pracně uchystané se zdaří čili nic. Historie zaznamenává dosti četné případy, kde i proslulým zvonařům bylo přelévati zvony nevyhovující. **Z.** pěstovalo se s počátku v klášterech; zejména pak mniši benediktinští, kteří vůbec předpisy řádu svého byli nuceni k vykonávání všech prací účelům řádovým sloužících, zabývali se litím zvonů nejen pro kostely své, nýbrž vysílali z řad svých i zvonaře kočovné. Teprve v XIII. stol., když hojnějším zakládáním měst se začalo vzmáhati cechovnictví, zmohutněla sdružení konvářů a vůbec kovolijců světských tak, že dovedla do oboru působnosti své vtáhnouti i živnost zvonařskou. Zvonaři usedlí měli své stálé, vhodné zařízení huti v bydlišti svém, avšak nezřídka, zvláště když v XV. a XVI. stol. nastala obliba zvonů velikých a ovšem také těžkých, bývalo zvonařům častěji slévati zvony v huti zatímní, zřízené na blízkou zvonice, pro niž zvony byly určeny; ušetřily se takto značné útraty za dovoz a usnadnil se patronům kostela dozor na práci zvonařovu. Přední podmínkou pro zdárné ulití zvonu jest, aby s péčí svrchanou byl upraven model jeho. K tomu cíli nutno zří-

Č. 4840

dití především jádro modelu (vyobr. č. 4840.): v hluboké a dosti široké jámě zbuduje se na vodorovném pevně vyzděném základě Z homolovitá cihlová pec J , do jejíž dutiny má vzduch zpodem přístup několika průduchy V . Již při budování tohoto jádra hledí se k tomu, aby povrch jeho nablý aspoň přibližně podobý, jakou má míti dutina zvonu; povrch ten se pak povleče vrstvou jemné hlíny, kteráž se ostrým okrajem prkenné šablony B - kolem svisné osy OS otáčivé - přesně skrouží. Potom se jádro důkladně vysuší ohněm uvnitř rozdělaným, při čemž nutno nahodilě snad trhlíny pozorně umazovati a znova vysoušeti; konečně povrch jádra se natře popelem jemně prosátým a v rozředěném pivě rozdělaným. Zdařilé jádro učiní se pak základem modelu zvonového M . K tomu cíli přikládá se vlhká hlína po vrstvách na vrch jádra a postupně se vysouší; poslední vrstva hlíny se pak skrouží opět prkennou šablonou B , kolem téže osy OS otáčivé, jejíž vnitřní zaostřený kraj byl vyříznut podle zevnitřního profilu leb zvonového tak, že při otáčení šablonou se vytvoří ve vrchní vrstvě hlíny již také všechny okrasné obroučky a linky k omezení nápisů. Model zvonu se doplní čepcem C , vypálí se a potře se vrstvou loje, kteráž se souže šablonou uhladí. Ve starší době dělávali prý model zvonu celý z loje, což bylo ovšem přípustno při zvonech malých. V době novější tvoří se toliko model koruny z vosku a obloží se hlinou; pálením se vosk rozpustí, a takto povstane v pálené hlíně forma pro oblouky koruny. Mimo to lze též okrasnou část zvonu (písmena, figurální reliefs a p.) z vosku urobiti a (máslem nebo terpentinem) na vnějšku modelu přilepiti. Konečně se model zvonu přikryje pláštěm P : nejdříve se model potírá zvařeným pivem, v němž jest rozdělan jemný prásek hlíny pálené s chlupy telecími, když pak natěr tento na vzduchu řádně proschl, klade se naň tlustá vrstva hlíny tak, aby model po celém rozsahu svém byl přikryt; tento plášť musí dole k vyzděnému základu Z kolem dobře přiléhati, nahoře pak nutno v něm vykroužiti nálevkovitý otvor R pro model koruny. Pálením plášť ztvrdne, zároveň roztaje vosková výzdoba modelu a objeví se vyhloubenou na vnitřních stěnách pláště. Aby pak mezi jádrem a pláštěm povstala dutina K pro zvonovinu, zdvihne se plášť a model se odloupne a odstraní. Povrch jádra znova se potře popelem a dutina jeho se vyplní zemí upěchovanou; když byl vnitřek pláště pozorně prohlédnut a pokud třeba vyspraven, spustí se plášť opět do prvotní polohy své a se základem se neprodyšně spojí, jáma kolem pláště se vyplní směsí suché zemi, písku a popela a vše se důkladně upěchuje, aby plášť odolal vnitřnímu tlaku zvonoviny. Konečně se roztavená zvonovina stružkami vyzděnými, žhavým uhlím vyhřátými vpustí do formy. Asi za týden sejme se plášť se zvonu po částech a zvon se vyčistí a vyciseluje (pokud toho jest nutná potřeba). Na některých starých zvonech se zjistilo, že výzdoba zvonu nebyla z vosku zřízena a na modelu zvonu připevněna, nýbrž že byla na vnitřních stěnách pláště vyryta, kterýžto způsob jest sice jistější, ale zvláště při zvonech menších nepohodlný. Nejnovější technika zvonařská vrací se opět k tomuto způsobu. - Zavěšení srdce a upevnění zvonu na hřideli jsou výkony velice důležité, protože se nemá dít bez dozoru zvonařova. Empiricky bylo zjištěno, že váha železného srdce musí vyhovovati jistému poměru k váze zvonu; nejvhodnějším byl uznán poměr 1:40 s nádavkem 2,5 kg. Srdce se zavěšuje na řemeni; prodlouží-li se řemen časem, nutno závěs vhodně opravit, aby srdce nebylo mimo okruh úhozový. K dřevěnému hřideli připevňuje se koruna zvonu pevnými svlaky železnými; poněvadž pak železné čepy z hřidele vyčnívající za značného tlaku mocně o pánve (ložiska mosazná) se otírají, je třeba, aby mazadlem tření bylo mírně. Nebývá řídkým případ, že zvon nemaje ve hmotě své dostatek podajnosti při složitém způsobu chvění pukne od vrcholu k okraji (zvláště za tuhých mrazů). Shoduje-li se trhlina tato s klidní, není celkem závadna, ale musí býti pilovaným rozšířena; leží-li však puklina v kmitně, narážejí okraje její na sebe a zvon se stal chřaplavým, kterážto vada zlá může býti odčiněna otočením zvonu kolem osy a znova zavěšením v poloze té, aby trhlina splynula s klidní. Aby oprava takováto byla trvalá, doporučí se, trhlínu sponami sevřítí a zvonovinou zalítí. Základní tón zvonu se touto opravou nezmění, avšak zvučnost a měkkost hlasu se tím poněkud poškodí. Nejčastěji se objevuje trhlina toliko ve věnci; tu stačí, vypiluje-li se puklina klínovitě a otočí-li se zvon tak, aby údery srdce nesměřovaly k místu poškozenému.

Avšak opravou takovouto se základní tón poměrně podle množství odňaté hmoty zvýší a zvon nezaznívá již harmonicky. Hranice k zavěšení zvonův na věži musí se budovati s důkladnou rozvahou, neboť kdyby hranice tato se zdímem se stýkala více, než je nutně třeba, mohly by otřesy při zvonění vznikající a se zdímem se sdílející rušivě působiti na toto zdívno. Hranice se zhotovuje z pevných trámův dubových vhodně spojovaných; zvon nejtěžší větší se doprostřed, menší zvony po stranách jeho; je-li zvonův mnoho, staví se hranice o několika patrech. Velmi řídký, avšak zajímavý jest způsob zavěšení zvonů, jaký nacházíme v Kouřimí: zvony jsou tu otvory svými obráceny vzhůru k nebi a v poloze této se rozhoupávají.

Z. české nebylo v ničem zastíněno rozvojem **z.** v zemích sousedních. Vrcholu vyspělosti dosáhlo **z.** české asi ve 2. pol. XV. stol. a na výši té udrželo se až do počátku XVII. stol.; pracovalo se tu v četných proslulých hutích zvonářských v Praze (Joannes cantarista, Tomáš Jaroš, Brikcí z Cinperka), v Kutné Hoře (Ondřej Ptáček, Tomáš Klábal, Daniel Tapineus), v Hradci Králové (Ondřej Žáček, Eliáš Stodola, Adam Taraba, Václav Farář), v Rakovníce (Matouš Flemík), v Ml. Boleslavi (Petr, Václav), v Budějovicích (Štěpán, Valentin Arnold), v Klatovech (Martin Jindrů), Brně, Olomouci a j. a z nich zásobovány kostely výrobky znamenitými, po stránce technické i umělecké bezvadnými. V některých dílnách pěstováno řemeslo zvonářské po dlouhou řadu let příslušníky téže rodiny; v té příčině jmenujeme aspoň rod Brikcív z Cinperka v Praze, rod Ptáčkův a Klábalův v Kutné Hoře. Nebláhá válka třicetiletá zasadila smrtelnou ránu **z.** českému; od té doby dostalo se řemeslo zvonářské výhradně do rukou mistrů přistěhovaných, z nichž někteří si dovedli získati pověst dobrou výrobou svými, zejména francouzský rod Pricqueyův v Ml. Boleslavi a v Klatovech, německý rod Kühnerův a Bellmannův v Praze, rod Pernerův v Plzni a v Budějovicích, a j. - Historii českého **z.** pěstovali jmenovitě: Ant. Rybička, Jos. Braniš, Fr. Bareš, Em. Leminger, K. B. Mádl, Fr. Lipka (na Moravě) a jiní. (*Ottův slovník naučný, díl 27. (1908), str. 726-728.*)

Zvonkové hry. Dosti často spojují se řady menších zvonův ve **z. h.**; zvonek po zvonku, po případě i několik souzvukných zvonků současně se povzbuzuje ku znění, že povstává melodie prostá anebo harmonisovaná. Do zvonků, na vrcholu věže řadou zavěšených, bijí kladívka, jichž pohyb se řídí rukou a nohou hudebníkovou skrze ústrojí klaviatuře varhan podobné; někdy se uvádějí **z. h.** v činnost automaticky válcem, jako u hracích strojův. Známý jsou loretánské zvony v Praze na Hradčanech, v Olomouci a j. Nejčastěji se vyskytají **z. h.** v Anglii a v Nizozemsku; proslulé jsou **z. h.** v Amsterdamě, z nichž největší obemýká půl čtvrté oktávy chromatické (42 zvony). (*Ottův slovník naučný, díl 27. (1908), str. 728.*)

Zvonovina. Nejvhodnější zvonovou hmotou byla shledána slitina 78 dílů čisté mědi a 22 dílů angl. cínu (jako v čínském gongongu); přísada kovu jiného (zinku, olova, železa) zdá se býti škodlivou. Planou smyšlenkou jest tvrzení, že by stříbrem bylo možno dodati **z.-ně** zvuku lahodnějšího; avšak v století XVI. zvonáři italští ke **z.-ně** přidávali antimonu, aby prý hlas zvonu zmohutněl. K dělovině pro ulití zvonu určené nutno připojiti dostatek cínu, neboť dělovina - obsahující 90% mědi - jest příliš měkká. Množství **z.-ny** určuje se přibližně podle pravidla zkušeností ustáleného, že váhy dvou zvonů »podobných« mají se k sobě, jako trojmocí jich průměrův základních $P : P = d^3 : D^3$; takto lze pro kterýkoliv tón základní vypočísti množství **z.-ny**, byl-li dříve vyšetřen průměr základní, neboť $P = (D/d)^3 \cdot p$. - V novější době líjí se zvony též z oceli; zvony takové hodí se pro láci svou do osad chudých. (*Ottův slovník naučný, díl 27. (1908), str. 729.*)

DVA DOPISY RADĚ MĚSTA KUTNÉ HORY.

Slavná městská rado!

Jsouce vyzvání, abychom starý nápis na kašně na nádvoří Vlašského Dvora ohlédali a soud svůj o historické ceně jeho projevíli, podáváme ochotně toto dobrozdání své:

Na západní poboční stěně kašny jsou uprostřed vytesány vedle sebe symetricky dvě jednoduché ale úhledné kartuše slohu barokového.

V kartuši po levé ruce jest nápis tento: „Berg: Hofmeister | Mitis | fi: fe. (fieri fecit = dal dělati); v kartuši po pravé ruce pak: Den | 19 May | 1740 | Johis.

S potěšením jsme seznali, že nápis ten i s obrubou byl již rukou šetrnou obnoven.

Nemohli bychom zajisté ani schvalovati ani doporučiti, aby zápis jakéhosi děje necht' je zřízen jakkoliv (na papíře, na kameni apod.), necht' si je psán jazykem kterýmkoliv, byl smazán, vyhlazen, a tím zničen a v zapomenutí uveden.

Proto dovolujeme si raditi, aby i tento nápis, který jest jaksi křestním listem té kašny, byl zachován, - ba prosíme snažně za to, aby se nezničil.

Z výboru arch. sboru „Vocela“ v K. H. dne 13. května 1891.

Citováno dle konceptu dopisu, který se dochoval ve sbírce Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, archivní fond, Archeologický sbor Vocel - písemné pozůstalosti, karton 3, složka „Zprávy o věcech starožitných 1886-1914“, položka č. 4.

Slavná rado města KH!

Jménem musejní správy arch. sb. „Vocela“ podávám dobrozdání o cenných hudebních nástrojích, prý po Jos. K. Tylovi pozůstalých, které se Kutné Hoře nabízejí ke koupi.

Sběratel starožitností ocitá se někdy v napínavé situaci, která mu vnucuje svrchovanou ostražitost, aby se uvaroval zklamání a také škody hmotné, aby do sbírky své nezařadil snad nějaký padělek aneb předmět, který nemá podkládané mu hodnoty historické. Není oboru sběratelského, kde by nebylo padělků. Také v tomto případě nutno býti velice opatrným; etiketa do houslí vpleaná není věrohodným dokladem. Cenu houslí dovedl by posouditi toliko odborník a dobrý znalec a sice jedině podle tvaru houslí a jejich tonu, nedbaje toho, co vypravuje etiketa.

Uvážíme-li pak, jest úkolem musea našeho zachraňování památek kutnohorských, dovoluji si upozornit tímto, že stejně nedůvěřivě nutno si věsti, pokud se týče cedulky, která označuje Jos. K. Tyla jako majetníka těch houslí. Každý, kdo ví, jak tuze bylo Tylovi zápasiti o existenci, musí připustiti pochybnost o tom, že by Tyl měl v majetku svém hudební nástroj vysoce cenný a že by nebyl dovedl vhodným jeho prodejem vybědnouti s rodinou svou ze stálého strádání.

Ponevadž provenience nástrojů hudebních, které ke koupi se nabízejí, není a nemůže býti dostatečně zajištěna, radíme, aby od dalšího projednávání té věci bylo upuštěno.

dne 24. července 1926.

E.L. správce musea

Citováno dle konceptu dopisu, který se dochoval ve sbírce Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, archivní fond, Archeologický sbor Vocel - písemné pozůstalosti, karton 3, složka „Zprávy o věcech starožitných 1926-1951“, položka č. 41.

Poděkování

Vydavatel by chtěl touto cestou poděkovat všem, kdo přispěli ke vzniku této publikace - především pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora a dále zaměstnancům Českého muzea stříbra v Kutné Hoře a Univerzitní knihovny Univerzity Pardubice.

Emanuel Leminger - rodinný život.

O rodinném životě Emanuela Lemingera jsou známy jen ty nezákladnější údaje.

Otec se jmenoval Václav, matka Antonie byla dcerou Ferdinanda Matouška z Lešan.

Přibližně rok po svém příchodu do Kutné Hory se Emanuel Leminger oženil s Vincencií Štolbovou, narozenou 11. listopadu 1852 v Kutné Hoře, která byla dcerou kutnohorského souseda Václava Štolby a Vincencie, dcery Ignáce Svobody z Kutné Hory. Ohlášky sňatku byly vykonány v září 1873. Oba byli katolického vyznání. Zatímco ženich byl v době sňatku plnoletý, nevěsta byla *propuštěna z plnomocenství otcovského*.

Již před svatbou žil v domě čp. 378 na Palackého náměstí, ve kterém pak strávil zbytek života. V tomto domě bydlela už od narození i jeho budoucí žena a její rodiče.

S manželkou měl nejméně tři děti narozené v poměrně velkém časovém odstupu. Nejstarší syn Otakar, narozený 6. března 1875, byl báňským úředníkem a postupně se profiloval jako přední znalec báňského práva a historie Kutné Hory. Jeho kariéru ukončily zdravotní problémy a předčasná smrt. Dcera Lidmila se narodila 23. srpna 1882 a žila v rodném domě až do roku 1939, kdy přesídlila do Prahy. Nejmladší syn Emanuel, narozený 28. srpna 1891, byl jednoročním dobrovolníkem.

Na konci života přicházel Emanuel Leminger rychle o své blízké. Manželka Vincencie zemřela 13. června 1928, syn Otakar 1. února 1929 v Praze a druhý syn Emanuel 4. srpna 1931 v Roudnici.

(SokA Kutná Hora, fond Archiv města Kutné Hory - Policejní úřad (1740)1823-1941(1951), soupis obyvatel podle čp. 1-400, karton č. 85)

(SokA Kutná Hora, fond Arciděkanství úřad Kutná Hora 1620-1953, protokoly o zkouškách snoubenců, karton č. 80)

SEZNAM UČEBNIC NAPSANÝCH EMANUELEM LEMINGEREM.

(Informace o vydaných učebnicích Emanuela Lemingera byly získány z internetových stránek Národní knihovny České republiky, Moravské zemské knihovny v Brně a Vědecké knihovny v Olomouci. Učebnice byly vydány v Praze v nakladatelství I.L.Kober.)

Fysika pro nižší třídy škol středních. Vydání pro gymnasia. 4. vyd. 1882-86, 5. vyd. 1887-92, 6. vyd. 1895.

Fysika pro nižší třídy škol středních. Vydání pro reálky. 4. vyd. 1882-86, 5. vyd. 1887-92, 6. vyd. 1895, 7. vyd. 1900, 8. vyd. 1904.

Professora Josefa Kliky Fysika pro nižší třídy gymnasií a reálných škol. Druhé vydání. 1880.

Professora Josefa Kliky Fysika pro nižší třídy škol středních. Třetí vydání. 1881.

Fysika pro ústavy učitelské. 1881, 3. vyd. 1900-1902, 4. vyd. 1904-1907. 1. část.: 1882, 2. vyd. 1895; 2. část.: 1889; 3. část.: 1882, 1890, 2. vyd. 1896.

Fysika pro ústavy učitelské. Em. Leminger, František Hejzlar, Mikuláš Hofmann. V Praze 1889.

Přírodopyt pro měšťanské školy. Mikuláš Hofmann, Emanuel Leminger. V Praze, 1896. 1. stupeň: 1896, 1898, 3. vyd. 1901; 2. stupeň: 1897, 3. vyd. 1902; 3. stupeň: 1897, 1905

Přírodopyt pro měšťanské školy dívčí. Mikuláš Hofmann, Emanuel Leminger. 1. stupeň: 4. vyd. 1902, 5. vyd. 1908, 6. vyd. 1911; 2. stupeň: 5. vyd. 1909; 3. stupeň: 3. vyd. 1902, 4. vyd. 1910

Přírodopyt pro měšťanské školy dívčí. 3. stupeň. Emanuel Leminger a Josef Žuvniček. 1922. Páté vydání.

Přírodopyt pro měšťanské školy chlapecké. Mikuláš Hofmann, Emanuel Leminger. 1. stupeň: 5. vyd. 1904, 6. vyd. 1908, 7. vyd. 1920; 2. stupeň: 5. vyd. 1906, 6. vyd. 1909; 3. stupeň: 5. vyd. 1909, 6. vyd. 1922

Přírodopyt pro měšťanské školy chlapecké. 2. stupeň. Emanuel Leminger a Josef Žuvniček. 1922. Sedmé vydání.